ELIANA POPOVICI

CUTEZĂTORII

CINSTIȚI MEȘTERI MARI...

CUTELATORII

ELIANA POPOVICI

CINSTIŢI MEŞTERI MARI...

– ROMAN ISTORIC –

EDITURA ALBATROS
BUCUREŞTI • 1986

Ilustrația copertei de : PETRE HAGIU

PARTEA ÎNTÎI

I

DOI OAMENI LA DRUM

Simion ocolea pădurea. Avea de făcut un drum lung, dar ocolea pădurea.

Radu ar fi tras mereu către marginea ei, însă își dădea seama că umbra ei răcoroasă îl neliniștea pe vremelnicul tovarăș de drum.

Se așezau să poposească în dunga subțire de umbră pe care o dăruia buza vreunei fîntîni din întinsul cîmpiei. Ea era tot atît de neîndestulătoare ca apa stătută a unui ochi de baltă cu care încerci să-ți astîmperi setea atunci cînd gîtul te frige.

Simion desfăcea desaga soioasă de culoarea pămîntului și scotea un coltuc de pîine din care mînca cu îmbucături mici, atît cît se cuvenea pentru îndestularea inimii. Așa zicea după mîncare: „eh inimă, bulgăraș de foc, ți-am dat grijanie, acum trebuie să mă porți mai departe."

Ai fi zis că e aidoma calului năzdrăvan din poveste pentru care doar jăratecul pus la inimă are vreo importanță. Și chiar înfățișarea era pe potriva rostului: un chip lung, cenușiu, cu fruntea pleșuvită, cu fălci puternice, dar buze frumoase, de om tînăr.

De călcîile care-l purtau, negre, scorojite, nu se îngrijea decît dacă întîlnea în drum vreo apă. Își sufleca ițarii de cînepă și lăsa picioarele ostenite să se răcorească. De culoarea tinei îi era cămeșoaia zdrențuroasă, pielea uscată și subțiată care îmbrăca oase noduroase,

de cal numai bun să meargă-n neştire, fără răgazul din faţa unei iesle îndestulate.

Radu îl iscodise de unde vine şi încotro se-ndreaptă. Din lumea largă. Şi a venit acasă să-şi odihnească ciolanele obosite. Omul ţinea în fiinţa lui multe taine şi de asta Radu nu se îndura să-l părăsească pe el şi drumul deschis ca să se îndrepte spre straşina răcoroasă a pădurii. Îl atrăgea. Ştia că alături de el nu i se poate întîmpla nimic rău. Cine s-ar apuca să schimbe acest bolovan cenuşiu şi colţuros din rosturile lui? Şi taina pe care nu o pătrunde nicicum era cum de făcea el, hoinarul, el, cel ce n-avea mai mult decît cămeşoaia îmbibată de sudoare şi praf, să socoată că are de dăruit ceva oamenilor pe care nici nu-i cunoştea.

Avea mereu desaga plină cu ierburi şi rădăcini adunate în lungul drumurilor fără de căpătîi. Cînd ajungea într-un sat se aşeza cu voie de la sine într-o răspîntie şi începea cu glas cîntător: „ierburi tămăduitoare, ierburi minunate, vă scapă de buboaie, de fălcariţă, netezeşte pielea fetelor mari, aduce rod în pîntecele nerodi-toare..."

Veneau femeile, încrezătoare, se aşezau în praf şi se apucau să-i spună deodată omului răsărit pe uliţa satului din unul dintre cele patru vînturi, ce şi cum le doare sau despre pruncul uneia aşa şi pe dincolo. Plecau cu un mănunchi de barba ursului sau cu o rădăcină care aducea a carne uscată şi cu speranţa că lucrurile se vor îndrepta. Radu nu îndrăznea să-l întrebe pe acest vînzător de ierburi care făcea şi pe vraciul (odată luase un prunc al cărui picior atîrna moale şi răsucise acel picior beteag de-l băgase bine în şold şi nu ţinuse seama de ţipătul mare al pruncului, nici de spaima mamei care-şi frîngea mîinile, dar după asta copilul pusese piciorul în pămînt), nu îndrăznea să-l întrebe dacă el crede în leacurile lui.

Dacă ar fi fost un înşelător, ar fi dus înşelătoria pînă la capăt cerînd cît nu face pe leacurile acelea. Dar el se mulţumea cu o felie de mămăligă sau cu cîteva căpăţîni de ceapă, atît cît îl duceau puterile să dăruie pe cel care avea încredere în ierburile sale.

Şi mai era ceva: avea Simion o putere a lui, care venea de la fruntea înaltă, pleşuvită şi de la ochii cu privire directă, fără gînduri ascunse, privirea unuia care a văzut multe, dar nu s-a lăsat nicicînd cuprins de frică. El nu se temea pentru că n-avea nimic de pierdut.

— Şi chiar dintotdeauna ai fost pornit aşa... fără ţintă pe drumuri, nene Simioane?

— Cum dintotdeauna, băiete? Cînd eram aşa, ca tine, nu-mi era gîndul decît la statornicie. Lucram în cantileria unei mînăstiri şi gîndeam că toată viaţa o să fiu legat de orînduielile mînăstirii şi de zidurile ei. Nu numai eu, dar şi cei din jur credeau asta. Dar lucrurile s-au sucit în aşa fel că m-au dat diac pe lîngă un boier de soi şi am plecat cu el prin cele străinătăţuri. El s-a prăpădit curînd pe acolo şi nimeni nu a socotit cu cale să se îngrijească să-i aducă în ţară slujitorii. Am cam rămas ca frunza-n vînt. Dar nu m-am simţit de izbelişte. Chiar vroiam să fiu uşure ca frunza. Mi-a dat ăl de sus un har: să deprind vorbirea altora. Şi o caznă: să însetez a cerceta meşteşuguri de frumuseţe semănate prin sate şi oraşe. Am ucenicit la un pietrar şi la un zugrav. În ţara talienilor zugravii sînt ţinuţi la mare cinste. Şi nu numai biserici împodobesc, ci şi case boiereşti că aşa e acolo obiceiul. Dar de statornicit tot nu m-am statornicit. Făceam rost de ceva bani şi o porneam în alt loc, cu cîteva verste mai aproape de casă. Am făcut cam de toate, pînă şi îngrijitor într-o bolniţă din Veneţia am fost. E un loc tare frumos, vreau să zic oraşul, nu bolniţa, cu case frumos chenăruite în jurul ferestilor; cu mozaicuri şi statui, oamenii fac din culori şi forme o necontenită petrecere, nu le e teamă că Cel De Sus o să se supere că iubesc petrecerea. Mi-a plăcut să cunosc tot felul de oameni. Unii te privesc ca pe o şopîrlă a drumului pe care poţi s-o striveşti fără părere de rău, alţii îţi dau toată cinstirea tocmai fiindcă eşti un călător fără avuţie pămîntească, un pelerin, cum zic ei pe acolo.

Simion îşi depăna astfel amintirile lăsînd impresia că ele nu-l împovărează. Dimpotrivă, ele erau bogăţiile din desaga lui neştiută, o desagă ce cîntărea mai puţin decît un fulg şi totuşi enorm în balanţa demnităţii sale.

Căci sărmanul acesta care colinda uliţele satelor, nu era deloc umil şi nu se lăsa călcat în picioare. Dacă slujbaşi de la vreo curte boierească pe unde treceau îl luau la goană cu vorbe de ocară, el nu pleca umerii. Se înfigea bine pe picioare, de cîini n-avea teamă, puteau să hăuiască oricît în juru-i, căci văzînd în cele din urmă că o fac fără folos, se lăsau păgubaşi, înălţa Simion capul cu ţeasta pleşuvită şi cu privirea aceea luminoasă de copil îi cerceta pe prigonitori în faţă, ca şi cum le-ar fi fost dator cu o mulţămire. Apoi se întorcea fără grabă şi se îndepărta cu mersul acela de stăpîn al drumurilor.

Oamenii se uitau în urma lui şi o ciudată nemulţumire îi cerca, şi îşi aduceau aminte că străinul nu le aruncase nici o vorbă de ocară, dar nemulţumirea şi nedumerirea rămîneau.

— Matale ştii, nea Simioane, că unora le e teamă numai dacă-i priveşti? Asta vei fi învăţat-o prin cele străinătăţuri.

— Teamă? De mine? Te înşeli, băiete.

— Cînd îţi înfigi ochii într-ai unui zbir, toată răutatea îi îngheaţă pe buze şi încrîncenarea obrazului se înmoaie. Ai o putere a matale pe care nu se poate să nu ţi-o cunoşti.

— Asta vine de la suflet, băiete.

— Sufletul n-are putere, nene Simioane. El e numai prizonierul trupului şi caută mereu să scape din asemenea colivie prea strîmtă.

— De unde ştii tu una ca asta?

— Maica mi-a spus-o. Şi am şi simţit-o. În vis am simţit-o. Se făcea că sînt uşor ca un fulg. Mă desprind de pămînt şi încep să plutesc. N-aş vrea s-o fac, dar nici nu mă pot împotrivi. Apăs cu palmele în jos, ca să găsesc un sprijin, aş vrea să-mi simt picioarele grele şi dacă-aş putea aş atîrna de ele nişte pietre de moară, dar mă poartă vîntul ca pe un fulg şi văd sub mine sate, ape, păduri. Eu zic că ăsta e sufletul: ceva ce nu-şi află locul niciunde şi dacă a nimerit în corpul omului se simte tare stînjenit. Mai bine uit de el şi-mi văd de-ale vieţii. Că-i tare bine să te simţi în putere, să apeşi pe coarnele plugului, să striveşti o prună-ntre dinţi şi chiar

să iei îmblăciul în mîini, să lovești fasolea. E și bucurie și durere în toate acestea și ele vin să se înlocuiască una pe alta.

— Car-va-să zică pentru tine sufletul e potrivnic vieții...

— E plutitor și nestatornic.

— Dar dacă într-o zi îmi simt ciolanele grele ca de lut, dar vreau cu orice chip să mai fac o bucată de drum și nu mă las și seara mă văd la capătul drumului, oare năzuința asta nu de la suflet pornește? El e una cu noi, cu zvîcnirea cărnii și puterea pumnului. De ce să-l las să plutească aiurea cînd eu am nevoie de el, să-mi miște picioarele sau să se scurgă în vîrfurile degetelor?

— Aș vrea să te înțeleg, neică, dar îmi vorbești altfel decît mi-au vorbit ai mei... Parcă puțin pe altă limbă. Vei fi fiind vrăjitor.

— Am văzut multe la zilele mele, am chivernisit bunurile minții și vorbesc cu chibzuiala bătrîneții. De ce crezi că tot ceea ce nu înțelegi e vrăjitorie?

Radu e un flăcău cu brațe și picioare lungi. La drum întins își potrivește pasul ca să nu ostenească prea mult bătrînul. La început i-a zis „Bătrînul", dar acum, dacă ar fi să-i păstreze numele acesta, ar face-o numai pentru că întrega înțelepciune a lumii pare adunată în el. A ajuns să-i placă tovărășia lui. Omul nu se ține legat de-un sat, de anume obiceiuri. Pretutindeni e la el acasă. Uneori dă în mintea copiilor. Se oprește cînd îi vede jucîndu-se, le face chiar el de joacă sau le spune povești nemaiauzite. Alteori, la un popas, rămîne dus pe gînduri și nu dă răspuns dacă este întrebat... Ca și cum s-ar aduna în el, și-ar aduna puterile sufletului pentru o altă bucată de drum. Se pare că are dreptate și simte el ceva pe undeva, cînd spune că puterea îi vine de la suflet. Odată întîlnesc în cale un vătaf, unul din acela vînos și plesnind de sănătate, care nu știe decît să dea porunci. I s-a înglodat căruța în drum și-i îndeamnă pe cei doi drumeți să pună umărul s-o despotmolească. Pe Simion îl împunge cu coada biciuștei între coaste, ca să-i fie mai convingător îndemnul.

Dar acesta se propteşte bine pe picioare şi-l înfruntă :

— Apoi, jupîne, braţele mele nu fac nici cît puterea unei spiţe adăugate la butucul roţii. Nemaipuind la socoteală că trăsura matale n-o să mă poarte nicicînd pe mine...

Vătaful, mai să se sufoce de uimire că i se vorbeşte aşa. Cu calm şi stăpînire de sine, Simion nu se sfia să arate pricinile pentru care el, unul nu socoate de cuviinţă să-l ajute pe drumeţ. Ba chiar cu un soi de ifos. Ca şi cum ar fi purtat pe umeri o mantie de catifea şi-i veneau mai la-ndemînă vorbele decît fapta.

— Io-te-te la el cum se tocmeşte cu mine! De pe a cui moşie eşti tu, mă.. slugă

— Iată o întrebare cu mult tîlc. Şi bine faci că o pui, jupîne. Io mi-s al meu şi asta mi-e deajuns. Face cît aş avea şapte căruţe şi grajduri pline cu vite, aşa s-o ştii!

Vătaful îl lovise cu biciul, dar Simion se depărtase fără grabă, ca şi cum i s-ar fi făcut o plecăciune.

Radu mai întîrziase, să-l ajute pe drumeţ, apoi ajungîndu-l din urmă pe Bătrîn se simţise mîndru că poate păşi alături de un asemenea tovarăş.

— Al naibii eşti matale, neică Simioane!

Este o vară dăruitoare în ploi şi căldură binefăcătoare, cu albastrul dimineţilor aninat în petalele cicorilor, cu aerul încins al miezului de ziuă tremurînd deasura capetelor în pînze mişcătoare şi trîmbe de praf răsucite din senin în mijlocul drumului. Ierburile uscate foşnesc aidoma rîndelei dulgherului pe lemnul negeluit. Caii priponiţi fac salturi caraghioase şi se caută. Apa Sabarului, mîloasă şi leneşe, are miros de cînepă pusă la topit şi caută sub maluri prăvălite protecţia cîte unei rădăcini de salcie, cu iz de răcoare şi putregai.

Doi drumeţi aşteaptă să le fie răsplătită truda drumului cu apariţia Tîrgului-Celui Mare, tîrgul de la care purced multe poveşti, unde se adună rădvane aurite şi cai arăpeşti şi unde oamenii nu-s deopotrivă, dar se lustruiesc atîtea parale trecînd din mînă-n mînă, încît poţi nădăjdui că tu, un flăcău de la ţară, să-ţi găseşti acolo un rost. Radu nu-şi dă seama, dar merge cu gîtul uşor întins înainte în năzuinţa sa de a vedea mai de-

grabă Bucureștii. Are acolo un unchi dinspre partea mamei, fierar, care-l va învăța meserie.

Cît despre Simion, acesta așteaptă să revadă tîrgul tinereților sale cu o ușoară strîngere de inimă.

II

MANUSCRISUL

Despărțirea celor doi vremelnici tovarăși de drum avu loc înainte a ajunge la marginea tîrgului. Simion vroia să se oprească mai întîi la mînăstirea Cotrocenilor, care le era în cale. Cînd el plecase din București, în urmă cu opt ani, zidirea acesteia era terminată, dar mai erau încă multe de făcut în zugrăvirea sa. Șerban Vodă o ridicase anume în codrul bătrîn ce o împresura din toate părțile, căci în acest codru își găsise el scăpare pe vremea Ghicăi Vodă, cînd acesta umbla să-l piardă. Acum fusese tăiat drum larg prin pădure, venind dinspre București, dar mai era și unul aducînd a potecă mai largă, dinspre drumul Bolintinului pe care-l străbătuseră cei doi tovarăși.

Simion gîndea că se va putea statornici la această mînăstire, unde-l cunoștea pe starețul Daniil. Cuviosia sa îi dăduse un înscris pentru o mînăstire din Ravenna, unde zăbovise aproape doi ani.

Drumul prin pădure era învăluit de o răcoare catifelată.

Simion se simța ușure, ca omul ce se apropie de țintă după o călătorie îndelungată. În toiul zilei își turnase pe el cîteva găleți cu apă la o fîntînă întîlnită în cale, încercînd să capete o înfățișare mai acătării, așa, ca pentru prieteni din tinerețe. Dar își dădea seama că anii lucraseră mult împotrivă-i. Părul mai avea putere să deie doar spre tîmple și spre ceafă, între dinți apăruseră cam multișoare ostrețe, pielea se smochinise, căpătase o altă înfățoșare decît aceea știută de prieteni, chiar

dacă el își simțea otgoanele călcîielor încă vînjoase, iar mintea și-o simțea ca un cristal prelucrat cu multe fațete.

Și în țară se schimbaseră unele lucruri. Mînăstirea Cotroceni care, sub domnia lui Șerban, răposatul voievod, ar fi fost inima vieții cărturărești, după cîte își amintea Simion acesta vroia să puie acolo o tiparniță, acum se prea poate să fi rămas mică și nebăgată în seamă. Noul domn, avea, fără îndoială, alte socoteli, așa cum se întîmplă deobicei. Nu degeaba e o zicală în popor: „Schimbarea domniilor, bucuria nebunilor."

Îi deschise poarta un călugăr înalt, apoi o închise cu grabă mare, mai-mai să-i reteze nasul. Abia avu timp să vadă că sfinția-sa are o față deosebit de roșie. I se adresă cu vorbă morocănoasă:

— Te-ai pornit dis-de-dimineață cu cerșitul crezînd că vei agonisi mai mult?

— Sfinția-ta, am venit cale lungă ca să vorbesc cu starețul Daniil.

— Ha? Apoi din ce coclauri vii dacă nu ai habar că starețul Daniil nu mai păstorește aici de doi ani bunișori?

— Și mai de departe de coclauri vin, cuvioase. Starețul m-a trimis la talieni cu o trebușoară.

Paznicul întredeschise binișor poarta să-l scruteze cum se cuvine pe cel ce se lăuda cu atîta nerușinare. Văzu ce văzuse mai-nainte, niște veșminte trențuroase aninate pe un trup șui. În plus, chipul unui om șiret, cu căutătură vioaie, ce scotocea orice colțișor. Nu-i plăcu sfinției sale.

— O trebușoară, hai? Apoi dacă tot ești obicinuit cu bătutul drumurilor, du-te după cuviosul Daniil la Muntele Athos și dă-i răspuns.

— Eu stau aici pînă veți binevoi să deschideți poarta. La sfînta slujbă nu mă puteți împiedica să iau parte. Poate-l văd acolo pe cuviosul Partenie ori pe Rafail cel tînăr.

Zdrahonul care, dacă n-ar fi purtat sutană, ar fi spăimîntat omul la drumul mare, avea mintea domoală. Și se temea de treburi în care diavolul și-a băgat coada cu anasîna. Aghiasma sfințită îl ferea de astfel de treburi,

dar mintea domniei-sale, mai puțin. Acum n-avea la îndemînă aghiasmă, nici măcar vin de cel acrișor, care la o adică ține loc de apă sfințită, și în puterea dimineții se ivise ispita sub chipul unuia care-i știa pe cîțiva din sfînta mînăstire și năzuia să iscodească trebile ei.

„Ptiu, drace!"

Dar arătarea cu ochi de viezure nu dispăru în aburul dimineții, ba vădi un zîmbet lățăreț pe chipul de culoarea smochinei puse la păstrare. Un zîmbet care-l puse în încurcătură pe zdrahonul însărcinat cu paza porții, căci oricît de sărac cu duhul ar fi fost, își dădea seama că acesta din fața-i era un om stăpîn pe sine care știa să-și ducă la bun sfîrșit gîndurile. Așa că purcese să-l caute pe Partenie, oricum, îi trecea acestuia misia de a scăpa de arătarea din fața porții.

Simion avu de așteptat. Părintele egumen împărți alimentele pentru această zi, apoi își aduse aminte și de acel netrebnic despre care i se spusese că se prinsese ca lipitoarea.

Partenie îl cercetă pe noul venit și chiar din primele momente privirea ochilor limpezi i se păru cunoscută.

— Blagoslovește, părinte.

— Domnul cu tine, drumețule.

Dar chiar rostind aceste vorbe, îi răsări înainte nălucirea unui bărbat care avea această privire limpede și vorbire tărăgănată. Un bărbat ceva mai înalt ca acesta, cu părul inelat și îngrijit pe care-l cunoscuse într-o altă vară. Îl privi cu atenție pe acesta și în creturile de la coada ochilor deslușì amintirea pe care o căuta.

— De unde ai răsărit, Simioane?

— Aș zice, din cele patru vînturi, părinte.

— Să-ți spun drept, am încetat de mult să te socotesc în rîndul celor vii. Te pomeneam uneori la slujba morților.

— Îți aduc mulțămită părinte pentru gîndul cel bun. O pomenire nu strică unui suflet păcătos.

— Te știam plecat cu alai și cu toate cele trebuitoare pentru o cale atît de lungă.

— N-am avut parte de un drum oblu. Socoteam că starețul Daniil se va mînia de zăbavă, și iată, nu-l mai găsesc aici.

— S-au schimbat multe de cînd ai plecat. Ar trebui să treci domnia-ta pe la cămară să-ţi dea niscaiva straie şi vei avea şi o chilie în partea de vest a monastirii.

Umerii şi capul zdrahonului de portar se iviră îndărătul lui Partenie şi totodată uimirea de pe chipul său în legătură cu felul în care era tratat cerşetorul plin de sfruntată îndrăzneală. După mintea sfinţiei sale ar fi fost deajuns să-l miluiască acolo, cu ceva, dar chiar să-l păstreze aici pe omul acesta cu ochi de viezure, atenţi şi surîzători, vădind că mereu unelteşte cîte ceva şi mintea lui merge ca roata morii şi nu se umileşte în încremenita adoraţie a celor sfinte, ei bine, una ca asta putea aduce necazuri fraţilor din mînăstire. Aşa socotea cuvioşia sa căci avea cuvioşia sa un catastif pe care-l ţinea în dreptul inimii, nescris catastif, în care cuprindea oameni ce nu cercetează rostul lucrurilor şi oameni care mereu izvodesc cîte ceva. De la aceştia din urmă nu ştii niciodată la ce te poţi aştepta.

Simion se apucă să facă treabă la vie şi în livadă. Deprinse repede obiceiurile locului şi se purta de parcă ar fi fost aici de cînd lumea. Venea la utrenia de la miezul nopţii, la vecernie era nelipsit şi cu toate că nu era călugărit, trecu într-o seară în strană şi-i trase o cîntare de-i uimi pe fraţii mînăstirii. Nu cînta pe nas, somnolent şi egal ca alţii, ci avea vocea lui niște înfloriturişi o adîncime care-l tulbura pe ascultător. Te făcea să crezi că-şi stăpîneşte această voce, nu-i dă drumul să se desfăşoare în întregime. Dacă i-ar fi dat drumul, s-ar fi înălţat pînă în slava bolţii, ar fi izbit pereţii şi s-ar fi prelins pe ei ca mierea cea grea. N-ar fi fost un lucru cuviincios faţă de întunecaţii călugări să dea drumul unei asemenea voci adînci, mîngîioase, vibrante. Portarul cel voinic, cuviosul Macarie, se întîmplase şi el în biserică la acea slujbă şi mare vijelie se porni printre filele catastifului său, neştiind posesorul său dacă s-o aşeze în rîndul vocilor de heruvimi sau este lucrătură diavolească la mijloc şi tinde la înfruntarea celor sfinte.

Într-o bună zi, la vreo două săptămîni de la venirea sa, Simion fu chemat la cuviosul Partenie. Era la ceas de seară şi în chilia egumenului ardea frumos o can-

delă de argint, scoarțe de soi acopereau patul și pereții, semn că egumenul nu era străin de adunarea celor lumești.

— Nu te-am chemat pînă acum Simioane căci nu cred să aibe cineva vreun folos aflînd că ne leagă o cunoștință mai veche.

— Iar eu am înțeles că rostul cu care starețul Daniil m-a trimis la talieni acum nu se mai cade a fi pus la socoteală.

— Ba acela da, Simioane, și bine ai făcut că l-ai spus în gura mare cînd te-a întrebat portarul. Și așa s-o ții mereu, oricine te-o întreba. Acela nu-i lucru cu primejdie. Dar noi doi știm că ai făcut un popas la Viana, la un anume conte pe care trebuie să-l uităm amîndoi și rostirea numelui său, așișderea.

— Deci sfinția-ta își amintește...

— Știu Simioane la fel de bine cum știa starețul Daniil. În desaga ta trebuie că se află o scrisoare bine cetluită prin care neamțul dădea un anume răspuns. Acea scrisoare trebui s-o ardem și să uităm de ea. E bine c-ai zăbovit prin cele străinătăți și te-ai înapoiat fără însoțitori. Un om care bate drumurile cu talpa goală nu poate fi luat drept sol.

— Scrisoarea de la conte o avea jupîn Neagu, care împreună cu Mitran și Grozovici au făcut calea-ntoarsă de la Viana înaintea mea. N-aș fi cutezat să-mi continui calea spre Ravenna dacă purtam asupră-mi asemenea scrisoare.

Egumenul Partenie își mîngîie barba rară adăstînd cu degetele-i subțiri asupra locului unde se afla bărbia. Nu avea a se îndoi de vorbele lui Simion pe care-l știa de cînd erau amîndoi flăcăi neîmpliniți și împărțeau codrul de pîine pe din două. Își rosti gîndurile cu voce în șoaptă, tărăgănat :

— Adevăr iaste că boier Neagu a sosit în mare grabă împreună cu cei doi seimeni de care pomenești domnia-ta. Se vede că i-a înmînat epistola chiar lui Șerban Vodă, care pe atunci mai trăia. Cred c-ai aflat că s-a dus în lumea celor drepți acum șase ani.

— Am aflat şi eu cînd am pătruns în ţară. Cu un anume neînsemnat meşteşug poţi afla lucruri însemnate, lăsîndu-l să creadă pe cel ce ţi le spune că eşti prea netrebnic ca să le pătrunzi rostul.

— Da. S-a prăpădit cu totul neaşteptat, în plină putere a vîrstei. Lumea vorbeşte că n-au fost străini de asta fraţii lui, Mihail şi Constandin, care vedeau în alianţa cu nemţii însăşi alunecarea spre credinţa papistaşe. Sau că au fost certuri de familie, căci Şerban socotea pămînturile şi bogăţiile fraţilor pe jumătate ale sale. Deh... lumea vorbeşte multe. Drept îi că firea năvalnică şi trufaşe a lui Şerban nu era pe placul multora. Acum el odihneşte în această sfîntă monastire sub piatra pe care ai văzut-o. Doamna Maria e fugită la Sibiu şi aşteaptă sprijin de la nemţi să-l pună aici în scaun pe feciorul ei. Dar partida fraţilor săi, Constandin şi Mihail e mai tare. L-au pus în scaun pe nepotul lor de soră, care şi-a luat numele de la moşia Brîncoveni, fostă a lui Matei Vodă. Cu mare grabă au făcut aceasta, Şerban nici nu se răcise bine şi l-au lăsat înconjurat numai de ai lui şi s-au dus cu alai mare să-l facă domn pe Brîncoveanu şi graba asta a dat de gîndit multora. Dar boierii sînt schimbători, asta-i de cînd lumea, poate-au şi înclinat spre acest Brîncoveanu, fiind el mai gospodar şi cu fire cumpănită, faţă de Şerban, care atunci cînd răcnea îi ieşeau ochii din cap şi zdrăngăneau ferestile palatului şi nimeni nu-i stătea-nainte şi vroia să înfiinţeze oaste mare, să se alăture nemţilor, treabă care cerea ca boierii să-şi cam subţieze pungile. Iacă un lucru pe care nu l-au pus la socoteală, dumnealor, cinstiţii boieri : că şi pacea aceasta vremelnică va trebui plătită. Mai puţin de boieri, mai mult de opincă, dar aşa îi e dat ţărişoarei ăsteia să-şi plătească şi răgazul firesc. Poate că în socotinţa Cantacuzenilor a fost gînd bun întorcînd spatele alianţei cu împăratul Leopold, căci lupta deschisă s-ar fi putut da chiar pe pămîntul ţărişoarei noastre şi ar fi adus numai pîrjol şi jale, iar de ne-ar fi învins turcii mai grea ar fi fost înrobirea care ar fi urmat. Şi însuşi împăratul Leopold pusese condiţii în caz de ieşea învingător: să ne rămînă suzeran. Cum vine asta, la o adică ? Îţi dăm oameni, îţi dăm, după puterile noas-

tre, toate cele cuvenite războiului și apoi îți rămînem supuși? Ba chiar cu amenințarea unor pretenții care au mai fost ridicate și-n alte dăți: de a renunța la credința strămoșească și de a trece la catolicism.

Toate astea le știu ca unul ce a stat multă vreme în preajma domnului Șerban, dar cu priceperea de țăran, le-am pătruns, că știi, Simioane, de unde am pornit-o. Nu-s tare într-ale politichiei, dar prea se avîntase domnul Șerban cu totul de partea nemților. Și nu mă țin de partida Cantacuzenilor, dar păstrători ai credinței cum sînt, vor fi gîndit că mai bine să plătească haraciu turcilor, care niciodată n-au ridicat pretenția de a ne schimba credința și ni-s pe față neprieteni. Vorba-aceea: e mai ușor a te feri de dușmani decît de prieteni cu gînd netrebnic. S-ar răsuci în mormînt Șerban Vodă de-ar ști că unul căruia i-a făcut atît bine, care a fost alături de el la asediul Vianei îi dă mai puțină dreptate după moartea lui. Dar nu din strîmbă credință față de binefăcătorul meu o fac. Viața m-a făcut și cleric și oștean, dar mai presus de toate sînt om din popor și interesele celor deopotrivă cu mine îmi apar altfel decît unui principe care vrea puterea și strălucirea și înălțimea blazonului său. Căci năzuia răposatul domnitor să adauge vulturului său cu două capete însemnele Țar Țarigradski, să înstăpînească pe pămîntul acesta o nouă curte bizantină și cu toată trufia-i nemăsurată s-ar fi găsit destui mai puternici să-l oprească, iar oamenii de rînd n-ar fi avut nimic de cîștigat din asta.

Iacă Simioane, ți-am înfățișat gîndurile din taina cea mai adîncă a cugetului. Se pare că orice om simte nevoia asta într-un anumit moment.

— Cuvioase, înțeleg că trufia principilor ți-este străină, așa cum și mie îmi este. Pe unde am umblat am văzut mulți nobili înconjurați de fală și strălucire. E bine să te împărtășești din milosîrdia lor, dar să te dărui cu trup și suflet năzuințelor lor este o faptă necugetată, căci nu știi unde poate duce. Năzuințele lor sînt altele decît ale omului de rînd. Nu prea înalte și nobile așa cum li-i fala de care se înconjoară.

În penumbra odăii Simion îl cerceta pe tovarășul din tinerețe bucurîndu-se că au ajuns tot acolo, deși pe căi diferite.

Cuviosul Partenie, Lisandru, cum îi fusese numele în viața laică, nu fusese nicicînd un bărbat chipeș. Niște bube pe care le avusese pe față și de care scăpase cu greu, lăsaseră urme adînci, mai ales obrazul stîng îi era noduros, ca și cum carnea ar fi fost tăiată în cruciș și-n curmeziș și după aceea s-ar fi strîns. Barba rară abea de acoperea acest obraz chinuit. Nici înalt de stat nu era. Dar căpătase odată cu vîrsta o făloșenie pe lîngă care nu puteai trece nepăsător. Privirea ochilor întunecați te cerceta pe îndelete și nu știai de-i placi ori ba. Avea el gîndurile lui și știa a se face ascultat fără să ridice vocea. Fusese omul de încredere al starețului Daniil, și iată că și acesta de acum nu se putea lipsi de el.

Simion îndrăzni să-i spună ce-l frămînta :

— Părinte Partenie, să știi că n-am pierdut deprinderea de caligraf. Ba dimpotrivă : la Ravenna am învățat să scriu în latinește și am deprins înfloriturile pe care le folosesc ei acolo. Știu să împodobesc începuturile de capitol cu înfloriturile gingașe, cu frunze și chenare încîrligate în fel de fel de culori. Poate socoate sfinția-ta că voi fi de folos în vreun fel monastirei.

Egumenul își mîngîie iar bărbuța privindu-l adînc.

Socotise bine că omul acesta poate fi folosit oricum, fără primejdie. Iată, el îi vorbise de treburile țării, de schimbarea domnilor, iar Simion se gîndea tot la caligrafia lui.

— Ascultă Simioane, cărți care se scriu cu mîna și cer ani de zile pentru aceasta, numai pe domni i-ar putea interesa. Acum, tiparnița pe care a înființat-o Matei Voievod și pe care Cantacuzinii au lărgit-o, scoate pe fiece an mulțime de cărți pentru toată ortodoxia. Ajung aceste cărți pînă în Iviria și la Trapezunt. Sînt scrise în grecește, slavonește, arabă chiar. Șerban Vodă a dat spre tipărire prima biblie românească, ce și-a văzut împlinirea la cîteva luni după moartea sa. Ce să zic ? La sfînta monastire se scriu felurite hîrtii, dar ele nu curg cu nemiluita și pentru întocmirea lor îl avem pe cuviosul Teodosie. Doi caligrafi ar fi prea mult.

— Mai știu și altele, prea cuvioase. În Italia am deprins meșteșugul împodobirii pereților cu culori. Aș face treabă bună pe lîngă un zugrav de biserici.

— Îndoi-m-aș Simioane că un zugrav și-ar alege un ucenic așa bătrîior cum ești domnia-ta. Și nu numai pentru că ucenicul trebuie să fie ager, să se suie pe schele și să care greutăți, adică să facă partea mai de dîrvală a meseriei. Dar și pentru că el trebuie să fie un imitator al meșterului. Ori domnia-ta, înțeleg, ai ajuns să ai o înfățișare proprie asupra rosturilor zugrăvelii. Poate să nu-ți placă ce face meșterul. Iar lui, să nu-i placă ce faci tu. Ce fel de ucenic ai fi? Unul care se ia mereu la harță cu meșterul? Iar ca să lucrezi de sine stătător, cine te cunoaște, cine ți-ar încredința pictura unei biserici?

Simion adusese cu sine o boccea de forma unei cărămizi ceva mai mari. Egumenul o văzuse de la început și simțitor cum era la mirosuri, strîmbase din nas, neînțelegînd rostul acestei legături de trențe aduse în chilia domniei-sale.

Dar Simion, mai puțin atent la îndrumările pe care călugărul vroia să i le dea, ardea de nerăbdare să-i arate mica lui comoară învelită în trențe murdare. Se apucă să desfacă legăturica și dădu la iveală o carte groasă pe care o puse pe masă. Fără vorbă, o așeză la îndemîna egumenului și acesta, înțelegînd rugămintea din ochii prietenului, prinse a o răsfoi. De la primele pagini își dădu seama că este o asemenea alcătuire care poate sta cu cinste într-un palat.

Pe foi groase și mătăsoase, plăcute la pipăit, se aflau pîraie de slove frumoase care curgeau molcom într-o grațioasă trufie a curbelor mlădii, a spațiilor bine echilibrate, într-o drămuială meșteșugită a luminii dintre rînduri cu întunecimea slovelor.

Egumenul nu știa latinește, dar știa prețui o scriere fără cusur. La începutul fiecărui capitol se afla cîte o țesătură de frunze și flori delicate, pe fond auriu unele, miniaturi cum egumenul nu mai văzuse pînă acum.

Înălțînd privirile de pe carte, se aștepta să întîlnească trufia pe chipul aducătorului. Dar acesta aștepta liniștit, cu buzele uscate, brăzdate de crăpături adînci, cu

privirea aceea tînără pe care timpul nu o schimbase sub arcadele puternice cu sprîncene subțiri. Ciudat om acest Simion, cu dragostea lui pentru scrierea aleasă, ori poate neasemuit de șiret, știind a-și ascunde mîndria pentru întocmirea unei asemenea cărți.

— Poate crezi sfinția-ta că am furat cartea de pe undeva.

— Nu cred asta, Simioane. Altfel n-ai avea curajul să te prinzi a întocmi una la fel.

— Am pus în ea toți banii cîștigați în cancelaria de la Ravenna. Ziua scriam acte, iar noaptea lucram la această carte al cărei text e copiat după una mai veche, găsită în biblioteca mînăstirii. Dar miniaturile nu-s copiate. Le-am chitit după priceperea mea inspirîndu-mă după frumusețile văzute în bisericile de acolo. Nu poți așterne pe hîrtie frumusețí care acoperă mozaicuri întinse sau pereți de zeci de metri. Dar după ce le privești îndelung și-ți umpli sufletul cu ele, îți rămîne ceva pe care ai vrea să-l așterni după a ta socotință. Dacă vei privi sfinția-ta cu atenție, vei binevoi a vedea că-s acolo flori de la mine de-acasă : stînjenei și margarete, măghiran cu frunze mici și floricica aia de se cheamă trei frați pătați, pe care o vezi primăvara prin poieni. Cînd am terminat cartea am socotit că e timpul să plec. Așa cum am pornit, îmbrăcat în pînză de sac, gîndeam că nu se vor găsi tîlhari să mă prade, că nu-i treabă de om cu cap să te repezi la desaga unui cerșetor căutînd în ea o comoară.

— Și ce ai de gînd să faci cu ea, Simioane ?

— S-o dăruiesc starețului acestei mînăstiri. Sfinția sa va socoti unde-și află locul mai bine.

— În cazul ăsta ți-o va prețălui cum se cuvine.

— Nu de galbeni este vorba, părinte. Cînd se va ivi trebuință, să mă pună să întocmesc alta, pentru nevoile sfintei mînăstiri.

— Pînă se va ivi un locșor așa cum dorești, va mai trece poate timp. Vei avea domnia-ta răbdare să aștepți ?

— Nu știu dacă Cel de Sus îmi va îngădui mulți ani de-acu înainte. Dar nădăjduiesc să pună sfinția-ta o vorbuliță pentru mine pe lîngă părintele stareț.

— Nu-ți făgăduiesc marea cu sarea, Simioane. Cea mai potrivită vorbuliță o va pune meșteșugul tău. Pînă atunci m-am gîndit la o trebușoară cu folos și pentru domnia-ta și pentru interesele mînăstirii. Nu știu dacă ai cunoștință că Vodă Șerban a cumpărat în mahalaua grecilor de la jupîneasa lui Cîrstea Bogdaproste un loc întins, unde a construit un han mare cum nu mai e altul în București. El a fost lăsat de răposatul domn pentru a aduce venituri acestei mînăstiri. Vodă Brîncoveanu nu l-a luat, așa cum a făcut cu alte averi din București ale unchiului său. Ni l-a lăsat nouă. În privința hangiului care stă acolo ca dijmaș al nostru, am unele îndoieli. Îi controlez registrele și ele par a fi ținute în ordine. Dar se petrec acolo tot felul de lucruri care nu pot fi trecute în registre. Un om care să le vadă pe toate și să mă înștiințeze mi-ar fi de mare trebuință. M-am gîndit la domnia-ta, că ești umblat prin lume și ager la minte. Ei, ce zici?

— Am poposit și eu prin hanuri de tot felul, cuvioase, dar nu m-aș încumeta a zice că m-aș descurca în trebile lui încîlcite.

— Le-ai deprinde cu timpul. Stipendie ai primi de la noi, pe lîngă ce s-o îndura să-ți dea zgîrcitul de grec. Se vîntură lume multă pe acolo — deh, ca la orice han — dar am înștiințare că grecul oblăduiește pe unii ce ar unelti împotriva noii domnii. Treaba asta nu-mi place, că deși am fost omul lui Șerban Vodă, uneltirile de acum nu l-ar scula din mormînt, iar de va prinde de veste noul domn de astfel de lucruri, ne-ar tăia veniturile acestea și poate ne-ar da chiar pedeapsă mai aspră. Să-i dăm Cezarului, ce-i al Cezarului, nu-i treaba noastră să ne amestecăm într-ale politichiei.

Lumina firavă a candelei dădea catifelare stinsă culorilor, taine unghere lor. De afară se auzea sunetul tocatului de seară.

Se aflau față-n față doi oameni atît de diferiți...

Unul, statornic, încerca să aducă mersul evenimentelor în folosul său și al mînăstirii pe care o slujea, așa cum iei odgonul de oțel și încerci să-l faci mlădios, desfăcîndu-l în fire dacă este nevoie, rănindu-și degetele și potrivindu-le și pe ele după tăria oțelului.

Celălalt, nelegîndu-se de un loc anume, mulțumindu-se să culeagă cîte puțin din fiecare, îmbogățîndu-și sufletul și mintea pentru un dor pe care-l purtase cu sine pretutindeni, întărindu-l în ceasuri de cumpănă.

Simion ridică privirile, în care mîhnirea momentului nu reușise să picure apa grea a deznădejdii și nu le împîclise cu aburul oboselii.

— Voi face cum zice cuviosia-ta.

Candela arunca asupra filei deschise a manuscrisului de pe masă lumină pîlpîitoare, aducînd în spațiul de taină frîntură de covor vechi, cu migală meșteșugit.

III

NOUA SLUJBĂ

Hanul lui Șerban Vodă era pentru oameni cu obraze subțiri și pungi doldora. Răposatul voevod pusese să se zidească adevărată cetate cu ziduri groase, cu pivnițe cu bolți de cărămidă, o vastă curte avînd în stînga sa grajduri, în rest prăvălii și porți de stejar întărite cu drugi de fier și închizători făcute de meșteri nemți, secretul închiderii și deschiderii lor fiind cunoscut numai de hangiu și de alți doi slujbași de încredere. Să simtă omul că avutul cu care călătorește se află aici în siguranță!

După un drum lung, pătrunzînd în curtea unde toate sînt ținute în bună ordine, ferestrele mari ale pridvoarelor de la primul cat, la care se află ghivece cu mușcate, bisericuța din mijlocul curții și aburul înbietor al mîncării, îți aduc pacea în suflet și te lasă să iei hotărîrea unui răgaz în care vei scutura colbul de pe tine, vei schimba cîte o vorbă cu folos pentru a afla care sînt prețurile în oraș.

Hangiul te ia în primire și-ți pune la dispoziție cameră după rang și pungă. Este acest hangiu, pe nume Papacostea, bărbat zgîrcit la vorbă, cu care nu-ți vine

a te tocmi. Cu mustața albă, tușinată și părul tuns perie, este bărbat în putere, cu privirea pătrunzătoare și fața roză ca de copil. Nimeni nu-l văzuse rîzînd și slugile nu ieșeau din cuvîntul lui.

Sala cea mare a hanului era plină de zvon din zori pînă-n seară. Era cald în aceste zile de brumar, deosebit de friguros, căci într-o latură a sălii se află sobă mare de zid. În jurul plitei robotește neîncetat o femeie mărunțică, soția hangiului, ajutată de două fete. Mirosurile îmbietoare ale plachiei, pilafului cu bureți uscați sau pastramei de oaie se topesc unele în altele, amețindu-te.

Este și un ceas al dimineții în care tîrgoveții vin să cumpere de la prăvăliile din curtea hanului și se abat și în sala cea mare pentru o bucată de dovleac copt sau, după gust, pentru o ulcică cu vin roșu acrișor sau covrigi aurii cu susan. Destule motive pentru a deslega limbile și a netezi încrederea între cei ce s-au întîlnit întîmplător. Cei care stau aici mai mult de trei-patru zile ajung de se cunosc, și socotesc hanul într-un fel al lor, casă vremelnică. Stau în jurul meselor pînă seara tîrziu cînd lămpile prind să fumege și băiatul care moțăie într-un colț răspunde comenzilor în silă și cu zăbavă.

Are Papacostea și trei fete, care, într-un fel, atrag destui mușterii cu stare ce se vîntură nitam-nisam pe aici numai să le vadă. Într-un fel, pentrucă acestea nu dau ajutor maicii lor în prăvălie și nu se arată ca fete de rînd. Cu toată cîrpănoșenia lui, grecul le ținea ca pe niște jupînițe în niște odăi mai îndepărtate ale hanului. Apăreau toate trele legate parcă cu ață una de alta dimineața la biserică. Una dintre ele, Sultana și Vasilichia, semănau cu maică-sa, negricioase și uscățive.

Vorbeau slugile că grecul n-are de gînd să le dea după rumâni, în sipetele din cămările lui aduna zestre aleasă pentru a le mărita bine acolo, în Grechia lui. Poate aceste vorbe ajunseseră și la urechile egumenului Partenie, care socotea că Papacostea se pregătește să părăsească țara și n-ar fi plecat el dacă nu și-ar fi încropit o avere bunicică. O asemenea avere n-o legi dintr-o leafă, oricît de bună ar fi ea.

Simion se afla aici de aproape cinci luni. Gîndea că-i treabă grea să-l dovedească pe hangiul ce-şi băga mînile pînă la cot în bunuri care nu erau ale lui, numai pe vorbe nu te poţi sprijini cînd porneşti la asemenea treabă.

Cînd se înfăţoşase înaintea hangiului, acesta spusese că n-are trebuinţă de slujitori. Simion îi arătase că se mulţumeşte cu puţin şi se pricepe la îngrijirea cailor. Fusese primit pe mîncare şi două rînduri de haine pe an. Se lămurise curînd că trebile grele ale hanului nu erau acoperite decît cîţiva slujitori. Băieţii care serveau la mese, spărgeau şi lemne, curăţau coşurile, căsăpeau porcii, iar noaptea tîrziu curăţau încălţările negustorilor găzduiţi.

La grajduri fusese un singur om pînă la venirea sa, Stroe, şi acela beteag de-un picior, pridihind cu greu toate cîte se cereau. Singura treabă pe care o făcea zi de zi era îndepărtarea bălegarului. Simion se apucă să îngrijească bidivii ce veneau de la drum lung, după priceperea lui. Le freca pielea înfierbîntată cu şomoioage de paie şi le curăţa picioarele de scoarţa noroiului. Drept mulţumire primea bacşişuri de la propietarii care vedeau treaba făcută. Dar se vede că Stroe l-a pîrît "jupînului„, căci se trezi chemat de acesta într-o seară.

— Ia să-mi spui omule, dacă în înţelegerea noastră au intrat şi ciugulelile cu care te învrednicesti zi de zi. Să nu-mi spui că nu iei bacşişuri de la muşterii.

— Nu spun, jupîne.

— Sau poate ţi se strecoară băncuţele singure în buzunar.

— Eu nu le cer, jupîne.

— Ceea ce faci, intră în îndatoririle tale, omule. Şi băncuţele se cuvin hanului. Să vii în fiecare seară să le pui aici pe masă.

— Aşa voi face jupîne, zise Simion începînd să se scotocească de băncuţele de aramă agonisite. Pentru un netrebnic ca mine nu-s de prea mare trebuinţă, că nu mi-am pus în gînd să-mi fac casă cu rost. N-am muiere, nici copii, iar mîncarea pe care binevoiţi a mi-o da, e prea deajuns.

Vorbă să fie! Cele două fierturi pe care le primea zilnic erau mai degrabă spălătură de vase.

Jupînul nu credea nici el în asemenea vorbe. Îl cercetă cu ochii săi scrutători:

— Să-ştii că nu-mi plac oamenii care trăncănesc vrute şi nevrute. E deajuns să-ţi împlineşti treaba pentru care ai fost pus.

Află astfel Simion că bacşişurile pe care le primeau slujitorii erau tot partea jupînului. Deh... un pumn de băncuţe se prefac într-un ochi strălucitor auriu şi mai mulţi la un loc fac o pungă grea căreia îi stă mai bine într-unul din sipetele jupînului.

La discuţia aceasta trăsese cu urechea jupîn Ochi-Cu-Belea, meşter zăbunar, care ţinea una din prăvăliile din curtea dinlăuntru a hanului. Făcea zăbune pentru oameni de toată mîna, unele din postav, vătuite, altele din catifea, bordisite cu blană de vulpe, cu mîneci largi şi lungi de ajungeau pîn'la genunchi şi te fereau de frigul iernii. I se zicea „Ochicubelea" pentru că mai ales în tinereţea domniei sale fusese rău de deochi. Îşi fereau femeile copiii de privirile în care pelinul era amestecat cu miere şi dădeau scrînteală ce numai cu descîntec se potolea. Meşterul îl chemă a doua zi la el pe Simion.

— Se vede că nu eşti de prin părţile acestea de te-ai angajat la un om abraş cum este grecul.

— Deh... nu prea mă pricep la multe, mi-s dragi necuvîntătoarele, că ele nu te bagă-n boclucuri şi le citesc în ochi mulţumirea cînd le fac un bine.

— Iată că te-a băgat în bocluc Stroe, care nu înghite să faci treabă mai bună ca el. El nu prea primeşte bacşişuri, că face totul cam de mîntuială. Eu ţi-aş da un sfat: să nu porţi băncuţele primite asupra domniei tale. De îndată ce le agoniseşti, le aduci aici, la mine. Îţi fac puşculiţă şi le scoţi la nevoie. Să ştii că aşa fac şi ceilalţi argaţi de la han. Are fiecare un locşor unde le strînge, fie la Vasile căldărarul, fie la Tănase bărbierul. E păcat să nu te alegi cu nimic cînd munceşti din zori pînă-n noapte. Şi apoi mai are grecul un obicei: schimbă des argaţii. Ori că li se face lor leahamite de aşa un stăpîn, ori că lui nu-i place să vadă alţii

trebile pe care le învîrte. Slujbe sînt destule în tîrgul ăsta mare. Ai putea învăța o meserie.

Simion mulțumi pentru sfat și spuse că nici el n-are de gînd să prindă mușchi aici. Continuă să dea în fiecare seară jupînului băncuțele primite. Ceilalți argați începură să se uite cu ochi neprietenoși la el. Eiii... asta schimba situația lui în ochii jupînului. Iată pusese mîna pe unul în care băgase frica. Socoti că-i poate încredința misii mai gingașe, cum a fi cumpărarea alimentelor de pe piață, fără frica de a fi furat. Îi dădu într-o bună dimineață o căruță să meargă să cumpere pește, ceapă, cartofi, dar din cele mai ieftine și cu grija de a se tocmai pînă la ultima para. I-o dădu ca însoțitoare pe Păuna, care-și îmbrăcă scurteica de duminică și nu mai putea de bucurie pentru o așa plimbare neașteptată. Se așeză pe capră lîngă Simion și-i spuse acestuia că nu e nevoie să mîie prea tare.

Zăpada căzuse din belșug, avusese timp să se îndese și era numai bună pentru săniile și mai mici și mai mari care-și sunau zurgălăii. Tîrgul era acoperit de o pîclă lăptoasă, căsuțele de pe ulițele strîmte moțăiau sub glugile lor albe, doar în jurul caselor boierești era nițică forfotă, argații curățînd aleile, iar dindărătul ferestilor mari, neacoperite de florile gheții, ivindu-se chipul cîte unei duduci curioase, cu rochiță subțire, semn că în camerele mari sobele duduie sub trosnetul lemnelor.

Simion prinde cu coada ochiului neastîmpărul însoțitoarei sale. Peticul de față îmbujorată pe care șalul mare al Păunei îl lăsă la lumină este ca un vas de porțelan frumos încondeiat.

Îi ardea de vorbă :

— Să nu-ți fie cu supărare, nene Simioane, dar matale chiar vrei să iei locul lui Manciu ?

— Cine este Manciu ?

— Lumea vorbește, eu nu zic. Jupînul are nevoie de un om de încredere, că oricît ar fi el de ager, nu se poate împărți în zece. Manciu era un adevărat vătaf, omul care-i trebuia jupînului. Da' l-a prins că fura și l-a dat afară.

— Pe tine, fată, nu te-am prea văzut să slujești la bucătărie.

— Păi să vezi matale, pe mine nu mă plătește jupînul și nici nu prea atîrn de el. Eu sînt slujnică la jupîniţa Șosil, și numai așa... cînd și cînd, fac ce zice hangiul, dar numai cu îngăduinţa stăpînei mele. O știi, nu?

Simion ridică din umeri.

— E o jupîniţă venită tocmai din Francia. Nu s-a împlinit anul de cînd a descins aici. A venit cu trei rădvane încărcate, cu fata care o îmbracă și-o dezbracă și cu bucătarul ei, că nu-i priesc mîncărurile de pe la noi. Pe mine m-a luat să-i spăl și să-i netezesc rufele și să-i fac cumpărăturile de prin tîrg. E mîndră jupîniţa noastră! Cînd trece în foșnet de taftale lăsînd în urmă dîră de parfum, oamenii se dau în lături și li se pare că văd o zînă. A adus-o de prin străinătăţuri boier Negoiţă de la Tîrgoviște. Chitea el că se va însura cu ea, dar părinţii i-au stat împotrivă. Și atunci el a așezat-o la cel mai bun han din tîrg și cît mai departe de moșia părintească. S-a învoit cu hangiul să-i dea patru camere la catul de sus. A spart niște pereţi, a făcut o cameră mai largă și două mai mici, a pus pe pereţi mătase în loc de zugrăveală și a făcut niște sobe mari cu plăcuţe lucioase și cu copilași rotofei pe ele — ce mai! — iatac boieresc nu alta! I-a dat încredinţare hangiului că-i lasă toate aceste lucruri după plecarea domniţei.

Cînd și cînd apare și boierul Cristache al nostru — că așa-i zice — Cristea Negoiţă, bărbat chipeș de ţi se scurg ochii după dînsul.

— Și ţie ţi se scurg, Păuniţă-fată?

Fata se bătu cu palma peste gură și parcă o pală de ger o pișcă mai abraș de obraji, dîndu-le culoarea trandafirilor.

— Ei, cum să se întîmple una ca asta, păcatele mele! Că mucalit mai eşti și domnia-ta! Adică, ce să zic, pînă acum te credeam de-a dreptul ursuz.

— Și pentru că mă credeai ursuz ai început să depeni secretele stăpînei tale, despre care tot nu m-ai lămurit: e jupînească, domniţă, sau principesă?

— Ei iaca, tac.

— Ba vorbește Păuniță, dar e bine să vorbești despre ale tele, că uneori treburile străine ies cu bucluc.

— Ce să zic de mine? Se cheamă că o fată săracă are o viață săracă. Și dacă sînt în slujba asta, am și eu partea mea la treburile jupînesei mele. Știi domnia-ta ce înseamnă să potrivești volanele unei rochii din acelea mari și înfoiate în care intră zece coți de mătase? La început nu mă pricepeam la nimic, dar m-a învățat fama de șambr a jupînesei, o cheamă Mari, ăsta e chiar un nume de-al nostru, care — vezi domita — e și prin părțile lor. Dar rochiile astea sînt într-așa un fel că nu le poți băga în albie să le speli. Cînd jupînița se plictisește de ele, ni le dăruiește nouă. Am vreo patru asemenea rochii.

— Ai de gînd să devii și tu jupîniță?

— Vai de păcatele mele, neiculiță! Eu sînt fată așezată. Dar le păstrez bine păturite și am de gînd să le desfac și să-mi cos rochii după cuviință. Dintr-o rochie din aceea îmi fac trei.

— Se cheamă deci că ești fată economă.

— D'apoi cum? Îmi trebuie și mie ceva zestre că bietul taica nu poate scoate din tăbăcăria lui atît cît să hrănească zece copii și să-mi mai dea și zestre pe de-asupra.

Păunița cea guralivă hotărî să-și mai hodinească gura, să se dea jos din sanie și să-și dezmorțească picioarele, cînd ajunseră la locul unde se așezau deobicei carele de pește, între Tîrgul de Jos și Tîrgul Cucului. Se găsea și pe timp de iarnă pește bun, prins la copcă, cu grijă rînduit între calupurile de ghiață. Simion cumpără zece ocale de crap cu solzi aurii, caras pentru saramură și trei somni strașnici care la hanul lui Papacostea aveau să aducă venit încincit, după ce era pregătit de coana Sevastița, după o rețetă numai de ea știută.

Porniră apoi spre Tîrgul de Jos după celelalte lucruri.

— Ei, acum Păuniță, fată, îți poți da drumul la vorbă și să-mi spui de unde se cumpără mirodeniile mai ieftin, că eu nu cunosc negustorii de aici.

— Văd că știe domnia-ta drumul deși supneai că n-ai umblat orașul acesta.

— Deh, oricine vine odată-de două ori într-un oraș mai întîi drumul tîrgului îl află.

În aria tîrgului, forfotă mare. Prăvăliile, unele dintre ele simple barăci, își sprijineau umerii între ele într-o frățietate care nu ținea seama de scliviseala, în galben și verde a unora, alături de cumpănirea spre pămînt a pereților altora, mai puțin încropite. Mărfurile erau scoase și afară, pe tarabe și pereți, pentru a îmbia trecătorul.

Căldări de aramă și vase de tuci, căciuli și cojoace de oaie, postavuri, covoare de lînă, altele țesute din zdrențe multicolore, grămăjoare de mangal pentru folosința grataragiilor, mațe de oaie pentru ciulamale gustoase, donițe și strachini frumos încondeiate, varză și castraveți murați în butoaie mari.

Negustorii, cu ochiul lor deprins a-l prețălui pe trecător îl pohteau pe Simion cu vorbe mieroase. Fiecare negustor se îndrepta spre un anume soi de cumpărător. Nu era să chemi un boier cu zăbun bogat să cumpere strachini, după cum nu merita să-ți bați gura pentru un pîrlit cu căciulă flenduroasă să cumpere covor lucrat într-o mînăstire de maici, cu lîna de pe șapte oi. Unii dintre negustori purtau, ei înșiși haine de soi, făcînd prin aceasta, firmă pretențioasă prăvăliei, tocilarii a căror întreagă prăvălie era tocila purtată în spinare și cei ce vindeau coșnițe și rogojini, aveau picioarele groase ca niște butuci, bine acoperite cu paie peste care erau înfășurate curelușele opincilor.

— Iată, aici e dugheana lui Garabet, armeanul. De aici cumpărăm mirodenii. Nu-i nevoie să le plătești, nene Simioane. Le trece într-un catastif și jupînul le plătește la sfîrșitul lunii.

Garabet purta haine europenești, avea mîini cu degete subțiri, și Simion avu deodată, fără vrere avu, imaginea unui nobil pe care-l cunoscuse într-o bibliotecă la Veneția.

Auzind că vine din partea lui Papacostea, îl pohti să șadă pe un jeț cu catifeaua cam ponosită, singurul din prăvălie, deci la fel de bun și pentru boieroaicele

care-l vizitau. Trebui să fi primit și asemenea vizite Garabet, căci pe lîngă mirodeniile pe care le ținea în chiupuri felurit colorate, cea mai mare parte din prăvălie era ocupată de rarități aduse din depărtări. Tăvi persane cu incrustații de sidef, goblenuri franțuzești, dantele fine, porțelanuri, pînă și săbii cu teci frumos încrustate și gheruțe lungi de fildeș, din acelea cu care boierii se scarpină delicat pe spinare.

Văzîndu-și vizitatorul că cercetează toate celea, îl lămuri despre ele cu glas plăcut. Nu-l zorea, cu toate că hainele vizitatorului numai arătoase nu erau.

— Eu țin aici bazar. Într-un tîrg se cer cam de toate. Am un frate în Francia, și măcar odată pe an primesc lucruri de acolo. Are și el folos, că prețurile sînt mari pe aici.

— Nu te întreb cît costă vasul ăsta de Murano, nici ornicul cu figuri, din porțelan de Sévres, că nu-s unul ce le-aș putea avea vreodată. Dar mare încîntare aduc asemenea lucruri privirii. Dacă-aș fi eu negustor, le-aș pune asemenea preț încît să nu le ia nimeni, că mi-ar veni greu să mă despart de ele.

Armeanul îl cercetă cu aceiași ochi blînzi, dar cu ceva mai multă atenție. Nu-i sta în obicei să arate uimire sau mînie, chipul său era neclintit ca al unui om de soi ce păstrează bine cetluite stările sufletești, pentru sine. E drept, omul din fața sa, cu opinci și haină grosolană, nu aducea a nobil scăpătat, nici măcar a negustor chivernisit. Dar armeanul văzuse destule în zilele lui, ca să nu se mire prea tare găsind ceva bun într-un înveliș prost.

— Văd că domnia-ta știe a prețui scule rare ca acestea, pe care puțini boieri le prețuiesc. Trebuie să-ți fi trecut ceva porțelanuri de Sévres pe dinainte ca să știi să recunoști unul ivit pe neașteptate într-o dugheană.

Simion se căi că se fudulise fără a sta pe gînduri, dar îi plăcuse figura armeanului și nici Păuna nu se afla prin preajmă să tragă cu urechea. Rămăsese afară la taraba unui papugiu.

— Chiar așa multe nu am văzut jupîne, dar m-au purtat nevoile pe alte coclauri și am slujit la un nobil în Austria, care avea castelul plin cu de toate cele.

— Îmi este îngăduit a întreba ce slujbă ai îndeplinit?
— Sînt caligraf, jupîne.
Iarăşi chipul lui Garabet nu arătă uimire.
— Asta spune foarte mult, foarte mult. În prăvălia mea păşesc rareori oameni care cunosc frumosul şi mai adesea boieri care vor să cumpere lucru scump, fie el cum o fi, numai scump să fie. Mi-ar face mare plăcere să vă conduc la un prieten al meu care a călătorit prin Persia şi are ceva manuscrise. Tatăl său a călătorit mult, şi măcar că nu e aşa bogat, nu le-ar înstrăina pentru nimic în lume. Şi ar fi bucuros să le arate unuia în stare să le preţuiască.
— Şi pentru mine ar fi o bucurie.
— Atunci îmi făgăduieşti să vii îndată ce poţi? Pe mine mă găseşti oricînd aici. Chiar după închiderea dughenei poţi să baţi la poartă. Locuiesc la catul de sus.
Şi uite aşa Simion plecă din tîrg cu peşte şi paporniţe de rogojină, cu o desăguţă de mirodenii care strînseseră în ele soarele cald al altor îndepărtate ţinuturi, dar şi cu prietenia unui om puţin obişnuit şi cu făgăduiala admirării unor odoare care nu-i căzuseră niciodată sub priviri.
Afară îl aştepta Păuna mîndră de a fi cumpărat nişte papuci de safian roşii ca focul.

IV

SFAT DE TAINĂ

Se lăsase o iarnă aspră cum de mult nu mai apucaseră bătrînii. Cerul îşi descărca nămeţii şi tot mai avea. Nici măcar un soare cu dinţi nu se arăta din cînd în cînd. Căsuţele mahalalelor erau acoperite cu zăpadă pînă peste acoperiş, de făcuseră oamenii tunele să ajungă pînă la uliţă. De atîta zăpadă pufoasă, care nu avea timp nici măcar să se geruiască, nici săniile nu prea se încumetau să străbată oraşul.

La hanul lui Șerban Vodă nu s-ar fi putut zice că mușterii dădeau năvală, dar tot erau cîțiva statornici pe care vremuiala îi împiedicase să-și continue drumul. Un negustor din Giurgiu care-și încărcase carul cu sticlă bine învelită-n paie, doi polonezi cu treburi necunoscute, boierul Sima cu fiu-său, în drum spre Craiova să peteească o fată, doi brașoveni care descărcaseră în tîrg vase frumos ciocănite în metal și un piteștean, care dăduse țuica din prima zi, dar chiar cu carele ușurate de poveri, nu se încumetau să plece. Deveniseră cu toți niște obișnuiți ai casei cărora li se știau gusturile și luau mesele la ore fixe.

Acum, dacă gloata nu mai umplea de larmă sala cea mare și tot se plictisea acolo, sus, în iatacul ei, se arăta și doamna de Choisel, care legase prietenie cu femeile polonezilor și prînzeau adeseori laolaltă. Nu-și făcea apariția în sala hanului în vreuna din rochiile acelea strălucitoare despre care vorbise Păunița. Rochiile simple în care apărea puteau fi recunoscute, de cineva care umblase prin Franța, drept veșminte ale unei femei din clasa de mijloc, frumoase, pentru că statura doamnei era fără cusur și un mic guler de dantelă era deajuns să le înfrumusețeze. Străina nu ținea să poarte toalete bătătoare la ochi, dar îi venea greu să adopte veșmintele femeiești de prin aceste locuri. Frumosul păr blond-roșcat îl purta într-o coafură pretențioasă, cu bucle mari în creștet și bucle lungi pe tîmple și ceafă, ajungînd pînă la umeri.

Doamnele poloneze îi știau limba maternă și era o adevărată bucurie pentru dînsa să sporovăiască cu ele cîte două-trei ore în șir într-un salonaș aparte de sala cea mare, unde luau și masa. Doamna de Choisel era încîntată să le servească bucate pregătite de bucătarul său, iar doamnele poloneze n-ar fi recunoscut nici în ruptul capului că mîncărurile valahe, cu multă untură, cu varză și cartofi, sînt mai pe placul domniilor lor.

În salonașul văruit în alb, cu ferestre ce coborau pînă aproape de podea, chenăruite cu rame late de stejar, Marguerite de Choisel încerca să-și închipuie că ghiața ce te împiedică să vezi afară este o podoabă de

preț și să înlăture gîndul tot mai stăruitor că se află ca o pasăre în colivie și nici măcar aurită nu e colivia.

Pornise să străbată Europa nu numai cu dragostea pentru superbul Cristea — Cristian cum îl numea dînsa — dar și cu speranța că în această parte a Orientului își va găsi loc printre vîrfurile societății. Cristea o asigurase că și aici se dau baluri, luxul și bunul gust nu sînt străine unei anume categorii sociale. Și la o adică, făcînd-o soție legiuită, va fi liberă să-și facă un salon al ei și să impună altora modul ei de viață. Despre răgazul pe care-l cerea convingerea bătrînului boier Negoiță pentru acceptarea unei nurori străine și fără zestre, nu fusese vorba. Aici lumea era obișnuită să aștepte. Ea nu se simțea dăruită cu această calitate și descoperea că situația de țiitoare e mult mai incomodă aici decît în țara-i de baștină. Cristea nici nu vroia să dea la iveală această situație, pentru ca drumul spre căsătorie să fie mai puțin spinos. Se arăta rar pe-aici, preferînd să trimită după dînsa o caretă ca s-o ducă într-o căsuță de țară unde-o aștepta. Îi promitea multe, îi dădea galbeni după pofta inimii, dar oricît de aventuroase i se păreau la început aceste întîlniri, o cuprindea încet oboseala și plictisul. Situația ei nu se deosebea cu mult de aceea a unei cadîne. Departe de tot perspectiva de a fi admirată, de a presăra vorbe de spirit care apoi să fie reproduse, bineînțeles în fața unor oameni care știau pune preț pe ele. Aceste doamne poloneze, cu spiritul cam greoi, ce-i drept, priveau la dînsa ca la ființă izvorîtoare de mir, domnii, la rîndul lor, erau politicoși și se simțea înviorată în mica ei oază din mijlocul acestei crîncene ierni bucureștene.

Într-acestea, pereții hanului — bine că erau lipsiți de urechi — erau martorii unei daravele mai puțin duioase.

Un servitor se înfățișă într-o după amiază la unul dintre brașoveni, argintarul Iohannes Henning, spunîndu-i că a doua zi boierul său ar vrea să schimbe niște vorbe cu domnia-sa între patru ochi.

Și într-adevăr, la ora stabilită se ivi un tînăr în straie de călugăr, care-l căuta pe meșterul argintar.

— Vii domnia-ta din partea vreunei mînăstiri pentru o comandă?

— Ba pentru ale mele trebi vin jupîne. V-a spus servitorul meu că e lucru de taină. Mă întreb dacă această cameră are pereți destul de groși sau dacă nu cumva slujitorii de pe aici au năravul de a asculta pe la uși.

— Nu mi-am pus pînă acum întrebarea aceasta și de cîte ori am poposit aici m-am simțit în siguranță.

— Vă nedumerește poate neîncrederea mea, dar de la o vreme mă simt încolțit și eu și familia mea. Adică cei care au rămas din familia mea în Țara Românească. O soră, un frate mai mic și bunică-mea. Pot să-mi spun păsul domniei-tale fără grijă că-ți aduc supărare?

— Dacă asta îți ușurează inima, boierule, eu n-am nici o treabă care să mă zorească. Aș fi plecat de cinci zile de aici, dar se vorbește că drumurile sînt tare proaste și mă tem că mă înzepezesc pe undeva.

Argintarul era un bătrînel care călătorise adesea prin aceste părți, preferînd să-și vîndă marfa singur. Vorbea destul de bine românește, dar de data aceasta tînărul ce i se înfățișase i se adresase în limba lui maternă. Asta îl făcuse să i se adreseze cu „boierule", căci numai cineva de neam învață o limbă străină în principatul acesta. Bașca un alt gînd al său pe care nu-l dădea în vileag: tînărul acesta nu era din cale-afară de curajos, de vreme ce-și pusese straie popești pentru a veni la dînsul.

— Sînt Voicu Merișan, fiul lui Staicu Merișan, cel care a însoțit-o pe doamna Maria a lui Șerban Vodă peste munți, în Transilvania. Poate știi domnia-ta că Brîncoveanu a așezat-o pe doamna Maria și pe fiul său Gheorghe la Drăgănești, dar aici doamna se simțea primejduită și a părăsit țara cu sprijinul generalului Heissler. Taica a fugit după aceea, împreună cu alți boieri care erau de partea ei și a Bălăceanului.

Tînărul se opri așteptînd din partea celuilalt o încurajare.

Dar argintarul era mai puțin curios să afle istoria Merișenilor, cît vroia să afle cum își va face loc șuvița de curaj a tînărului printre bolovanii unei înțelegeri greoaie din partea domniei sale. Nici la prețăluirea obiecte-

lor lucrate de el, meşterul Henning nu făcea risipă de vorbă. El era cel care avea obiectul, celălalt, dacă şi-l dorea, n-avea decît să vorbească.

Tînărul îşi drese glasul :

— Acum, Brîncoveanu simţindu-l pe taica hain, ne-a luat toate averile. Am rămas cu toţi în casa bunicii, de care nu s-a atins, ea fiind rudă cu doamna Marica, soaţa lui Vodă. Noi socotim că domnia aceasta nouă nu va dura. Turcii au început a pierde bătălii şi dacă armata împăratului Leopold va intra în ţară, taica îşi va recăpăta totul, poate că va fi pus într-o dregătorie.

— Aş spune că domnia-ta nu ţi-ai făcut socoteală proastă dacă n-aş fi aflat şi eu — aşa străin de politică cum sînt — despre pierderea boierului Bălăceanu. Ştie Bucureştiul întreg că i-a fost adus aici capul şi pus în prepeleac pe locul caselor sale şi stă acolo de cîteva luni bunicele şi rînjeşte la toţi acei care ar avea de gînd a se împotrivi domniei celei noi.

Boier Voicu îşi pipăi fără să vrea gîtul subţire şi fiind pe semne mulţumit că el se află la locul bine ştiut, căută sprijin la vorbe bătrîneşti pe care le auzise de mai multe ori :

— Vremile-s schimbătoare. Nu e faptă creştinească din partea Brîncoveanului să fi chemat în ajutor pe turci şi pe tătari atunci cînd armatele împăratului Leopold au venit în ţară.

Boier Voicu se întrebă dacă-i cazul să continue. Meşterul neamţ părea să fie de partea lui Vodă cu toate că cei care-l trimiseseră la el îl asiguraseră că-i om de încredere. Chiar şi fără aceste asigurări era de înţeles ca neamţul să fie de partea nemţilor.

— E firesc să doresc ca taica să se întoarcă în ţară şi să încerc a-i da un mic ajutor, nu crezi domnia-ta ?

— Ba da, e cît se poate de firesc.

— Iată, am adus o epistolă în care sînt date în vileag unele uneltiri ale domnitorului împotriva împăra-

tului Leopold și poate ar schimba mersul lucrurilor dacă ar ajunge în mîna generalului Heissler.

— Epistola e întocmită de domnia-ta ?

— Am spus că se află boieri cu a căror pricepere nu m-aș putea măsura, și ei știu bine ce se află în această scrisoare.

— Dar domnia-ta, știe ?

— Sînt lucruri care nu se dezvăluie cu ușurință.

— În cazul ăsta, domnia-ta ești folosit ca o unealtă, fie-mi îngăduit a o spune. Iar eu aș fi folosit la fel dacă-aș duce această scrisoare, căci, după cîte am înțeles, asta ți-e dorința. E adevărat, faptele și mai mari și mai mici, se fac cu ajutorul uneltelor. Numai că eu nu am făcut niciodată așa ceva și nici nu am năzuit la fapte care să schimbe istoria. Caută-ți domnia-ta alt mesager, nu-ți fie cu supărare.

Tînărul încercă o mare silă față de această judecată măruntă, de meseriaș, care-și vede de uneltele lui și nu se avîntă în încercări mărețe. Nu se aștepta să fie refuzat și nici nu prea știa ce să facă într-o asemenea împrejurare. Puțina-i experiență nu-l învățase să se retragă cu demnitate dintr-o afacere nereușită.

Se ridică pipăind locul de la piept, unde ținea scrisoarea.

— Pot fi sigur că domnia-ta nu vei aduce vreodată în vorbire numele meu și rugămintea pe care ți-am făcut-o ?

— Nu obișnuiesc a vorbi despre lucruri care nu mă privesc. Eu rămîn la ale mele : tăvi, vase și altele de felul acesta.

Boier Voicu Merișan își trase gluga pe cap și părăsi hanul cu mirare în cuget că un neamț se ferea să aducă un folos alor săi.

Privind în urma lui, meșterului îi răsări fără vrere înaintea ochilor statura fiului său, Peter. Acela ajunsese la cunoașterea de sine și nu s-ar fi băgat în afaceri care să-i depășească puterile. Cu cîteva zile în urmă meșterul Henning dusese cele mai de preț odoare ale sale la

Curtea lui Constantin Vodă și le vînduse pe preț bun. Căni și tăvi de argint, ferecături de cărți și fructiere toate ciocănite pe foaia metalului prețios pentru a înfățișa ghirlande de frunze și flori cum se văd pe brocaturile grele, capete de satiri aidoma celor de la fîntînile din piețele țărilor apusene, o bogăție năucitoare de forme care fac plăcere privirilor și degetelor atunci cînd iei cana sau tipsia în mînă.

Meșterul Henning lucra pentru Brîncoveanu de cînd acesta era vel-logofăt. Era primit în casele din apropierea Curții Domnești, case bătrînești acoperite cu șindrilă, așezate în mijlocul unei grădini foarte bine îngrijite de doi grădinari italieni. Stăpînul casei însuși, acum domnitor, cerceta obiectele aduse, ținînd foarte mult să fie făcute după îndrumările date de el. Cîntăreau împreună argintul ce fusese pus în lucruri, socotind cît mai rămăsese. Apoi îi arăta ce alte lucrări dorea pentru perioada următoare. Acum îi dăduse comandă pentru niște cădelnițe și o ferecătură de evanghelie împărțită în cîmpuri, fiecare din ele avînd să înfățișeze o scenă religioasă. Domnitorul îi dăduse cantitatea de metal necesară și modelele după care avea să fie lucrate scenele.

Între oameni sînt legături de inimă și legături de interese. Apoi mai sînt și altfel de legături, rare ca niște odoare. Sînt legăturile de prietenie, de prețuire și admirație. În acestea nu intră nici focul patimii, nici calculul rece al interesului.

Dacă socotelile între meșterul Henning și domnitorul Țării Românești erau dintre cele mai limpezi și domnitorul era cel mai bun client al său, oricine ar fi putut spune că legăturile acestea erau de interes. Dar meșterul punea aceste legături la înălțimea prețuirii sale și le păstra ca pe niște odoare ale cugetului. Tăifăsuia îndelung cu domnitorul despre frumusețea unei podoabe, răsfoiau stampe, sau puneau la cale încadrarea cîte unui model, tratarea lui cea mai potrivită. Într-un fel, putea zice că meșteșugul său a avut de cîștigat de cînd lucrează pentru acest principe, pentru care o tipsie nu era un simplu obiect, ci trebuia să spună ceva anume înțelegerii, ceasului de petrecere sau de contemplare.

Şi acum, iată, tinerelul acesta cu epistola lui năzdrăvană, care năzuia să-i uzurpe domnia. Poate nu era chiar aşa primejdioasă, şi doar în capul tînărului epistola avea nişte puteri distrugătoare. Dar dacă va înmîna altcuiva scrisoarea şi, ajungînd la destinaţie, aceasta se va dovedi aducătoare de nenorociri? În cazul ăsta poate ar fi fost bine să i-o ia şi s-o distrugă.

Măcinat de cumpăna îndoielii, meşterul coborî în sala mare a hanului, unde-l aştepta concetăţeanul său. Pe scară, aproape să se lovească piept în piept cu un om uscăţiv. Acesta bolborosi ceva într-o nemţească stricată. Parcă-ar fi fost unul dintre argaţii care deobicei trebăluia prin curte. Dar să vorbească nemţeşte şi să ştie că cel de care s-a izbit este neamţ deşi pe scară era întuneric?

Calfa ce-l însoţea se afla la o masă într-un colţ şi, cu toate că avea ceva de spus la adresa vinului din ulcica de lut care-i făcuse gura pungă, trăgea totuşi zdravăn la măsea, se vede pentru a uita de drumul lung ce-l despărţea de Braşov.

— Se pare că vremea se înăspreşte şi drumurile se geruiesc.

— Eu zic să nu ne grăbim cu plecarea că s-ar putea stîrni o viforniţă din aceea cum numai în cîmpia valahă întîlneşti.

— Stăm aici pe trai bun şi cheltuim partea din cîştig. Domniei tale poate nu-i pasă, că Peter se pricepe să te înlocuiască.

Frecîndu-şi mîinile la vederea grămăjoarei de colţunaşi aburinzi care îi fuseseră puşi dinainte, meşterul Iohannes îi răspunse că nu-i prieşte deloc lipsa de activitate.

Într-adevăr, Peter promitea să devină un bun meşteşugar şi nu s-ar fi băgat în treburi primejdioase, ca vizitatorul lui de azi.

V

...ȘI NU S-A SFIIT DOMNUL DE GREUTĂȚILE ÎNCEPUTULUI...

Ajunși aici, să ne îngăduie cititorul a răsfoi cîteva pagini dinaintea acestui an de grație, 1693.

Cînd în urmă cu cinci ani, boierii cei mari, adunați în curtea Mitropoliei, i s-au adresat lui Constantin, fiul lui Papa Brîncoveanu :

— Logofete, noi cu toți pohtim să ne fii domn, iar bărbatul cu fața smeadă și prelungă s-a ferit cu vorbe înțelepte :

— Dar ce aș avea eu cu domnia, de vreme ce ca un domn sînt în casa mea ; nu-mi trebuiește să fiu ;

boierii au insistat :

— Ne rugăm, nu lăsa țara, să intre alți oameni, ori răi, ori nebuni, ci să fii ;

din nou s-a împotrivit logofătul, iar ei într-un glas au fost :

— Toți vroim, toți pohtim.

O alegere cu alai crăiesc, cu salvele a trei tunuri pregătite din timp, cu aducerea unui cal alb împodobit cu harnașamente de preț, cu oameni de rînd înșirați de la spătărie la mitropolie în haine de sărbătoare, măcar că voința nu era a lor, ci a boierilor era.

Iar aceștia, socoteau, fiecare după a lui pricepere, alegerea aceasta în care nu intrau neapărat meritele logofătului.

Unii gîndeau că, de la o vreme, domniile sînt trecătoare, un an — doi, acolo, nu lasă el turcul pe nimeni să prindă mușchi, ci dorește doar pietre ce se rostogolesc. Și atunci n-are cătare pe cine pui, că, mai ales fiind un boier de țară, te va lăsa în pace.

Alții socoteau că nu merită să te pui cu partida Cantacuzinilor al cărei prepus era Constantin logofătul.

Erau cîțiva care știau de misiunea încredințată logofătului în urmă cu cîțiva ani de către unchiul său, Șerban Vodă, de a merge la Constantinopol, să vorbească în mare taină cu contele Caprara, ambasadorul austriac.

Sigur că această misie avea și o fățuială pentru cei ce s-ar fi interesat prea mult de ea: logofătul mergea să intervină pentru ca românii din Transilvania să fie lăsați să-și păstreze credința ortodoxă, iar mitropolitul lor, Sava Brancovici, să fie eliberat din temnița austriacă. Dar misia logofătului avea adîncimi cu primejdie: se angaja țara, prin trimisul său, să se alăture popoarelor din Balcani pentru a scutura jugul otoman cu ajutorul austriecilor. Ideea de a proceda așa întortocheat fusese mai ales a fratelui domnitorului, stolnicul Constantin. Acesta din urmă socotea că e mai puțin spinos drumul făcut la turci pentru a aranja o treabă împotriva turcilor, decît să ia de-a dreptul drumul Vianei, în văzul și cu știința tuturor. Dar Șerban primise cu multă scîrbă o asemenea cale întortocheată. Firea-i năvalnică îl îndemna să apuce o cale fățișe, împotriva turcilor. După cum a și apucat-o, cîțiva ani după aceea, cînd a trimis o solie la Viana. Numai că solia abea fusese plecată și domnitorul și-a dat obștescul sfîrșit. Una din primele griji ale lui Vodă Brîncoveanu după înscăunarea sa a fost de a trimite o nouă solie condusă de Preda Pîrșcoveanu, care s-o prindă din urmă pe cealaltă și să-i recomande ca angajarea față de împăratul Leopold să nu fie totală, vorbele ocolite erau mai pe placul noii domnii.

Cei care stăteau lîngă scaunul țării, puțini la număr, știau că aceasta era viziunea stolnicului Constantin Cantacuzino. Noul domn făcea primii pași în domnie sub mîna unchiului, care de fapt îl ridicase și-l îndrumase după ce tatăl său, Papa Brîncoveanu, fusese ucis în revolta seimenilor, revoltă în care însuși pruncul de un an și-ar fi pierdut viața dacă în locul său n-ar fi fost dat pruncul unei țigănci care imediat fusese înfipt în sabie. Și dacă primul pas în domnie fusese sub îndrumarea unchiului, cei a toate știutori zîmbeau în bărbile lor zicînd că aceasta va fi domnia unchiului, atît cît va ține ea. Iar cei mai puțin binevoitori dintre ei nu se sfiau a-și apropia bărbile și a zice că stolnicul își sugrumase fratele în așternut pentru a îndruma domnia după vrerea lui. Prea năprazînică fusese moartea lui Șerban!

Gînduri de mărire nu purta în sine stolnicul. Rămăsese cu aceeași dregătorie și sub acest nepot al său.

La numai două luni după alegerea sa ca domn și după ce se asigurase de recunoașterea Porții otomane, Constantin Vodă trimesese o nouă solie lui Leopold al Austriei. De data aceasta, cu alai mare, 130 de oameni mîndru înveșmîntați și 250 de cai, de se minunau vienezii de ce înseamnă strălucirea unui principe din Orient. Solii i-au dăruit împăratului o sabie cu teaca bătută în pietre scumpe, un cal cu harnașamentul bătut în aur, o cruce cu diamante și alte daruri alese. Așa... ca de la față domnească la față domnească și nu ca de la unii ce vin să ceară miluială. Daruri scumpe și vorbe în doi peri: „vom fi alături de luminăția voastră"... „țara e mică și oastea e mică"... „Noul domn abea s-a așezat în scaun și are nevoie de timp să rînduiască armata și trebile țării"...

Împăratul a socotit că acești orientali se urnesc greu.

Lucrul care-l interesa mai presus de toate era, ca în cazul unei ciocniri cu turcii, aceasta să nu mai aibe loc pe pămîntul Austriei, ci să aibe loc cît mai departe și cel mai bine pe pămîntul acestui principat. Darurile erau și ele bune, dar mai degrabă îl interesau informații privitoare la anumite puncte strategice, pe care solii se cădea să le dea.

Pînă la urmă informațiile i le-a dat generalul său Veterani, spuindu-i că țara nu are nici un punct fortificat, turcii nu îngăduiseră aceasta într-un teritoriu supus. În cazul în care armatele imperiale ar fi trebuit să treacă în Valahia, singurul loc posibil era pasul Bran, strimt și incomod, de ar fi fost necesare cinci zile încheiate numai pentru trecerea a patru regimente cu bagajele lor. Iar pentru ocuparea Valahiei, patru regimente nu erau de ajuns, spunea generalul.

Împăratul era totuși grăbit să ajungă pe pămîntul din coasta turcului, se vroia salvatorul creștinătății, dar nici alipirea unor noi teritorii nu stătea pe locul doi.

Generalul Heissler, încrezător în armata sa, trecu munții în Valahia și-și lăsă ostașii să prade, să scotocească pe unde-or găsi vin valah de cel bun, să-i împungă cu sulița pe cei ce se împotrivesc, așa cum se cu-

vine într-o țară necivilizată. S-au oprit doar în preajma Bucureștilor, auzind că acolo bîntuise ciuma.

Nu avea oaste mare generalul, dar se bizuia pe ajutorul boierilor, cari, așa cum îl asigurase prietenul său Bălăceanu, nu-s deloc prietenii domniei celei noi. Numai că socotelile lui s-au cam încurcat. Boierii fugiseră, multe conace erau pustii, vitele ascunse prin păduri de nepătruns, vinul și grînele puse în adăposturi subpămîntene greu de dibuit, cum numai acest popor, deprins cu peregrinările neprietenilor, știe a construi. O țară săracă, cu oameni pasivi, ce găseau tocmai în această pasivitate un mijloc de apărare. Aceasta a fost impresia generalului.

A cerut voievodului o întrevedere, căci cei cîțiva boieri de țară pe care-i prinsese o țineau că au voievodul lor și n-au trebuință de guvernarea austriacă.

Brîncoveanu l-a primit la Drăgănești și nu i-a promis ceva mai bun decît ciocnirea cu tătarii, care erau la hotarele țării.

Și n-a trebuit să aștepte mult generalul, căci tătarii au năvălit într-adevăr cu vreo 25000 de călăreți, deprinși a reteza capete în fuga calului, gloată urlătoare, de o energie cumplită, ce habar n-avea de tactica nemților. În sfîrșit a înțeles generalul neamț că a călcat cu stîngul, și dacă mai vrea să salveze ceva din armata sa dezorientată, trebuie să se retragă peste munți.

Dar împăratul n-avea de gînd să renunțe, cu atît mai mult cu cît socotea că turcii se află într-o situație neprielnică. De concursul principelui valah se cam lămurise. Nu vroia să-i supere prea tare pe turci, căci nu-i plăcea să-și transforme țara în cîmp de bătaie. Nu punea la socoteală împăratul supărarea unui principe atît de neînsemnate că armatele austriece i-au încălcat teritoriul și că românii din Transilvania sînt siliți să treacă la catolicism. Poți ține seama de supărarea unuia egal cu tine, dar nu și de a unuia care nici armată regulată nu avea. Aga Bălăceanu, ginerele lui Șerban Cantacuzino, care după moartea socrului său rămăsese în Transilvania i-a dat împăratului destule informații despre organizarea armatei turcești și s-a pus chezaș că, odată Țara Românească dobîndită, va ști el să stoarcă alimen-

tele necesare armatei austriece. Așa că generalul Heissler a trecut la reorganizarea armatei urmărind să facă o nouă încursiune, de data aceasta masivă, cu toți sorții de izbîndă, mai ales acum, după ce jaful tătarilor pustiise țara.

Mai avea împăratul un temei să se grăbească. Voievodul Transilvaniei murise de curînd. Împăratul vroia să-l pună pe omul lui, dar se ridica cu pretenții contele Emerik Tökoly, care ceruse pentru aceasta sprijin de la turci.

La un lucru nu se aștepta generalul Heissler în timp ce-și pregătea armata: nu se aștepta ca atacul său să fie preîntîmpinat. Trecătoarea Bran era bine păzită de oșteni austrieci și de vreme ce era singura trecătoare ce unea Transilvania cu Țara Românească, nu avea cum să fie luat prin surprindere. Dar tocmai așa ceva s-a întîmplat!

Țăranii de la munte cunoșteau o mulțime de poteci anevoioase, drumuri puțin străbătute și erau oricînd gata să-l ajute pe principele valah. 2000 de călărești români uniți cu oastea tătară au trecut astfel Carpații ajungînd în Țara Bîrsei. În dimineața zilei de 21 august 1690 frumoasa și liniștita vale a Bîrsei a cunoscut zăngănitul de fiare, tropot de cai, vălmășag de oameni, răcnete cumplite, o alcătuire amorfă de pămînt și carne crudă, în cele din urmă.

Valahii au învins. De pe înălțimea unde-și avea cortul, Brîncoveanu a putut cîntări întregul preț al acestei victorii. În spate avea țara pustiită de trecerea tătarilor, aici i se aduceau vești că a pierit cutare și cutare, bărbați pe care se bizuise, care nici nu se răciseră încă și oasele lor aveau să însemne borne de hotar pentru țărișoara de pe versantul sudic al Carpaților, plătind pentru cîtva timp liniștea ei. Pentru cît timp oare?

I-a fost adus în cort generalul Heissler făcut prizonier.

— Ți-am spus să te potolești, generale, și domnia-ta ai socotit că vorbesc într-o doară.

Trufașul general, care se pricepea a pune gîndul în fraze scurte și în totul a păstra ordine, nu se pricepea acum a-l pune într-o categorie anume pe acest valah,

care, în armură de războinic, părea mai mărunt de stat decît atunci cînd îl primise la Drăgănești. Armura nu reușea să-i împrumute bățoșenia unui războinic, avea gesturi măsurate și vorbă fără tăiș de sabie, mîini înguste cu degete prelungi și priviri catifelate, cu un zîmbet calm, al unei tăinuite mulțumiri. Cunoscuse generalul un cărturar care semăna cu principele în armură din fața sa. Asemenea priviri stăruie îndelung asupra filelor de carte și cînd se ridică din slovele lor rămîn atîrnate încă de ele prin imagini care nu sînt, părelnice plăsmuiri ce înrobesc cugetul, domolesc agerimea mișcărilor. Cîștigarea acestei victorii era mai degrabă rodul împrejurărilor și alăturării tătarilor, decît însușirilor de războinic ale acestui bărbat. Acum, dacă-l așezase în tagma cărturarilor pentru care numai îngrețoșare și dispreț avea generalul, situația lui de prizonier era mai ușor de suportat.

— N-a fost treabă creștinească aceea de a aduce tătarii peste noi, îl înfruntă el pe principe.

— Ba treabă creștinească a fost: că tătarii-s trecători, iar noi vom rămîne pe pămîntul nostru.

— Veți rămîne supuși turcului.

— Le vine și acelora rîndul.

— Sînteți adeptul părerii că răbdarea este o formă a înțelepciunii?

— Avem răbdare, într-adevăr. Dar mai avem și o credință de apărat și un ogor și graiul moștenit de la bătrîni. După cum vezi, nu sîntem săraci, generale.

— Socot că nu m-ați chemat ca să-mi spuneți toate astea.

— N-ar fi rău să ți le amintești domnia-ta și cînd vei fi eliberat, să le spui împăratului.

Plecase generalul cu trufia ce se cuvine unuia din armata cezaro-crăiască și rămăsese voievodul cu gîndurile adunate la cele multe pe care le avea de înfăptuit și mai ales la scoaterea din țară a pacostei tătărești. Zice o vorbă bătrînească: „fă-te prieten cu dracu' pînă treci puntea". Dar a uitat bătrînul să adauge ce te faci cu dracul cînd ai ajuns la capătul punții?

VI

DULCEAŢA ŞI PARAPONUL AMINTIRILOR

Simion pierduse nădejdea că armeanul din tîrg îşi va ţine cuvîntul şi-l va duce să-i arate biblioteca acelui boier care călătorise prin Persia.

Dar iată că într-o zi Păuniţa, întorcîndu-se din tîrg, unde se ducea adesea după cumpărăturile cucoanei sale, îl chemă deoparte şi-i spuse că armeanul îl pofteşte să treacă pe la el a doua zi, sîmbătă, puţin înainte de închiderea prăvăliilor şi să rămînă şi duminică.

Cînd auzi hangiul de o asemenea cerere, îl străpunse pe Simion cu lamele reci ale ochilor săi albaştri — mai rar grec cu ochi albaştri — de parcă ar fi căutat în măruntaiele sale un ceasornic pierdut.

— Nu ne-am învoit să-ţi dau liber.

— Jupîne, aş avea mare nevoie.

— În cazul ăsta, de luni poţi să nici nu mai vii.

Zisese asta cu gînd că slujitorul cel nevolnic se va răzgîndi la aşa o ameninţare. Sau poate nici nu-i plăcea să ţină prea mult timp un om pe care-l mirosise a fi din cale-afară de isteţ.

La rîndu-i, Simion simţi ca o adiere de eliberare. Nu stătuse el niciodată prea mult într-un loc, cu atît mai puţin într-unul ce nu-i aducea nici o plăcere. Slujba de iscoadă pentru care fusese tocmit de Partenie nu-i plăcea deloc. Chiar dacă aflase cîte ceva despre uneltirile lui Merişanu, totuşi nu se dusese să spună ce aflase. Lucrurile nu erau clare şi el nu-şi putea lua drept de judecător. Socotea că-i o pîine amară aceea de iscoadă. Toată viaţa fusese propriul său stăpîn şi schimbase repede slujbele. Aşa că îşi strînse calabalîcul în aceeaşi desagă soioasă care-l însoţise pe drumuri europene din care lipsea doar manuscrisul dat egumenului. Dar mai păstra un manuscris şi chiupuri mici cu culori felurite care-i vor servi la o nouă scriere. Se gîndise că pe aici nu va găsi asemenea culori.

Începutul de martie apăsa oraşul cu un cer jos, plumburiu, din care se prefirau stropi subţiri şi deşi ca o

ceață. Casele păreau murdare, așteptînd grijitura și lustrul pe care-l vor da gospodinele în preajma Paștelui. Se gîndea Simion că înfățișîndu-se boierului aceluia cu opincile pline de glodul străzilor și cu hainele acestea nu va arăta deloc a caligraf și acela nu va socoti cu cale să arate comorile sale unuia cu aspect de slugă. Era ideea armeanului și el îi păruse un om înțelept care cunoaște rostul lucrurilor. Poate-i va împrumuta ceva straie mai arătoase.

I se înfățișă, rămînînd în penumbra de la intrare, să vadă ce are acesta de gînd. Jupîn Garabet se arătă bucuros de musafir. Își rînduia marfa în rafturi și curînd închise prăvălia, trecînd de-a curmezișul ușilor de stejar drugi grei de hier.

— Ai domnia-ta în săliță niște papuci și un halat. Astă seară și mîine, dacă-ți va fi voia, vei fi oaspetele meu.

Îl conduse pe o scară solidă, care dovedea că e de lucrătură nouă, cu toate că pe-afară casa avea un aspect destul de ponosit, la primul cat într-o încăpere mare, boierească, unde-i întîmpină o cucoană micuță și firavă cu părul albit în întregime și cu ochi negri, vioi. Curînd apăru un băiat ca de douăzeci de ani, atît de tînăr încît nu părea fiul lor și o fată ceva mai vîrstnică, cu fața lată și ușoară mustăcioară deasupra buzelor, urîțică și cu un aer trist. Îl prezentă ca pe fiii lor, iar pe el, ceremonios, cu numele de „maestru caligraf".

Negustorul își pusese un halat roșu, mătăsos. Toate din jur arătau că-i plac culorile calde, armonia în așezarea obiectelor adunate cu grijă de-a lungul unei vieți; dulăpioare cu încrustații de sidef, filigene de alamă și tăvi cu migălite și șerpuitoare desene, vase cu picior pentru ars mirodeniile, covoare moi pe care flori necunoscute își împreunau lujerele, broderii la care se lucrase ani în șir. Casa pe dinafară nu arăta grozav, cu tencuiala roasă pînă la cărămidă, dar asta putea fi doar un șiretlic pentru a abate atenția pizmăreților. Altfel, era de cărămidă, acoperită cu olane de ardezie, ca cele din Transilvania, avea gratii la ferestrele duble, din care cel de-al doilea rînd era cu vitralii colorate ce trebuie că erau aduse tocmai de la Viana.

Simion se văzu așezat la o masă de familie, cum nici nu visase cu o zi mai-nainte, cînd, la lumina unei lămpi afumate și în rămășița de mirosuri amestecate ale bucătăriei, lua cu lingura de lemn o fiertură sleită. Dar Simion, cel pe care mulți îl cunoscuseră ca pe o ființă umilă, era destul de purtat prin lume ca să știe că o atitudine stînjenită din parte-i n-ar fi făcut plăcere acestor gazde primitoare. Își îndreptase spatele și folosea cu pricepere tacîmurile de argint, fără să îndepărteze nimic din ce i se punea dinainte, deși era obișnuit cu puțin.

După terminarea cinei, negustorul îl pofti într-o cameră alăturată, unde, după moda turcească, se așezară pe perne, direct pe dușumea.

Îl întrebă dacă fumează și, după răspunsul negativ, gazda își aprinse o narghilea.

— Mulțumesc cinstitei gazde pentru cina aleasă. În gîndul meu cel prost mă întreb cu ce am meritat-o, că nu-s decît un drumeț, neînstare a întoarce vreodată cinstea arătată.

— Meștere Simioane, am să-ți spun că în Persia sînt cinstiți drumeții ca domnia-ta, care se cheamă dervișii. Ei se leapădă de bucuria straielor frumoase, de adunarea bogățiilor trecătoare și colindă drumurile îndemnînd oameni la fapte bune, iar pentru ei alegînd din viață doar ceea ce ar putea să le îmbogățească mintea și inima. Este un fapt des întîlnit acela de a găzdui un derviș. Îngăduie-mi a socoti că drumurile domniei tale nu au fost fără rost și că în ele ai văzut atîtea, încît ai adunat o bogăție ce nu se vede pe veșminte, ci doar în puterea privirii, în cumpătarea purtărilor și în curgerea plăcută a vorbirii.

— Primesc aceasta ca o pohtire la depănarea unor întîmplări din viața mea care n-are nimic de seamă în ea. Eu, jupîn Garabet, sînt fiul unui negustor din acest oraș. Taica m-a dat de mic pe lîngă un dascăl de biserică să învăț a scrie, căci socotea că asta îi va fi de folos în ținerea cu rînduială a trebilor prăvăliei. Mi-au plăcut atît de mult cărțile bisericești — știu eu ? — poveștile din „Viețile sfinților", dar și vorbirea aleasă din psaltire, că acolo tot ce e spus trebuie cercetat, ca un

lucru gingaș, fiind cu totul altfel decît vorbirea bolovănoasă de zi cu zi. Dacă am prins gustul ăsta al vorbirii alese, am pus apoi multă rîvnă să învăț elinește de la dascălul meu și turcește de la scribul unui boier. De la scribul acela am citit multe cărți laice, pe care el le lua în ascuns de la boier. În estimp, taica m-a chemat să fac ucenicie la prăvălia lui. Eram fiul mai mare și se cuvenea să-mi lase prăvălia, rămînînd să le asigure celor doi frați, mai mici, alte rosturi. Dar aceștia socoteau că e nedrept ca el, care au trebăluit tot timpul pe lîngă taica și au deprins mai bine meșteșugul negoțului, să nu-l continue. Mi-au arătat în fel și chip că-s de prisos, mergînd pînă acolo că unul din ei — mezinul — care era mai aprig, să mă amenințe că va da foc prăvăliei după moartea tatei, dacă mă voi instala acolo ca stăpîn. Tare m-a umplut de scîrbă purtarea lor. Așa că le-am făcut bucuria să le spun că mă duc la o biserică în munți să mă călugăresc. N-am ajuns departe. M-am oprit la biserica Radu Vodă și, fiind priceput într-ale scrisului, am fost pus la cancelarie. Acolo erau destule cărți și am deprins scrierea cu înfloriturile pentru care aveam o oarecare aplecare. Aveam cîțiva ani buni peste douăzeci cînd m-au trimis cu alaiul unei solii ce pleca peste hotarele țării. Solia a rămas în țara nemțească, iar eu mi-am continuat drumul spre țara talienilor.

Simion nu adăugă că făcuse acest drum din îndemnul și pe cheltuiala domnitorului de atunci, Șerban Cantacuzino, îl făcuse împreună cu încă doi caligrafi, care rămăseseră acolo. Aceasta era o altă poveste pe care se cerea s-o uite.

Armeanul îl privi cu ochii lui buni, văzînd prin fumul albăstrui al narghilelei și altele, care nu fuseseră spuse.

— ...Și ai ajuns slujbaș la hanul lui Papacostea...

— Pînă azi am slujit acolo, jupîn Gărabeț. Hangiul nu mi-ar fi dat învoire nici pentru o zi, fie ea și duminică. Poate crede că slujbașii sînt robi, și mie nu-mi vine așa la îndemînă. Eu am plecat și fără voia lui.

— N-ai fi fost bun de călugărie, meștere. Nu știi să dai ascultare fără crîcnire mai marilor.

— Iată că domnia-ta m-ai dibuit. Îmi place să-mi fiu singur stăpîn.

— Înțeleg că vizita pe care mi-o faci, te-a costat cam mult.

— Aș fi plecat oricum. Cunosc pe egumenul mînăstirii Cotroceni și nu m-ar da pe poartă afară dacă mă duc să muncesc.

— După părerea mea locul domniei tale este la curtea unui boier, care să știe a prețui asta, sau chiar la cancelaria domnească. Domnul acesta nou știe a prețui lucrurile frumoase și adună pe lîngă el meșteri iscusiți. Dar deocamdată ți-aș aduce rugămintea să copiezi pentru mine un manuscris vechi adus din Persia. Hîrtia lui e roasă, lipsesc chiar unele pagini, dar frumusețea miniaturilor ar fi păcat să se piardă.

— Mi-e teamă că domnia-ta nu-mi cunoști meșteșugul. Ți-am vorbit doar de el. Îmi poți dărui încrederea numai pe atît?

— Vei avea aici totul la îndemînă ca să-mi arăți ce știi să faci. Și dacă vei reuși vei sta aici cît pohtești. Mai degrabă eu am nevoie de încrederea domniei tale. Ți-am vorbit atunci cînd ne-am cunoscut de un boier care a călătorit prin Persia. Nu a fost adevărată întru totul mărturisirea mea, dar rogu-te să mă ierți pentru asta. Iacă, eu sînt acela care a călătorit prin Persia, și am socotit că în loc de a aduce pungi cu galbeni, e mai bine să aleg și să aduc lucruri care nu-și pierd prețul, ba încă, cu trecerea vremii, și-l sporesc. Am avut prilejul să aleg statuiete dăltuite în lemn scump, covoare, iconiță și cîteva manuscrise vechi. Am avut și acolo negustorie înjghebată cu țesături și mirodenii. Nu pot zice că mi-a mers rău. Îmi lăsasem soața în țară, cu cei doi copii și pe cumnată-meu. Aici lucrurile se desfășurau pe un făgaș deja pornit, acolo am înjghebat o dugheană mică. N-aveam de gînd să rămîn pentru multă vreme, dar socotelile nu ies cum și le face omul. Am tot amînat venirea la ai mei, simțindu-mă în putere și legînd acolo unele prietenii folositoare. Apoi, mi s-a prăpădit băiatul cel mare cu care pornisem la drum și din acel moment am socotit fără rost rămînerea prin străini. Așa-s trebile negoțului, cam încîlcite. Acum mă aflu la

o stare bună, pentru care mulțumesc lui Dumnezeu. Am păstrat legătura cu alți negustori și fac rost mereu de marfă nouă, căutată de boieri. Nu mă socot un om bogat. Dar față de punctul de la care am pornit, sînt un negustor încropit. Căci am pornit-o de jos. Deși tata avea și el o dugheană și păstra ca pe un secret lanțul negustorilor prin care-i veneau mirodenii din țară-n țară, mi-a spus cînd am împlinit patruzprezece ani că-s dator să-mi croiesc singur drum în viață. M-a tocmit să slujesc la un mare caravanserai ce se afla de cealaltă parte a Dîmboviței, pe drumul Cotrocenilor. Apoi a ars din temelii și s-ar putea ca domnia-ta să nu-l fi apucat, că ești mai tînăr ca mine. Era un fel de han mare cu vreo cinzeci de odăi, construit după tipic turcesc, avea și o baie cu mozaicuri frumoase, o moscheie și o grădină în curtea din mijloc. Găzduia nu numai negustători dar chiar solii veniți din partea marelui vizir și a sultanului. Eu îi ajutam și le aduceam zaharicale de pe la dughene.

Cînd s-a prăpădit taica am aflat că strînsese un sipet de galbeni. Și eu eram singurul moștenitor. Și el mă trimisese să-i slugăresc pe turci. Așa erau oamenii pe-atunci : socoteau că vei deveni un bun negustor numai dacă te deprinzi cu greutățile. E bine ca fiecare tagmă să și le păstreze pe ale sale. Așa de pildă eu n-am s-o îmbrac niciodată pe fiică-mea ca pe o boieroaică, deși bani aș avea. Cînd iese în lume fiica negustorului trebuie să se deosebească de a meșteșugarului și de boieroaică. Astă învățătură le dau copiilor mei, așa cum am apucat-o și eu de la bătrîni.

— Și totuși sîntem sub mîna prefacerilor, jupîn Garabet. Chiar domnia-ta spui că tatăl domniei-tale avea o dugheană și uite acum ai dever într-o casă de zid, cu gratii la ferești și fără îndoială, cu uși grele de hier la beci.

— Asta-i de frica focului, mai mult chiar decît a hoților. Apoi numai eu îmi aduc aminte de vreo trei incendii care erau să radă tîrgul din temelii. De multe ori focul izbucnea de la nimica toată, un șomoiog de cîrpe pe care oamenii îl aprindeau seara pentru a se feri de țînțari. Că era țînțărime multă din cauza smîrcurilor nu-

meroase formate de Dîmboviță. Dar cel mai mare incendiu a fost acela de pe la 1658. Asta a fost înainte să fi plecat din țară, îl aveam numai pe băiatul cel mare.

Cînd Poarta l-a mazilit pe Constantin Șerban, acesta a hotărît să prefacă totul în cenușă, ca noul domn, Mihnea al III-lea Radu, să nu găsească un loc unde să-și pună curtea. A poruncit Constantin Șerban să se pună foc Curții Domnești și întregului oraș. Se înălțau pălălăile pînă la cer, se iveau coloane albastre pe acolo pe unde se nimerea cîte un butoi cu păcură, trosnea și pîrîia totul ca într-o viziune de apocalips. Oamenii își tîrau boarfele pe maidane, nu știau, bieții, pe ce să pună mîna mai întîi, am văzut atunci pe unul care tîra după sine un sac de făină, un altul cu un copil într-o mînă și icoana în cealaltă, se strigau unii pe alții și se boceau femeile neștiind încotro să se îndrepte. S-au apucat unii să taie toți pomii din jurul caselor și parii de la porți, ca focul să-i ocolească. Apoi animalele alergau de-avalma, atunci îți dădeai seama cîte animale sînt în tîrgul ăsta.

După ce a trecut năpasta, Bucureștiul arăta ca un tîrg mort și te gîndeai că oamenii îl vor părăsi. Radu Mihnea a intrat însoțit de turci și tătari, care luau bietul avut al oamenilor pus la lumina zilei sub cerul liber și năvăleau în biserici luîndu-le odoarele. Doar biserica Sfînta Troiță au cruțat-o, din porunca lui Radu Mihnea, care și-a instalat aici curtea, întărind-o cu pari de lemn, între care a pus pămînt.

Și iată că orașul s-a pus încetul cu încetul pe picioare, zidarii și șindrilarii au făcut bani buni iar podurile străzilor au fost refăcute cu trunchiuri groase aduse din pădurea Cotrocenilor. Îndărătnici mai sînt oamenii! Ca să facă un oraș de durată ar fi trebuit să aducă piatră din munți, dar ei s-au grăbit, că le place să viețuiască în cîmpia aceasta mocirloasă, în case de lemn și din chirpici.

— Fie-mi iertat, și domniei tale îi place tîrgul de vreme ce nu te-ai dat dus.

— Eu fac negoț bun aici. Mi-au plăcut totdeauna locurile unde roiesc mulți oameni. Ar fi o pedeapsă să mă duci într-un loc cu mișcare puțină, fie el bine forti-

ficat. De zarva din tîrg avem aici parte din zori pînă-n seară. O să te necăjească și pe domita, că fereastra camerei unde te-am rînduit dă înspre ulița covacilor.

— Nu-ți face griji, jupîn Garabet. Eu am trecut prin atîtea și știu a prețui nu numai clipele în care ți-e prielnică liniștea și te învelești de bunăvoie în faldurile singurătății, cît și pe acelea în care chipurile și vorbirea felurită a oamenilor fac horă în jurul tău.

VII

CULORI DE SMALȚ ȘI LAPIS-LAZZULI

Jupîn Garabet avusese dreptate. Larma de sub fereastra casei sale se țesea neostoit din zori pînă-n seară. O întrețineau cu spor atît negustătorii statornici sau mișcători de pe ulița covacilor cît și gloata care venea aici măcar să cumpere o basma sau o zaharicală, să-și frece umerii unii de alții și apoi să se ducă acasă să spună ce-au văzut.

Mai cu seamă în aceste zile premergătoare Paștilor, îmbulzeala și larma din Tîrgul de Sus era tare plăcută bucureșteanului.

Mieii aduși vii spre vînzare behăiau, vînzătorii își strigau marfa, păpușarul venit cu „caraghiozul" său, erou din cîrpe care-i trece pe toți prin spangă, numit așa cu un cuvînt turcesc ce înseamnă „om cu ochi negri", aduna în jur ceată de copii, măcar că era săptămîna patimilor și mamele nu le-ar fi îngăduit prilej de veselire. Mai puțină treabă făceau grataragiii, tîrgul fiind sărăcit de mireazma micilor și fripturilor care în alte dăți întremau pofta de a privi a trecătorilor și aduceau spor ulcelelor cu poșircă, bună de uns gîtlejuri însetate. Văduviți de aceste plăceri, tîrgoveții socoteau că fac destul sacrificiu aducînd prinos Celui de Sus și se mulțumeau să facă provizii pentru îndestularea ce avea să vină în Săptămîna Luminată.

— Ardei iuți, luați ardei iuți care ustură limba și le potolesc pe muierile gureșe.

— Ouă scoase de sub găină acum o oră, încercați că-s grele în palmă.

Se găsea cîte un trecător mai ageamiu:

— De sub cloșcă le-ai scos acum o oră, jupîne? Eu zic să le vinzi mai scump, că îmbogățești omul cu pui clociți gata.

— Încălțați-vă, luați-vă opinci pînă mai am. Opinci din talpă groasă de nu se rup nici dacă faci pe jos drumul pînă la Giurgiu și-napoi.

— Izmene bune din cînepă, dacă v-apucă cîinele de ele, își rupe dinții, dar pe ele, nu.

— Și atunci, matale vinzi adevărate zale de hier, zicea ageamiul, ce folos am să mă-mbrac în hier?

Printre gură-cască din tîrg se afla și Radu, proaspătul bucureștean care ieșise pentru întîia dată de la iernare. Nu o dusese rău deloc, avea umerii mai lați și-i fugeau ochii după straie noi, frumoase că avea ceva bănișori puși la chimir. Avea de gînd să ia și pentru nea Vîlcu un dar, măcar că nu se pricepea ce anume i-ar fi făcut plăcere. Cît despre țața Safta, știa precis ce i-ar fi făcut plăcere: o basma înflorată. Avea femeia aceasta uscătivă și vioaie o ladă plină cu basmale. Cine o știa purtînd rochii decolorate și cîte un petic de stambă tocită de atîta spălătură pe cap, n-ar fi zis că-i fug ochii după basmale scumpe, iar cine o știa femeie cu frica lui Dumnezeu, n-ar fi zis că se lasă stăpînită de demonul agoniselii, chiar dacă era vorba de agoniseala unor cîrpeturi.

Grozav o mai necăjea nenea Vîlcu pe chestia asta:

— De ce nu le porți, femeie, dacă le ai?

— Nu se cade, bărbate, să mă împodobesc la vîrsta mea.

— Și atunci de ce le-aduni?

— Ei, iaca! Să le-aveți de împărțit la moartea mea.

Țața Safta era femeie cu frica lui Dumnezeu și-n asta intra și portul unor basmale cenușii, care să nu-l atragă pe Ucigă-l toaca să se țină pe urmele ei. Dar dacă cele colorate erau bine păstrate în sipet, cel împricinat nu se ostenea să scotocească. Asemenea socoteli întorto-

cheate erau bune pentru ţaţa Safta, dar bărbatul ei tot nu se lăsa şi-i făcea plăcere să prindă din cînd în cînd drăcuşorul cel gălbejit şi gingirliu de coadă şi să-l zgîlţîie niţel.

— Mă femeie, eu zic aşa: dacă te împodobeşti cu fel şi chip de zarpale sau dacă ai unele mai mititele pe care le ţii ascunse-n sac, tot deşărtăciune se cheamă.

În unele zile de sărbătoare ţaţa Safta deschidea sipetul şi-şi desfăţa privirile cu testemelurile ce ar fi putut împodobi un cîrd de fete. Erau testemeluri de stambă şi de caşmir, unele mici atît cît să le strîngi colţurile la spate, altele bogate, cu ciucuri de se răvărsau pe umeri, cu bibiluri frumos cusute, sau foşnitoare de-ţi plăcea să-ţi treci degetele peste ele.

Cunoscînd această slăbiciune a mătuşii sale şi vroind să-i aducă un strop de mulţumire pentru îngrijirea dintr-o iarnă întreagă, Radu se oprise dinaintea unei tarabe cu asemenea podoabe femeieşti din cîrpă.

În faţa tarabei se mai afla o fetişcană, care se codea şi ea. Nu-i cercetă chipul, dar, întîrziind acolo, îi simţea prezenţa făcută din neastîmpăr şi veselie.

— Vrei să te ajut să alegi un testemel frumos pentru ibovnică?

Fetele de la oraş sînt îndrăzneţe, şi se bagă-n suflet cu anasîna, dar nici tu nu trebuie să te arăţi că eşti un tăntălău.

— Deh, am o ibovnică cam mofturoasă. Poate mă ajuţi matale să aleg.

O privi cam dintr-o parte şi văzu un chip limpede, parcă spălat cu apă de trandafiri, pe care sticleau doi ochi verzi, cu scînteioare aurii într-înşii. Portul era al unei orăşence înstărite şi poate nu s-ar fi cuvenit să-i vorbească cu îndrăzneală.

— Eu nu-ţi ştiu puterea pungii, dar dacă e mai doldora ia-o pe asta de caşmir, iar dacă e mai subţirică, asta mătăsoasă e frumoasă şi ieftină.

— Mulţumesc de sfat, dar eu am pus ochii pe aia chinovie de colo.

— Sigur că-i cunoşti gusturile şi, iacă, vorba mea a fost de prisos.

— Eii... ibovnica mea nu-i o cucoană ca matale şi, măcar că-i mofturoasă, nu mă grăbesc să-i fac toate gusturile.

Fata izbucni în rîs. Aşa un rîs plăcut că te invita s-o priveşti drept în faţă ca să descoperi nişte dinţi curaţi, strălucitori, şi un nas drept care dădea multă mîndrie chipului.

— Ehei, jupîne, dacă m-ai luat drept cucoană se vede că n-ai prea avut de-aface cu coconeturi.

Iaca! Tot se dăduse pe faţă că-i de curînd venit de la ţară. Dar nu-i pagubă dacă nu se vor mai vedea de-aci 'nainte.

Lunganul cu ochi albaştri ca cicorile pe care numai atingerea buzelor celei mai călduroase luni din an le face să înflorească, priveşte în jos, la neastîmpărul fetei şi se simte deodată tare neîndemînatec. Parcă n-ar vrea s-o lase acolo şi după cîţiva paşi s-o piardă de tot în zarva tîrgului.

— Dacă nu ştii locurile pe aici şi eşti singur, te pot conduce să-ţi arăt cîte ceva, zise ea, ca şi cum i-ar fi ghicit gîndurile. Am şi trăsură. E a cucoanei mele, care nu mă lasă să străbat tîrgul pe jos. Numai să ai matale puţină răbdare să trec pe la un prieten al meu ce se află cîteva dughene mai încolo.

Şi iacă aşa Radu se pomeni în tovărăşie plăcută. Era şi prost s-o refuze pe Păuniţa cea mîndră şi gureşe. Căci Păuniţa era fata cu pricina. Dornică să mai piardă şi ea vremea prin tîrg, căci de trebile de la han era sătulă. Îl luă după sine pînă la o prăvălie înstărită, din cărămidă şi ceru să vorbească cu nea Simion. Acesta se ivi în haine de abă curate şi dintru început Radu nu-l recunoscu pe cel care-l însoţise venind către Bucureşti. Nu-l recunoscu nici mai apoi, deşi ochii aceia de viezure şi vorbirea moale, stăpînită, îi aminteau de ceva însemnat, parcă de un vrăjitor care-l ţinuse sub puterea lui într-un vis.

— Jupîn Simioane, am venit la 'mneatale cu o treabă.

— Chiar de-ai fi fără treabă îmi face plăcere Păuniţă să-mi desfăt şi eu privirile cu un chip gingaş.

Fata chicoti mişcîndu-şi umerii într-un fel al ei şi aflîndu-i cu acest prilej numele, Radu socoti că are un

nume tare bine potrivit, chiar dacă soața păunului nu e prea făloasă și aceasta de aici împrumuta cu cutezanță rotirile mîndre ale păunului.

— Să nu-ți fie 'mneatale cu supărare dacă i-am spus stăpînei mele cu ce rost ai fost oprit aici. Și lui jupîn Papacostea i-am spus, numai așa... să crape de necaz că ai o slujbă mai bună. Și mi-a spus stăpîna că vrea și ea o icoană frumoasă, să i-o dea în dar boierului ei. Nu se tocmește la preț și ar vrea s-o înfățișeze pe Maica Domnului cu Iisus în brațe și să fie gata pînă-ntr-o lună.

— Deh, pentru asta trebuie timp. Icoana nu-i zăbun și nici burnuz, să le faci cu împunsături de ac. N-am nici lemnul la îndemînă și nici nu-s iconar priceput. Atîta ai înțeles tu, Păuniță fată, din rosturile care m-au oprit pe mine aici? Îndeamn-o pe stăpîna ta să se adreseze unei mînăstiri, unde se găsesc icoane gata sfințite.

— Stăpîna nu are cunoștințe pe aici și eu i-am spus că ai învățat la talieni și asta a fost de-ajuns să capete încredere mai multă decît i-ar da-o meșterii de pe-aici. Zău meștere, nu mă fă de rușine în fața stăpînei că eu i-am spus că lucru ca cel ieșit din mîinile 'mneatale, nu se mai află.

— Păuniță fată, mă bucur că te-ai gîndit la mine, dar mai cu osebire mă bucur că mi-ai adus aici un prieten al meu ce nu se învrednicește să mă recunoască.

— Parcă te-aș cunoaște, jupîne, dar nu știu de unde să te iau.

— Ia-mă de pe drumul Bolintinului, pe unde veneam amîndoi astă vară.

— Dumneatale ești...

Vroia să zică „cerșetorul acela", dar se opri la timp cu un nod în gît.

— Ei vezi... uneori bătrînii au mai multă ținere de minte. Se vede că tîrgul acesta are o poală destul de largă de ne-a cuprins în ea pe noi și pe alții ca noi, ajutîndu-ne să ne facem un rost.

Radu îl privise de pe atunci ca pe un înșelător și povestea asta cu făcutul icoanelor i se păru la fel de lipsită de temei ca și doftoreala pe care o dăruia la colțurile ulițelor.

Cît despre Simion, acestuia îi făcea plăcere să-l revadă pe lunganul cu ochi albaștri, care, în ciuda firii sale neîncrezătoare de țăran, i se păruse tot timpul însoțirii lor, fără apărare, făcîndu-i o tainică plăcere să se creadă apărătorul său.

Îl pohti să mai vină pe aici ori de cîte ori avea treabă prin tîrg. Căci Simion avea de gînd să zăbăvească mai mult la noul său stăpîn. Îi dase o cameră ce primea lumina dinspre răsărit, îl ținea alături de ai săi la masă, și în toate petrecerile lor.

Dar mai ales, îi dase la îndemînă cîteva manuscrise persane și armenești, cum Simion nu mai avusese pînă acum prilejul să cerceteze.

Din cele armenești nu era niciunul întreg. Doar foi răzlețe, unele știrbite și roase, întocmite de diferite mîini, în diferite timpuri. Îl lămuri jupînul Garabet, care, se vede, le adunase cu multă migală, că e imposibil de a le copia într-o singură carte, așa cum Simion ar fi dorit. Fiecare iconiță pusă pe-o filă își avea meșterul său, prinderea și vederea acestuia asupra lumii.

Unele iconițe înfățișau personaje mari, solemne, la care cutele hainelor erau ca la statuile din piatră și tot de la construcțiile din piatră erau stîlpii și arcurile care le încadrau.

Altele, mai noi poate, țineau mai puțin la amănuntele de arhitectură, priveau mai mult oamenii din ele, oameni pe care îi vedeai în mișcare, bine rînduiți în jurul unui personaj central, deobicei un sfînt, și aveau chipurile lor trăiri firești — teamă, cutezanță, liniște — uimitor cum pe o foaie mai mică decît cele obișnuite, artistul se trudise pentru adevărul din viață.

La manuscrisele persane, unele dintre ele mai puțin știrbite de trecerea timpului, piesajul își făcea loc cu impetuozitate, coline domoale, asemenea unor ghebe, ici colo, tufe de plante spinoase de prin părțile lor, și ramuri șerpuitoare de pomi înfloriți, serveau drept fundal unor personaje bogat înveșmîntate, dar cu chipuri abea schițate, aproape toate la fel. Te atrăgea artistul în lumea lui ciudată, cu coline aride, și palate cu colonete svelte, grădini pe terase, fîntîni în chip de pești uriași

din gurile cărora tîșnea apa, îndemnîndu-te să simți puritatea aerului din jurul lor.

Simion se mira, căci religia islamică interzice înfățișarea chipurilor omenești, turcii țin la asta cu sfințenie și coranul lor e înpodobit doar cu arabescuri, închipuind cu măiestrie uneori o pasăre, o corabie și folosind pentru aceasta chiar literele scrierii lor.

Se vede că persanii își iau ceva mai multă libertate. Țara lor cea stearpă, drumurile lungi pe care le fac pe pămîntul crăpat și tare bocnă de secetă îi îndeamnă la închipuiri mai bogate, cu palate și fîntîni, cu oameni adunați în clipe de răgaz.

Cucerit de toate acestea, Simion se apucă să le copieze cu puteri care-l umpleau de bucurie, căci n-ar fi crezut că priceperea i se va mai putea scurge prin degetele cam amorțite de atîtea treburi grele pe care le făcuse. Avea un plan: să facă o serie de copii întocmai după cele înfățișate de jupîn Garabet, și alt rînd în care să-și ia niște libertăți, să înfățișeze cerul lui de acasă, dealurile și muncelele ce se văd pe la noi, chenar cu viță și cu lujeri, așa după cum îi era placul. Și un necaz: că nu va putea folosi întocmai culorile ce se aflau în manuscrise și va fi nevoit să le înlocuiască pe alocuri.

Oricum, jupîn Garabet nu se precupețea la bani dacă era vorba de cerneluri scumpe.

Simion umblă prin tîrg, pe la zugravi, să facă rost de ohră galbenă de Țarigrad, de chilermeniu turcesc, roșiatic, de pămîntel de Sienna lazur albastru din piatră de lapis-lazzuli, pisată, de prasină muscălească[1] și de alte cerneluri scumpe.

Pe lîngă condeiele mici făcute din păr de veveriță, îi mai trebuiau pene de gîscă, de bibilică și de vultur pe care și le ascuțea singur, cu adînciturі mai mari pentru a lăsa mai multă cerneală sau mai mici pentru dîre subțirele.

---

[1] Prasină muscălească = pigment verde natural obținut dintr-un pămîntel de tip argilos. Toți pigmenții menționați erau naturali.

Înarmat astfel, cu chiupuri pentru culori și cu smocuri de pene, se simțea tare mulțumit în truda lui singuratică.

Jupîn Garabet îl rînduise într-o încăpere la catul de sus. Era acest cat mai ieșit în afară decît cel de jos și înconjurat cu geamuri după moda turcească. Camera era mare, cu covoare persiene pe jos și pe divane, cu o măsuță pe care sta tot tipicul narghilelei și cu un vas de aramă cu picior înalt în care se ardeau mirodenii ce înmiresmau aerul.

Simion nu cătase niciodată ascunzișul într-o asemenea ticluială bogată, care îndeamnă la lenevire, dar dacă aceasta era prielnică scrisului, atunci era bine venită.

În răgazurile în care-și îndrepta spinarea se apropia de fereastră și privea grădina înconjurată pe toate laturile de zidurile casei, ca o peruzea bine închingată de armura unui inel, o grădină în care se scoseseră de curînd hîrdaiele cu leandri și cu rodiori, în care fuseseră sădiți un mirt și cîțiva smochini, ce peste iarnă erau apărați de cușme din paie, măsurîndu-și acum, în primăvară, verzeala cu a tufelor de tisă și de tuia, acestea mai mîndre, că au stat și iarna neacoperite.

Odihnindu-și astfel privirile, se gîndea si la adîncile, mustind de sevă grădini italiene, în care aleile întortocheate te conduc, iar vegetația te împresoară, avînd parcă pornirea de a te face prizonier, cît și la solemnele curți din preajma castelelor nemțești, unde verdeața nu e niciodată trimfătoare, ci rămîne dominată de cenușiul pietrei.

Și se mai gîndea că peste tot locul el s-a simțit ca stăpîn. Nu l-a apăsat niciodată gîndul că a doua zi va porni pe un drum necunoscut, că se vor ivi vijelii în calea sa, sau hățișuri neumblate, sau povîrnișuri cu pietre. Mereu îl mîna ceva din urmă, mereu îl aștepta ceva înainte. Cei mînați astfel de demonul drumeției nu pun preț pe agoniseală, nu năzuiesc a zice: „Casa asta e a mea", „grădina asta eu am făcut-o". Iar cînd îi era greu (odată își scrîntise un picior, altă dată zăcuse în fierbințeală lîngă o groapă de gunoi și se nimeriseră destui care să-i dea cu piciorul ca să-l încerce de se mai ține

viața în el), nu-i părea rău că se prăpădește. Avusese parte de mișcare îndeajuns, văzuse destule.

Așa o fire avea, că își culegea mulțumirea din schimbarea mereu a feței lumii înconjurătoare, cît și din punerea propriei ființe într-o situație nouă, oricare ar fi fost ea.

Ajungea însă și în momente ca acesta, în care zicea că e dator a lăsa ceva în urma sa. Atunci își dădea toți banii agonisiți pe cerneluri, căuta ocrotirea unui senior sau a cuiva cu stare (odată îl adăpostise o femeie cu mulți copii, care avea nevoie de cineva să-i spargă lemne și să-i înjghebeze o magazie, altădată un argintar, care avea niște hrisoave vechi și le dorea copiate).

Dar n-avusese parte, ca acum, să se pripășească pe lîngă un om ca jupîn Garabet, care-l pusese în odaia cea mai arătoasă și-l socotea ca făcînd parte din familie.

Seara se adunau cu toți în camera aceasta și „puneau lumea la cale". Jupîn Garabet istorisea din cele văzute pe unde colindaseră, Glafira, soața jupînului, se pricepea să cînte cîntecele triste și tărăgănate, iar Edirnė, fata lor, o însoțea cu un istrument micuț, ca o diblă cu gîtul lung, căruia îi ciupea coardele.

Într-una din seri jupîn Garabet îi ceru fetei să cetească ceva, ce știe ea bine că-i este pe plac.

Edirnė deschise un manuscris cu ferecături de argint, ce era păstrat într-un sipet frumos lăcuit și cu încrustații din sidef. Însăși deschiderea acestui sipet aducea a oficiere, văzîndu-se că așa ceva se întîmplă numai la zile mari.

Jupîn Garabet se pregătea să asculte întipărindu-și pe chip un soi de reculegere pioasă, încrucișîndu-și mîinile pe pîntec și lăsînd deoparte narghileaua, ca pe un lucru netrebnic, bun numai atunci cînd îți lași gîndurile să se clătească lenevos, ca purtate în cala unei corăbii ce n-are vînt prielnic și abea de se urnește pe o mare ca uleiul.

Jupîneasa Glafira își lăsase lucrul. Se vedea că năzuiește să facă pe placul soțului și al fetei, care așteptau ceva anume de la paginile pergamentoase ale cărții.

Edirnė prinse a ceti într-o limbă necunoscută. Citea cu o voce tărăgănată și o intonație străină auzului lui

Simion. Cuvinte oarecum bolovănoase, sunete ce porneau puternic pentru a se stinge sfielnic cu un fosnet ca al pașilor tîrșiți.

Atît de straniu suna vorbirea aceasta, încît schimba parcă și fața lucrurilor înconjurătoare. Covorul de culoarea vișinei putrede, împodobit cu ghirlande de flori, fărîmele de sidef ale sipetului ce păreau niște ochișori ce stau la pîndă, razele luminoase ce cădeau pe pereți de la candelă, totul părea scos dintr-o aducere aminte. Dar oricît ar fi căutat Simion în amintirile sale nu știa dacă mai întîlnise o asemenea tihnă adîncă, în care oamenii nu se pripesc să iasă în întîmpinarea zilei de mîine, fiind prea îndestulați de ce le-au adus zilele trecute.

Tresări cînd Edirné începu să tălmăcească cele citite...

Era vorba în povestire de un prinț care cîștigase multe războaie, dar asta nu-i aducea nici o mulțumire și stătea la sfat cu învățații din țara lui, dar nici învățătura acestora nu-i dăruia o alinare, și atunci a cerut să i se arate mersul stelelor, dar și aceasta l-a nemulțumit foarte, căci spunea că pe cît le cunoaște mai bine, pe atît se simte mai prizonier pe pămîntul acesta. Cineva l-a sfătuit să meargă să-l cerceteze pe un schivnic din vîrful muntelui, la care se ajungea pe poteci întortocheate și pe podețe aruncate peste văi prăpăstioase. Prințul n-a stat pe gînduri și a pornit-o într-acolo... Bătrînul schivnic l-a întîmpinat zicînd că el știe de ce-l caută. Că l-a așteptat. Că știe de pornirea lui în fruntea oștilor în rîvna de a fi mare cît un munte... „Vezi muntele acela? În partea dimpotrivă se află prăpastia. Într-o bună zi chiar muntele se va zgîlții și se va prăvăli în ea. Vai de cel ce se pune împotriva Stării Lucrurilor din rîvnă prea mare de a atinge neuitarea. A lui vor fi uitarea și sila veșnică." Cei ce-l însoțeau pe prinț tremurau auzindu-l pe bătrîn vorbind astfel... Știau cît de aprig e prințul în mînia lui. Dar prințul a rămas cuminte, ca un tinerel nepriceput. El venise la Curtea Adevărului, o curte fără slujitori și oșteni, și nu vroia să plece cu mîinile goale. „Cum vine asta, înțeleptule?" a întrebat el. „Din rîvnă prea mare de a pătrunde culorile, ajungi la orbire, a răspuns schivnicul. Din rîvna

de a culege sunetele cele mai gingașe, n-ai să te alegi cu ascuțimea auzului, ci te vei găsi prada atîtor zgomote în stare să te năucească. Aplecarea numai spre știință fără a te îngriji de suflet poate duce la dominarea ființei de lucruri. E bine să-ți ascuți gîndirea, dar încercînd să cuprinzi cît mai multe deodată să nu părăsești un lucru în dauna altuia. Căci Starea Lucrurilor are multe fețe, dar pentru tine e bine să le vezi pe toate odată, să nu te lași atras numai de una din ele, așa cum se lasă musca cea proastă trasă de ața păianjenului." „Și atunci, ce să fac înțeleptule?" „Să-ți domolești lăcomia că ea în patimă se preface. Să-ți fii propriul stăpîn, și să nu năzuiești a fi stăpînul Stării Lucrurilor."

Povestea aceasta era tulburătoare, mai mult decît prin miezul său, prin aducerea în această încăpere a unor gînduri zămislite de oameni trăitori pe alte meleaguri, atît de depărtate, încît puteai zice că-i luminează alt soare, îi leagănă alte nădejdi. Dar se vede că nu e chiar așa. Ne leagă mereu un fir de mătasă pe trăitorii acestui pămînt și nu trebuie să ne spăimîntăm de osebirea straielor sau a credințelor noastre.

Simion descoperea că Edirné, fata cu ochi migdalați și brațe de statuă antică, știe a ceti în persana veche, în armeană și turcă. Persana o învățase de la un bunic al ei și se vedea că păstrează un soi de evlavie pentru o limbă ce-și împlinise menirea și acum putea fi culeasă numai din cărți. Turca o știa căci trăise în copilărie la Adrianopol. Și cine știe pe unde o vor purta pașii de-aci înainte... Fără îndoială, părinții îi hărăziseră ca mire vreun negustor bogat, care acum se afla la multe verste depărtare. Ei păstrau legături cu negustori din Țara muscălească, din Grechia și chiar din Țara nemțească, mereu venea cineva cu mărfuri și depeșe din vreo parte a lumii. Se pare că cei mai mulți le erau rude, iar treburile acestea negustorești făcute cu deplină încredere, erau în același timp rînduite de hatîrul unor legături de familie. Oricum, în tîrgul acesta ei se simțeau ca pe o mică insulă pe care se rînduiseră cu de toate în așteptarea corăbiei ce avea să-i poarte spre alte locuri.

Poate de aceea găseau, pe lîngă strădania de a aduna averi, o plăcere în cercetarea cărților ce le vorbeau de acele tărîmuri îndepărtate într-o viață dăruită altfel banului și grijilor.

VIII

PORUMBIȚA SE PREGĂTEȘTE SĂ-ȘI IA ZBORUL

Croitoreasa pe care o vizita fata armeanului era chiar cea care o însoțise pe doamna de Choisel de la Paris. N-ar fi conceput frumoasa doamnă să se îmbrace după moda orientală și-și luase toate măsurile pentru împrospătarea garderobei după obiceiul său.

Lisette era o fată modestă și-și făcuse socoteală că generoasa pensie oferită de „madame" o va ajuta să încropească după doi-trei ani o sumă numai bună să-și deschidă la Paris atelier propriu.

Doamna îi dase îngăduința să-și facă și aici clientelă, dacă va fi posibil. Îi sugerase să vorbească cu negustorii de mătăsuri să o recomande clientelor care ar fi înclinat cît de cît spre moda Apusului. Prea mare plăcere nu arătaseră boieroaicele la asemenea lucruri noi și îndrăznețe, dar tot se găsiseră vreo trei domnișoare din societatea cea mai aleasă a Bucureștilor cărora le plăceau rochiile înfoiate și dantelele și măcar într-un cerc restrîns aveau curajul să le arate.

Tocmai asta îi spunea Lisette acum doamnei de Choisel în timp ce, în genunchi, îi proba o rochie de taftă cu ape albastre.

— Se pare că ești mai norocoasă ca mine. Lisette. Ai pătruns în casele acestor boieri și cred că ei au adevărate haremuri pentru femei.

— Nu chiar, doamnă. E adevărat că apartamentul femeilor ocupă o aripă deosebită a casei, dar iau masa laolaltă și au un program zilnic în care interesele lor se împletesc. În casa acestui spătar Cantacuzino, unde

am fost ieri, acesta la ei este un ministru dintre cei mai importanți, fetele învață clavecinul, lucrează cu pricepere la gherghef și, în afară de greacă, vorbesc italiana și germana.

— Și se socotesc elegante dacă se duc la baluri în veșminte lungi ca niște halate.

— E adevărat că-s drepte și de cea mai simplă croială, dar făcute din țesături scumpe.

— Nu știu, dar pentru mine o rochie e reușită numai dacă se îmbină în mod fericit calitatea materialului cu linia croielii. Și mă rog, la ce fel de baluri se duc ele? Cînd se întîlnesc în diferite ocazii se așează pe divanuri și singurul divertisment gustat este cel oferit de ciudatele orhestre în care predomină instrumentele de suflat cu sunete stridente și în care se mai află o pungă mare de piele cu două tevi, printr-una din ele suflînd, prin cealaltă scurgîndu-se un sunet stăruitor și plîngăreț, în stare să te înebunească, nu altceva.

— Văd că doamna le cunoaște deși nu a participat la asemenea reuniuni.

— Oh! A adus Christien o asemenea orchestră pentru desfătarea polonezilor care au poposit astă iarnă aici. Și închipuiește-ți, a trebuit să-i spun că o găsesc agreabilă, ca să-i fac lui plăcere. Dar în privința toaletelor, draga mea, nu cedez nici un pas. Nimic nu e mai elegant decît o crinolină care să lase loc în jurul tău pentru a fi admirată. E drept că nu poți purta așa ceva decît în săli mari, sub lumini strălucitoare. Dar sînt adorabile crinolinele, draga mea, de-adreptul adorabile! Dacă am renunțat la ele, ei bine, n-am să renunț pentru nimic în lume la rochiile acestea bogate, cu mîneci largi. Christien are destul bun simț ca să înțeleagă că dacă aș renunța la ele, aș renunța pur și simplu la personalitatea mea.

În timp ce-i potrivea fundele pe rochie, Lisette se gîndea că niciodată doamna nu purtase la Paris crinoline, ci avusese doar prilejul să le admire de la distanță, dar de vreme ce nu era nimeni aici ca s-o contrazică își închipuia că face parte din tagma distinselor pariziene care abea reușesc să-și strecoare crinolina pe ușa trăsurii atunci cînd coboară.

În loc de asta Lisette spuse ceva oarecare :

— Cînd le-am arătat acestor domnișoare desene cu ce se poartă pe la noi, li s-au părut încîntătoare. Dar mi-au comandat rochițe dintre cele mai simple pe care să le poarte dimineața în casă.

— E și firesc, draga mea, apărînd în societate în rochii ce se poartă la mii de leghe depărtare de acest colțișor de lume, riscă să fie ridicole. Sînt fete de bun simț. Totdeauna am apreciat bunul simț ca a doua natură a omului și totuși... iată, mi-am închipuit că eu, o străină, o să-mi formez aici un cerc în care să-mi impun vederile. Gînduri nebunești, draga mea, și nu-mi găsesc nici o scuză pentru ele. Eu singură nu-mi găsesc și cu atît mai puțin pot pretinde altora s-o facă.

Lisette era confidenta doamnei. Participase la întreaga agitație a plecării din Paris, fusese alături de ea în drumul lung și obositor și în sinea ei o admira pentru pornirea nebunească de a-l urma pe chipeșul valah. Printre toate acestea își avea loc și un oarecare calcul de care nu poți învinui o pariziancă cu spirit practic. Acolo era o curtezană ce-și avea salonul său, admiratori cu grămada, dar își îngăduise fantezia de a deveni o doamnă cu situație statornică într-un colțișor îndepărtat de lume. Își potrivise înaintea numelui mica particulă „de" care și aceasta era o fantezie nevinovată, lăsînd restul pe seama averii boierului valah, pe care și-o închipuia fabuloasă. Iată însă că nobilul îndrăgostit nu putea face prea multe aici, la sine acasă. Nu numai că nu o introdusese la curte și în cercurile nobilimii pămîntene, dar nici averea sa nu era așa mare, încît să purceadă la construirea unui castel pentru care doamna avusese prevederea să vorbească unui arhitect francez, lăsîndu-l să aștepte doar un semn ca să vină aici, să-l înfăptuiască.

Lisette înțelegea deznădejdea doamnei, ascunsă tot mai nedibaci sub ciripeala cotidiană despre rochii, despre nepriceperea bucătarului dumisale care nu avea prea multe rețete de mîncăruri alese, sau despre boieroaicele de aici ce nu se învredniceau cu purtarea corsetelor din prea mare rîvnă de a ronțăi zaharicale ce le rotunjesc siluetele.

— Să ai grijă, draga mea, ca decolteul acestei rochii să fie mai puțin adînc. Am să renunț la dantelă căci văd că întîrzie comanda făcută.

— Ați putea întrebuința dantela de la rochia vișinie pe care n-o mai purtați.

— Cum de te poți gîndi la așa ceva? A început să se îngălbenească, n-am ajuns încă într-o asemenea stare de sărăcie încît să port lucruri învechite.

Dar fără să-și dea seama, se contrazicea imediat întrebînd-o pe Lisette dacă i-a găsit cumpărători pentru niște mătăsuri vechi de pe fundul sipetului, față de care spunea că nu mai are niciun entuziasm.

— În tîrgul ăsta poți vinde orice, madame. Sînt dughene cu tot soiul de vechituri, că nu le-aș atinge nici dacă mi s-ar da un premiu. Desigur, nu unor asemenea negustori m-am adresat. Mătăsurile dumneavoastră sînt dintre cele mai bune și au fost bucuroși să le primească negustori ce țin lucruri de calitate.

— Te-aș mai ruga ceva, Lisette. Am deplină încredere în priceperea ta. Aș vrea să mă debarasez de două inele și un colier cu diamante. Nu-s din cele dăruite de Christién și nu-i face plăcere să vadă că le port. Ai putea să le arăți fetelor acelui ministru la care mergi, bineînțeles trecînd mai întîi pe la un bijutier să ți le prețuiască. Iată-le în casetuța aceasta.

— Vai doamnă! Dar sînt adevărate splendori!

— Ți-am spus, draga mea, mă pot lipsi de ele cu inima ușoară. Am înțeles că armeanca aceea care te vizitează are cunoștințe bune în tîrg și că, măcar de hatîrul ei, nu te vor înșela.

Lisette plecă întărită de data asta în convingerea că o vor duce din ce în ce mai greu de-aci înainte și că boierul valah era în ultima vreme mai puțin darnic.

Margueritte de Choisel scoase după plecarea ei un carnețel cu socoteli. În ultima vreme înstrăina niște obiecte ale sale adunînd banii de care avea mare nevoie.

Cînd veni Christién se arătă senină ca și cum nici o cută nu i-ar fi brăzdat fruntea cu un ceas mai-nainte. Îl primi în salonașul al cărui mobilier nu constituia mîndria domniei sale: masa și scaunele de stejar pe care

le găsea greoaie, un covor oriental care mai îndulcea scîrțîitul podelei și o sobă de faianță albastră făcută de un meșter neamț.

— Porumbița mea a dormit bine după amiază ?, O-brăjorul tău are dulceața crinilor și dacă nu ți-am trimis crini este pentru că la timpul acesta nu se găsesc.

— Îți mulțumesc dragule, dar nu se prea găsesc prin grădinile voastre flori care să înveselească o pasăre ținută în colivie, fie ea blîndă ca porumbița. Și ai aflat, Christien, blîndețea este ultima dintre însușirile ce mă caracterizează.

— Ha, ha ! Știi bine că nu mă înspăimînți nici cînd ochii îți scapără scîntei. Cu atît mai dragă-mi ești. Noi doi ne asemănăm. Ne place sfada și, iată, de data asta te străduiești pentru ea de cum am intrat pe ușă. Dă-i drumul, serenissimă doamnă !

Cristache îi făcu o reverență, o perfectă reverență franțuzească, pentru care corpul său mlădiu părea anume făcut.

— N-ai să mă dezarmezi, Christien.

— Știu bine, numai pungile mele cu aur te dezarmează.

— Ce-ți mai face cinstita boieroaică, domnul meu ?

— Care boieroaică ?

— Soața dumitale, care alta ?

Cristache se așeză întinzîndu-și picioarele, atitudine pe care pantalonii săi bine strînși pe pulpe, după moda franțuzească, îi permitea s-o adopte.

— Așa deci... ai aflat.

— Cam tîrziu, cinstite domn, și, ăsta e singurul lucru pe care mi-l pot reproșa.

Margueritte vorbea cu seninătate în timp ce turna ceaiul în pahare cu ferecătură de argint. Cristache își ațintise privirile asupra brațelor frumoase ce ieșeau din mînecile largi ale dezabieului. Nici el nu părea prea tulburat de întorsătura pe care o luau lucrurile. În definitiv Margueritte se afla la bună voia sa și n-avea nici un rost să-i facă o „scenă".

— Regret, doamna mea, că nu am putut rămîne la Paris. Deh... banii și pămînturile se aflau aici. Îmi place modul de viață parizian și, aducîndu-te pe tine aici, mi

s-a părut că aduc un întreg mod de viață aproape de casa mea. Ar trebui să-ți dai seama că prețuiești cu mult mai mult în ochii mei decît boieroaica despre care vorbești, care nu știe alta decît să stea printre șerbeturi și dulcețuri la cuhnie. Dealtfel te și plătesc mai scump decît pe ea.

— Asta e tot ce găsești să-mi spui...

— Nu știu în ce măsură ar fi mai bine dacă-aș vorbi pe ocolite. Cutezanța de a transplanta o floare aleasă aici, într-o țară aproape barbară, a fost mare. Eu o plătesc cu galbeni sunători, tu o duci nițeluș mai greu pînă te obișnuiești, dar sîntem împreună, n-ai zis că asta îți dorești ?

— Au fost și niște promisiuni din parte-ți. Un cavaler își ține promisiunile.

— Recunosc, recunosc ! Cristache se ridică brusc din jeț și începu să se plimbe agitat prin încăpere. Spune, ce-ai fi făcut în locul meu, sfîșiat între amenințarea de a te pierde și gîndul îmbietor al unei lungi conviețuiri secrete ?

— Aș fi înființat un harem, jüpen Cristak, surîse domnița, înclinînd capul pe un umăr și pronunțîndu-i numele așa cum îl prinsese ea din limba valahă, cam scrîșnit, dar făcîndu-i plăcere boierului Cristache.

În sinea ei socotea că este un bun actor, se amuza la rîndu-i lăsîndu-l să se desfășoare, dar își rezerva pentru sine superlativul artei actoricești. Căci Margueritte aflase la scurtă vreme de la venirea sa aici că înfocatul îndrăgostit este însurat, dar socotise că nu e timpul să dea la iveală descoperirea făcută. Abea acum sunase ceasul din care ea avea de gînd să culeagă maximum de succes.

— Cred că ești domnia-ta de acord, jüpen Cristak, că porumbița vrea o mîngîiere, să-și spele puțin aripile într-un zbor liber în jurul coliviei sale. Măcar un ceas, și asta va însemna foarte mult. Lasă-mă să fac o călătorie în Polonia, la invitația acelor amabili polonezi.

— Iar, Margueritte ?

— Am mai făcut cumva o asemenea călătorie, despre care nu-mi mai amintesc ?

— Mi-ai mai cerut-o.

— Asta nu-i tot una, dragule. M-aș înviora puțin și la înapoiere relațiile noastre fi-vor mai înflăcărate.

— Nu te-aș lăsa să pleci fără însoțitori de nădejde. Drumurile sînt nesigure, tu nu ești deprinsă cu obiceiurile locului.

— Cum ți-e voia. Deci pot lua asta drept o încuviințare ?

Prinse a bate din palme și a se învîrti prin cameră într-o maimuțăreală năzdrăvană pe care cu multă desfătare o primi boier Cristache ca unul ce avea ibovnică plină de fantezie, în stare să-i ofere un spectacol ad-hoc, și nu dintre cele mai proaste.

Cît despre Margueritte, ea nu pentru fantezie se felicita. Cel puțin de data asta. Era pentru dibăcia cu care alesese momentul potrivit, cu adevărat demnă de o femeie cu spiritul ager ca al domniei sale. Dacă i-ar fi cerut cu insistențe și lacrimi învoirea la această călătorie, n-ar fi obținut-o, poate. Dar speculase vinovăția boierului mincinos, fără să-i facă reproșuri, ba încă, lăsîndu-i satisfacția generozității sale. Sînt acești valahi mai vanitoși decît francezii, plăcîndu-le atîrnarea femeii de voința lor și neadmițînd aranjarea unei afaceri de la egal la egal. Mai rămînea acum să-l convingă că drumul cu ocol, prin Transilvania, este mai sigur decît cel făcut prin Moldova, unde se vînturau tătarii cînd te așteptai mai puțin și hanurile erau proaste. Trebuia s-o facă și pe aceasta, deoarece doamna Margueritte n-avea deloc de gînd să ajungă în Polonia. Ținta călătoriei sale era Brașovul, pentru care îi erau încredințate niște scrisori din partea boierului Merișan și a altora ca el. Văzînd aceștia că dau greș cu mesageri ca jupîn Henning și aflînd că în același han e găzduită o franțuzoaică dornică de bani și obișnuită cu drumurile, încercaseră să afle dacă nu cumva respectiva doamnă nu s-a scîrbit de prea multă ședere într-un loc. Aflaseră lucruri mulțumitoare. Îi arătaseră apoi că Brașovul e un altfel de oraș, care ar putea fi pe placul ei, avînd, avînd destule familii aristocrate, negustorime și oameni care iubesc muzica. Apoi, doamna Maria, soția răposatului voievod pentru

care erau și scrisorile, are acolo o mică curte și este înconjurată de oameni cu o educație aleasă.

Toate, lucruri ce-i conveneau de minune Marguerittei, plus două pungi cu galbeni ce nu erau deloc de lepădat. Oricum, de aici nu putea lua decît garderoba personală, ca să nu-l pună pe boierul Cristache pe gînduri că drumul ei nu va avea și întoarcere. Îi lăsă chiar să-i păstreze în gaj bijuteriile date de dînsul, cu seninătate și liniște, ca să nu se trădeze. În sfîrșit, adio salonaș cu scînduri scîrțîitoare, adio sobiță de faianță albastră, prea firavă pentru a primi mulțimea de lemne ce se cer unor ierni ca acestea, adio miros de varză care se insinua pe scări cu nerușinare, pînă aici sus, la ea.

IX

SUNETUL PAȘILOR PE TREPTE DE PIATRĂ

Simion apucase un drum mai ocolit spre Curtea Domnească. Dacă tot era să dea ochi cu înalți demnitari, atunci să-și potrivească spatele drept și privirea semeață, pe care numai drumul întins ți-l poate aduce după ce o iarnă întreagă și bună parte din primăvară ai stat aplecat asupra mesei de scris.

Primise poruncă să se înfățișeze la cancelaria spătăriei.

Îl chemase mai întîi egumenul Partenie, foarte supărat pe dînsul. Să plece așa, dintr-o slujbă, fără să dea de știre, era o purtare ce dovedea că îndelunga sa răzlețire prin lume l-a făcut să uite de ascultarea ce se cuvine în cadrul cinului călugăresc.

Simion spusese că va bate și o sută de metanii pe zi dacă i le dă sfinția sa, le va face cu toate că nu e călugăr, și cu mintea lui cea proastă socote că e lucru mai plăcut Domnului să-ți folosești darul de a scrie, decît să îndeplinești slujbă de grăjdar și de iscoadă pentru care nu simți nici o chemare.

Fuseseră apoi, din partea egumenului, cuvinte aspre despre semeție și încredere de sine, ba nu lipsise nici învinuirea de iubire de galbeni pentru slujba îndeplinită la armeanul din tîrg, toate acestea anunțînd că tainul de o sută de metanii pe care-l probăluise Simion în mintea sa este prea blînd după socotința egumenului.

Apoi acesta schimbase vorba spunînd că ascultarea ce i-o va da acum îi este încredințată chiar de starețul sfintei monastiri și nu poate fi încălcată cu nici un chip.

Despre ce era vorba? Starețul primise manuscrisul lui Simion și la o vizită a domnitorului țării i-l dăruise acestuia. Primise poruncă să-l scoată de unde va ști pe caligraf și să-l trimită la Curte.

— Ei, ce zici domnia-ta, Simioane, este nevoie să te legăm fedeleș și să te trimitem sub strășnicia unei paze la Curte?

Pe undeva, Lisandru cel cunoscut în tinerețe știa să fie șugubeț, în ciuda grijilor mînăstirii care apăsau pe umerii sfinției sale.

Acum Simion ar fi trebuit să se bucure că lucrarea sa fusese luată în seamă de însuși domnitorul țării. Dar, de-i va da să lucreze, însemna să lase neterminată lucrarea începută pentru jupîn Garabet și-i părea rău, că tare omenos se purtase armeanul cu el.

Curtea Domnească era învăluită-n praf și zgomot.

Brîncoveanu dase poruncă să fie înconjurată de ziduri de piatră. Scîrțîiau care grele, încărcate cu piatră adusă de la munte, lucrau cioplitorii albiți de praful alb de calcar, roboteala era în toi.

Sub Mircea Ciobanul, lăcașul acesta fusese împrejmuit de trunchiuri groase de stejar, așa cum sînt și casele boierești. Dar împrejmuirea aceasta căzuse pradă flăcărilor și mai ales focului cel mare, pus de Constantin Șerban. Domnitorul Brîncoveanu, care de patru ani fusese pus în scaun, se apucase să facă treabă gospodărească și se vorbea că va purcede la clădirea din nou a caselor domnești, dîndu-le altă înfățoșare. Deocamdată, domnitorul stătea în casele bătrînești ale familiei sale, de sub dealul Mitropoliei.

Simion fusese chemat la Curte și asta dădea chemării o importanță care nu știa de va fi în bine sau în rău.

Lixandru credea încă într-un rost tainic al călătoriei sale în Apus și tot așa putea crede și voievodul. Plecase doar ca însoțitor al soliei lui Șerban Vodă la Viana. Acum, după vorbele care umblau, cum că politica de înclinare a lui Șerban Vodă spre nemți nu fusese deloc pe placul fraților săi, Constantin și Mihai Cantacuzino, și că aceștia îl aduseseră în scaun pe nepotul care înclina mai mult spre turci, se prea poate ca oricine slujise pe fostul domn să fie socotit hiclean. Dar Simion se temea prea puțin pentru pielea sa. Văzuse destule pe unde colindase și, afară de asta, avea darul vorbirii, știind să se apere de va fi nevoie. Seimenul care-l luă în primire îl conduse printr-un coridor lung într-o încăpere mare doar atît cît omul să nu se simtă pierdut într-însa, și primind lumina numai într-un ungher al său, acolo unde se afla o masă de scris, una din acelea ce se pot vedea prin cantileriile din Italia. Simion rămase lîngă ușă. Dintru început nu văzu pe nimeni în jur. După a sa socotință avea să fie descusut de un agă cu limbă iute, unul din aceia care știu să înfricoșeze omul și să scoată de la el și ce lapte a supt de la mumă-sa. Draperia de catifea roșie care se afla chiar lîngă el se dădu la o parte, lăsînd să treacă un boier nu prea înalt, al cărui pas ușor nu fusese prins de urechea de dihor cu care Simion se fălea. Sărută două degete încărcate de inele, fără a ridica privirile la cel care le întinsese.

— Ridică-te, meștere caligraf. Aș vrea să aud din gura ta cît ești de bogat de ți-a stat în putință să faci sfintei monastiri de la Cotroceni un dar atît de scump cum e manuscrisul ce a ajuns în mîinile noastre.

Boierul începea cu blîndețe, ceea ce anunța o tărășenie destul de întinsă, la capătul căreia vroia poate să-l strivească pe caligraf.

— Bogăția mea poate fi cercetată, înălțimea-ta. Aș putea spune că am făcut acest dar tocmai pentru că sînt deajuns de sărac.

— Țin să aud cum vine asta.

— Apoi, printre bunurile cam ponosite pe care le am, acesta nu și-ar găsi locul. Ar fi doar un lucru rătăcit. Dar printre odoarele unei monastiri, capătă și el valoare de odor.

— Şi la cît îl preţăluieşti, meştere ?

— Un dar îşi are preţul doar în bucuria celui care-l dă.

— Eşti trufaş, după cîte văz. Şi cauţi bucurii la care cutează doar un om de rang înalt...

Simion nu mai zise nimica. Boierilor nu le place să fie înfruntaţi. Dacă te întreabă şi cată să afle cîte ceva de la tine, atunci o fac pentru ca să iasă tot cum vor ei. Şedea în picioare, cu braţele încrucişate pe pîntec, el n-avea căciulă pe care s-o frămînte între mîini, şi încerca să prindă ceva din chipul celui ce sta cu spatele către lumină. Era un bărbat în puterea vîrstei, cu fruntea înaltă şi nasul drept, un boier obişnuit să-şi drămuiască mişcările şi le face pentru a-şi sublinia noblеţea.

— Ai ţinut anume să faci darul ăsta monastirei ctitorite de Şerban Vodă, ca o închinare celui pe care l-ai slujit şi pe care nu l-ai mai găsit în viaţă ?

Iată deci şi întrebarea la care se aştepta, pusă într-un fel ce nu-i da putinţă să umble cu ocolişuri.

— E un lăcaş tare frumos sfînta monastire Cotroceni şi acesta e darul faţă de frumuseţea ei, pentru care mă umilesc.

Boierul izbucni în rîs. Un rîs bărbătesc, plin de voie bună, ca şi cum caligraful i-ar fi spus o znoavă. Dar rîsul acesta avu darul să-l pună în încurcătură pe Simion, şi-l făcu să se încordeze pentru a desluşi dacă poartă în el o ameninţare.

Boierul se depărtă de el şi se aşeză într-un jeţ cu spătarul sculptat. Îşi aşeză mîngîios mîna pe braţul jeţului lăsînd la privealã degetele lungi încărcate de inele.

— E foarte frumoasă monastirea ridicată de unchiul meu şi n-am nimic de zis împotriva cuvintelor tale, meştere.

Acesta, cît era el de umblat, simţi că-l trece un fior rece în spinare. Să fie chiar Vodă ? N-ar fi crezut că-l va vedea altfel decît înconjurat de alai mare.

— Măria-ta, rogu-te să mă ierţi, dacă vorbele mele nu ţi-au fost pe plac.

— De ce nu mi-ar fi, meştere Simioane ? Aşa parcă am înţeles că te cheamă... Monastirea ridicată de unchiul

meu e într-adevăr una care-ți încălzește sufletul. Un om ca domnia-ta, care a văzut și alte frumuseți, o poate spune fără teamă. Dar cum rămîne cu calul pe care-l datorezi stăpînirii?

Simion făcu ochii mari.

— Care cal, Măria-ta?

Acum își dădea seama că Vodă se juca puțin cu el.

— Nu te preface a nu ști, meștere. Ai plecat din țară în suita boierului Neagu și ți s-a dat pentru aceasta un cal. Acum te-ai întors, dar calul nu se află nicăieri.

Simion zîmbi cam strîmb, căci nu-și închipuise vreodată că vorbele schimbate cu Vodă ar putea merge pe un asemenea făgaș.

— Am să-l plătesc, Măria-ta.

— Bineeee... Dar felul cum îl vei plăti, va fi rînduit de noi. Dacă e adevărat că înfloriturile din manuscrisul acela sînt făcute de mîna domniei tale, așa cum mi-a spus egumenul monastirei Cotroceni, atunci vei putea face și altele pe potriva lor. Nu-i așa?

— Așa e, Măria-ta.

— Un manuscris e un lucru tare frumos. A fost și de folos multă vreme, atîta timp cît nu fusese născocit tiparul. Acum, cu această născocire, vorbele izvodite din partea bună a minții omenești, umblă mai ușor în lume și stau la îndemîna oricui cu știință de carte. Manuscrisele vor rămîne printre odoare, așa cum bine ai spus. Vroiam ca priceperea domniei tale de a împodobi pagina cu chenare s-o îndreptăm spre altă alcătuire. Avem noi o monastire abea terminată prin părțile Olteniei și socotim că ar sta bine ferestilor sale de a fi închenăruite cu mlădițe și lujeri, ca cele dintr-un manuscris. O biserică este și ea ca o carte, cu osebire deschisă tuturor, chiar și celor fără știință de carte. Nu e nevoie să le așterni pe pereți. O vor face cei deprinși cu asemenea încondeiere. Domnia-ta le vei face pe hîrtie și vei veni să ni le arăți.

Domnitorul se ridică din jeț și se apropie de una din acele ferestre înguste, ca niște lame, aurii, care tăiau și împărțeau în felii întunericul catifelat al sălii.

Acum Simion îl putea vedea mai bine. O rază de soare ce i se oprise pe umăr, părea o pasăre albastră,

poposită lîngă obrazul ocrotitorului ei. Domnitorul era înveşmîntat în brocat albastru, tivit cu blană albă. Avea chipul prelung, cu două brazde adînci, încrustate în pielea smeadă, care totuşi nu-i dădeau un aer ascetic, şi aceasta din pricina ochilor negri, sfredelitori, ce păstrau căldura înţelepciunii şi blînda ei tristeţe.

Într-acestea, uşa se deschise şi îşi făcu apariţia un boier mai vîrstnic. Un boier mare, de vreme ce intrase fără a fi anunţat şi nu se apleca să sărute mîna lui Vodă. Merse de se aşeză în apropierea acestuia şi, de acolo, îl cercetă pe caligraf. Vodă îi spuse:

— El e cel cu manuscrisul de la monastirea Cotroceni.

Ceea ce arăta că boierul nu era străin de chemarea lui aici.

— Şi spune chiar în faţa măriei tale, că manuscrisul a fost întocmit din scoarţă-n scoarţă de mîna lui?

— L-am pus la o încercare destul de grea. Să aducă împodobire fereştilor de la Hurezi. Dar dacă nu se simte în stare, mai are timp să dea înapoi. Ce zici, meştere, te învoieşti, au ba?

— Va fi după voia măriei tale. Atîta doar, să-mi fie îngăduită ceva zăbavă.

Simion se gîndea la lucrul început pentru armeanul din tîrg, pe care ar fi vrut să-l isprăvească.

— Îţi va fi îngăduită şi aceasta. Numai să faci lucru bun.

Simion dădu să se retragă, dar boierul ceru învoirea lui Vodă să-i pună şi el o întrebare.

— Ce ştii de solia boierului Neagu la curtea Vianei, meştere?

— Eu am făcut parte din iscortă, împreună cu alţii, înălţimea-ta. Mi-a spus stareţul mînăstirii la care slujeam atunci că e dorinţa lui Vodă Şerban să cercetez unele manuscrise din ţara nemţească, pentru a vedea cum lucrează meşterii de acolo. Dar, după ce boier Neagu a fost la Curte, aşa s-a grăbit a se întorna, încît nu mi-a lăsat vreme să văd de rostul pentru care pornisem. M-am înfrăţit şi eu cu un călugăr care mergea la Roma şi am pornit-o pe drumurile Apusului. Nu mă răbda inima să mă întorc în ţară cu mîinile goale.

— Și te-ai întors cu cîteva lucruri adunate într-o carte...

— Mai sînt și cele adunate în inimă, înălțimea-ta.

— Să vii atunci să ne arăți lucrurile cu care te lauzi, zise Vodă, din nou înveselit. Îți dau răgaz două luni.

Simion se retrase mergînd de-a-ndărătelea, năucit de misia ce i se încredințase, acum, la un soroc al vieții lui la care socotea că și-a cam încheiat treburile pe lumea asta.

Într-acestea, domnitorul se întoarnă spre unchiul său, spătarul Mihail Cantacuzino...

— Neașteptată este această moștenire pe care, cu vrere sau fără vrere, mi-a lăsat-o înaintașul meu.

— Nu putem ști cu ce gînduri l-a trimis Șerban în Italia pe omul acesta. Ar fi bine ca adevărul să fie cel auzit din gura lui. Dar ce nevoie are măria-ta de acest bătrîn care s-a irosit mergînd din stăpîn în stăpîn? Oameni de soiul ăsta sînt schimbători și fără credință față de stăpîn.

— Acesta are credință pentru meșteșugul său, și asta îmi va folosi mie. Am să-ți arăt, spătare, manuscrisul întocmit de el, pe care îl iau drept cea mai bună chezășie.

— După cît înțeleg eu, măria-ta vrea să dea un spor de veselie sfîntului lăcaș de la Hurezi. E bine pentru a arăta că raiul e plin de flori și verdeață, dar e mai puțin bine pentru tipicul bizantin pe care-l cunoaștem amîndoi.

— Nu m-am gîndit la asta, cinstite spătare. Cînd eram băiețel și, însoțind-o pe maică-mea, intram în biserică, întunecimea și locul strîmt mă înfricoșa. Vroiam să ies mai degrabă de acolo și, ca să-mi fac curaj, o priveam pe mama tot timpul.

— Măria-ta gîndește într-un fel osebit de ceea ce am învățat eu din pravili. Și n-aș spune că nu este un fel de a gîndi ademenitor chiar pentru unul ca mine, învățat la o școală mai veche. Să-ți dea Domnul ani mulți, să înfăptuiești ce ai de gînd.

Spătarul Mihail Cantacuzino înțelegea că acest nepot al său de soră, avea gînduri mari și domniile trecătoare dinaintea lui, unele de un an sau doi, nu-l înspăimîntau. Se pregătea pentru o domnie lungă, cu înfăptuiri mari.

Era în stare să facă multe pentru cîştigarea încrederii turcilor. Să schimbe reşedinţa domnească de la Tîrgovişte aici, la Bucureşti, pentru a inspira mai multă încredere Porţii. Să trimită sute de care cu grîne, miere şi piei în fiece an, nesătuilor din Istanbul care-şi închipuiau că de-aci înainte vor trăi sugînd pe îndelete grăsimea adunată, aşa cum face ursul iarna. Dacă o porniseră pe asemenea cale, se vădea că timpul cît fuseseră războinici de temut trecuse şi vigoarea lor avea să scadă cu încetul. Va veni şi momentul cînd nimic nu va putea împiedica alunecarea acestui imperiu. Dar era acest moment atît de apropiat încît se puteau împotrivi pe faţă sau trebuia încă multă răbdare ca să-l prindă?

Vorbiseră despre aceasta şi în alte rînduri. Brîncoveanu era de părere că răbdarea e cea mai bună armă. Împotrivirea pe faţă şi alăturarea de partea nemţilor, ar fi dus, în cazul unui eşec, la transformarea ţării în paşalîc şi turcii probăluiau de mult acest gînd. Mai bine, zicea Domnitorul, să ne vedem de trebile noastre dinlăuntru. Şi el făcea lucrul acesta cu spor, aşa cum îşi gospodărise moşia cît fusese un simplu boier.

Gîndurile lor parcă se întîlneau pe undeva, căci îl auzi zicînd:

— Ai primit, domnia-ta, spătare, răspuns de la capuchehaiaua trimisă la Istanbul?

— Nu încă, măria-ta, dar pe alte căi am aflat că ne-am ales bine omul care să ne susţină la Poartă. Este după cum ştii acest Alexandru Mavrocordat un bărbat, care, pe lîngă însuşirile sale fireşti, cumpătarea şi înţelegerea treburilor politice, are multă ştiinţă de carte. A studiat la Roma, Padova şi Bologna, cunoaşte mai multe limbi evropene şi e profesor la Academia din Ţarigrad. Dacă acum, este doar secretarul primului dragoman, Panaiot Mamona, există multe temeiuri ca să rămînă în locul acestui Panaiot, care este bolnav. În demnitatea de mare dragoman turcii au folosit întotdeauna priceperea şi înţelepciunea grecilor, care ştiu cum să trateze cu alte curţi evropene.

— Ar fi bine să ne apropiem de Mavrocordat chiar înainte să ajungă atît de sus. M-am gîndit s-o mărit pe Safta cu Radu, fiul lui Alexandru Ilieş, căci după cum

știi domnia-ta soața lui Mavrocordat este, la rîndu-i, un fel de nepoată a lui Alexandru Ilieș.

— Această înrudire ar fi prea puțin, cred.

— M-am gîndit și la altceva, spătare. Am putea să-i dăm cîteva pungi cu aur viitorului dragoman, sub motiv că acoperim o datorie mai veche a lui vodă Șerban, de care Mavrocordat nu are știință, dar noi am cercetat-o și avem știință.

— Mda... Aurul ar fi un argument cu mult mai convingător. Căci avem nevoie de un om puternic la Poartă pentru a te pune măria-ta la adăpost de dușmanii care uneltesc. Dacă ar fi vorba numai de Staicu Merișan și Preda Prooroceanu, care vor să-l aducă în scaun pe fiul lui Șerban vodă, chiar acum, după ce Bălăceanu a fost răpus, și de Emerik Tököly pe care măria-ta ai încercat să-l ajuți. Ca să nu mai vorbim de Constantin Cantemir, care ar vrea scaunul Țării Românești pentru unul din fiii săi.

— Eh... Eu știu o vorbă bătrînească învățată de la moș Gheorghe : „La omul fără dușmani, nu-i face pielea doi bani", și eu îmi prețăluiesc pielea la multe pungi cu galbeni, spătare. Aș vrea deasemeni liniștea acestei țări pentru galbenii ei. Că domnii trecătoare, cum au fost de la Matei vodă încoace, aduc mai multă pagubă țării, decît peșcheșul plătit Porții.

— Acest Mavrocordat nu poate fi de acord cu iubirea prea mare ce a căzut regelui Franței asupra Semilunei și trebuie să știe că prietenia aceasta între vulpe și lup o țintă precisă: izgonirea ortodoxiei de la locurile sfinte și după aceea lupta pe față împotriva ortodoxiei. Dacă nu mai fac franțujii cruciate, socot că trebuie să puie ordine în religia creștină și le cade greu la stomac că puterea lor nu este împletită cu puterea catolicismului.

— Tare mi-ar conveni o întrevedere cu viitorul dragoman al Porții! Sînt de schimbat vorbe pe care nu le poți încredința niciunei capuchehaie.

— Un bun prilej ar fi nunta fiicei măriei-tale cu Radu Ilieș. Să-l înduplecăm pe secretarul dragomanului să facă o călătorie prin părțile noastre ca oaspete de cinste

la nuntă. Căci o călătorie a măriei-tale la Poartă ar trezi multe bănuieli.

Brîncoveanu se apucă să măsoare cu paşi rari sala spătăriei. În mintea sa se împleteau grijile pentru pregătirea unei nunţi domneşti cu multele lucrări ce se cereau pentru refacerea acestei curţi pe care o găsise în paragină şi cu prepusurile pentru viitoarele mişcări pe care aveau a le face duşmanii săi.

Şi încerca a pune ordine în toate acestea.

X

DOMNIŢE ŞI BEIZADELE

Familia domnitorului şedea mai mult la Tîrgovişte în timpul verii. Îi era dragă doamnei Marica aşezarea aceasta, unde găsea tihnă pentru a se ocupa de feciorii şi domniţele sale, iar buna rînduială într-ale gospodăriei putea fi păstrată mai bine aici decît în oraşul de şes, prăfos în timpul verii, plin de noroaie toamna şi primăvara.

Avea aici odăi mari, unde războaiele de ţesut lucrau din zori pînă-n seară pentru multele înzestrări ce trebuiau întocmite domniţelor, avea femei pricepute care ţeseau borangicul, altele care lucrau veşmintele, şi de toate se ocupa doamna Marica. Ticluia zestrea pentru fiecare din fetele sale în lăzi anume, trecea prin sălile unde se creşteau viermii de mătase şi le certa pe îngrijitoarele nepricepute, se tocmea pînă la bănuţ cu negustorii de blănuri şi brocarte.

Căci era această nepoată a lui Antonie vodă, cel ce se făcuse domnitor la bătrîneţe, după voinţa boierilor şi nu după a sa năzuinţă, o doamnă cumpătată, ageră în întocmirea catastifelor cu socoteli, neiubitoare de veşminte strălucitoare. Posturile le ţinea cu străşnicie, întărind cele ce se spuneau despre bunicul său, om foarte bogat, care consuma munţi de fasole toată iarna şi nu ştia cum e gustul cărnii.

Dar acum se pregătea de ospețe întinse, căci avea musafir pe Radu Ilieș venit de la Constantinopol și pus pe ședere pînă la nunta ce urma să aibe loc în toamnă.

Doamna nu cerceta hotărîrile înaltului său soț, dar dacă avea să-și mărite toate fetele cu sărîntoci ca acesta, apoi avea să se destrame toată averea lui pentru a cumpăra gineri cu nume alese.

Radu beizadé era strănepotul lui Petru Rareș, și Brîncoveanu se gîndise la înrudirea cu stirpea veche a Mușatinilor, deși, spunea că firea cumpătată a băiatului era ceea care îl determinase să facă alegerea. I-o hărăzise pe Stanca, fata cea mai mare. Ca să se obișnuiască cu obiceiurile și limba țării îl adusese pe Radu cu cîteva luni înainte de nuntă să steie aici la Tîrgoviște. Tînărul se născuse și crescuse în Fanar, mahalaua grecilor din Constantinopol, vorbea grecește, limba maicii sale, și abea dacă o rupea pe românește.

Acum doamna Marica îi așezase pe cei doi logodnici unul lîngă altul la cina ce avea loc în foișorul încăpător, construit în lunca Dîmboviței în apropierea casei domnești.

Era așezat acest foișor în mijlocul grădinii, avea acoperiș de șindrilă și stîlpi de piatră, îmbrățișați de vrejii trandafirilor urcători și scăldat cu totul de mireazma lor și a fînului cosit. Se întindeau aici mai ales mesele de familie, lipsite de solemnitatea la care obligă o încăpere mare, lăsînd liberă voioșia copiilor care, mai ales seara simțeau îndemnul de a-și împleti vocile ca să destrame fiorul tainic al nopții ce dădea tîrcoale. Mireazma fînului se împletea cu gingașe scripci de greieri, stelelor din înalt le răspundeau picăturile de lumină receverzuie a licuricilor din iarbă.

Oamenii Curții care roboteau în jur priveau din întuneric chioșcul luminat de făclii ca pe o navă ce plutea în noapte, navă populată de ființe ce nu se grăbeau niciunde, ținute acolo de o dulce legănare.

— Ștefane, hai spune-i și mamei cum a fost vietatea pe care ai urmărit-o astăzi!

— Lasă Ilinca, mama nu va crede.

— Hai spune, rogu-te!

— Ei bine, avea trup de cal, dar mai lung, picioare de leu, coama îi flutura de o lungime fără seamăn și avea un corn în frunte.

— Un inorog! bătu din palme Safta, cu ochii sclipitori.

— Pe lîngă galopul calului meu, fuga lui era de năluca — și nu făcea nici un zgomot.

— Fiți pe pace fetelor. Năluca asta e o născocire a lui Ștefan, ca să-l iertăm că n-a adus de la vînătoare nici măcar un iepure șchiop, le asigură Smaranda, care mai dibuise și alte născociri ale fratelui său.

Doamna Marica era atentă la felul cum servesc oamenii de casă și nu băga în seamă ciorovăiala copiilor. Doar în răstimpuri îi privea, îi privea cu sufletul, fără să fie nevoie să cerceteze în direcția lor, și încerca să întrevadă viitorul, potrivit cu firea fiecăruia.

Ilinca, cu fața smeadă și prelungă a tatălui său, cu mintea limpede, dar iute, pripită, pe cît era de harnică.

Safta, cu obrazul dulce, întîrziind mult în fața oglinzii, plăcîndu-i podoabele și lucrurile alese.

Stanca, prima ei născută, tăcută, gravă, în stare să stea o după amiază întreagă lucrînd la o broderie. Doamna Marica socotea că-i seamănă cel mai mult. Se supunea voinței părintești în privința soțului ales, dar nu-i trecea prin minte să facă risipă din farmecele-i firești pentru a face din acesta un îndrăgostit. Fără îndoială, dacă i s-ar fi aprins inima în preajma lui Radu Ilieș, ar fi făcut-o. Deh, soartă de fată! Radu Ilieș nu era un bărbat de lepădat, avea boiul frumos, ochi căprui cu privirea blîndă și părul mătăsos. Dar se ținea mult adunat în sine, parcă frămîntat de o îngrijorare, împrietenindu-se greu cu cei din jur. Erau destule temeiuri ca el să ocupe scaunul Moldovei, cel pe care șezuse bunicul său în două rînduri. Pentru asemenea perspectivă, Maria, fata ce urma imediat după Stanca, o privea cu ochi poncișpe sora cea mare. Era mai săracă cu duhul, Maria, mofturoasă, obținînd ceea ce dorea de la surorile sale prin plînsete și jeluieli, de se lipseau celelalte numai pentru a scăpa de atîta larmă. Se gîndise vodă să-i dea soț Mariei pe băiatul lui Gheorghe Duca, cel ce avusese o brumă de domnie în Moldova. Trăiau și acești

Duculești tot la Constantinopol și erau oameni sărăciți și înconjurați de o droaie de mătuși, nepoate, nepoți, care numai pe spinarea lor se țineau. Se osteneau să intre în grațiile înaltei Porți și așteptau să le pice de sus o mană cerească pe care s-o verse în haznaua sultanului pentru a obține o nouă domnie, oricît de scurtă.

Doamna Marica se ruga în fiecare seară la Sfînta fecioară pentru copiii săi, dar în aceste rugi nu strecura niciodată pe aceea de a vedea pe fiicele sale soții de domnitori. Greșea prin aceasta față de intențiile soțului său? Poate. Dar dacă le era scris să urce treptele tronului, asta avea să se înfăptuiască oricum, iar dacă era după socotința dumisale, era deajuns să ducă un trai îmbelșugat alături de soți buni. Dar nu dădea la iveală aceste gînduri ale sale față de prealuminatul soț. El avea și așa o mulțime de frămîntări pe care trebuia să le cumpănească în liniște. Datoria doamnei era să-i arate un chip senin și dreaptă supunere. Și să crească aceste odrasle ale lor ca pe cele mai de preț odoare ce le fuseseră dăruite de Cel de Sus.

Ilinca continua să-l necăjească pe Ștefan, care de curînd începuse să meargă la vînătoare sub oblăduirea fratelui mai mare, Constantin. Ștefan încerca să arate calitățile neobișnuite ale șoimului său, cum acesta îl recunoaște dacă se apropie de colivia lui, dar Safta ținea sus și tare că-i un șoim bleg și îmbuibat încît au început să cadă penele de pe el.

— Asta n-are nici un amestec cu deșteptăciunea lui. După cum nici fundele roz și căpăstrul de mătase n-au să schimbe firea unei capre năzuroase și obraznice, care a uitat să dea lapte de atîta răsfăț.

— Nu e capră ci căpriță, se împotrivi Safta, pentru care căprița albă cu numele de Marghioliță era tovarășa de zburdălnicii pe pajiștea din jurul palatului.

— Nuuu... Și n-are nici copite, nici cornițe, iar blana ei e de mătase și se cere pieptănată în fiecare dimineață.

— Eu aș zice să nu vă mai împungeți, interveni Ilinca. Dacă ați pune față-n față șoimul și căprița, ei n-ar avea nimic de împărțit.

Ilinca dăduse dovadă de judecată cumpănită de cum începuse a deprinde buchile. Se împresura de cărți ce-i depășeau înțelegerea și punea întrebări care adesea îi sîcîia pe cei mari. Doar nașul său, stolnicul Constantin Cantacuzino îi răspundea cu răbdare. El îi pusese numele maicii sale și găsea o fericită potrivire între numele purtat de atîtea înaintașe și înclinația fetei spre cele mai alese desfătări ale cugetului. Mai tîrziu se vădise să fata avea o fire de stăpînă, și atunci cînd spunea un lucru era ascultată de frații săi, ceea ce iarăși se potrivea cu firea acelei vajnice bunici a ei, neclintită în hotărîrile sale de tiranicul Șerban care o încolțise să schimbe testamentul în favoarea lui după ce devenise domn, dar fără nici un rezultat.

Seara aceasta era atît de limpede, încît îți venea a crede că e deajuns să ridici mîna ca să atingi pridvorul stelelor. În geana apusului se păstra un petec de cer albastru, ca în covoarele orientale, pe care nu se vede niciodată întunecimea nopții. Trandafirii din jurul chioșcului revărsau un prinos de miroazmă. De undeva se auzea tînguirea unui fluier. Era ceasul la care și cei mai necăjiți năzuiau spre desfătarea cugetului.

Doamna Marica privi obrazele celor doi logodnici luminate de flăcăruile pîlpîitoare ale torțelor din foișor.

Stanca era înbujorată nu numai de lumina făcliilor ci și de focul dinlăuntrul său, așa cum se cuvine unei logodnice.

Cum s-or fi înțeles în de ei? toți se minunau, căci Radu beizadé o rupea greu pe românește. Era de o curtenie caldă, cu gesturi largi, ceremonioase, dar uneori rapide și neașteptate. Privea mereu în direcția logodnicei, ca și cum ar fi vrut să-i ghicească gîndurile. Alteori însă, privind-o pe Stanca, izbucnea într-un rîs năvalnic, care, chiar dacă avea o undă de înduioșare, o punea în încurcătură pe fată. „Adorabilă, încîntătoare", spunea el în grecește, dar asta ușura prea puțin încurcătura Stancăi, nedumerită ce anume din atitudinea ei a iscat asemenea veselie.

Doamna Marica nu putea să nu pună alături amintirile ei despre înflăcăratul Constantin, care o pețise îndată ce venise de la Padova, și ei i se părea un prinț

venit de peste mări și țări, cu atît de frumoase purtări, atît de scăpărătoare priviri și o atitudine atît de învăluitoare, încît schimbase cu totul lumea ei și nu vroia nimic altceva decît să trăiască pentru el.

Prezența acestui Radu beizadé o neliniștea în mod nelămurit. Îl vedea uneori cu gîndul dus, ca și cum lumea aceasta, nouă pentru el, îi cerea un efort pentru a o deprinde, și simțea nevoia să-și îndrepte cînd și cînd gîndul spre lumea pe care o lăsase în Fanarul lui, cel atît de îndesat cu greci cu fumuri de mărire, rămășițe ale fostului imperiu bizantin.

Doamna Marica împărtășea tristețea soțului ei pentru soarta acestei atît de distinse stirpe a Mușatinilor, care avea în fruntea sa pe Ștefan cel Sfînt.

I se mai năzări doamnei Marica un gînd. Era poate de vină noaptea care-i împresura, lătrăturile a pustiu ale cîinilor din depărtare, țipătele unor păsări de noapte. Se gîndea doamna la acea soție a lui Mircea Ciobanul, rudă și ea cu acest beizadé, de vreme ce cobora din Petru Rareș. Năpraznic cuget avusese acea Chiajnă, năpraznice purtări pentru o femeie! Păstrase de la înaintași numai hotărîrea crîncenă de a domni, folosind pentru aceasta spada sau securea, lăsînd sîngele la privealâ, cu năpăsarea cu care lași rășina să se scurgă atunci cînd scrijelești bradul.

Se cuvenea să îndepărteze imaginea acelei femei și mai degrabă să nădăjduiască că tînărul avea ceva din firea tatălui său, care lăsase amintire frumoasă în timpul scurtei sale domnii din Moldova. Spuneau oamenii că acel Ilieș era bun să-l pui la rană, nu alta și, deși făcea judecățile prin tălmaci, necunoscînd bine limba, se înduioșa de cei sărmani care pierdeau procesele și n-aveau cu ce plăti daunele, plătindu-le el, din punga lui. Avea purtări de senior înstărit, trimițîndu-i lordului englez ce mijlocise numirea sa ca domn daruri de sute de pungi de galbeni, chiar dacă după mazilirea lui nu-i rămăseseră bani nici cu ce să-și plătească drumul de întoarcere la Stambul. Poate că acest beizadé cu fața rotunjoară și mustață subțire deasupra buzelor pline și cărnoase moștenise mai degrabă blîndețea acelui părinte și mai puțin nechiverniseala lui.

În zorii zilei următoare toate aceste gînduri de noapte se destrămaseră. Doamna se trezea de la primele raze ale soarelui, veghind ca trebile casei să fie bine făcute. Coconii domnești aveau să-l însoțească pe musafir într-o preumblare ca să-i arate vecinătățile. Doamna îi sfătui să ia haine mai grosuțe, căci era o dimineață umedă. Ceața se ridica ușoară de prin văi, lumina creștea, trandafirie, peste crestetele pădurilor din jur.

Stanca îmbrăcase rochia verde de amazoană, după model nemțesc, și o prindea de minune, căci avea talia lungă și umerii largi, ținîndu-se semeață în șa.

Ilinca avea rochie de culoarea castanei coapte și-i plăcea să călărească bărbătește, luîndu-se la întrecere cu Ștefan.

Safta alerga prin casă, ciocănea pe la uși, zorindu-i pe cei doi frați mai mari care se țineau pe urmele musafirului, mai puțin dispus să colinde cele coclauri.

Se auzeau și țipetele Mariei, care bătea o slujnică ce nu-i dăduse ascultare, oprindu-se doar cînd maica sa apăru la ușe.

Apoi doamna urmări de la fereastră pîlcul de călăreți însoțit de o droaie de cîini ce nu puteau fi ținuți atunci cînd simțeau adierea vîntului de ducă.

— Să ne arăți, Ștefane, inorogul acela chiar de-ar fi să ne porți pe drumuri nebătute, se rugă Safta, cea mai mică dintre fete.

— Doar nu vei fi crezînd că el se lasă la priveală, mai ales cînd simte larma cîinilor.

— Mai bine mergem la schitul lui Pintilie, propuse Stanca. Ținea să fie ascultată mai ales în situația aceasta nouă și privelegiată în care se afla. Apoi se întoarse către Radu, încercînd să-i povestească în puțina grecească pe care o știa, ce-i cu acest Pintilie.

În drumul lor întîlneau țărani la cosit care se opreau o clipă din lucru pentru a privi mîndrul alai, pîlcuri de fete pornite la cules de ciuperci în pădure, tăietori de lemne.

Ocoliră mînăstirea Dealului, căci Stancăi nu-i plăcea acest lăcaș unde călugării te conduceau mai întîi la mormîntul voievodului Mihai. Ce fel de mormînt era acela unde se afla un cap desprins de trup?

Era aerul înviorător al dimineții mai prielnic pentru gînduri vesele, dragi inimii domniței. Alaiul de nuntă la care visa, împresurarea jupîneselor care vor fi cu ochii numai pe ea, și apoi libertatea — casa domniei sale, unde nimeni nu-i va ieși din cuvînt. Radu beizadé avea o fire domoală, sau numai absentă la cele din jur și părea nițeluș îndrăgostit, toate acestea făcîndu-l ușor de purtat de agerimea ei.

Liniștea pădurii, mirosul dulceag de putregai, amestecat pe alocuri cu acela mai puțin plăcut de sălbăticiune, presărau printre aceste gînduri și altele, legate de copilărie, cînd plecau cu toți la cules de fragi și afine și-și încondeiau fețele cu sucurile fructelor stropșite, întrecîndu-se care mai de care să aibe o înfățișare fioroasă, țipînd și alergînd cînd se prefăceau că nu se recunosc și se cred unii pe alții drept arătări răsărite din umbra și fumurile pădurii.

Ajunseră și la luminișul unde sălășluia moș Pintilie. Se credea schivnic și se legase cu jurămînt să nu părăsească acest luminiș pînă la sfîrșitul zilelor sale.

— Bună dimineața, cuvioase.

— Bună să vă fie inima, feții mei.

— Așa de dimineață te-ai apucat de cioplit?

— Nu-mi dau pace trebile. Am avut un vis în care sfînta Parascheva îmi arăta arborele cel mai potrivit pentru ușorii ușilor și, uite acum mă apuc să-l dobor.

Moș Pintilie își pusese în cap să construiască singur o bisericuță de lemn, aici, în inima pădurii, bisericuță fără coperiș, căci, spunea el, acoperișul e cerul și nu se cuvine să faci așezămîntul Domnului după tipicul caselor de locuit.

Pînă la împlinirea străduințelor sale, avea iconostas în scorbura unui stejar bătrîn, cu icoane și mai mari și mai mici, frumos rînduite. Trecătorului întîmplător îi cerea să-i aducă o iconiță dacă va mai avea drum pe-aici.

Îi rămăsese omului această țîcneală de cînd îi arsese casa și socotea că pentru multele lui păcate pățise aceasta și numai trăind departe de lume se va spăla de păcate. Avea în sat femeie cu trei copii, dar nici nu vroia să audă de ei. De obicei blînd, chiar pus pe vorbă,

se înfuria teribil dacă se arăta pe aici muierea lui. Așa că aceasta trebuia să se descurce cum putea. Se băgase slujnică la curtea domnească și-i trimetea nebunului de ale gurii prin cine se nimerea să treacă pe acolo. Se găseau destule inimi milostive care să-i aducă demîncare, deși, puțini erau aceia care credeau în chemarea lui de schivnic. Milă aveau însă de rătăcirea lui și nu-l ocoleau.

— Ți-am adus niște cartofi, moș Pintilie, zise Ștefan.

— Să trăiți feții moșului. Dar nu se poate să plecați pînă nu gustați din ei. Îndată îi pun în spuză și-i coc.

Îi rămăsese acest obicei de a da musafirilor dintr-ale sale de pe cînd era gospodar la casa lui și socotea că nu se cade să plece cineva de la el „neomenit". Coconii domnești îi știau și obiceiul acesta, așa că legară caii la marginea poienii și se pregătiră de popas mai lung.

Moș Pintilie își încropise o colibă unde se adăpostea pe vreme rea și alături cu ea avea groapă cu cărbuni întreținînd-o mereu aprinsă. Deasupră-i era ceaun pentru mămăligă și, după lungile lor peregrinări prin împrejurimi, socoteau că nu se află mămăligă mai bună decît cea făcută de moșul cu mintea împuținată. De fapt, îl priveau ca pe stăpînul de drept al locului, deși pădurea aparținea tatălui lor. Cînd se mutaseră la Curtea domnească îl găsiseră aici. Pe de altă parte, moșul nu dădea semne c-ar avea știință că-s feciorii și fetele lui vodă, nici măcar de boieria lor nu-i păsa. El se purta cu toți trecătorii la fel, nu le pupa mîinile și nu-și scotea căciula din cap. Nu erau lucruri minunate toate acestea ? Un om pogorît parcă din poveste, care era sărman și totuși nu era, trăind sub oblăduirea pădurii, care nu recunoștea orînduielile din restul lumii, avînd o lume a lui.

În timp ce-și treceau din mînă-n mînă cartofii încinși, Constantin îl lămuri pe grecește pe viitorul său cumnat că oamenii locului au obiceiul de a ridica cîte o troiță la marginea drumului unindu-și puterile cîțiva înstăriți sau o întreagă obște sătească. Ce-i aceea o troiță ?

Ei bine, o alcătuire din lemn cu frumoase chipuri zugrăvite pe ea, cu un loc pentru odihnă și cu coperiș din șindrilă. Sînt aceste troițe așezate lîngă o fîntînă sau la răscruce de drumuri. Locuri de înbărbătare pentru cel pornit la drum lung. Oamenii se gîndesc la semenii lor, chiar la cei pe care nu-i vor cunoaște niciodată la chip și vor trece după ei pe drumurile acelea. Așa că, cinstite beizadé, eu nu văd în străduința acestui sărman trufie deșartă, să facă adică construcție trainică, la care numai boierii se încumetă. El s-a pornit să facă un fel de troiță mai largă, pentru a micșora spaima călătorului rătăcit în pădure și cum materiale are aici din belșug, s-a lăsat cu totul furat de munca lui de Sisif.

Ieșind apoi din pădure, întîlniră o stînă așezată pe un tăpșan, și din nou făcură popas la chemarea ciobanilor. Așa se cade, îl lămuri din nou Constantin, să-l cinstești pe om cu cîteva vorbe schimbate la el acasă, nu să-i arunci, acolo, niște vorbe peste gard.

Ciobanii cunoșteau după numele lor caii coconilor domnești, la rîndu-i, Safta se fălea că deosebește cîteva mioare după obiceiurile lor, știință întîlnită numai la ciobani, căci oamenii ceilalți socot că toate oile-s la fel, seamănă între ele ca picăturile de apă.

La înapoiere, mergînd pe drumul mare, întîlniră cîțiva păcurari cu căruțele lor. Și iarăși îl lămuri Constantin pe Radu beizadé despre rostul acestor oameni care știu locurile unde găsesc păcură la suprafață și merg apoi prin sate strigîndu-și marfa.

În tot drumul acesta Radu beizadé se arătă foarte închis în sine. Față de vioiciunea coconilor domnești el se simțea un intrus, un grec care trebuie să se deprindă cu obiceiurile locului. Era în situația trecătorului care vede toate oile asemenea, nepricepîndu-se s-o deosebească pe cea blîndă de cea care nu-și primește mielul să sugă.

O domnie... Cum era mirajul unei domnii văzute din depărtare, din căsuța cu pereți înnegriți și cu treptele surpate, de pe o ulicioară strîmtă din Fanar?

O situație ce te înalță deasupra muritorilor de rînd.

Și iată-i pe acești fii de domn amestecîndu-se cu oamenii din popor, arătînd că nu se cade să le întoarcă spatele dacă aceștia îi cheamă la masa lor.

Făceau asta pentru că erau prea sus și qîndeau că nici o atingere nu-i micșorează sau pentru că așa fuseseră învățați să respecte pravilele nescrise?

Oricare ar fi fost motivul, era limpede că așa se simțeau în largul lor.

În ceea ce-l privește, numai la gîndul că înaintașii lui au domnit, trecea dispreţuitor pe lîngă turcaleții de pe străzile Stambulului.

„Da, îi spunea ceva din interiorul lui, dar aceia nu erau de-o lege cu tine, știai bine că și ei te dispreţuiesc ca pe un ghiaur ce te afli, aceia nu formau lumea ta..."

Acolo se simțea într-un fel de provizorat, aici era un musafir și se cerea să se lase purtat de mînă pentru a învăța datinile și vorba. Nu-i de invidiat soarta unuia fără de țară... Și dacă n-a pătruns din anii mai fragezi în conștiința lui ideea că aici e „acasă", oare fi-va el vreodată ca acești coconi domnești, prietenos cu oamenii, bucuros să-i întîlnească? I se păruse lui sau fusese cu adevărat un accent de mîndrie cînd Constantin spusese: „Pe aici, pe la noi, oamenii au năravul împodobirii a tot ce le cade sub mînă: străchini, fuse, porțile caselor, loitrea căruței. Am să te duc pe domnia-ta într-o casă de țăran, să vezi ce de scoarțe și frumuseți sînt într-însa."

Nu se lăudase cu brocarturile și damascurile și catifelele pe care le au ei în palat, ci găsise mai potrivit a se lăuda cu ce iese din mîinile necăjiților și săracilor acestui pămînt. Și dacă Radu își arătase nedumerirea spunînd că nu se pricepe să vadă frumusețea unor podoabe din lemn și lut, materiale repede pieritoare și făr-de valoare, atunci Constantin beizadé se întristase... „Credeam că vrei domnia-ta să cunoști sufletul valahilor. Că ei sînt la fel ca cei de peste Milcov, cei din care te tragi domnia-ta."

Radu beizadé se simțea măcinat între simțiri piezișe: pe de o parte că stirpea din care se trage, despre care îi vorbise dascălul său, e cu mult mai veche decît a acestor boieri noi ce se proclamau coborîtori din Basa-

rabi, fără a avea un temei recunoscut, pe de alta — micşorarea pe care o încercase în drumul acesta, de azi, că el nu e legat prin atîtea fire de neamul acesta, aşa, ca noii săi prieteni. Răsărea o întrebare între această Scylă şi Carybdă: are dreptul a se mîndri cu blazonul său atîta timp cît el nu cunoaşte neamul acesta, năzuinţele şi obiceiurile lui, nu a primit acestea toate în carnea şi sîngele înţelegerii sale odată cu anii copilăriei? Şi dacă, la rîndul lor, oamenii de aici îl vor privi ca pe un venit din afară, care nici limba nu le ştie, nu cumva blazonul său va rămîne o foaie uscată, căreia sîngele său nu-i va mai da vlagă şi strălucire?

XI

BĂTRÎNUL UCENIC

Într-acestea, un om mai puţin important se afla la capătul unui drum de vară.

Nu fusese pentru Simion un drum lung şi obositor, mai ales că-l făcuse în căruţă, înconjurat de atenţia căruţaşului şi a fiului său, cari ştiau că poartă un om în misie domnească.

În regiunea din nordul Olteniei, după ce străbătuseră păduri întunecoase, li se înfăţişă poiană întinsă, bine aleasă în căuşul dealurilor din jur. Înainte vreme singurii stăpînitori ai acestor locuri erau huhurezii. De la ei se trage şi numele de Hurezi.

În mijloc se află biserică albă, proaspăt construită.

O vedeai mai bine de-aproape, în juru-i fiind îngrămădeală mare de şoproane, unde lucrau pietrarii, de căsuţe de chirpici încropite pentru a fi locuite de meşterii de tot felul, de stive de cărămizi şi lemne.

Deşi zidăria bisericii era terminată, meşterii zidari mai aveau încă mult de lucru. De jur împrejur, pe trei laturi ale bisericii, aveau să ridice abea de-aici înainte casa domnească şi chiliile mînăstirii.

Coborît din căruță să-și dezmorțească picioarele, Simion se apucă să colinde printre meșterii de aici, care, împreună cu calfele lor, formau mulțime mare, cîtă încape într-un sat... Nimeni nu-l lua în seamnă. Se vede că erau deprinși cu trecătorii, cărăușii care aduceau materiale, fiecare avînd știință cui să i se adreseze și cum s-o scoată la capăt.

Intră în biserică.

Aici erau înălțate schele pe lîngă ziduri și la lumina torțelor lucrau zugravii înconjurați de calfele lor. Îi recunoșteai ușor pe meșteri, căci ei se aflau în centrul micului grup de pe o schelă, li se dădeau condeiele și culorile la îndemînă, ei erau cei care făceau chipurile sfinților și dădeau porunci scurte.

Mirosul înțepător al văpselelor se amesteca cu cel al fumului, plăcut miros, căci cineva avusese grijă să pună cîțiva bobi de rășină în smoala care ardea. Îți era greu să te crezi într-o biserică. Zvonul glasurilor răsărind cînd într-un colț cînd în altul mai puternic, bucăți mari de perete încă goale, un chip de sfînt îndreptînd spre lume doar un singur ochi, în alte părți veșmîntul terminat așteptînd să fie încununat de un cap cu nimb, iată ce i se înfățișă lui Simion în lumina amestecată de zi cu cea pîlpîitoare a torțelor.

— Aș putea vorbi cu vătaful pictorilor ?

Întrebarea o adresase unui tinerel cu straie pătate de văpsele, cu un umăr osos și ascuțit ieșind prin ruptura cămeșii. Acesta îl privi un timp ca și cum n-ar fi înțeles întrebarea, apoi îi dădu drumul :

— Ciocîrlia de-i căta
Peste pupăză vei da
Și cu penele-i stropite
Crezi că-i pasărea dorită.
Pe vătaf de-l vei căta
Peste un păun vei da.
Eu nu zic că-i lucru strîmb
Dar să nu-l aud țipînd.

Cei aflați în jurul tinerelului izbucniră în rîs. Întoarse capul chiar meșterul lui, un bărbat cu chip rotund și cu ochii ușor bulbucați.

— Măi Luca, tu ai să dai într-o bună zi de dracu' cu pildele astea care-ți izvorăsc din gură.

— Să dai de dracu' căutîndu-l pe afurisitu', nu-i lucru mare, meștere Preda. E mai puțin chiar decît dacă-aș întîlni un tătar în cale. Că tătaru' are spadă, pe cînd dracu'-săracu', se duce ca un fum de îndată ce fac semnul crucii cu condeiul ăsta pe care domnia-ta mi l-ai pus în mînă.

— Aoleu! Pe mine să nu mă bagi în asemenea trebi!

— Dar, ce? Nu m-ai învățat domnia-ta să zugrăvesc încornorați la intrarea în pronaos pentru înfricoșarea păcătoșilor? Și să nu zici domnia-ta că i-ai fi văzut vreodată...

Ceva mai încolo era alt grup, iar meșterul lor se vedea că nu dă frîu liber voioșiei calfelor. Era un bătrîn înalt cu fața îngustă și ochi de un albastru ca al smaltului curat, lipsit de orice vinișoară străină. Coborîse de pe schelă și, la oarecare distanță, contempla o muceniță cu straie ca pruna coaptă.

Simion se opri lîngă umărul lui, atras și el de încremenirea sfintei. Bătrînul nu se sinchisi de această prezență străină. Cu cunoștințele lui într-ale lumii, Simion îl probălui a fi unul dintre aceia pe care nici lauda nici vreo altă părere nu l-ar fi atins.

În absida din dreapta picta un meșter care iubea mult pasta roșie. Straiele Preacuratei erau o adevărată bucurie pentru priviri.

Meșterul care îndrăgea această culoare era un bărbat vînjos, cu părul și barba arămie, avînd pe deasupra acestei ciudate îmbinări, sprîncene albite, de moșneag. Ucenicii îi ziceau Neagoe, adresîndu-i-se cu mult respect.

Și pentru că tot se pornise să-i afle pe acești meșteri, înainte ca ei să-l știe pe el, Simion se interesă și de cei-lalți aflați pe schele.

Ucenicul cercetat asupra lor îl privi cu curiozitate. Era îmbrăcat ca un călugăr, așa cum mulți de aici purtau haine date de mînăstire: haină cenușie, grosolană, ilic negru și un potcap pentru creștetul capului.

— Apoi la noi lucrează mulți, că să cere să terminăm totul în vară, cînd culorile se usucă mai bine și nu mai asudă pereții. Este și meșterul Stan Andrei, care abea a venit de la Sfîntul Munte [1], Ioachim care se pricepe la punerea ipsosului în forme, mai știu eu cîți sînt ? Pe cine cați domita ?

— Aș avea treabă cu cel mai mare.

— Apoi spune așa... E meșterul Constantinos, dar bine ar fi să nu-l rupi de la ale lui, că se mînie foarte tare. Mai bine așteaptă să terminăm cu toții lucrul, să se golească biserica. Atunci vei vedea un bărbat îndesat îmblînd de colo-colo și mormăind. Nici atunci să nu-l tulburi. Îi place să cerceteze lucrul de peste zi de unul singur. Uneori cheamă cîte un meșter la sine, dar nici unul nu se duce nechemat... Așteaptă-l domita la ieșirea din biserică, se poate să fie în toane bune și atunci poți să-i spui ce ai pe inimă.

Simion îi mulțumi ucenicului de această lungă lămurire care îl scutea să-l supere pe vătaful pictorilor.

Se auzi strigat de cărăușul care-l adusese și merse cu el la egumenul mînăstirii să-i rostuiască șederea într-un fel de șopron lung, de altfel cu pereți de chirpici bine legați și cu lavițe cu picioare bătute direct în pămînt, ce serveau drept paturi. Își lăsă pe una din ele desaga și plecă să cerceteze împrejurimile.

Îl atrase mirosul de pîine coaptă. Într-o lature a taberei erau cîteva cuptoare de lut în jurul cărora roboteau niște femei îmbrăcate în straie cenușii și, se vede, dintr-o prevedere a ispravnicului, acestea erau mai toate femei bătrîne. Pe o pocladă mare așternută pe pămînt se stivuiau pîinile. Ceva mai încolo se pregătea cina în cazane mari de aramă. La această treabă dădeau o mînă de ajutor cîțiva slăbănogi, se vede, pripășiți din milă. Simion își zise că orice necăjit e primit aici și i se dă demîncare. Dar lucrurile nu ședeau chiar așa. Se convinse de asta imediat ce încercă să se așeze acolo, dealtfel cu gîndul bun, de a da o mînă de ajutor. Răsări

[1] Muntele Athos = insulă grecească cu mînăstiri înființate încă de pe vremea Imperiului bizantin. Erau și cîteva mînăstiri înființate de domnitorii români.

ca din pămînt lîngă el o femeie trupeşe, cu ochi scăpărători.

— Dacă ţi-ai pus în gînd să mănînci de pomană, rea socoteală ţi-ai făcut, moşule. Uitaţi-vă la ăsta, fetelor, are faţa rasă ; l-o fi scărmănat careva şi i-a luat podoaba feţei drept plată.

— Nu-mi place cum vorbeşti, femeie. Vezi-ţi de ale tale.

— Io-tă-te la el ! Are şi coraj, spînul ! Vine după un blid de fiertură şi spune că nu-i place de mine...

— Poate că nu fiertura o cată, ci i s-a făcut şi lui să audă voce dulce de muiere, îşi dădu cu părerea un bărbat cu înfăţişarea de hîtru făcîndu-i cu ochiul lui Simion. Aşa o voce ca a matale, lele Domnico, pe care, pentru multele fapte bune, ţi-a împrumutat-o îngerul Judecăţii de Apoi de la trîmbiţa sa, că tot se temea să nu cumva să rugineascâ pînă ce o va folosi...

— Ehei... neică Arbănaş, nu ţi-o fi plăcînd vocea mea, dar găluştele pe care ţi le pun în mîncare sînt bune ?

— Bune, nu zic ba, şi încă şi mai bune dacă-s presărate cu ceva pişcător din care matale nu duci lipsă.

Simion întoarse spatele acestei ciondăneli. Dar în jur se şi formase cerc de curioşi, în cea mai mare parte — cărăuşi care făceau popas pînă la un viitor drum. Trebui să răzbată prin acest cerc, cu priviri plecate. Îşi făcu loc, simţind, ca de fiecare dată cînd intra într-un bocluc ca acesta, furnicăturile sfielii. Cu atît mai abitir îl încercară ele cu cît, la marginea cercului stătea la priveală căruţaşul care-l adusese, împreună cu un boier voinic. Amîndoi cu zîmbetul pe buze.

— Jupîn Simioane, acesta e ispravnicul Cernica. La dînsul trebuia să mergi, dar matale ai căzut în plasa lelei Domnica.

— E şi ea un vătaf printre crătiţele şi lingurile ei, lămuri cu bună voinţă boierul ce conducea toate aceste lucrări. Dacă o vei lua cu binişorul, vei avea de la ea numai faţa mîncării.

— Să-mi fie cu iertare, boierule, dar nu-i lucru înţelept să-ţi baţi gura de-a surda ca să îndupleci o femeie. Oricum ar fi, tot ea îi dă înainte şi, în aşa fel vorbeşte,

că abea după ce i-au ieșit cuvintele din gură se gîndește la ce a spus.

— Ce să-i faci meștere? Omul nu face numai lucruri înțelepte. Bag seamă că domnia-ta n-ai prea avut de-a face cu partea femeiască și poate că ai pierdut partea cea bună a vieții...

— Partea cea bună au fost îndeletnicirile mele, ispravnice. Ele mi-au adus fior și necaz, neliniște și bucurie, care nu mai lăsau loc și celor iscate de-o femeie.

— Și ce anume știi să faci, meștere?

— Vodă m-a trimis pentru chenarele colorate din interiorul bisericii. Eu am întocmit asemenea modele pe pergament și Vodă a însemnat cu mîna lui care și unde să fie puse.

— Vom face după voia lui. Păstrează pergamentul și să i-l arăți vătafului zugravilor, meșterul Constantinos.

Pe acesta Simion îl găsi mai pe seară în pridvorul bisericii, așa cum îl îndrumase ucenicul în straie de călugăr. Îi înmînă scrisoarea domnească pe care, vătaful văzînd-o scrisă în grecește o parcurse pe loc. Aducătorul încercă la rîndu-i să citească în estimp pe chipul vestitului pictor, să vadă ce anume l-a îndemnat pe Luca, ucenicul întîlnit prima dată, să-i facă un asemenea portret în poezioara lui șugubeață.

Constantinos era un bărbat bine legat, nu prea înalt și cu fața rasă de culoarea frunzelor de tutun cînd ele încep să se îngălbenească. Sprîncenele negre și groase erau ca ale femeilor din popor, care și le înnegresc cu cărbune, avînd și un nume pentru asta „își fac lipitori", ca să pară mai ochioase.

Vătaful ridică glas nemulțumit după parcurgerea scrisorii.

— Biserica la mine — sfînt lăcaș este, nu casă domnească, de împodobit cu flori. Am destule pe cap — ai! ai! — cîte am pe cap, și-s destui pe aici care abea se învrednicesc să țină condeiul în mînă. Îmi dă Vodă de știre că ai adus modele noi. Apoi de modele duc eu lipsă? Am modele folosite la bisericile din Serbia și Grechia, că am lucrat și pe acolo, și nimeni n-a avut ceva împotriva lor, ba mi-au adus faima, așa s-o știi domnia-ta!

Față de furia aceasta gîlgîietoare, ușor plîngăreață, a vătafului, Simion nu se simțea pus în încurcătură nici atît cît îl pusese mai adineauri în încurcătură stropșeala femeii cu ochi împungători. Pictorii sînt și ei oameni cu slăbiciuni, și una dintre ele este de a cere atenția celor din jur. Cu o singură vorbuliță de admirație îi dai gata, așa cum poți deschide lacăte ruginite cu firava iarbă a fiarelor.

— Cine nu știe de faima domniei tale, cinstite meștere? Ea a făcut înconjorul Adriaticii și a Mării de Marmara. Dar tocmai de aceea domnia-ta știe mai bine decît un netrebnic ca mine că pictura trebuie să ție casă bună cu construcția de zidărie a sfîntului lăcaș. Dacă în Grechia bisericile se fac după un plan în cruce, iar la cele din Serbia arcurile sînt sprijinite pe stîlpi care ocupă interiorul, apoi acestea de la noi, și mai cu osebire aceasta care tocmai s-a zidit, are mai multă libertate în interior, așa cum este lipsită de stîlpi, cupolele par înălțate mai sus și-ți cer osteneala să ridici privirile spre ele. Este altceva. Și atunci e firesc ca și pictura să fie în alt fel.

Meșterul grec se dădu doi pași îndărăt să-l vadă mai bine pe cel ce-l înfrunta astfel.

— Mă înveți tu pe mine? Te-ai văzut cu pitac domnesc și te crezi cineva. Poate vrei să pui rînduială în toate de aici... Gata, dacă-i pe-a așa, las totul baltă și mă duc unde-oi vedea cu ochii. Eu de comenzi nu duc lipsă.

Îi întoarse spatele, punînd în smuceala umărului toată furia care i se năzărise. Dar după ce făcu cîțiva pași își aduse aminte că era poruncă domnească sau, poate, crezu că l-a înfricoșat destul pe noul venit cu țipetele lui. Se întoarse și se stropși la el din depărtare:

— Să te duci la Iosif ierodiaconul, să se spele el cu tine pe cap. De azi înainte pe mine nu mă privește ce fel de chenare veți face. Asta e partea de umplutură. Eu fac pictură adevărată, nu umplutură!

Și ieși cu năduf.

Și pentru Simion era cam deajuns pentru ziua de azi. Reușise să adune lumea în jurul său, ca la bîlci, să și-l pună în cap pe mai marele pictorilor. Destul de

abătut, se îndreptă spre şoproanele unde se îndreptau cu toţi la ora asta.

Meşterii, atîţi cîţi Simion apucase să cunoască, erau adunaţi împreună cu alţii la o masă anume, neamestecîndu-se cu ucenicii. La vreo două mese lungi se aflau tinereii stînd mai înghesuiţi. Se auzi strigat. Era Luca. Tînărul se îndesă într-unul din stînga sa, făcîndu-i loc să se aşeze.

— Ei, jupîne, l-ai găsit pe vătaful nost'? I-a fost dulce au aprigă cătarea?

— Lasă asta, Luca, îl certă un tovarăş de preste masă, mai bine adu-ţi aminte că ai greşit albastrul cerut de meşterul Preda. Ai să te vezi dat afară înainte de a fi învăţat meserie.

— Nu-i nimic. Că de găsesc un loc sub soare, nu dau bice la picioare. Mă întorc la mine-n sat şi zugrăvesc casele oamenilor în loc de biserici.

După vorbirea-i pripită se vădea că Luca-i oltean de prin părţile locului. Punea mult neastîmpăr în ceea ce făcea, şi dacă avea un cîntecel pe buze şi o fiertură caldă în pîntec, orice treabă îi venea la îndemînă. Altfel, în jurul mesei nu-şi prea făcea loc vînticelul vorbăriei. Oamenii sorbeau fiertura ca la un popas bine meritat şi se ştergeau cuviincios la gură cu dosurile palmelor după ce terminau.

Dacă-ţi ridicai privirile, zidul verde al pădurilor de pe dealuri îţi amintea de singurătatea locului. Biserica albă care se vedea din locul acesta în întregime, părea o podoabă aşezată într-o casetă căptuşită cu atlaz verde. Coloanele svelte ale pridvorului, împărţind întunericul de sub arcade în felii îngemănate de răcoare păreau, ele şi numai ele, să susţină toată înălţimea construcţiei, turlele lungi cu ferestre înguste, cele trei nivele ale acoperişului, sigur că zidarul ei va fi avut o anume socotinţă pentru a da soliditate lăcaşului, dar aceasta rămînea o taină a sa, iar pe de altă parte, privitorului i se înfăţişa acest mister al înălţării zidăriei cu mulţime de arcuri şi unghiuri măiestru potrivite deasupra coloanelor intrării mult prea gingaşe. Da, de aici din depărtare ţi se înfăţişa acest mister făcut de mîna omului şi de isteţimea lui. Rămînea apoi fiorul pe care-l încercai

păşind pragul pridvorului, însoţit de hora petelor luminoase ce se prefirau printre arcuri, şi destinderea din nava cea mare a bisericii, unde lumina cădea de sus, în trîmbe aurii, orînduind poteci de beteală.

Poate că domnitorul îşi va fi avut socotinţa lui hotărînd o asemenea frumuseţe într-un luminiş de codru. Dar de-aici înainte locul va avea nu numai un nume ci şi un rost, de sărbători oamenii îşi vor face drum la mînăstire, pădurile se vor umple de zvonul glasurilor lor, poate se va înjgheba şi o aşezare omenească prin preajmă.

Îmbărbătat de asemenea gînduri, ce-i erau cu prisosinţă de folos după întîmpinarea făcută vătafului zugravilor, Simion porni după masă să-l caute pe ierodiaconul Iosif. Era acela înalt şi slab pe care-l întîlnise în biserică, neîndrăznind să lege vorbă cu el. Se gîndi că o mai apropiată cunoştinţă ar fi dacă-ar intra din nou în biserică şi ar cerceta bucata de zid la care-l văzuse lucrînd. Şi într-adevăr, privind lucrul lui, Simion prinse a înţelege de ce tocmai la acesta fusese trimis. Nu era deloc prost grecul şi, aşa pripit cum se arătase, văzuse în lucrul lui Iosif o cunoaştere a înfloriturilor păstrate între filele manuscriselor, deci el, mai ales, era în stare să aibe înţelegere pentru desenele de chenare cu care Simion venise pregătit.

Caligraful are spre folosinţă un spaţiu restrîns. În el rînduieşte scrierea şi o înfrumuseţează cu iniţiale, frontispicii şi chipuri. Nu-şi poate îngădui prisosul, aşa cum golurile ar strica armoniei. Adeseori silueta unui sfînt e mai mlădioasă decît ar fi firesc, încadrîndu-se în chenarul sau scrierea ce-l împresoară, făcînd el însuşi parte din ea.

În calitatea-i de zugrav, Iosif se văzuse în faţa unei întinderi cît un pogon. Nu-l aşternuse cu sfinţi în haine ţepene. Le migălise faldurile veşmintelor mai mult decît ceilalţi confraţi. Spaţiul din jur îl folosise pentru peisaj delicat cu vrejuri de frunze şi flori, desenul era şerpuitor, iar culorile ţineau armonie cu cele din chenar.

Ierodiaconul Iosif ascultă toată tărăşenia lui Simion cu ochii mijiţi, arătîndu-i un obraz albăstrui în perii rari ai bărbuţei rare.

— Îmi place că lauzi rînduiala manuscriselor, jupîne, dar dacă eşti stăpîn pe asemenea treabă de ce nu ai rămas la ea?

Îl privi deodată chiar în lumina ochilor înălţînd sprîncenele, parcă bucuros că l-a pus în încurcătură.

— Vodă m-a trimis...

Sfinţiei sale nu-i plăcu răspunsul. Ar fi vrut poate să audă că dorinţa cea mai vie a acestui caligraf era de a trece la zugrăvirea pereţilor... Îşi scărpină pe dedesupt bărbiţa rară, ca şi cum ar fi vrut s-o înfoaie.

— Dar am lucrat o vară întreagă cu nişte zugravi din Italia, adăugă Simion în nădejdea că-i va abate gîndurile pe un făgaş mai prielnic.

— I-auzi! făcu neîncrezător ierodiaconul, nu se ştie pentru care motiv înveselit deodată. Şi... ai trecut la papistaşi?

Omul făcea parte dintre cei cărora le place să zădărască, să abată vorbirea pe făgaşe neaşteptate, doar-doar va scoate totul de la cel din faţa lui ca dintr-un sac pe care-l scuturi bine. Dacă-ar fi fost ceva mai tinerel decît el, Simion i-ar fi iertat pornirea pe hărţuială, în aparenţă nevinovată. Dar simţea că-l urăşte tocmai pentru că erau de vîrstă apropiată şi aveau aceleaşi preocupări. Curioasă mai e şi firea omului, îşi zise, şi hotărî să se prefacă a nu băga în seamă gustul de hîrjoană al noii sale cunoştinţe.

— N-am trecut încă, îi aruncă el răspunsul, tot aşa în doi peri ca şi întrebarea.

— Aşa... aşa... aprobă celălalt mişcîndu-şi capul ca o limbă de clopot cu o gravitate fără rost. Avea gîtul cam gros, cu falduri de piele încreţite, ca o bătrînă broască ţestoasă. Era limpede că nu-i venea la-ndemînă că se procopsise cu acest om despre care nu ştia dacă-i ucenic sau calfă, dar nu-i sta în fire să izbucnească, aşa ca vătaful zugravilor, ci o lua pe îndelete. Înălţă capul, împungînd aerul cu bărbuţa sa firavă şi-l întrebă, de data asta cu seriozitate:

— Ştii să faci treaba zugravului de la alfa la omega, ca să zic aşa? Te pricepi să pregăteşti culorile şi să le aşterni pe un părete?

— Nu chiar. Am stat mai mult în preajma altora care făceau treaba asta.

— E bine că eşti cinstit şi o spui. Vei fi domita om umblat, dar să nu-ţi fie cu supărare, cu oamenii ăştia umblaţi lucrurile stau cam aşa: prind de ici puţin, de dincolo altceva, dar nu numaidecît partea care ar rotunji plinul cunoştinţelor. Pînă la urmă ştiu de toate, dar nu se pricep la ceva făcut prin propriile puteri.

— Sînt caligraf, meştere, ţi-am mai spus-o.

— Apoi împodobirea manuscriselor e treabă de cantilerie, treabă boierească, ca să zic aşa. Îţi cumperi din tîrg vălpseluri, le aduni în chiupuri mici şi apoi şezi la masă şi le aşterni cu condeiele pe foaia de hîrtie. Pe cînd treaba zugravului e salahorie curată. Geaba ar avea ştiinţă zugravul să facă un chip cu cărbunele pe peretele alb, dacă el n-are habar să puie destui cîlţi sau paie în grundul de mortar, dacă n-a făcut de multe ori cu mîna lui făioara zidului [1] sau albul de plumb [2], dacă nu ştie să osebească glicasmul [3] de sarcă [4]. Dacă nu se pricepe la lucruri de felul ăsta chipul nu va căpăta dulceaţa culorii şi nu va sta pe perete să-l vadă şi nepoţii. Hai cu mine, să văd dacă-ţi place şi dacă te simţi în stare a te înhăma la asemenea treabă!

Simion îl urmă în acele şoproane depărtate de tabără, unde se pregăteau culorile. N-avea rost să-i spună ierodiaconului că a mai văzut asemenea ateliere prin ţara talienilor şi nici că el, chiar dacă ştie cîte ceva, nu năzuieşte să devină zugrav. Înţelegea că zugravul-călugăr vroia să-l umilească şi, poate, să-l facă să dea înapoi de la gîndul de a deveni zugrav.

În şoproanele lungi, luminate prin ferăstruici acoperite cu beşici de bou se aflau rîşniţe mari de piatră pe care se frecau grunjii pămînţelelor folosite pentru culori, copăi pentru amestecuri, lespezi de cremene pe

---

[1] Făioara zidului = pulberea albă obţinută prin măcinarea unei tencuieli vechi.

[2] Alb de plumb = alb de icoane = obţinut prin ţinerea unor fîşii de plumb în oţet, iar vasul se ţinea în bălegar ce fermentează.

[3] Glicasm = amestec alb, ocru şi cinabru pentru colorarea carnaţiei sfinţilor.

[4] Sarcă = amestec produs în acelaşi scop, ceva mai roşietic.

care se frecau amestecurile, foale, rastele cu clondire frumos orînduite, avînd culori numai bune de întrebuinţare.

Mirosea puternic a rachiu şi oţet, folosite şi ele la unele amestecuri, a fum, a răşină, mirosuri puternice şi tari, care pătrunseseră în hainele celor ce roboteau aici şi în pereţi, dar se vede că oamenilor puţin le păsa, după cum nu se sinchiseau de pulberea colorată ce plutea peste tot locul, sau de pielea degetelor lor, tăbăcită de prafurile colorate, contopite toate într-un fel de cafeniu ca scoarţa de copac.

— Ei, iaca aici ar trebui să-ţi începi ucenicia, jupîne, zise meşterul Iosif, cu un zîmbet ce se iţea la pîndă, ascunzîndu-se în brazdele adînci din jurul ochilor.

Erau într-adevăr mulţi tineri ucenici pe aici, unii păreau copilandri cu totul necopţi, dar se aflau şi alţii mai bătrîiori, oamenii de încredere ai lui Constantinos şi vorbele lor erau ascultate cu sfinţenie de cei mai tineri.

Simion nu punea la inimă că Iosif nu-i recunoaşte nici o pricepere în partea aceasta mai ascunsă a lumii culorilor. Dar nici nu se arătă spăimîntat de roboteala aceasta învăluită în pulberi prin care abea răzbătea lumina roşietică a vetrei cu cărbuni aprinşi, totul aducînd cu atelierul unui alchimist.

— Mde... Văd că aveţi de toate pentru a scuti osteneala de a aduce culorile de la mari depărtări.

— Să ştii domnia-ta că nu s-a scutit nici o osteneală pentru înfrumuseţarea acestui mare lăcaş... S-au adus şi boiuri de care, zici, de la mari depărtări. Pămînt de Sienna, din care scoatem ghiulbahar [1], lazurit de Persia [2] pe care-l pisăm bine ca să scoatem lazurul pe care apoi îl amestecăm cu apa de tărîţe pentru a sta mai bine pe pereţi. Dar de ce să aducem mai multe cînd avem şi coaje de nucă şi scoarţă de mesteacăn pentru negreală, şi cărbune din cel ruginos pentru chinovar [3], cît despre var, acesta se află din destul, şi dacă-l păstrăm în var-

[1] Ghiulbahar = culpahar = roşu-cărămiziu.

[2] Lazurit de Persia = lapis-lazzuli = minereu albastru, uşor friabil.

[3] Chinovar = roşu.

niță două-trei luni, dă albul durabil, bun pentru linăul de cîmpuri [1].

— Știu, meștere, am și gustat din albul acesta, că numai gustul îți spune dacă-i bun ori prost.

— Vezi bine, se cade să nu fie nici amar, nici să strepezească gura pentru a-ți da încredințarea că nu mucezește, încuviință zugravul-călugăr, căruia nu-i prea venea la îndemînă să vadă că nepoftitul mai știe și el cîte ceva. Dar osteneala zugravului, continuă el, nu e de ici — de colo, și dacă a așternut o culoare, nici că se termină totul, așa cum e pentru cei ce așternut culorile pe foaia de hîrtie. El singur își pregătește cîmpul din var și cîlți bine tocați, apoi îl unge cu gledul, iar cînd se apucă să aștearnă culoarea o pune în straturi. Dacă ea va fi roșie, atunci primul strat e din minău de plumb și alb de var, al doilea din chinovar și ultimul din ghiulbahar. Părețele e altfel decît foaia de hîrtie, meștere. El îți cere răbdare și pricepere și numai după aceea te va răsplăti cu trăinicia și frumusețea lui.

Simion avu un zîmbet fugar, nădăjduind că fumul din atelier i-l va ascunde. Ierodiaconul Iosif îi zisese „meștere", și odată cu aceasta înflăcărarea de a-i dezvălui tainele meseriei se mai stinsese un pic, așa precum cleiul ce dă în clocot se potolește dacă sufli în el cu o țeavă de trestie. Simion îi cetise firea: una din acelea ce culege mare plăcere zgîndărindu-i pe alții și pune în față neîncrederea atunci cînd leagă o nouă cunoștință.

Trecură printr-o săliță, unde, în oale mari, pline cu oțet de vin, se pregătea albul de plumb, apoi ajunseră într-un șopron mai curat și aerisit, unde cîțiva ucenici ședeau la mese și pregăteau condeiele de tot felul ce aveau să le folosească zugravii. Condeie mari, cu fire din păr de porc, pentru întinderea cleiului pe tîmpla altarului, condeie cu fire culese din coama măgarului sau din chișița [2] boului, bune pentru a întinde linăul pe perete și altele mai mici, cu peri moi de veveriță, cu care

[1] Linău de cîmpuri = alb cenușiu, folosit la fonduri. Se obține din pigment negru din cărbune de stejar, lapte de var, în amestec cu puțin var nestins.

[2] Chișiță = smoc de peri aflat deasupra copitei bovinelor.

se da ocolul cununiţelor[1] sau alte linii mai delicate. Smocurile de peri erau udate, stoarse şi bine potrivite, apoi erau puse în pană de vultur de erau mici, sau într-un beţigaş bine rotunjit şi legate cu ibrişim[2] ceruit.

Simion îi mulţumi meşterului că-l purtase să vadă truda oamenilor în straie ponosite, trudă ce sta îndărăptul sfinţilor mari şi senini de pe zidurile bisericii.

Asta-i aduse o dulce mîngîiere călăuzei sale, care clipi mărunt din ochi, ca o pisică ce a fost scărpinată pe creştet.

Cînd ajunseră în prag adăstară, lipindu-şi spinările de uşorii de lemn ai uşii, căci afară se pornise o ploicică deasă, aşa cum se pornea aproape pe fiece zi în locul acesta.

— Ei, ce zici domita, te încumeţi a face chenarele ferestilor, aşa cum ai face chenarul unui manuscript?

— Dar nici nu am năzuit la una ca asta, sfinţia-ta. Eu am adus modelele pe care vodă le-a cercetat şi veţi face cum veţi crede de cuviinţă să le puneţi pe zid. Pentru mine se va găsi un locuşor. Iată, să leg condeiele sau să întind linăul pe pereţi. Oricum va fi acest locşor, îl voi socoti bun, căci voi fi alături de domniile voastre.

— Numai la asta năzuieşti domita?

— Nu e deajuns?

Ierodiaconul Iosif înalţă privirile spre ceaţa ce se aşternuse peste dealuri. În pîcla aceasta şi ochii săi păreau mai şterşi. Nu-i plăcea că se procopsise cu un asemenea ucenic. Unul la fel de bătrîn ca el, care nu era pornit pe ascultare. Şi, dealtfel, lucra mai bine aflîndu-se singur, fără ochi curioşi aţintiţi peste umărul său. Îl va învăţa şi pe acesta să-i cunoască năravul şi poate-l va îndepărta.

Simion vedea că nu-i primit cu prietenie. Dar i se năzărise alt gînd, faţă de care reaua voinţă a celuilalt pălea. I se năzărise că va face un drum peste cîţiva ani în locurile acestea şi va vedea lume multă adunată la un praznic şi, deasupra capetelor tuturor va zări în de-

[1] Cununiţe = aureolele din jurul capetelor.

[2] Ibrişim = aţă de bumbac.

părtare ferestrele bisericii închenăruite de modelele iscate chiar de priceperea lui. Vedenia asta era atît de puternică, încît parcă-şi simţea junghetura gîtului amorţită de cît stătuse cu capul ridicat în sus, să le privească mai bine. Ăsta era chiar demonul trufiei care venise să-i dea tîrcoale.

O porni pe urmele lui Iosif să străbată curtea prin ceaţa lăptoasă. Dar parcă avea aripi la picioare, îndreptîndu-se spre vedenia aceea a lui, care-i ungea pieptul ca oloiul cel bun de măsline.

— Piei codiţă îmbîrligată! se adresă el peste umăr drăcuşorului acela ce-şi vîrîse în cap să-l facă să se simtă bărbat falnic, pe el, un om nestatornic, pe care de la o vreme îl cam dureau călcîile şi nu ştia cum să le oblojească mai bine, şi inspirat, pe el, un caligraf oarecare, ale cărui manuscrise se aflau răspîndite prin diferite biblioteci, de nu le mai ştia urma.

— Ai zis ceva? îşi întoarse obrazul spre el cel mainainte mergător.

— Nimic, sfinţia-ta. N-am zis nimic.

XII

SUB POALA PĂDURII

Meşterul Nichita se afla la cinci dimineaţa în picioare. Îşi împrospăta faţa cu apă ca ghiaţa de la un şipot de sub streaşina pădurii.

În noaptea aceasta avusese un vis care-l ţinea încă în mrejele lui. Se făcea că Gina înainta spre el, mlădie şi zîmbitoare, şi-i spunea că a pregătit carîta de plecare. I-o şi arătase. O carîtă aurită, din aceea numai pentru două persoane, cu ferăstruici ce pot fi acoperite cu perdeluţe uşoare.

Nu-şi mai amintea s-o fi visat pe Gina. Credea că a uitat-o de mult. Dar iată, îi apăruse atît de vie, pînă şi zulufii ce-i cădeau pe tîmple îi vedea fir cu fir. Gina

era soția prietenului său Matteo, alături de care lucrase la Florența ani la rînd. Fusese găzduit în casa lui.

Femeia își pusese în joc toate farmecele pentru cîștigarea meșterului valah. Numai că acesta se făcuse a nu băga de seamă, cășunîndu-i mult necaz frumoasei florentine, care era orgolioasă foarte.

În urma unui scandal, în care Gina își certa bărbatul că a băgat-o slugă la valahul acesta care mînca cît șapte, Nichita își părăsise gazda. Și tare îl mîhnise pe Matteo! Nu știa, bietul, cum să-și ceară iertare pentru scandalul făcut de nevastă-sa. Dar mai bine că nu prinsese de veste că aceeași femeie se strecura în rochii ușoare în atelier cînd îl știa pe Nichita singur și se lipea de umărul lui cu chip că-i cercetează lucrul și pielița îi era parfumată și rochiile răcoroase, ca din întîmplare deschise la nasturii de deasupra sînilor... Cîte nopți se perpelise Nichita la gîndul cărnii aceleia fragede, ieșite parcă din roze și crini! Avusese el prietenii cu alte florentine, dar tocmai pe aceasta se îndărătnicea s-o dorească mai abitir. Își spunea, însă, că de va fi să muște lemnul, de ea nu se va atinge, iar de-o va face — îi va spune prietenului său să-i taie un braț. Era prea cumsecade omul cu el, musafirul și învățăcelul, ca să-i aducă asemenea necaz.

Și iată că în această dimineață, la aproape douăzeci de ani de la petrecerile sale florentine, Gina îi răsărise la fel de luminoasă și proaspătă ca atunci, și mai abitir răsărise din pîclele nopții părerea de rău că lăsase bucuria să-i scape. N-avem drept să disprețuim favorurile vieții, ele vin rareori și se duc apoi în neant, lăsînd doar cenușa părerilor de rău.

„Eh, Nichita, se vede că ai îmbătrînit, dacă un vis te poate tulbura în așa un hal..."

Coborînd din pădure, i se năzări că, tot atît de limpede cum o văzuse pe Gina, stătuse înainte-i sculptura din lemn aurit a carîtei aceleia minunate. Era în stare să deseneze cu degetul în aer medalioanele ce închideau în ele capete de satiri, frunze mlădioase de acant, ciubucele ca niște șnururi. O asemenea carîtă putea exista numai în vis, dar motivele bogatei sculpturi erau exact ce-i trebuia lui pentru scaunele împărătești din

biserică, mai puțin capetele de satiri care puteau fi înlocuite cu niște rozete cuminți. Se culcase chinuit de gîndul că nu va fi în stare să sculpteze niște jețuri cum nu se mai văzuseră. Să repete motivele făcute la strane, nu vroia. Se vede că gîndul umblase în timpul somnului și scotocise în toate amintirile lui. Și iată-l acum întrebîndu-se dacă se cădea să cioplească rotunjimile ca niște sîni din visul său, rotunjimi ce vor da lemnului dulceața și catifelarea cărnii, frunzișul bogat, numai bun să prindă în umbririle sale dorințele și părerile de rău care-l încercau pe el acum.

Chinuit de aceste gînduri, aproape să treacă fără a-l băga în seamă pe meșterul Istrate. Acesta suia în pădure în fiece dimineață însoțit de cîțiva oameni. Căuta lemn bun pentru grinzile și tocurile ușilor trebuitoare la casa domnească. Acu, că biserica fusese terminată, se pregăteau pentru construirea în viitorii ani ai casei domnești și ai unei bolnițe [1]. Lemnul trebuia găsit de pe acum pentru a avea timp să se usuce.

Istrate este un bărbat mărunt de stat, cu fața smeadă și părul negru-corb. Nu seamănă el cu Strîmbă-Lemne, poate numai umerii prea largi pentru o asemenea statură și mîinile ca niște cazmale să-i trădeze puterea, dar priceperea-i este mai presus de ea. Cînd zice el : „Bîrna asta va sta aici", sau „Greutatea coperișului are numai-decît nevoie de căpriori din acest lemn", apoi nimeni nu-i iese din cuvînt.

— Iar ai să mi te plîngi Nichita că lemnul nu este potrivit pentru strane ?

— Apoi acela chiar că nu se potrivea.

— Bine, am să dau poruncă unei păduri să crească așa cum ți-e voia.

— Acum nu mă mai plîng.

— Zăău ? Aș putea ști care e pricina ?

— Am să-l domolesc, meștere. Să spună ce vreau eu. Am în gînd ceva anume.

— Așa deci... De lumina minții duceai lipsă, nu lemnul, bietul, îți greșise... și-i întoarse spatele afundîndu-se în pădure.

---

[1] bolniță = spital.

Nichita nu se supără. Mai întîi că are dreptate vătaful lemnarilor, pe lemn nu te poți supăra niciodată, dacă nu e bun pentru un lucru, atunci se va potrivi neapărat altuia. Poți scoate orice din el, de la lingură pînă la ușă de biserică. Și apoi, ei bine, mai apoi, se află Nichita într-o asemenea stare de plutire în această dimineață, încît nici vorbe mai răutăcioase ca acestea nu-l supărau.

În tabără în zilele de duminică, activitatea era împuținată. Calfele și ucenicii, cei mai mulți tocmiți de prin satele din jur, erau plecați pe la familiile lor. Cei rămași, nu aveau voie să lucreze, așa cum e rînduiala în ziua Domnului. Și totuși, pînă la liturghie, fiecare își rînduia o trebușoară.

Meșterul Neagoe, aplecat asupra unui ciob aburit, își pieptăna barba roșcovană și ondulată, căci, spunea domnia-sa, și păsările cerului își netezesc penele și nu e deșărtăciune să-ți îngrijești podoaba care-ți încadrează chipul.

Aplecat asupra măsuței din chilia sa, Ioachim scria carte acasă. Avea soață tînără și gîndea că vraja cuvintelor nu e de lepădat cînd năzuiești să-și îndrepte dorul spre tine, măcar că dorul e ca fumul făcliei, de se prăpădește smoala, se împuținează și fumul pînă la topire deplină. Așa că, pe lîngă vorbele dulci pe care le scria mai strecura el și vreo amenințare, cum ar fi aceea că se va trezi pe neașteptate cu el acasă, că a făcut rost de un bidiviu care-l va purta ca gîndul pînă-n sat.

La masa făcută din trunchiul unui stejar ședea vătaful zidarilor, meșterul Manea, cu niște hîrtii avînd semne numai de el înțelese. Un bărbat potrivit de stat, cu părul și barba albe. N-ai fi putut spune că e bătrîn, atîta vreme cît arăta a fi vînjos, avea privirile limpezi și pielea arsă de soare, cu asprimile bărbăției întipărite în cele cîteva cute ale feței.

Simion sta deoparte și încerca să înțeleagă care-s firele de legătură între acest bărbat și construcția atît de limpede, ca un cristal de stîncă pe care natura l-a împlinit odată pentru totdeauna. Și dacă tot nu înțelegea nimic, căci avea dinainte un om obișnuit, își zicea că omul trebuie să fie de stirpe aleasă, căci pe fruntea

sa se citea o asemenea liniște mîndră, cum numai la unii seniori întîlnise. Cine știe? Vreun coborîtor din acei cneji din vechime despre care se vorbește, la care hotărîrea se cumpănește cu o adîncă înțelegere a lucrurilor.

Mai puțin mulțumit de acest răgaz duminical este Vucașin Caragea, vătaful pietrarilor. Se oprește dinaintea lui Manea cu picioarele desfăcute, un zdrahon de bărbat pus pe gîlceavă, pînă și părul pare răzvrătit, și-i cere socoteală:

— Păi bine, bre, să stai cu brațele încrucișate și să lași timpul să curgă pe lîngă tine cînd de lucru este cu toptanul, nu-i treabă creștinească. Ia poftește domnia-ta să-i vezi pe Andrei și pe Nichita că nu stau cu brațele încrucișate sub cap. Numai eu tîndălesc, că vezi domnia-ta, urechile unora devin prea gingașe în zi de duminică și nu le place sunetul pietrei. Am să mă duc undeva departe, în inima codrului o să merg, să-mi văd de ale mele și nu-mi mai pasă ce faceți voi aici.

— Asta am auzit-o și duminica trecută, bre Vucașine. Altceva mai nou n-ai de zis?

— Mai nou, mai nou... Eu vin la domnia-ta ca la cel mai bătrîn și mai cu cap și domnia-ta mă iei așa. Nu-i frumos...

Manea surîse pe sub mustața subțire, ale cărei colțuri coboară pînă la barbă. A avut timp să vadă că zdrahonul cu părul zburlit are o pricepere de copil în dezlegarea ițelor încîlcite ale vieții.

— Vucașine, felul cum ai scos din piatră seacă frunzele acelea mlădioase ale capitelurilor și din jurul ferestilor, îți face cinste. Mi s-a întîmplat să cred, în fapt de seară, că ele au un ceas al lor cînd vor prinde să foșnească, ca o pădure adevărată. Și dacă ceasul acesta nu-l vedem cu toții acum, el va apărea fără îndoială la o dată nebănuită, făcînd dovada străduaniei domniei-tale și a ciracilor pe care i-ai diriguit. Dar omul nu e făcut numai din muncă, bre! Îi este rînduită și hodina, pentru a prinde puteri.

— Ei iaca! La asta nu m-am gîndit. Cum adică, eu am cioplit piatra pentru veșnicie?

— Ai vrut să iasă un lucru trainic, nu-i așa ?

— Așa, așa... Dar chiar pînă atunci nu mi-a fost gîndul. Adică domnia-ta crezi tot ce stă zugrăvit acolo ?

— Ce să cred Vucașine ?

— ...Cîrciumarul pus acolo să ducă boloboc mare în spate pentru că a pus apă în băutură... măcelarul osîndit să poarte o vită pe umeri, pentru că a dat lipsă la cîntar... Așa să fie la ziua Judecății ? Unde stau scrise toate bazaconiile astea ?

— Asta-i partea cu haz a zugrăvelilor noastre, Vucașine. Așa e românul, să strecoare o znoavă, cît ar fi el de necăjit. Dacă ai merge la bisericile din Moldova ai vedea și alte asemenea născociri. Poate pe unii mai slabi de înger îi înfricoșează, dar ceea ce știu sigur e că pentru zugravul care le face e ca un fel de joacă : iacă, eu am prilejul să mă duc cu gîndul ceva mai departe decît voi și dacă vreți să mă credeți, n-aveți decît !

Sîrbul, care colindase și el prin țările Evropei, întîlnise destui călugări gata să-i sperie pe cei necredincioși cu chipurile iadului, dar plăsmuirile de aici nu erau deloc înfricoșătoare, asta era, meșterul Manea avea dreptate, plăsmuitorii lor aveau mai degrabă înclinație spre șotii și reușiseră să facă ceva mai degrabă vesel pe bucata de perete pe care nu se aflau sfinți împietriți în mantiile lor țepene.

Vucașin se lumină la chip și-l privi recunoscător pe cel ce-l ajutase să facă asemenea descoperire. Zugravii valahi erau puțintel hoți și se încumetaseră să strecoare o urmă de zîmbet printre atîtea înfățișări solemne și de spaimă.

— Meștere Caragea, ar fi un lucru plăcut inimii mele dacă ai primi să prînzești astăzi împreună cu mine și cu ai mei, zise meșterul Manea.

În fiece duminică venea soața lui, Smaranda, împreună cu cîțiva din copiii și nepoții lor și prînzeau laolaltă. Veneau cale bunicică, în căruță cu coviltir, pe ploaie sau ninsoare, cu gineri și nurori, cu plozii de țîță veneau, căci niciunul din clan nu ieșea din cuvîntul Smarandei. Pămînturile cumpărate bucată cu bucată, adăugînd în fiece an moșiei familiei, erau alese de ea, cunoscute în amănunt de ea, erau gospodărite cu grije, recol-

ta pusă în ordine și bunurile rînduite fiecărui copil după meritele ce i se cuveneau. Meșterul Manea n-avea timp pentru trebile gospodăriei și recunoștea că priceperea soației sale într-acestea, o depășea cu mult pe a lui.

Smaranda era ageră, iute și neînduplecată în hotărîri. Din frumusețea-i de alt'dată rămăsese semeția, privirea strașnică a ochilor verzi, talia înaltă și călcătura pripită, toate la un loc — fiind la mare preț în ochii meșterului. Se înfățișa îmbrăcată în haină lungă, de adevărată jupîniță, cu broboadă înflorată pe cap, neadmițînd hainele cernite care s-o arate bătrînă. Aducea colaci rumeni, smîntînă și brînză proaspătă și nu lua în seamă protestele meșterului Manea care spunea că el se poate lipsi de toate acestea. Se vedea înconjurat de familia-i numeroasă și asculta lămuririle despre treburile gospodăriei ce se cuveneau șefului familiei.

Meșterul Vucașin mulțumi pentru cinstea de a fi pohtit la asemenea prînz de familie. El era cam 'neîndemănatic, sorbea ciorba zgomotos și nu s-ar fi simțit în largul său printre oamenii aceștia înveșmîntați în haine netezite, parcă atunci scoase din lăzile de zestre. Dăduse de dimineață un ocol prin aria cuhniei [1], văzuse pregătirile făcute pentru prînzul de azi, zborul fulgilor de la găinile jumulite, jeratecul pregătit pentru perpelirea berbecilor și tînjea de pe acum la ospățul cu baierile inimii descătușate, cu veselie și vorbărie învălmășită.

Un lucru e limpede: în zi de sărbătoare omul are alte purtări și fiecare așteaptă altceva de la cei din jur. Sînt unii care se poartă în toate zilele la fel — cu drămuiala puterii, cu cumpătare — fiind conștienți că odată cu fiece zi se scurge, o parte din puterile lor. Aceștia sînt înțelepții. Ei se bucură de duminecă, întocmai ca de un ținut ce li se oferă puțin cîte puțin și niciodată nu-l vor avea în întregime. Vucașin făcea parte dintre cei ce știu perfect de bine ce să facă cu mîinile și cu odgoanele vînjoase ale umerilor lor, duc poveri fără să

1 cuhnie = bucătărie, care la casele domnești și mînăstiri se făcea aparte de corpul central de clădiri.

crîcnească, dar cînd e vorba de odihnă se simt nevolnici, desprinși din ființa lor și nu-s în stare să contemple nemărginirea.

Slujba de duminecă se oficia în poienița de arini din apropiere, căci schelele ce umpleau zidirea cereau răgazul pentru isprăvirea lucrului.

Starețul Ioan purta doar patrafirul peste veșmintele călugărești. Diaconul Procopie avea o voce subțirică pe care vîntul o fura pe dată pentru pustietățile din jur lăsînd prea puțin pentru urechile celor adunați aici.

Stăteau și aici în rînduială: la dreapta bărbații, la stînga puținele femei, și dacă n-auzeau prea bine slujba, prindeau în răstimpuri sunetul mărunt al frunzișului și ciripitul păsărilor. Poienița străjuită de arini și de mesteceni cu frunza rară căpătase viață deosebită de a locurilor din jur, primind această adunare de oameni înveșmîntați de sărbătoare, furînd gîndurile lor spre îndeletniciri mai lumești, amintindu-le de cîte mai au de făcut.

Neagoe, meșterul zugrav cu părul negru și barba arămie, se gîndea la scena din pridvor, cea cu păcătoșii care se îndreptau spre gura balaurului, care vărsa fluvii de foc. O desenase și, în săptămîna ce avea să urmeze, avea s-o termine. Vedea ca aievea roșul trebuitor pentru flăcări, un roșu-arămiu, altul decît cel pentru straiele Fecioarei.

Ierodiaconul Iosif bătea cu năduf mătănii izbîndu-se cu fruntea de pămîntul gol și, în răstimpul cît nu o făcea, se întreba de unde luase acel amărît de Simion florile gingașe și nemaivăzute din pergamentul pe care i-l înfățișase. Nu-l credea că umblase tocmai în țara talienilor. Sfinția-sa Iosif avea darul neîncrederii și nu-l punea la socoteală printre acele păcate pentru care trebuie să ceri iertare divinității.

Constantinos sta rezemat de un arin și simțea așa, ca un fel de mîngîiere, privindu-l pe diaconul Procopie, care avea un soi de frumusețe de arhanghel și o nepăsare de cioban. Ochii lui negri străluminau într-o perfectă uitare de sine. Gîtul firav părea o funie stoarsă de orice vlagă. Dacă i-ai fi dat la o parte sutana ai fi dat de un piept scofîlcit, chiar pieptul din care scotea

sunetele acelea subțirele și întretăiate. Ținea cădelnița cu degete încovrigate, ca și cum ea ar fi atîrnat cu mult mai mult decît credeai și el se căznea din răsputeri s-o țină.

Oare el apare astfel în fața celor mai mărunți din această tabără ? I-a văzut pe unii înlemnind cînd le vorbește și, oricum, în juru-i se face totdeauna liniște. Dar lui nu-i stă în gînd să-i prigonească și dacă ar fi să-și aleagă un îndemn de urmat acum, apoi mai degrabă și-ar alege pe cel ce zice: „dragostea îndelung iartă", și chiar i-a iertat pe unii care au greșit și nu i-a pîrît la staroste.

În răgazul acesta mai mult nedorit de la lucrul său meșterul Constantinos ar vrea să-i meargă vestea de om bun și-l chinuiește gîndul că e mai degrabă temut.

Își scarpină pieptul păros uitînd că la slujbă nu se cuvine asta. De fapt, o asemenea stare de nemișcare și contemplație este prielnică pentru gîndurile ce-i vin în legătură cu înfățișarea chipurilor omenești. Totdeauna la slujba de duminică se gîndește la asta, că în rest nu prea are timp. Și asta pentru că are înainte o misie grea: aceea de a înfățișa în pronaos familia ctitorului bisericii dimpreună cu tot alaiul Cantacuzinilor, cu care se înrudește. Lucru cu totul nou, ce iese din canoanele erminiilor[1] pe care el le cunoaște bine. Dar nici nu se cade să nu împlinească dorința unui client atît de generos cum e Brîncoveanu. Deocamdată, zugrăvise în pronaos statura fiecăruia din alai urmînd să înfățișeze deasupră-le și chipurile oamenilor. Pentru aceasta, Constantinos stătuse iarna trecută la Curtea domnească, făcînd pe tălerașe mici de lemn portretul fiecăruia din familia domnitorului. Nu i se cerea să înfrumusețeze chipurile, după cum nici nu respectase straiele bogate pe care membrii acestei familii princiare le purta. Brîncoveanu dorise ca toți să stea acolo — smeriți și solemni — ca la o slujbă. Dealtfel, nici Constantinos nu s-ar fi priceput să prindă în amestecul văpselelor trecerea unui gînd pe obraz, așa cum se pricep meșterii italieni. Și totuși, se

1 Erminii = manuscrise care circulau în lumea bizantină, în care zugravii erau învățați cum să prepare culorile și cum să fie reprezentați sfinții.

văzuse stăpînit la un moment dat de un îndemn necunoscut: de a înfățișa, prin puterea condeiului, îmbinarea ciudată dintre solemnitatea de pe obrazul domnitorului și tristețea din privirile sale. Cînd îi stătuse în față pentru portret, privirile Brîncoveanului alunecau deseori într-o parte, puțin obosite și preocupate, ca și cum ar fi căutat ceva într-un ungher întunecos. Apoi deodată se întorceau spre meșter, cu un zîmbet subțirel se întorceau, ca și cum ar fi cerut iertare de acea rupere de moment. Era firesc să fie preocupat de multe, dar era de toată lauda rîvna de a nu supăra pe cel din fața sa, chiar dacă el era numai un zugrav de biserici. Și cînd zîmbeau, ochii acestui bărbat erau strălucitori și calzi, în timp ce chipul prelung rămînea aspru, cu brazdele de oboseală săpate în lungul obrazului smead.

Constantinos se străduise să prindă pe lemn ceva din semeția acestui chip măcinat de dogoarea ochilor negri. Stricase pentru aceasta multe bucăți de lemn, refăcînd în cămăruța lui ceea ce nu-i plăcea, căci, se cuvine după a sa socotință, să nu semene cu nimeni ctitorul unei asemenea mînăstiri, să stea în fața urmașilor la fel de mîndru precum stătuse în viață.

Luat de gîndurile sale meșterul nu observase că slujba s-a terminat. El împreună cu ceilalți vătafi, cu ispravnicul Cernica Știrbei și cu starețul Ioan, prînzeau în zilele de sărbătoare în odaia ce avea să fie trapeza, acum o înjghebare din bîrne, pînă se va termina toată zidirea.

Ceilalți zugravi se adunau în jurul mesei lungi de stejar de sub poalele codrului și, pe lîngă îndestularea ce le-o aducea mîncarea, aveau și bucuria de a auzi cîte un cuvînt dulce ca un sunet de clopoțel. Căci pe lîngă Domnica cea abrașe, serveau la masă două fete tinere, Saveta și Filofteia, fetele meșterului Stan. Rămase de mici fără mamă, acestea îl însoțeau pretutindeni pe tatăl lor. În straie cenușii, legate la cap cu basmale negre ce lăsau să se vadă numai petecul alb al feței cu bujori trandafirii sub genele ce se plecau cuminți în jos atunci cînd le adresai vorbă, ele erau sortite călugăriei, după voința lor și spre mîhnirea tatălui. Așa tăcute cum erau, mișcîndu-se ca niște năluci, aveau

un rol mai mare decît ar fi năzuit în adunările ce se legau la fiece masă. Oamenii se fereau să spună vorbe deșucheate, se spălau pe fețe și își potriveau straiele înainte de a veni la masă, știind că numai prin purtări frumoase pot năzui la atenția fetelor și, poate, cine știe, vreunul mai norocos va reuși să schimbe hotărîrea aceea în legătură cu călugăria.

Doar cîte unul mai șugubeț așa ca Luca, încerca să le stîrnească la vorbă :

— Maică Filofteia să-mi spui și mie schitul unde mergi să te călugărești, să vin să-mi citești, că-s plin de păcate ca găina de căpușe. Și nu mă dau eu pe mîna popilor, numai un suflet curat ca al matale mă poate izbăvi.

Genele lungi ale Filofteii palpitau alarmate peste aburul vioriu al orbitelor, dar nu-și îndrepta privirile spre păcătosul neînstare să-și strunească baierile limbii, măcar că cei din jur se arătau înveseliți, mușcînd cu plăcere din poama acrișoară a glumei.

Luca nu era totuși mulțumit dacă nu vedea nici urmă de zîmbet pe fața Filofteii. El știa că fetele din satul lui chicoteau de le spuneai o vorbuliță cu-nțeles și se fereau și se îmbujorau, dar nu-s cum se făcea că-n toată fereala lor mai blînde deveneau și te trezeai cu ele aproape, așteptînd să le cuprinzi mijlocul. Seara, în fața porților, ieșeau „la clic". Se țineau de povești, cîte un băiat mai guraliv înșira verzi și uscate și primea drept plată admirația nețărmurită a fetei, gîlgîiala rîsului, ba și cîte o apropiere vinovată de iia ușoară, împunsă de mugurii sînilor și voia de a-i mîngîia grumazul sub rădăcina cozilor, acolo unde soarele nu pîrguiește pielea ce rămîne catifelată ca la jupînese. De la o vreme se răcorea, cineva din casă striga fata să intre, ea se zgribulea de frig și juca pe loc lipăind papucii dar nu se dădea dusă. „Hai mă că mă duc... mă duc, mă!", dar astea erau doar așa, niște vorbe, iar băiatul știa asta și înserarea răcoroasă devenea un tărîm al lor, lăsîndu-le bătrînilor tihna dinlăuntrul caselor. Așa le știa Luca pe fete. Aceasta de aici se născuse cu moartea-n suflet, sau ce era?

Fire scormonitoare, Luca se întrista în fața oricărui lucru căruia nu-i dădea de capăt. Ar fi cutezat el mai multe, să vadă cum este cu adevărat fata asta, dar se temea de meșterul Stan, pentru că omul își privea fetele ca pe niște odoare.

În estimp, meșterul Manea mersese cu familia lui într-o poiană din apropiere. Smaranda așternu față de masă albă ca neaua și ajutată de nurori începu a pune pe ea merindele din coșuri. Nu-l servea pe soțul său numai cu răcituri. Adusese pui gata curățați și aprinseseră foc bun unde să pregătească mîncarea. Se așezară apoi să prînzească. Cei patru băieți luară loc de-a dreapta și de-a stînga maicii lor. Doi dintre aceștia lucrau aici, calfe de zidari. Cel mai mare, Fanache, și prîslea, care nu era însurat, rămăseseră să muncească în gospodăria de lîngă Rîmnic, iar meșterul îngăduise aceasta, deși în adîncul sufletului tare i-ar fi fost pe plac să intre toți băieții în echipa sa. Smărăndița avea dreptate că trebuie să crească bărbați pricepuți într-ale gospodăriei, care era una dintre cele mai cuprinse.

— Așa... după cum îți spusei, pe locul cumpărat de la Ieremia sînt numai vișini și pruni bătrîni, din cei ce dau rod puțin. Ce zici dumneata, bărbate, n-ar fi bine să-i scoatem și să punem livadă tînără?

— E bine, sigur că e bine, Smarandă.

— Recolta de mei și de grîu o să fie bună. Tare mă tem că o să vină poruncă domnească să strîngă tot grîul, ca anul trecut. Am sleit din timp groapa aceea dintre duzi și o să cărăm într-o noapte tot grîul, cît o să putem căra. O acoperim bine și facem deasupra claie de fîn, să n-aibă habar nici vîntul ce se află dedesupt. Gherghița, nu sili copilul să mănînce, dacă mănîncă plîngînd are să se înnece. Mateiaș, nu-l lovi pe Ticu, îți dau una de nu te vezi. Recolta de struguri n-o să fie grozavă. În veri reci cum este aceasta strugurii nu adună destulă dulceață în boabe. Apoi a fost și grindina aceea, și via dinspre Piatra Ciocîrliei e dusă toată. Dar stăpînirea nu se uită la asta. Mă pregătesc să dau vinăriciul: la zece vedre culese, una pentru stăpînire, bașca ploconul. Să nu uit: l-am împrumutat pe Tudor Scofală cu douăzeci

de galbeni. Era omul amenințat să cadă în rumânie[1] și chiar de mi-o înapoia banii cu puținul, tot se cade să-ți ajuți vecinul cînd ai de unde.

— Bine ai făcut, Smarandă.

Meșterul Manea știa că soața lui, femeie abraşă pentru cine n-o cunoștea cu adevărat, avea suflet bun. Și poate nu uitase că atunci cînd se luaseră, tatăl ei era căzut în rumânie[1], adus la sapă de lemn. Altele uită cînd ajung la chiverniseală.

XIII

ÎNALTUL OASPE

Frunzișul fagilor de pe dealurile Hurezului prinseseră nuanțe de galben și ruginiu și brun la timpul acesta cînd la București avea loc nuntă domnească. Însuși mitropolitul pusese pirostiile pe capetele Stancăi și al lui Radu Iliaș.

Era Stanca înveșmîntată în haină de brocat alb, tivită cu hermină, iar Ilieș arăta mîndru și svelt, conducîndu-și cu grije mireasa. Clopotul cel mare al Mitropoliei suna de dimineață împlînd tîrgul de bucuria calmă a unei petreceri cu boi puși la frigare, stropiți cu vin nou, pentru care erau pregătite din timp stive de ulcele în jurul butiilor.

Făceau treabă bună într-o zi ca asta halvagii, bragagii, vînzătorii de cofeturi, care-și strigau vîrtos marfa, potrivindu-și în așa fel vocea ca ea să fie ori mai înaltă ca a vecinului, ori mai tunătoare, să nu treacă gloata nepăsătoare pe lîngă ei. Că deh... dacă era o asemenea sărbătoare, ieșiseră toți, cu mic, cu mare și se arătau dispuși să-și ușureze buzunarele de cîțiva bănuți de aramă. Mai priveau straiele negustorilor amestecați cu

1 căzut în rumânie = expresie întrebuințată pentru cei ce nu mai erau în stare să plătească dările și deveneau iobagi.

gloata, carîtele boierilor care treceau în grabă, stropindu-i cu noroi, muierile își dădeau drumul la gură după pohta inimii, cerșetorii își strigau bicisnicia mai tare ca deobicei, țigăncile ghicitoare aveau folos de starea încrezătoare a poporeanului care petrece, fetele scăpau mai ușor de supravegherea maicilor, pungașii își făceau mendrele nestingheriți.

— Ai văzut carîta aceea cu roți înalte? E a boierului Corbeanu. Așa carîtă descoperită și-a făcut că vrea cucoana să-i știe tot tîrgul podoabele. S-a preumblat în sus și-n jos de vreo trei ori de azi dimineață, așa, fără treabă, că-i făloasă cucoana nevoie mare.

— Mie mi-a plăcut alaiul de călăreți, toți flăcăi de însurat. Leit-poleit, datina de la noi din sat. Numai că în loc de cojoace și căciuli de oaie, purtau haine de șiac alb cu bumbi de aur și penele acelea albe, nu știu zău, de la ce orătanie le-o fi luat, că adiau în vînt ca mătasea. Strașnici feciori, zău așa!

— Nu ți-ar fi și domniei-tale pe poftă așa unul, pentru fiică-ta? întreba soțul jupînesei în cauză, zgîndărind-o nițeluș, așa... ca în zi de sărbătoare.

— Oi! bărbate, ce-ți trece prin cap! Nu mai poate omul să deschidă gura că-i și răstălmăcești cuvintele.

Aveau și bătrînii vorbele lor, că de multe ce văzuseră trecînd pe acest pămînt, un alai ca acesta nu le lua așa degrabă ochii și mințile.

— Oare vodă are de gînd să facă atîta risipă și la nunțile celorlalte fete cîte mai are de măritat? își pune întrebarea un bărbat cu ochii bulbucați și vocea gîjîită.

— Trufaș vodă, trufaș nevoie mare, încuviințează un bătrînel cu aspect de țîrcovnic. Eu mi-l amintesc de pe cînd era ispravnic și apoi vel-logofăt. Mergea oriunde însoțit de alai de boiernași, pîlcuri de 10—12 oameni, ca să nu treacă nebăgat în seamă cînd se arăta în oraș.

— Nu se gîndește la vremelnicia domniei, că uite, s-a apucat să taie casele din tîrg după bunul său plac, ca să-și facă drum cît mai drept pînă la moșia sa de la Mogoșoaia. Drumul trece peste curtea lui unchisău, Șerban Vodă, și nu s-a sfiit să taie în două curtea răposatului, de au rămas în stînga casele beizadelelor

și în dreapta biserica Doamnei Maria cu casele sale. Se zice că nici prin gînd nu-i trece s-o despăgubească.

— Se crede omul turcului. După victoria de la Zărnești asupra nemților, a primit în dar de la sultan haină de blană scumpă. Ascultă-mă pe mine, o să ne silească să purtăm șalvari ca turcii, să ne radem în cap și să ne facem turbane.

— Asta n-o cred, jupîne. Prea ești prăpăstios, domnia-ta. Ține la datina pămîntului. Nunta a fost făcută după obicei și domnul se duce pe fiece duminică la mitropolie să se închine împreună cu familia. Poate nu știi, dar își zice coborîtor din vița Basarabilor, și și-ar dori domnie lungă, ca a lui Matei bătrînul. Știu asta de la un fin al meu, care a slujit sub steag domnesc în bătălia de la Zărnești. Cînd luptele s-au terminat și oamenii s-au strîns să vadă cîți mai sînt și încercau să uite spaima și să-și aducă aminte cuvintele de toate zilele — „bună ziua fîrtate", „bună să-ți fie inima", — și se priveau în față mirați că nu le găsesc și limbile li-s încleiate, atunci a venit în mijlocul lor vodă, fără surle și trîmbiți a venit, rîndurile de oameni se desfăceau în fața sa și părea tare obosit și s-a ridicat pe un trunchi să-l vadă toți din jur, era fața lui ca pastrama de oaie păstrată îndelung, dar vocea suna dulce, ca a unui arhiereu, așa a zis fină-miu, o voce în care nu puteai să nu crezi: „Oameni buni", a zis, „ne vom trage acum pe la vetrele noastre și ne vom vedea de rostul gliei că mai vîrtos ne îndestulează glia decît războaiele. Aveți făgăduiala mea că, atîta timp cît voi sta în scaunul țării, nu voi căta pricini de război și voi desface oastea de țară. Nu sîntem bicisnici, în lupta asta ați dovedit-o, dar țara e mică și-și are necazurile ei și nu ne putem lăsa măcinați între pietrele de moară ale împărăților de la Soare Răsare și Soare Apune. Cei dintre voi care sînteți mai bătrîni și ați apucat vremea lui Matei Voievod știți că a fost o vreme mănoasă, și dacă fiecare gospodărie s-a încropit, apoi și țara a înflorit. Nu ducem lipsă de isteține și cu puțină isteține din parte-ne vom reuși să trăim în pace". Așa a zis atunci vodă, încheie omul cu ochii bulbucați, care, pe măsură ce simțea că tot mai multe priviri se îndreaptă asupra

sa, vorbea mai poticnit dînd la iveală un năduf ce i se așeza pe inimă și-i necăjea vinele gîtului umflîndu-le ca pe niște sfori.

— Ţţţ!... Chiar așa să fi zis? se minună bătrînelul cu chip de țîrcovnic, trăgîndu-se de bărbuța rară și aruncînd priviri poznașe spre cei adunați în jur. Mirarea lui era ca o găleată de apă aruncată peste tumultul din povestirea celuilalt.

Un flăcău cu pantaloni din stofă grosolană și cu o vestă de atlas albastru, de modă franțuzească, argat se vede, după mîinile mari, bătucite, dar procopsit cu vesta bătătoare la ochi de la boier, își aduse aminte să închidă gura pe care o ținuse deschisă pentru o mai bună înțelegere.

— Da. Chiar așa să fi zis?

Omul cu năduf își trăgea sufletul ca după un urcuș, și acum, că avea mai mult aer, își permitea să se învelească într-o tăcere plină de demnitate. Un altul din preajmă își dădu cu părerea:

— Brîncoveanu n-are vînă de războinic. Ba are toate motivele să urască oastea. N-a pierit taică-său, Papa Brîncoveanu, în revolta seimenilor? Ar fi pierit și el dacă doica nu ar fi înfășurat pruncul unei roabe țigănci în scutece de cocon boieresc și nu l-ar fi dat pradă pentru spăngile oștenilor lefegii.

Bătrînul cu bărbuță rară, stăpînit se vede de demonul împotrivirii, își trecu limba peste buzele uscate și clătină capul:

— Tinerețele și le-a petrecut prin școli străine. La ce bun asta, nu, vă întreb pe domniile voastre, la ce bun? Poate vor fi pohtit ai lui să-l facă un soi de vlădică. Și acum, dacă a ajuns domnitor și-a umplut o cantilerie cu tot felul de scîrța-scîrța pe hîrtie, care vorbesc toate limbile pămîntului, spre desfătarea lui a făcut-o, că cine ce are cu ei, au venit aici cu tot cu familii, știu asta că le duc pe fiece zi verdețuri proaspete, și e un fel de Turnu Babel în casele lor din dosul Curții Domnești și iacă dece lui vodă nu-i arde de oaste, ci mai degrabă să petreacă cu cei adunați la Curte și lasă pe seama scrisorilor și a soliilor aranjarea trebilor cu

țările din jur, că multă încredere are în cuvintele așternute pe hîrtie.

Tînărul cu ilic de atlaz, care a văzut destule la curtea unde slujește, află că traiul omului și pricinile pentru care el se zbate sînt cu atît mai încîlcite cu cît el e mai suspus.

— Dar cu Bălăceanu, cel căruia vodă i-a luat capul și l-a lăsat în vîrf de prăjină aproape un an, pînă ce corbii au terminat și ultima fărîmă de piele, de a rămas țeasta lucioasă, cum a fost? vrea el să știe, cu gînd că i-a înfundat pe cei doi cumetri.

— Eii... acela îi era dușman, făcu cel mai bătrîn dintre cumetri, înălțînd degetul mare, noduros și cu o unghie neagră, în semn că „tocmai aici e buba", e lucru tare cu-nțeles. Dacă nu-l răpunea el, apoi îl aștepta pe Brîncoveanu soarta asta. Și se porni a rîde mînzește de parcă el era însăși SOARTA și le știa demult pe toate.

— Bălăceanu ni i-ar fi adus pe cap pe nemți și-ar fi fost vai de capul nostru, făcu omul care zisese mai-naînte că Brîncoveanu n-are vînă de războinic, după straie părînd a fi negustor. Vă spun eu, că am umblat prin Transilvania și am văzut cum cei de-o lege cu noi trăiesc cu frica-n sîn că-i țara împînzită de ostași cezarocrăiești, care-și bagă nasu-n toate, straie cenușii cu bumbi de alamă, cu chivăre mai înalte decît capul, oamenii-s tare temători de asemenea straie și trăiesc în țara lor, ca și cum n-ar fi a lor.

— Ei vezi? d'aia ne trebuia și nouă oaste, făcu triumfător unchieșul cu aspect de țîrcovnic, ca și cum vroia ca asta să iasă la iveală și știa dinainte că așa cum roata vine la știrbină, tot așa vorbăria lor va ajunge în acest punct. Dar oastea cere bani, pungi doldora de galbeni care altfel intră în visteria domnitorului.

— Și în carele încărcate care iau drumul Porții, completă omul cu ochii bulbucați.

— ...Și în acelea! încuviință unchieșul.

— Eh, vecine, grea treabă să ții corabia domniei între valul lacom al turcului și cel al papistașilor din coasta de la miază-noapte. Corabia-i mică, valurile puternice și are el grijă turcul să schimbe cît mai des

cîrmaciul, pentru ca să nu deprindă meşteşugul conducerii...

Cu puţin noroc am putea găsi în acest amestec de oameni şi nişte cunoştinţe mai vechi. Păuniţa însoţită de trei fraţi mai mici şi cu Radu care se lăsa condus de ea ca un proaspăt orăşan ce se află. Îi e teamă acestuia că-şi face de rîs însoţitoarea cu straiele-i simple şi se ţine mai în urmă. Păuniţa poartă o rochie de atlaz roşu-gheorghiu, acoperită de o haină fără mîneci de culoarea frunzei de tutun, numai bună de cules. Este din piele de mînz această vestă, de care fosta-i stăpînă a socotit cu cale să se descotorosească. Pare o jupîniţă cu stare, iar capul descoperit, cu cozi negre în care a împletit funde de mătase, arată că-i fată bună de măritat. Păşeşte mîndru, dar, cînd şi cînd, întoarce capul şi-şi priveşte însoţitorul pe sub gene, cu privirea aceea iute şi poznaşe care-l face pe tînărul fierar să se întrebe dacă n-a greşit cu ceva în purtările sale.

— Spune, meştere, te-ai gîndit că porţi acelaşi nume cu ginerele crăiesc de astăzi ?

— Nu m-am gîndit, şi iacă, dacă domnia-ta mi-o spui, cred că asta nu-mi aduce nici un folos.

— Prea te gîndeşti numai la foloase, meştere ; e deajuns să-ţi zici că asta poate fi o sărbătoare pentru toţi cei cu numele de Radu şi atunci, parcă-ţi vine mai bine, îţi vine ia-aşa, să-ncalici pe un bidiviu şi să te arăţi lumii întregi.

— Eu ştiu să călăresc pe deşelate, şi-mi place să fac treaba asta cînd am o întindere în faţa mea, nu să mă împiedic de lume.

— Vai, meştere, nu ştiu dacă noi doi o să ne-nţelegem vreodată.

Radu înălţă din umeri. El socotea că se-nţeleg destul de bine, chiar dacă Păuniţa isca fel de fel de pricini ca să-l pună pe el în încurcătură. Aşa-i limba femeii, mai iute, şi răzbeşte cu acest dar al său. El avea gînduri de temei, să pună ceva bani deoparte, să-şi încropească o căsuţă şi s-o înduplece pe fata cu frunte netedă şi coade groase să pornească amîndoi în viaţă. Dar tare-i era teamă că gîndurile fetei ţintesc ceva mai sus. După plecarea franţuzoaicei la care slujise, intrase în slujbă

la boierul cel mai mare, după domn, la însuşi spătarul ţării. O dusese acolo croitoreasa franţuzoaicei, ca şi cum această fată veselă şi liberă în mişcări trebuia să se afle mereu la picioarele unor cucoane din protipendadă.

— Pun prinsoare, meştere fierar, că te socoteşti un fel de păzitor al meu.

— Degeaba încerc s-o fac în mulţimea aceasta că şase zile pe săptămînă tot singură te afli.

— Şi ce? Mă aflu printre oameni cu purtări alese.

— Eu nu m-aş amesteca cu boierii, Păuniţă fată! Mai ales ce au la îndemînă, nu se sfiesc să ieee.

— Nu ştiu ce vorbeşti. Mai bine, spune, nu-ţi încîntă ochii alaiul acesta?

— Nu ştiu mie, dar domniei-tale prea multe îţi încîntă ochii...

*

* *

Alai mare, bani gîrlă, dar nu asta era în mintea domnitorului în această zi cenuşie de noiembrie, cînd livezile Bucureştilor, sărăcite de podoaba lor, lăsau la privealâ case mărunte de lemn şi chirpici.

Ochii lui erau pe oaspetele de vază, Alexandru Mavrocordat, pe care-l înconjurase de suită aleasă, seimeni călări în jurul caleştii sale, ca şi cum el era sărbătoritul, pentru el dangătul clopotului celui mare, covoarele întinse de la caleaşcă la intrarea Mitropoliei, jeţul împărătesc cu catifea roşie, întreaga slujbă înălţătoare pe care o oficia mitropolitul Ungro-Vlahiei, cu tiara bătută în pietre scumpe şi cîrje aurită.

Prin faţa ochilor acestui înalt demnitar al Porţii trecuseră imagini a tot ce avea mai de preţ Europa: catedralele Romei, palatele Veneţiei şi Padovei, minunea artei bizantine, acea Sfînta Sofia care, dacă fusese botezată de ctitorii ei cu numele Înţelepciunii, dovedise şi acea faţă a înţelepciunii care ştie să primească scurgerea timpului cu toate ale lui, în speţă, primise între zidurile sale pe închinătorii lui Alah cu ceea ce aveau bunăcuviinţă în religia lor. Căci turcii, oameni cinstiţi

în negoț, pînă la ultima para, cumpătați în prînzurile lor, neadmițînd jocurile de noroc, nici trufia încăierărilor în doi, care în Franța se cheamă duel, păstrează la rîndul lor, ceea ce avusese bun Bizanțul. Nu stricaseră bisericile creștine, iar pe grecii dispuși să se supună nu-i scuipase ca pe niște măsele stricate.

Iată, acest grec care-i slujea cu dreaptă credință, era dregător și sfătuitor al Porții în problemele dinafară. El însuși produs al acestei ciudate osmoze dintre Bizanț și noua împărăție a Profetului, Alexandru Mavrocordat avea purtările unui turc de vază, dar avea, pe de altă parte, larga cuprindere a politicii europene, ceea ce aducea mai degrabă scîrbă minții lenește a turcului. Un timp, dușman al lui Brîncoveanu, uneltind chiar pentru mazilirea lui cînd abea fusese numit domn, fusese înduplecat cu numeroase pungi de aur să vină aici, căci la galbeni se nărăvise la fel ca și stăpînii lui. Poate se adăuga la aceasta și curiozitatea de a cunoaște la curtea sa pe acest principe ambițios, despre care se spuneau felurite lucruri. Iată, îl vedea încercînd să refacă fastul slujbelor bizantine, avînd chiar un mitropolit al scaunului său, cu toată fala cuvenită.

După petrecerea primelor trei zile ale nunții, fu invitat să se hodinească la Mogoșoaia, o curte boierească din afara Bucureștilor. Vodă însuși îl urmă, lăsîndu-i pe alții să petreacă mai departe și să se veselească.

La această dată a lui noiembrie 1692 se aflau la Mogoșoaia case bătrînești acoperite cu șindrilă, cuviincioase case văruite în alb, cu prispă lungă susținută de stîlpi de lemn și fără etaj. Construise Brîncoveanu în 1688 — anul înscăunării sale ca domn — un paraclis pentru închinăciune în zilele de duminică, atunci cînd familia sa poposea aici.

În sala cea mare a conacului, simplă sufragerie cu masă lungă de stejar meșterită după moda florentină, cu jețuri la fel, avînd spătare înalte, se adunară trimisul Porții și vodă cu cei doi sfetnici de încredere ai săi, Mihail și Constantin Cantacuzino.

Ferestrele erau înguste aducînd puțină lumină, dar pe masă ardeau lumînări de ceară curată în sfeșnice de

argint. Aruncau blîndă lumină asupra pocalelor frumos cizelate, a tipsiilor încărcate de fructe.

Mavrocordat era așezat în fruntea mesei. Bărbat înalt, cu frumusețe ce trebuie să fi stat în tinerețe alături de cea a efebilor dăltuiți în marmoră albă din vechea Grechie, avea ferestrele ochilor cu ape de o calmă visare, nasul prelung, iar sub mustața moale, coborîtă pînă la bărbița scurtă, o gură cărnoasă, frumos modelată, dovedind înclinare spre bucuriile vieții, generozitate întoarsă poate numai spre ale sale trebuințe lumești.

Îi plăcea tihna de aici, vorbirea în limba sa, pe care aceștia o foloseau cu știință culeasă din cărți, nu cu aceea a grecului de pe stradă. Dealtfel, curiozitatea ce-l mînase încoace fusese hrănită de ce știa în legătură cu cei doi Cantacuzini, aici de față. Familie rămuroasă care dăduse mulți generali în timpul Imperiului bizantin, cărturari și chiar un împărat, pe Ioan Cantacuzino, se bucurase de o vitalitate deosebită, trecînd la îndeletniciri negustorești după căderea Constantinopolului atrăgîndu-și nu de puține ori mînia sultanului pentru averile strînse, mînie care mersese pînă la spînzurarea unui strămoș al acestora, Mihail zis Șeitan Oglu, și mai tîrziu a bunicului acestora, Andronic Cantacuzino, cel ce fusese un sfătuitor de nădejde al lui Mihai Viteazul. Nu lipsiseră din istoria acestei familii nici faptele de arme glorioase, nici aplecarea asupra cărților (Matei, fiul acelui Ioan Cantacuzino, dăduse la iveală un neegalat comentariu asupra „Cîntării cîntărilor", foarte apreciat la vremea sa), nici traiul îmbelșugat, nici prăbușirea urmată de fuga misterioasă sub amenințarea gîdelui. Un timp fusese cea mai puternică familie din Istanbul, în care-și puneau speranțele toți grecii rămași acolo după căderea imperiului bizantin. Sigur că Poarta simțise amenințarea acestora, destul de trufași ca să-și asume riscul de a reface imperiul bizantin prin comploturi și cabale, destul de nebuni ca să nu se mulțumească cu averile dobîndite (acel Mihail, zis Șeitan Oglu, fusese omul de încredere al marelui vizir, prim furnizor al Porții, aducînd din Rusia blănuri

scumpe și mărfuri de tot felul), și să dorească binele tuturor creștinilor rămași sub mîna turcului.

Așa gîndea Alexandru Mavrocordat: numai nebunii cred că pot învia steaua unui imperiu apus. Istoria merge înainte, și dacă te numeri cumva printre cei ce dețin la un moment dat ițele istoriei, trebuie mai întîi să te uiți bine în jur, să cunoști bine realitățile și apoi să întreprinzi ceva. Adînc cunoscător al istoriei neamului său, Mavrocordat păstra un soi de mîndrie nostalgică pentru secolele de fală din care descinsese întreaga cultură a Europei, o mîndrie care-i permitea să privească de sus pe turcomanii abea pripășiți pe continent și chiar pe ambasadorii altor țări cu care avea de-aface. Atît. O mîndrie a sa, pentru sine. Căci altfel, știa să-și învăluiască purtările în atitudini îndatoritoare, în vorbe care să-i ungă pe inimă pe cei din jur, și chiar în supușenic aparent lipsită de voință, dacă era nevoie. Toate acestea făceau parte din arsenalul său de înțelepciune. Nu spune evanghelia „fii blînd ca porumbelul și înțelept ca șarpele"?

Își număra mătăniile cu degetele lui lungi, moi, cu unghii îngrijite. Purta întotdeauna la el un șirag de mătănii aduse de la Muntele Athos. Gestul prin care degetele se mișcau cu repeziciune numărîndu-le boabele era singurul ce trăda un neastîmpăr bine înfrînat, dar pentru un ochi mai puțin pătrunzător putea să fie un simplu gest evlavios și-l înrudea astfel în mod fericit cu prinții bisericii. Număra mătăniile, dar nici un mușchi de pe fața sa nu arăta concentrarea, sau alte stări ce i-ar fi permis celui cu care sta la sfat să-l cîntărească, să-l dibuiască.

— Domniile voastre mi-au dăruit una dintre cele mai alese găzduiri și numai trebile ce mă așteaptă la Poartă mă fac să mă rup prea curînd plăcerii de a vă fi oaspe.

— Ne bucurăm că puținul pe care-l avem este în stare a mulțumi un înalt dregător al Porții.

— Știm și ne bucurăm că domniile voastre nu ați apucat pe calea hainirii, așa cum au făcut-o alții dinainte, și dați Porții ceea ce i se cuvine.

— Așa vom face și de-aci înainte, luă cuvîntul spătarul Cantacuzino. De aceea ținem să amintim înălțimii

voastre că zvonurile care au ajuns la Poartă pe căi lăturalnice cum că am pregăti oaste de țară, nu-s adevărate. Ne bucurăm de oblăduiala Înaltei Porți și n-avem nevoie de o oaste a noastră. Ne ajunge oastea de curte care este mică : seimenii cu 6 steaguri, cazacii cu 12 steaguri, catanele cu 3 steaguri și cîțiva tunari, să-i numeri pe degete. Asta pentru cazul unor revolte din popor, să apărăm Curtea Domnească. Acea oaste din 2000 de călărești care s-a pornit peste munți împotriva generalului Heissler a fost întocmită în pripă pentru sprijinirea oastei turcești. Și tot în pripă a fost desfăcută, după împlinirea rostului său.

— Iar pentru a uita înălțimea-voastră necazul pe care i l-a adus acel unchi și înaintaș al meu, glăsui vodă, ne simțim datori a da pe fiece an cîte 200 pungi cu aur, care să fie ale înălțimii-voastre, de la care nădăjduim protecție pe lîngă sultan și vizir.

Mavrocordat înclină ușor capul în semn că este o orînduială dreaptă aceasta.

— Cred că socotiți la fel ca mine : atîta timp cît vă bucurați de libertatea legii voastre și țara nu devine pașalîc, niciun preț nu e prea mare.

— Așa e, înălțimea-ta. E mai rea stăpînirea austriacă ce s-a înfiripat în Transilvania și care pe lîngă bunurile pămîntului năzuiește să se strecoare în sufletele oamenilor, să le ia credința ortodoxă moștenită din bătrîni.

Mavrocordat era încredințat că vorbele acestea rostite de Brîncoveanu nu-s simple vorbe de diplomație. Avea știință de sprijinul pe care Brîncoveanu îl acorda patriarhului Dionisie al IV-lea, rudă a Cantacuzinilor, de daniile făcute mînăstirilor de la Muntele Athos și Sinai, chiar și mînăstirii Sumela din îndepărtatul Trapezunt. Această continuare a bunelor tradiții bizantine, aducea iar în mintea domniei-sale bănuiala că trufia acestui principe mergea pînă acolo încît năzuia să strămute obiceiurile curții bizantine la această curte mică și deloc neatîrnată. Îi era pe plac protecția ortodoxiei, dar n-avea de gînd să încurajeze pe față gesturile imperiale la care aceștia se dedau. Încuviințarea tacită din parte-i, le era deajuns.

Stolnicul îi puse la îndemînă o carte în greceşte scoasă de sub tipar chiar în acest an. Îi vorbi despre tipografia înfiinţată de Brîncoveanu la Buzău în 1691, care fiinţa pe lîngă cea de la Bucureşti ce dăinuia din 1678 şi cea de la Tîrgovişte, încă şi mai veche.

Secretarul dragomanului Porţii mîngîie cu degetele-i fine foile acestei cărţi greceşti, atît de proaspătă, că încă se simţea mirosul cernelei.

— Are poate ştiinţă înălţimea-voastră că am adus anume de la Constantinopol tipograf priceput, pe numele său Andrei, venit tocmai din Iviria, de la chirchizi. E om harnic şi bun rînduitor al trebilor tipografiei. Aici, la noi, s-a călugărit, luîndu-şi numele de Antim. El a terminat biblia în româneşte începută sub Şerban.

— Am auzit, am auzit. Şi m-am mirat, drept să vă spun. Nu că m-ar interesa trebile dinlăuntrul acestei ţărişoare (Mavrocordat sublinie acest din urmă cuvînt pentru a le mai tăia din aripi acestor boieri care se purtau ca nişte înalţi demnitari), dar aşa... ca un creştin oarecare, mă întreb de ce este scrisă pre limba română şi nu în slavonă, care e limba obişnuită în care s-au tipărit pînă acum cărţile în partea asta de lume?

— Desigur înălţimea voastră ştie că ar fi fost o limbă de împrumut, pentru că norodul de aici nu o cunoaşte, numai călugării şi diecii ştiu s-o tălmăcească.

Dar de vreme ce slujba, mai toată, se face în biserică pre limba poporenilor, de ce să fie cărţile scrise altfel.

— Dacă înălţimea-ta ai cunoaşte limba vorbită de poporeni, ai avea ştiinţă că cele mai multe cuvinte sînt latineşti şi chiar cele care sună niţel altfel, tot din tulpină latinească sînt pornite. Cît despre înlănţuirea lor în vorbire, la fel ca în latină se înlănţuie. Şi dacă limba unui neam arată cel mai bine chipul maicii sale, aşa cum un om ce a avut nenorocul să-şi piardă mama de la naştere şi nu-şi aminteşte cum arăta, dar el păstrează în sine ceva din înfăţişarea ei şi chiar din felul ei de

a fi, tot așa și un neam nu se poate lepăda de moștenirea limbii și e dreptul său să o folosească.

— Văd stolnice, că-ți place a folosi scolastica deprinsă la Padova și mă faci să cred niște lucruri nemaiauzite.

— Aici, la noi, nu-s de tot nemaiauzite, că oamenii de rînd își zic rumâni, și măcar că această numire a ajuns tot una cu „om ajuns la sapă de lemn", trebuie să fi pornit ea de undeva, dintr-o cunoaștere pe care veacurile au acoperit-o cu nemila lor, pînă într-atît au acoperit-o încît nu mai știu care sînt rădăcinile. Dar noi, dacă știm latinească și am avut în mînă cărți ce pomenesc despre venirea împăratului Traian cu armată mare prin locurile acestea, putem cuteza a înlătura obrocul nemilos al vremii și a-i privi ca pe urmașii vajnicilor romani.

— La ce bun toate astea, stolnice?

— Pentru a-și folosi neamul acesta mai bine limba sa, nu numai în vorbire, ci și în scriere. De este fapta asta de nimică sau de e cu adevărat un bun, asta o va arăta viitorimea.

Mavrocordat îl privi îndelung pe stolnic, cu un soi de tristețe nostalgică. Dacă grecul ar fi fost o fire mai vioaie, privirea aceasta ar fi fost mai degrabă ironică. Căci se întreba la ce viitorime se ridică boierul valah. Un om, fie el boier mare, înfăptuiește ceva pentru sine și ai săi apropiați. Numai împărații cutează gesturi pentru un neam și viitorul său. Iată că se vădea ceea ce doar bănuise: oamenii din stirpea aceasta au năravul unor gesturi gratuite, ce nu le aduc lor un folos imediat. Ca și acel Mihail Șeitan Oglu ce complotase în numele tuturor creștinilor din Istanbul, ca și bunicul lor Andronic, care-l susținuse pe voievodul Mihai, ca și Drăghici, fratele mai mare al acestor doi Cantacuzini, aici de față, care se pornise anume la Istanbul ca să schimbe cerința Porții de a lua, pe lîngă haraciu, și un număr de copii pe fiece an din acest principat, năzuință și zbatere de la care i se trăsese moartea.

Ceea ce la un altul ar fi fost ironie, pe chipul lui Mavrocordat era doar o tristețe izvorîtă din neînțelegere. Iar mai în adînc, în zonele nemărturisite ale cu-

gelului, acelea care și pentru sine erau acoperite, era un soi de ciudă pentru purtările princiare ale acestora.

El, unul, ieșise dintr-o familie de greci din clasa de mijloc. Fusese un învățăcel tenace pentru a deprinde obiceiurile actualilor stăpînitori ai Istanbulului și reușise cu vîrf și îndesat să le fie pe plac. Bunicul și străbunicul acestora fuseseră tot negustori. Dar purtările acestor urmași vroiau să arate că aceea fusese o stare vremelnică în ghenealoghia lor și tot ceea ce făceau, era ca să se uite trecerea prin acea stare dictată de împrejurări. Purtările lor erau un fel de praf aruncat în ochii acestui înalt demnitar al Porții. Ca să-i amintească lui că pe vremea cînd străbunii lor țineau în mîini soarta unui imperiu, străbunii lui făceau parte din gloată. Ei bine, va înghiți acest afront, atît cît va fi nevoie îl va înghiți. Dar va veni și vremea cînd le va arăta că el este cel puternic!

Acesta era rîul subteran, năclăit și mocirlos ce zăcea în cugetul înaltului dregător. Atît de adînc încît abea de îl presimțea. Dar înaltul dregător era un om de lume și știa ce se așteaptă de la el într-o anumită situație. Aici el era un reprezentant al suzeranului lor — Poarta Otomană — dar liber să cunoască trebile bisericii ortodoxe și deloc potrivnic unor înfăptuiri pe această cale. În plus, vroia să le arate întinderea cunoștințelor sale. Așa că zise :

— În trebile dinlăuntru ale acestei țări, eu nu mă amestec. Dar cărți tipărite, asta da, e un lucru de mare folos și sînt trebuitoare — o mulțime — și pentru alte mînăstiri. De la Muntele Athos și Sinai, chiar din Iviria și îndepărtatul Trapezunt.

— Le vom face, în grecește și chiar în limba arabă de va fi nevoie. Avem aici, la Academia Domnească, traducători pricepuți în grecește, cum sînt Sevastos Chimenitul, Ieremia Cacavela, Ion Comnenul. Dar ce zic eu? Sevastos a fost învățăcelul înălțimii-voastre la Academia elinească din Constantinopol. Nu-l cunosc eu atît de bine precum îl cunoaște înălțimea-voastră.

Cu sprijinul lui și al altora am vrea să punem aici bazele unei Academii pentru fii de boieri care vor să se adape la izvorul cărților.

— Și nu numai pentru ei, adause domnitorul.

— Atunci pentru cine încă? vru să știe înaltul oaspe.

— Mă gîndesc că, odată porniți cîțiva, știința de carte se va răspîndi ca o pecingine, cea mai binecuvîntată pecingine ce există și vor pohti chiar fii din popor să învețe. Cei pregătiți la Academie vor merge să-i învețe buchile pe oamenii de rînd. Vor avea de la mine bani și tot sprijinul. Niște case speciale pe lîngă curțile boierești, de va fi nevoie.

— Vezi departe măria-ta, dar nu știu ce treabă vei face cu țăranii știutori de carte.

— Apoi nu-i nevoie de filosofie și retorică pentru a avea un popor luminat. Un an sau doi de carte în copilărie îi sînt de folos omului o viață întreagă ca să ia în mînă o cărțulie cu sfaturi gospodărești, sau un cronic cu fapte din istoria neamului, sau biblia, așa cum în alte țări măcar la zece familii găsești o biblie în casă.

— Și pînă atunci, la Academie, spudeii vor învăța retorică și filosofie?

— Acestea și încă astronomie și fizică, latină și elină.

— Văd că năzuiți la o academie adevărată, ca cea de la Padova sau de la Constantinopol și ați și reușit să înduplecați profesori de la Constantinopol să vină aici.

Mai vedea el Mavrocordat și altele. Mîndria acestora de a domni peste un popor ce se trage din romani, era un lucru nou pentru el, abea acum auzit. Ea se adăuga la celelalte pricini de mîndrie ale acestei familii. Cele pentru care își însușiseră stema cu vulturul cu două capete a imperiului bizantin și o puneau în fruntea tuturor actelor lor. Vroiau poate să arate lumii întregi că acest principat este o fărîmă a imperiului roman de răsărit. Păstrarea conștiinței originii în cugetul acestui popor putea înlesni și lucrarea lor grea și anevoioasă, în care nu se știe de vor izbîndi. Dar încercarea lor i se părea îngemănată cu o altă încercare a unui principe de la începutul acestui secol. A voievodului Mihai de a înmănunchea cele trei țărișoare din jurul munților într-una singură, pe temeiul că locuitorii lor sînt de același neam. Acela folosise puterea armelor. Aceștia în-

țeleseseră că nu era momentul s-o folosească sau nu se pricepeau s-o facă. Dar încercau un lucru care, de ar fi să izbîndească, ar putea deveni la rîndul lui o armă.

Mavrocordat dădu din cap și zîmbi pentru prima dată la această întrevedere. Avea să-și păstreze această constatare pentru sine. De va fi să lovească această armă peste secole, atunci cînd nici el, nici cei ce o pregăteau nu vor mai fi, nu intra în îndatoririle sale să-i prevină pe actualii stăpîni. Și, în scurta viață ce-i era hărăzită, avea să profite de pungile cu aur promise de aceștia. Le accepta ca preț al tăcerii sale.

XIV

STOLNICUL CONSTANTIN DĂ SFATURI

Casa stolnicului din București nu era una dintre cele mai arătoase. Dealtfel, îndărătul bulumacilor groși, înalți cît stejarul, care formau îngrădirea ei, nu puteai vedea mare lucru nici atunci cînd treceai călare. Avea puține acareturi, iar curtea din jur nu ocupa o întindere mare. Era totuși casă solidă din cărămidă, cu un cat și cu acoperiș din foi de plumb, lucru rar la acest timp în București. Împărțirea interiorului fusese făcută de arhitect italian, rezervînd cea mai mare parte a parterului pentru biblioteca stolnicului, care îi servea și drept cabinet de lucru. Era această bibliotecă vastă, nu atît pentru preumblarea în lungul și-n latul său, atunci cînd stolnicul își căuta gîndurile, cît mai ales pentru orînduirea pe două laturi, din podele pînă-n tavan, a unor volume prețioase legate în piele de vițel, tipărituri și manuscrise venite din toate părțile Europei. Ferestrele din cea de-a treia latură erau în stil gotic, cu arc frînt deasupra, cu o baghetă de piatră la mijloc, împărțindu-le în două, fiecare parte avînd arcuri mici, trilobate. Locul rămas pentru geamuri avea vitralii prețioase aduse de la Viena. Lumina îndulcită care trecea prin ele scotea din umbră

biroul cu sculpturi bogate, banchete și jeturi florentine, un glob pămîntesc de mari proporții, care lăsa să se vadă că boierului învățat îi place să vadă întinderile țărilor pe unde nu umblase și n-avea să umble vreodată. În tinerețea domniei sale cercetase cărți despre rostul aștrilor, preocuparea aceasta adăugîndu-se înclinației spre retorică și logică, spre metafizică și chiar spre strategia militară. În urmă cu cîțiva ani întocmise o schiță cartografică înfățișînd asediul cetății sîrbești Petrovaradin, la cererea Ligii Sfinte din care făceau parte asediații, dar și armatele austriace care le veneau în ajutor. Adunînd date de la informatorii săi migălise cu multă grije locul taberei turcești, cetatea și în preajma ei fluviul Danubiu, mișcarea trupelor și a vaselor pe fluviu. Acum pornise la o altă înfăptuire de mai mari proporții : harta Țării Românești, cu toate rîurile, orașele și drumurile sale, așa cum nu se mai făcuse alta.

În sertarele biroului se aflau într-o ordine desăvîrșită hîrtii cu prescurtări de texte despre istoria țării, culese cu strădanie din lucrările celor care se interesaseră vreodată despre locuitorii ținutului dintre Dunăre și Carpați, dar mai erau și liste întregi cu cuvinte elinești, în fața cărora stăteau cele românești, care li se potriveau cel mai bine, însemnări despre plante folosite în popor ca leacuri, scrisori primite de la cărturari din diferite părți ale Europei.

Constantin, fire meditativă, iubea mult tihna studiului, dar totodată tindea să-și înalțe un monument prin faptele sale, una dintre acestea fiind susținerea domniei nepotului Brîncoveanu, domnie ce pornise în ape destul de tulburi, dar iată, se menținea de mai bine de patru ani, făcîndu-și drum printre neprieteni și dușmani ca printre țepii scaieților și săbiile trestiilor. Întîmplările de-o viață prin care trecuse stolnicul și familia lui îi arătaseră că mai primejdioși sînt neprietenii de aici, din țară. Cînd se afla copil mîncase pîinea pribegiei în Transilvania împreună cu familia sa care-l urmase pe fostul domnitor Constantin Șerban. Apoi, dacă reveniseră în țară, sub Mihnea vodă, care le dăduse asigurări de tihnă, răgazul fusese înșelător și de scurtă durată. Nu era de mirare atîta timp cît domniile din

Țara Românească erau rodul întîmplării și al greutății pungilor cu aur.

Acest Mihnea, fiu al unui negustor din Fanar, își schimbase numele de Franți în Gioan beiul, apoi în Mihnea, Michael pentru blazon, și după vîrsta de patruzeci de ani devenise domn în schimbul a 200 000 de galbeni. Nu vedea domnia decît în chipul unei autocrații depline, iar pentru aceasta îi stăteau în cale atît boierii cît și suzeranul de la care o obținuse — Poarta otomană. Vroia să-i macine pe acești doi dușmani ai săi într-o încleștare teribilă. Așa că, pe de o parte încercase să-i determine pe boieri să pornească o răscoală antiotomană, iar dacă aceștia se lăsau greu, se pornise cu tot felul de pîri la Poartă împotriva celor mai de vază dintre ei. Printre aceștia se afla și postelnicul Constantin, tatăl stolnicului. El hotărîse să ia din nou drumul pribegiei, de data asta în Moldova, la cei doi frați ai postelnicului, boierii Toma și Iordache Cantacuzino. Și bine făcuse, căci Radu Mihnea al III-lea se pornise să căsăpească boierii din Țara Românească, chemîndu-i pre ei la Curte și, în sunet de dairale și timpane, căsăpindu-i ca pe animale. Alți șaisprezece boieri fură atrași în cortul trimisului sultanului și omorîți de o ceată de tătari.

Îi stătea pe inimă lui Mihnea că-l scăpase din mîini pe unul dintre cei mai de vază boieri. Îl înduplecase pe sultan să trimită doi capugii în Moldova după postelnic și luase acesta drumul Țarigradului cu moartea în suflet. Dar era stăpîn pe el bătrînul postelnic și știa să stăpînească și împrejurările și dacă s-a aflat în fața divanului de judecată, atunci s-a apucat să spună despre toate uneltirile lui Mihnea. Nu era de acord cu politica lui Mihnea nu numai în problema boierilor pe care se pornise să-i împuțineze nesuferind în preajmă decît oamenii supuși, care să vadă lucrurile cu ochii lui, dar nici în trebile tîrgurilor și satelor cu totul străine lui și pe care nu-și da nici o osteneală să le cunoască.

Puternicul vizir Koprülü îl cunoștea de multă vreme pe postelnic și vedea limpede că niciodată nu vor sta la același nivel talerele balanței dacă pe unul se vor așeza faptele zănaticului Mihnea și pe celălalt cumpă-

tarea și înțelepciunea acestui om al pămîntului, tată a doisprezece copii. Așa că-i dăduse drumul să plece în liniște la Iași, iar galbenii pe care Mihnea îi trimisese pentru uciderea postelnicului nu-i primise vizirul, ieșindu-și odată din obiceiurile lui de bun prețuitor al metalului nobil.

Prețuirea pe care stîlpul Porții Otomane i-o acorda postelnicului se vădise un an mai tîrziu cînd, înainte de a înființa un pașalîc la București, pe care gineri-su, Mustafa-pașa, se și pregătea să-l ia în primire, vizirul îl chemase din nou pe Constantin Cantacuzino ca să știe cum stau lucrurile în Țara Românească și ce sorți de reușită va avea acest pașalîc. Boierul român îi arătase că multă caznă și cheltuială vor avea de depus funcționarii Porții ca să schimbe o stare de lucruri cu alta, că oamenii sînt îndărătnici și dacă slujbașii țării reușesc să ia de la ei haraciul și zehereaua și dijma o fac pentru că știu cum să-i ia, și ce nevoie are Poarta de griji în plus, cînd și așa primește danii grele din Țara Românească și apoi de unde pot ști că țările din jur nu vor găsi în asta prilej de război pentru apărarea unui principat creștin, acum, cînd lucrurile s-au mai liniștit și chiar austriacul și-a tras trupele în matca sa?

Din nou hotărîrea vizirului fusese schimbată, spuind că la o adică el nu dorea decît să se stăvilească odată frămîntările dintre partidele boierești și dacă boierul român își ia misiunea să prepuie un domn pașnic, atunci n-au decît să-și vadă de trebile lor.

Postelnicul ar fi putut atunci să rostească numele unuia dintre fiii săi pentru scaunul țării. Drăghici, cel mai mare, era trecut de treizeci de ani, Șerban avea douăzeci și șapte. Dar nu năzuia la măriri. A plecat urechea la rugămintea lui Grigoraşcu din familia Ghiculeștilor, care fusese crescut la Iași și dacă cunoștea obiceiurile și nevoile de acolo se cheamă că era al neamului acesta, apoi era un bărbat cumpătat, mai degrabă șovăielnic, nădăjduind postelnicul că dacă-i va sta ca sfetnic în preajmă va reuși să-i inspire și hotărîrea de care ducea lipsă. Numai că firea aceasta șovăielnică a noului domn avea să fie pierzarea bătrînului postelnic. Stroe Leurdeanu și alți cîțiva au picurat în auzul

domnitorului tot felul de vorbe înveninate și au reușit să subțieze încrederea în binefăcătorul său, căruia, în înfierbîntarea dorinței de domnie, Grigoraşcu îi dăduse o scrisoare cu cele mai călduroase asigurări de bine. Dar acum el era domnul! Poate că umilința lui de atunci îl îngreţoşa. Făcuse totul ca să-i fie pe plac bătrînului acesta ce se simțea atît de deasupra boierilor din țara sa, încît își permitea să privească cu dispreț scaunul domniei. Se vede că punea mai mult preț pe uneltirile din umbră.

Gîndire limitată, fire temătoare, Grigoraşcu Ghica socotea primejdios tot ce nu putea înțelege. Hotărînd uciderea postelnicului curma odată pentru totdeauna șirul pîrîlor care-l încolțeau din partea celor mai apropiați și înlătura această familie primejdioasă de lîngă scaunul său.

Bătrînul postelnic fusese luat din casa sa de la Mărgineni, purtat ca un proscris în car cu boi pînă la Snagov și sugrumat în trapeza mînăstirii de acolo. Pentru familia lui urmaseră ani grei... Șerban fugise din țară, dar ceilalți fuseseră mai întîi întemnițați, bătuți și batjocoriți, puși în convoi să care piatră și var pentru repararea caselor domnești.

Constantin era tînăr pe atunci, abea se întorsese de la Padova, și scîrba încercată față de răutate și silnicie îi apăruse ca cea întîmpinată de călătorul vesel și fără griji care merge pe un drum drept și cade deodată într-un hățiș plin de scaieți, păianjeni și lipitori ce ți se agață de haine, te zgîrie și îți ung pielea cu balele lor scîrboase.

Vremea aceea trecuse, dar ea îl însemnase pentru totdeauna pe Constantin. Devenise prevăzător mai mult decît este nevoie. De undeva, de unde nu te aștepți sau într-o zi mai senină decît altele putea răsări o primejdie care să crească ca aluatul și să se lățească, înainte ca să te înarmezi și să fii în stare să-i ții piept. Primejdie de aici, din interior, mai degrabă decît din partea dușmanilor știuți. Fire meditativă, iubind cărțile și viața de familie la fel ca tatăl său, își impunea să fie foarte atent la atitudinile și năravurile oamenilor din jur, dăruind pentru aceasta o parte destul de bună a timpului

său, deşi i-ar fi fost mai pe plac să stea deoparte, la o moşie a sa din afara Bucureştilor. Dacă liniştea şi tihna era condiţionată de ţinerea frîielor puterii în mîinile familiei sale, şi mersul lucrurilor o dovedise, atunci trebuia să vegheze ca cineva din familia sa să stea în scaunul ţării. Şerban, fratele său mai mare, îi tăiase fără milă pe boierii neprieteni şi se pricepuse să inspire teamă celor rămaşi. Ba năzuise să inspire aceeaşi teamă celor din familia sa. În ultima parte a vieţii încercase să forţeze mîna maicii lor, Ilina, să schimbe testamentul în favoarea lui. Avea Şerban firea impetuoasă şi năvalnică a acelui strămoş al lor, Mihail, zis Şeitan Oglu, ceea ce în limba turcilor se cheamă Fiul diavolului, căci spăimîntase întreg Istanbulul cu felul cum ştia să se strecoare printre primejdii şi tot în picioare cădea, cu fascinaţia pe care o răspîndea în jur şi cu îmbogăţirea rapidă.

Abea apucase Şerban să-şi dea duhul că fraţii săi, spătarul şi stolnicul, adunaseră pe boierii de încredere să meargă să-l pună în scaun pe nepotul Brîncoveanu. Cu firea-i cumpănită şi deprinderile de bun gospodar era cel mai potrivit pentru a rotunji avuţia ţării, atît de trebuitoare la acoperirea haraciului şi zaharelei cerute de Poartă.

Dar stolnicul veghea mai departe. Veghea ca nepotul să nu se socoată un vîrf al familiei şi să ştie că fără sprijinitorii săi ar fi rămas un boier cu dregătorie înaltă. Atît.

În seara asta îl aştepta să vină. Cina în sînul familiei stolnicului în fiecare sîmbătă seara era un obicei mai vechi, aproape un ritual, discuţiile dinaintea ei un prilej de a-şi limpezi unele lucruri cu adîncime şi dacă acum dezlegau mai puţin tainele cărţilor şi lăsau loc mai mare pentru nevoile cîrmuirii, Dinu lua aceeaşi atitudine de învăţăcel în faţa unchiului său. Nu era nevoie să se umilească pentru aceasta. Nu se umilise nici cînd era un tinerel căruia abea îi dădeau tuleile bărbii. Unchiul său, tăcut şi îngîndurat, cu gesturi măsurate şi privirea pătrunzătoare, fusese primul bărbat căruia dorise să-i semene şi rămăsese astfel, căci nu-l văzuse pierzîndu-şi cumpătul sau încolţit de situaţiile grele.

Îndată ce auzi huruitul caleștii urmat de vocile din antreu, stolnicul merse să-l întîmpine. Dinu scoase haina grea de blană ajutat de Vasile, sluga mută și surdă a stolnicului. Blana mirosea a geruială și aer proaspăt. Acest decembrie venise cu un vînt tăios, deși pînă acum nu ninsese, nici lapoviță nu venise dinspre munte.

Brîncoveanu purta pe dedesupt haină de mătase vișinie, pantaloni negri strînși pe coapse după moda italiană și botfori din piele moale, toate acestea scoțîndu-i la iveală sprinteneala mișcărilor, ținuta încă tinerească. Merse să-și încălzească mîinile în fața căminului, în care ardea un butuc gros.

Îi plăcea domnitorului în casa acestui unchi și dascăl al său mirosul de podele proaspăt ceruite, prin coridoare mirosul de rășină ce arde în cățui și parcă și un vag parfum de lăcrămioare, care nu știa de unde vine. Parfumuri amestecate, de casă bătrînească. Îi aminteau de propria casă părintească de la Brîncoveni.

Se gîndi că, la rîndul său, stolnicul a încercat să aducă pe cît posibil în casa aceasta ridicată în inima tîrgului sufletul bătrînei case a tatălui său, postelnicul, de la Mărgineni. În timpul prigoanei Cantacuzinilor casa aceea arsese. Pierderea ei fusese pentru unchiul său ca pierderea unei ființe dragi.

Ridică glas și-i spusese stolnicului părerea aceasta a sa.

— Într-adevăr, Mărginenii erau locul îndrăgit de taica. Se simțea un om fericit cu cărțile sale și cu întreaga familie în jurul său. Cînd trebuia să facă drum la Curtea Domnească de la Tîrgoviște sau pînă la Istanbul, nouă, copiilor, ni se părea că pleacă peste mări și țări. Cred că asta venea de acolo că îl vedeam gînditor, și pe ceilalți adulți din casă cu chipuri prelungi, trase de îngrijorare. Parcă presimțea bietul taica ceva. Dar noi, copiii, ce să știm? Ni se părea că așa va fi pînă la sfîrșitul veacurilor: toți adunați într-un mănunchi, în jurul unui om puternic.

— Cred că domnia-ta îi semeni cel mai bine bunicului.

— Mde... Taica a avut parte să cunoască măriri, dar asta nici o bucurie nu-i aducea. Cînd se întorcea de la

curtea domnească era bucuros că ne revede, dar dacă îl întreba careva cum este acolo, se întrista. Spunea că omul peste care dă năpasta puterii își schimbă firea. Își pleacă ușor urechea la spusele sfetnicilor pizmăreți, cît despre puterea de a împărți dreptatea în Divan i se pare că e tot una cu bunul său plac. Devine mai sărac și temător. Ca o casă rece, în care nu pătrund razele soarelui. Atunci nu înțelegeam cum vine asta...

Brîncoveanu se juca cu un cuțitaș din os, din acelea pentru tăiat hîrtia. Cunoștea firea pesimistă a unchiului său, îi știa și rădăcinile. Prigoana îndurată în anii mai tineri nu putea să nu lase urme. Era un neajuns al firii acestui om luminat, pentru care nu se mai putea face nimic. Dar în privința lipsei de omenie a celor ce-și zic „Unșii lui Dumnezeu", era și el de aceeași părere. Zise cu voce moale, ca pentru sine :

— Soarta conducătorului, fie că se numește el duce sau principe, rege ori sultan, este de a-și simți singurătatea. El este deasupra tuturor și preste el se află numai cerul. Puterea ce o are de a lua hotărîri, uneori distrugătoare pentru alții, nu este de natură să-i aducă bucurie sau împăcare sufletească, mereu îi va rămîne un sîmbure de îndoială firească, chiar dacă pravilele spun că însuși Dumnezeu i-a înarmat brațul.

— A auzit careva dintre puternicii timpurilor glasul lui Dumnezeu încurajîndu-l și aprobîndu-l?

Stolnicul pusese întrebarea cu glas moale și cu oarecare tristețe îngîndurată, aplecînd capul pe umărul stîng.

Uneori, Brîncoveanu asemuia cugetul acestui înțelept unchi al său cu o fîntînă adîncă, cu întunecimi de nepătruns. El lua din creștinism parabolele despre omenie și îndrumările de bine pentru un trai cinstit, dar nu era deloc înclinat spre recunoașterea miracolelor și supraomenescului. Poate nici nu credea în existența unei divinități. El mai degrabă se prosterna în fața învățăturii din cărțile filosofilor greci.

Schimbară vorba, preocupați de veștile pe care iscoadele trimise în afara hotarelor țării le aduseseră..

— Omul nostru ne trimite veste că a văzut la Poartă numai chipuri alungite de îngrijorare. Îi strîng arma-

tele imperiale ca-ntr-un cleşte, ultimele trei bătălii au fost pierdute de turci.

— Trebuie să ştii că armata otomană ştie să-şi regrupeze forţele. A dovedit-o şi-n alte dăţi, cînd a renăscut ca pasărea Phoenix. Aşa că, să nu ne grăbim, fu de părere stolnicul cu acelaşi scepticism care-l făcea să treacă mai greu la acţiune.

— Generalul Veterani aşteaptă de la noi o depeşă cu asigurarea că vom da tot sprijinul armatelor imperiale într-o bătălie decisivă.

— Să-i trimitem. Să nu creadă că promisiunea făcută acum un an a fost dată uitării.

Se aşezară la scris. Stolnicul mai trimisese şi alte depeşe în care îl lămurea cu amănuntul pe generalul armatei austriece despre toate mişcările turcilor. Căpătaseră din nou încrederea lui Veterani datorită acestor informaţii precise care contribuiseră la ultimele lui victorii. Împăratul însuşi fusese determinat să înţeleagă că valahii nu-i sînt potrivnici, dar tot ce pot face în momentul de faţă este să dea aceste informaţii şi să facă ceva rezerve de alimente pe care să le pună la dispoziţia armatei austriece în momentul cînd se va da bătălia cea mare, din care turcii nu vor mai avea scăpare.

Lucrurile acestea fuseseră spuse şi contelui Marsigli, trimisul austriac la Poartă, cu un an în urmă, cînd făcuse un popas în Bucureşti. La fel generalul Heissler care fusese eliberat de Brîncoveanu după bătălia de la Zărneşti, îl lămurise pe împărat prin viu grai despre poziţia valahilor. Neavînd oaste de ţară, bine strînşi în chingi de otomani, ar risca totul dacă s-ar alătura pe faţă austriecilor. Ţara nu vroia să fie prefăcută în paşalîc turcesc. Era binevenit şi ajutorul acesta cu informaţii precise, purcese chiar din inima imperiului otoman.

Quarrient, consilierul împăratului Leopold, avusese şi el o întrevedere secretă cu Brîncoveanu, în care se stabiliseră anumite lucruri pe placul împăratului. Trecuse acesta cu buretele peste fapta lui Brîncoveanu de la Zărneşti. Cu oastea turcească şi hoarda tătărască în

țară, principele valah nu putea proceda altcumva decît dînd ascultare suzeranului său.

Că Leopold înțelesese politica lui Brîncoveanu și-i acorda toată încrederea, reieșea din felul cum îi tratase pe boierii valahi, fugari din țară, care se duseseră la Viena cu plîngere împotriva Brîncoveanului și cererea ca oastea imperială să ocupe Valahia. Smintită cerere, după părerea stolnicului. Care împărat va da ascultare cererii unor fugari dacă interesele lui, anume, nu se potrivesc cu ce vor ei? Ori în momentul de față oastea împăratului Leopold purta bătălii cu cea turcomană, la hotarele celor două imperii, năzuind la o nouă linie pentru aceste hotare. Țara Românească intra în vederile amîndurora. De va fi ca balanța victoriei să încline spre turci, domnitorul ei actual știa la ce se așteaptă. O continuare a stării existente, cu posibile îmbunătățiri, sau, dimpotrivă, cu cereri mai mari de peșcheș. În orice caz, Poarta nu socotea treabă înțeleaptă să se amestece în orînduielile bătrînești din țară. Îi lăsa cu ale lor. Pe cînd, de va fi ca balanța să încline de partea austriacului, cine poate ști? Va fi bucuros împăratul să-și întindă brațul peste această țărișoară și atunci îi va pune în drepturi poate pe fugarii ce se aflau la curtea sa. Din păcate, printre ei se afla și Iordache Cantacuzino, fratele mai tînăr al stolnicului, credincios politicii duse de Șerban ce nu socotea altă alianță posibilă decît cu un împărat creștin. Șederea lui Iordache acolo, de care turcii știau, nu le putea fi de nici un ajutor fraților de aici, domnitorului însuși. Cînd Mavrocordat venise în țară și avusese acel sfat la Moțoșoaia, le spusese: „Nu credeți domniile voastre, că fratele mai tînăr pe care-l aveți, acel Iordache, face prea mare zarvă la curtea împăratului Leopold? Sultanul știe că n-are nici o încuviințare din partea domniilor voastre, totuși, dacă într-o bună zi va voi s-o ia altfel, nimeni nu va putea să-l împiedice s-o facă." Asta putea foarte bine să semene a prevenire. Adică, iată, puneți mai întîi zăbală celui din familia voastră care v-ar putea cășuna destul rău.

Așa stînd lucrurile, scrisoarea pe care o întocmeau acum către împăratul Leopold se cerea trimisă în mare

taină. Chiar fără știrea lui Iordache. Acela trebuia să știe că nepotul său, domnitorul, cît și frații săi din țară, sînt cu totul de partea Porții. Mai bine așa. Un alt trimis pe altă cale, va trebui să se înfățișeze lui Iordache cu sfat și rugăminte din partea stolnicului să facă o călătorie prin țările apusene ca, cel puțin un timp să nu mai fie văzut la curtea împăratului. Constantin ținea mult la acest frate al său. În vremile de prigoană de sub Ghica vodă, cînd membrii familiei Cantacuzino erau bătuți pe fiece zi la tălpi și fratele cel mic, Iordache, nu îndura bătaia și cădea în leșin, fratele său Constantin era acela care cerea să i se dea lui vergile pentru amîndoi și să fie lăsat în pace Iordache.

Cei doi bărbați, unchiul și nepotul, avînd între ei masa cu toate ale sale de scris și lampa cu glob frumos de Murano, întocmeau cu grijă înscrisul către împărat. Stolnicul vroia să arate o atitudine prea plecată. Viața, cu suișurile și coborîșurile ei, îl învățase că nu are nimic de pierdut dacă se umilește atunci cînd împrejurările o cer. Chiar umilința poate fi pusă în asemenea forme încît să-i dea celui puternic putința de a se simți nepereche, dar, în același timp, să fie îndemnat să admire mlădierea spiritului celui ce trimite scrisoarea...

Domnitorului nu-i plăceau asemenea temeneli. Corecta aproape fiecare gîndire a stolnicului, iar acesta o așternea pe hîrtie așa cum i se spunea.

Erau mulțumiți ei doi, cei ce știau că țin destinele acestei țărișoare în mîinile lor, erau mulțumiți unul de altul?

Cine poate ști?

Stolnicul ar fi trebuit să fie mulțămit că cel pe care l-a învățat și l-a înălțat și-a întrecut magistrul. A devenit adică domnitor plin de însemnătatea persoanei sale, pornit să trateze cu împărații lumii de la egal la egal. Dar firea calculată a stolnicului, preceptele sale de viață, cum era acesta — „capul plecat, sabia nu-l taie" —, nu puteau să-l facă prea mulțumit de pornirile trufașe ale nepotului său de soră. Chiar în acest început de domnie.

La rîndu-i, Brîncoveanu, admirînd în continuare înțelepciunea și erudiția bătrînului și nu prea de tot bă-

trînului său unchi, îl socotea destul de nepotrivit pentru întîmpinarea unor vremuri noi. În ultimul timp îi spunea prea adesea că nu-i bine dacă atrage privirile celor puternici asupra lui și asupra țărișoarei lor. Purtarea domnitorului, ar fi trebuit să fie, după părerea stolnicului, ca a unui moșnean îmbrăcat în straie modeste care nu cere admirația celor din jur. Admirația e foarte aproape de gelozire, iar gelozirea poate fi aducătoare de rele.

Brîncoveanu își lărgea tot mai mult legăturile cu alte puteri. În călătoriile sale ca tînăr spudeu prin țările evropene învățase a prețui destule la alte neamuri. Curios lucru, dar cunoscînd anume ce le deosebește, îți dai seama că sînt infinit de multe trăsături care le apropie. Dacă o asemenea cunoaștere se va face de la o cancelarie la alta, de la o curte princiară la alta, vor avea mai mult de cîștigat neamurile. Și poate va veni o vreme cînd mințile cele mai luminate vor recunoaște că puterea unui neam nu se află în cutezanța de a încălca hotarele altuia învecinat și chiar va fi de rușine o asemenea faptă, și vor căuta să-și arate puterea în construcțiile solide ridicate, în mulțimea cărților scrise și păstrarea bunelor obiceiuri.

Odată terminată scrisoarea pentru care domnitorul și sfetnicul său își apropiaseră frunțile de lumina globului de cleștar, Brîncoveanu fu pohtit la masă de către stăpîna casei. Se înțeleseră ca a doua zi stolnicul să cheme un om de încredere care va lua drumul Vienei. Aici, la el îl va chema, nu la Curte.

Dar în afara acestei înțelegeri, stolnicul mai avea să facă ceva. Avea să copieze pentru sine scrisoarea. Sora geamănă a acesteia avea s-o pună într-un sipețel tăinuit a cărui cheiță o purta mereu asupră-i. Așa făcea cu multe din înscrisurile importante trimise peste hotare. Nu se putea ști la ce-i vor folosi cîndva aceste scrisori de taină. Cu respectul său pentru fiece căpețel de hîrtie scrisă, se va fi gîndit stolnicul că ea ar fi putut deveni vreodată un document pentru istoria țării. Nu-i sta gîndul la timpul acela că toate scrisorile adunate în sipețel îi vor folosi ca o dovadă a hainiei nepotului său față de Poartă.

Așa aveau să se petreacă lucrurile cînd bătrînul avea să socotească domnia nepotului prea îndelungată și că sosise vremea ca domnia să se împrospăteze printr-o mlădiță tînără, mai bună, care nu putea fi alta decît cea dată de fiul său, Ștefan.

Deocamdată însă, Ștefan era un copilandru și-l așteptau alături de fratele său și de cele două surori pe domnitorul țării și pe tatăl său în sala de mese. Stolnicul ținea la un obicei vechi, deprins din casa lor de la Mărgineni, de a prînzi și cina toți membrii familiei laolaltă, de la bătrîni, pînă la prîslea. Tatăl său, postelnicul Constantin, se socotea un moșnean, un om al acestui pămînt, și chiar dacă era prielnic unor obiceiuri bune deprinse de aiurea, acesta — al strîngerii familiei în momentele de tihnă ale zilei — nu-l părăsea, ca fiind cel mai de seamă pentru prețuirea roadelor pămîntului, pentru prețuirea eforturilor părintești de către copii. Așa că acum, în jurul mesei înguste și lungi de stejar, se aflau toți cei patru copii ai stolnicului : Ștefan și Radu, Ilinca și Maria.

În lumina lumînărilor din sfeșnicele de argint, chipurile lor apăreau palide ca și cum ar fi fost măcinate de o mare emoție. Trecură să sărute pe rînd mîna voievodului, vărul lor.

Jupîneasa Safta, cu frumoasă statură, mișcări vioaie și un aer de bună dispoziție al chipului de femeie în floarea vîrstei îi dădu musafirului lămuriri asupra felului cum se usucă și se păstrează ciupercile peste iarnă, domnia-sa fiind mare meșteră în prepararea mîncărurilor cu ciuperci.

În încăpere era cald doar atît cît respirația să nu aburească aerul, stăpînul casei e împotriva unei călduri moleșitoare, care atunci cînd toropește ființa, ajunge să lenevească și gîndirea ; pe peretele de vest, tapiseria ce reprezintă o vînătoare a zeiței Diana, arată o savantă împletire de elemente vegetale și animale în care verdele și brunul se susțin în chip fericit ; țurțurii de cristal ai candelabrului de deasupra mesei desfac lumina lumînărilor în fulgere scurte, albastre și roșii și de un galben solar ; tabliile dulapului de stejar dinspre peretele care primește mai puțină lumină par din

aramă veche, și toate acestea le privesc de sus, de la înălțimea portretelor așezate între ferestre, postelnicul Constantin și postelniceasa Ilina. Postelnicul are zîmbet de înțelept, adînc cunoscător al firii și miezului lucrurilor, soața sa, fericit aliaj al tuturor virtuților femeiești, are chipul firii sale, semeț, fără a fi trufaș, blajin, fără a părea dezarmat. Care femeie i-ar fi acordat iertare celui vinovat de uciderea soțului său, așa cum făcuse ea cu Stroe Leurdeanu, cînd, sub domnitorul Antonie din Popești, boierul fusese chemat la judecată și jupîneasa Ilina avusese deplină libertate să hotărască asupra sorții lui? Și cîte femei trecute de șaptezeci de ani, ce au trăit atîtea primejdii și spaime, ar fi avut curajul să facă la asemenea vîrstă, un pelerinaj pînă la Ierusalim?

Dar, fără îndoială, nu acest gest al anilor săi tîrzii îl determinau pe stolnicul Constantin s-o aibe în considerația sa ca pe o sfîntă. Fusese cea care legase familia într-o unitate a dragostei și bunelor rînduieli. Fusese vajnica apărătoare a intereselor tuturor fiilor atunci cînd Șerban ajuns domnitor, voise să-i forțeze mîna, să-și schimbe testamentul numai și numai în favoarea lui.

Și mai presus de toate, stolnicul vedea într-însa o demnă coborîtoare din oamenii acestui pămînt, dacii cei neînfricați, chezașul legăturii lui cu acest popor despre care ar fi vrut să povestească lumii întregi, adunînd dovezi, scoțînd la iveală lucruri uitate sau numai rătăcite, într-o mare și de glorie carte a neamului.

Căci pentru stolnic, istoria nu era numai o îngrămădire de documente în care cel mai important este găsirea oamenilor de seamă care au reușit să împingă mersul evenimentelor înainte. Pentru stolnic istoria era o alcătuire vie, cu scene pe care adesea le retrăia în desfășurarea lor, percepînd starea de spirit a întregului norod, amenințarea ce a planat vreodată asupra lui, încrîncenarea deznădăjduită a unor lupte, tot ceea ce înseamnă trăire pentru perpetuarea unui neam.

XV

CURTEA FAMILIEI PRIBEGE

Margueritte de Choisel călătorise cu bine în primăvară, printre cîmpii înverzite de grîu și mei, printre livezi pline de floare, trecînd apoi prin regiunea muntoasă tăiată de spumoasa Prahovă. Ajungînd la Brașov se simțise deodată mai la largul ei. Era acesta un fel de burg nemțesc, nu unul dintre cele mai arătoase, dar îndeajuns de încropit ca s-o mîntuiască de plictiseala cîmpiilor nesfîrșite între care, abia cînd și cînd răsărea cîte un sătuc cu 20—30 case răzlețe. Erau aici străzi înguste și pietruite, ateliere cu embleme de alamă scîrțîind în bătaia vîntului, case bine oblonite avînd curți cu porți înalte, fiecare o mică cetate ascunzînd trecătorilor activitatea din interior. Dimineața, forfota femeilor purtînd șorțuri, care de care mai frumoase, a oamenilor de rînd cu aspect cuviincios în hainele lor de postav închis la culoare, duruitul caleștilor pe caldarîmul cu pietre rotunde, îți lăsa impresia unor treburi bine rînduite. Nici vorbă de zarva pestriță a Bucureștilor, de cerșetori întîlniți la fiece colț de stradă și de acea nesiguranță ce plutea în văzduhul său prăfos.

O primă preocupare a Marguerittei fusese de a scăpa de însoțitorii pe care i-i dase boierul Cristea. Numai cîteva pungi cu aur îi făcuse să înfrunte la înapoiere mînia boierului. Îi sfătuise să-i povestească despre un atac tîlhăresc în care fusese ucisă. Să se înfățișeze înaintea boierului cu hainele rupte, fără cai, pentru a întări această poveste. N-ar fi rău ca doi dintre ei să-și caute în altă parte slujbe, iar ceilalți să spuie că i-au pierdut și pe ei în încăierarea cu tîlharii.

După ce treaba asta fu încheiată, Margueritte se văzu ușurată de o bună parte din bani. Boierul Cristea nu se arătase prea darnic la plecarea sa, sub motiv că avînd puțini galbeni asupră-i, Margueritte va scurta șederea la acei prieteni poloni, dorul lui arzător neputînd suporta o despărțire prea lungă. Poate că, dimpotrivă, dorul lui cam secase și nu-i încredințase prea mulți bani

avînd bănuiala că Margueritte nu se va mai întoarce la el. Oricum, ea trebuia să-şi drămuiască în aşa fel aurul rămas, încît să aibă destul pentru întoarcerea în Franţa.

Abaterea ei pe la curtea fugarilor din Sibiu nu-i dădea speranţe prea mari, totuşi se îndreptă într-acolo, căci un popas care n-avea s-o coste prea mult era binevenit înaintea călătoriei lungi spre Franţa.

Ştiau sibienii de casa unde se afla Maria din Ţara Românească. O casă arătoasă, unde o pusese chiar împăratul Leopold, dîndu-i pe deasupra o pensie princiară, după ce o invitase să vină să stea la curtea imperială din Viena, iar Doamna, mulţumindu-i frumos, arătase numeroase pricini pentru care vrea să fie aproape de ţara sa. Una dintre ele era că îi ajung mai uşor aici veniturile de pe moşiile dumisale, pe care credincioşii din ţară le trimit pe diferite căi. Astfel îi trimiseseră de data asta prin franţuzoaică. Numai că aceasta făcuse pierdută scrisoarea prin care se dădeau unele amănunte, de însoţitorul care ştia cîte ceva scăpase, aşa că-şi însuşise bună parte din sumă. Nu-i păru totuşi rău că nu-şi însuşise o parte mai mare. Găzduirea sa aici, măcar cîteva săptămîni, alături de onorurile acordate ca unei înalte doamne de la curtea lui Ludovic al XIV-lea, îi mîngîiau vanitatea. Mai ales după izolarea în care trăise la hanul bucureştean.

Aici era o curte princiară în mic; doamna avînd pe lîngă patru fete şi un fecior, mulţi boieri credincioşi, fugari ca şi dînsa, care stăteau pe la diferite case din oraş, dar veneau aproape zilnic la dînsa cinstind-o ca pe adevărata doamnă a ţării, vremelnic în exil.

Margueritte îi cunoscu astfel pe Staicu Merişanu, fost paharnic la curtea lui Şerban vodă, pe Radu Haţeg, pe căpitanul Sîrbu şi alţi boieri ce-şi ziceau căpitani, Preda Prooroceanu şi Preda căpitan de Milcov. Veneau aici pentru a juca şah în salonul cel mare al casei sau pentru a asculta cîntînd la clavecin pe una din fetele doamnei. Se dădeau şi baluri după moda apuseană, uneori erau invitaţi la masa de prînz sau la cină. Acest du-te-vino, masa luată la ore regulate, ţeseau în jurul

acestei familii un adevărat protocol, în care franţuzoaica se încadră fără efort.

I se dădu o cameră mare la etaj, la care ajungeai suind un colimacon — scăriţă îngustă răsucită în spirală, fiind mai izolată de restul casei. Era o cameră mare cu frumoasă sobă rotundă din faianţă, cu stucatură cu flori şi amoraşi pe tavan şi un frumos candelabru în mijlocul său. Margueritte îşi despături rochiile şi le puse în ordine ţinînd să apară de fiece dată ca o fiinţă strălucitoare, căci îi intrase de-abinelea în cap că reprezintă aici curtea regelui Franţei. Şi pentru a da mai multă eleganţă acestui căpşor scornitor de fel de fel de treburi, începu să poarte frumoasele-i peruci cu fire argintii pe care la Bucureşti le-ar fi pus doar cu riscul de a părea ridicolă.

Unul dintre căpitani, Preda Prooroceanu, se îmbrăca şi el după moda franţuzească, ceea ce o determină să se apropie de el chiar din prima seară. Ceilalţi purtau haine nemţeşti. Oricum, scăpase de a vedea halatele care măturau pămîntul, răpind din frumuseţea siluetelor şi libertatea mişcărilor.

Reuniunile zilnice erau întunecate doar de straie cernite ale Doamnei Maria şi ale fiicei sale, tot Maria, văduvă de curînd după moartea în bătălia de la Zărneşti a boierului Bălăceanu. Nu erau prea vesele aceste reuniuni, dar găseai în ele o oarecare etichetă, iar franţuzoaica se simţea strălucitoare, captînd privirile bărbaţilor şi lăsîndu-le cu gura căscată pe fetele mai mici ale Doamnei, care începură s-o roage să le împrumute croitoreasa şi să facă conversaţie în limba franceză.

Preda Prooroceanu vorbea curgător această limbă, străduindu-se să fie curtenitor şi s-o însoţească în plimbări în afara oraşului.

— Cum de a putut domnia-ta să facă o călătorie atît de lungă pînă în Valahia, ştiind că principele său nu-i este prieten regelui Franţei? îndrăzni el s-o întrebe într-una din zile.

— Treburi de stat, căpitane. Mi le-a încredinţat regele, gîndind că o femeie poate fi mai greu bănuită ca purtătoare a unui mesaj pînă la Constantinopol.

— Sînteţi curajoasă, doamnă.

— Numai că misiunea mea a dat greș. N-am ajuns pînă la Constantinopol, iar suita mea a fost oprită la București.

— E bine că ați scăpat cu viață. Acest Brîncoveanu e un om sîngeros. De fapt, e simplu boiernaș de țară ce n-are drept a purta nici numele de Brîncoveanu, nici pe acela de Basarab. E adevărat, stăpînește moșia de la Brîncoveni, dar a trebuit să caute multe pînă a găsit că poartă în vine sînge brîncovenesc de la o strămoașe cam dintr-a șaptea spiță. Cît despre Basarabi, e doar un nume ilustru pe care și l-a luat, dar nici măcar un strop nu curge prin vinele sale din acest sînge. E însă foarte bogat, iar în vremurile acestea turcii pot fi îndupleca ți numai cu aur.

— Sînt treburi ce nu mă privesc, spuse Margueritte, părîndu-i imediat rău de spusele sale, de vreme ce se dăduse și ea amestecată în niște treburi de stat. Am cules însă ceva impresii din această călătorie a mea și sper să dau unele informații prețioase regelui Franței.

— Înțeleg, înțeleg. Nu este în intențiile mele să cercetez ce anume v-a adus pe meleagurile noastre. Sînt doar bucuros că am avut prilejul să vă cunosc. Dacă nu vă plictisesc, aș vrea să vă spun că și eu sînt de neam ales, numai că nu mă pot lăuda cu bogăția. Domeniile mele au rămas de cealaltă parte a munților și au avut aceeași soartă cu ale boierilor ce se află aici : au fost însușite de hrăpărețul Brîncoveanu. Fără nici o rușine și le-a însușit. Deh... avantajul călărețului. Dar nu e departe vremea cînd va fi silit să ni le înapoieze. Împăratul Austriei ne va sprijini să pornim cu oaste peste cel robit turcului. Și vă voi mai încredința un secret : am primit veste de la Constantin Cantemir, domnitorul Moldovei, că și dînsul ne va acorda tot sprijinul. Acum vom merge pînă acolo o mînă de credincioși ai doamnei Maria și de acolo poate la Istanbul cu vești secrete pe care numai Cantemir le știe și care ar putea să-l coste viața și domnia pe Brîncoveanu.

— Treabă primejdioasă, căpitane!

— Eu nu zic că-i ușoară, se împăună cel ce mai adineauri spunea că nu se laudă cu bogăția. Dar porni a se lăuda cu vitejia sa.

Pe Margueritte o amuza cum o făcea. Despre calităţile lui, nici un cuvînt. Dar multă admiraţie, curgînd ca riuri vîscoase de miere, despre eroul lor, acel boier Bălăceanu ce fusese ginerele Doamnei Maria. Om care iubea acţiunea, cavaler neînfricat, credincios propriilor convingeri, gata să-şi piardă averea pentru ele, averea şi viaţa şi-o pierduse, căci nu umbla cu tertipuri diplomaticeşti şi de retragere a cuvîntului dat. În aceste şuvoaie groase de miere se scălda şi el, povestitorul, ca unul ce-l urmase fără crîcnire.

— Vedeţi, madame, încheie el, în Valahia sînt acum la modă drumurile şerpuitoare, vorbele ocolite, te poate încredinţa domnia azi de una, pentru ca mîine sabia să spînzure deasupra capului tău dintr-un simplu capriciu al vreunui dregător. Rele obiceiuri au adus în ţară turcii, şi mai vîrtos decît ei grecii, cu spinările hîrşite de cît s-au frecat pe lîngă uşile Porţii Otomane, cu tîrlici moi şi vorbe blajine, dar ascunzînd sabia sub caftanele lungi. Altfel de oameni stăteau înainte la cîrma Valahiei, oameni la care fapta era una cu vorba, neînstare să-şi plece capul înaintea păgînilor, gata oricînd să încalece pe cai şi să înfrunte greul campaniilor. A fost un domnitor al nostru, Mihai Vodă, zis Viteazul, care a luptat ca munţii să nu mai stea barieră între cei de-un sînge şi de-o limbă... Acela era oştean, aşa cum oştean a fost şi Şerban Vodă care n-a avut parte să domnească prea mult.

Căpitanul Preda devenise visător. Margueritte îşi dădea seama că mai mult pentru sine vorbeşte şi avea o gravitate şi o neclintire, în convingeri, străine spiritului său mobil de franţuzoaică. Ea nu cunoştea realităţile pămîntului pe care călca. Se poate ca retorismul însoţitorului său în această plimbare pe un drum de iarnă, să se fi deslănţuit tocmai pentru că-şi dădea seama că nu e înţeles şi avea nevoie să-şi vorbească sieşi. Dar aşa de puţine cîte ştia Margueritte, îşi dădea seama că acest căpitan e admiratorul curajului făţiş, ce se aflase în mare cinste şi în ţara ei cu vreo două sute de ani în urmă. Prea dispreţuia virtuţile diplomaţiei despre care acum se vorbea pretutindeni.

Se înfășură mai bine în blana dăruită de boierul Cristea pentru ierni a căror asprime nu o cunoștea. Privind pomii încărcați de zăpadă ce se perindau prin dreptul ferestilor caleștii, simțea că mîhnirea pune stăpînire pe ea. Iată că socotelile pripite pe care și le făcuse cum că acest căpitan va înlocui vremelnic pe boierul Cristea, se dovedeau lipsite de temei. Căpitanul Preda era nu numai sărac, dar plin de gînduri de vitejie, ceea ce era încă mai rău. Vremea cînd o femeie așteaptă îndelung întoarcerea iubitului din vreo campanie, trecuse de mult în țara ei. Poate că aici se mai întîmplă încă așa. Treaba lor!

Simți nevoia să-și împrăștie mîhnirea cu o vorbă jucăușe:

— Te vei întoarce învingător, căpitane Preda. Puterea brațului nu are nimic de-a face cu mlădierea spiritului.

Căpitanul Preda întoarse spre ea chip nedumerit:

— Despre ce mlădiere vorbești, madame?

— Despre aceea a dușmanilor voștri. Chiar domnia-ta spuneai că ei folosesc căi șerpuitoare și vorbe ocolite.

Căpitanul era cu totul dus la fapte de vitejie trecute și viitoare, căci uită să-i mulțumească însoțitoarei sale de complimentul făcut.

*

Chemarea acestor căpitani și boieri la domnitorul Moldovei era grabnică, ei deja făceau pregătiri de plecare pentru drumul spre răsărit. În preajma plecării, Doamna Maria dădu un bal la care fură invitați și cîțiva nobili din împrejurimi. Nu legase multe prietenii cu magnații unguri, dar veniră ofițerii austrieci dintre oficialitățile orașului cărora le fusese încredințată protecția principesei de către însuși împăratul Leopold.

Doamna își dădu osteneala ca bucatele și desfășurarea balului să fie după obicei nemțesc. Aduse o orchestră din oraș pentru acele dansuri în perechi, cu pași largi și învîrteli anume, în care bărbatul cuprindea mijlocul partenerei străduindu-se s-o apropie cît mai mult

de sine. O sfătui pe fiica sa Maria să calce peste rigorile doliului şi să poarte o rochie cenuşie cu dantelă albă. Croitoreasa franţuzoaicei fu din plin solicitată. Potrivi domnişoarelor rochii cu volănaşe, cu adîncitura de sub gît destul de pronunţată şi avură toate cu această ocazie pantofiori de atlaz făcuţi de cel mai bun pantofar din oraş. Doamna însăşi avea rochie de culoarea prunei coapte şi puse pentru prima dată de la băjenirea sa, bijuteriile de preţ ale familiei.

În lumina candelabrelor cu lumînări din ceară albă, preţăluia frumuseţea fiicelor sale, gîndindu-se că pentru cele două care urmau după fiica văduvă, Casandra şi Minca, era timpul să-şi facă gînduri de măritiş. Bălaşa era încă o copilă de unsprezece ani şi nu fusese lăsată la petrecere. Avea un buchet de fete frumoase doamna.

Mai ales Casandra, mlădie şi 'năltuţă, cu faţa albă, sprîncenată şi ochi negri, codaţi, semăna cu tatăl său, chiar şi la firea mîndră îi semăna şi fusese pentru Doamnă destulă străduinţă ca s-o înveţe cu gesturile line şi zîmbetul supus potrivite unei fete de neam ales. În rochia sa albastră îi amintea Doamnei de o altă fiică, Smaranda, care fusese cea mai mare şi care se prăpădise încă pe cînd Şerban domnea în Ţara Românească. Doamna îşi făcu cruce repede pe piept cînd crezu că n-o vede nimeni, să se ducă gîndul care-i muşcase inima pe pustii locuri.

Casandra deprinsese repede paşii cadrilului şi chiar ai lendlerului, dans popular, dar preţuit de nobilii mai mărunţi şi de orăşenii de aici. Aluneca graţios pe pantofii ei cocoţaţi pe tocuri, iar strălucirea diademei cu pietre îi sporea gingăşia obrazului îmbujorat de plăcere. Repede mai deprind copiii obiceiuri străine, mai mult din maimuţăreală o fac. Doamna ar fi vrut să-i fie în preajmă, s-o audă cum se descurcă în vorbire cu cele cîteva cuvinte nemţeşti de doi ani încoace. Dar iată, fata adunase cîţiva străini în juru-i şi nu se sfia că aceştia fac haz, desigur, de felul stîlcit în care ea pronunţa cuvintele.

Tare era mîhnită doamna că trebuie să facă față unor obiceiuri ce nu-i erau pe plac! Alte gînduri își făcuse cu soțul său pentru viitorul acestor fete ale sale. Să le mărite cu boieri de vază sau chiar cu unii din familii domnitoare. Acum totul cădea pe umerii săi slabi de femeie. Chitise ea ceva. Apropierea de domnitorul Moldovei era binevenită, nu numai fiindcă era înverșunat dușman al Brîncoveanului și ar fi putut avea ceva influență la Poartă, puțină dealtfel față de pungile cu aur pe care Brîncoveanu era dispus să le dea, ci mai ales pentru că bătrînul domnitor avea un fiu la anii potriviți însurătoarei.

Se întreba doamna în ceasurile singurătății sale, și ajunsese aceasta să fie o stare ce o împresura chiar atunci cînd se aflau alții în juru-i, ce ar fi făcut soțul său într-o atare împrejurare. Uneori i se părea că-i aude vocea tunătoare prin vreun ungher al casei. Aceasta se întîmplase la moșia lor de la Drăgănești, unde se retrăsese după moartea lui. Atît de vie era părerea, încît alerga într-acolo și numai la jumătatea drumului se oprea certîndu-se pentru întunecarea de-o clipă a minții. De la o vreme se ruga în fiece seară la icoane ca să-l viseze și-n vis să-i dea un semn. Dar nu-l visa. Cu cît dorea mai intens lucrul acesta, cu atît nu-l vedea nici măcar în treacăt. Cînd trăiești o viață alături de un om cu o energie clocotitoare, golul lăsat în urma lui e cu atît mai mare. O bună parte a acestei vieți doamna Maria aproape că uitase că are voință. Nici cînd, ispravnic al curții fiind, umblau atîtea zvonuri prin palat de prea marea aplecare pe care doamna Anastasia, soața Ducăi vodă, o avea pentru soțul ei și cînd, la un ospăț, doamna Nastasia îi adresase un semn să se ferească de ce-i pregătea vodă, iar Șerban fugise drept în codrul Cotrocenilor, știindu-se vinovat, și nici de alte zvonuri care umblau, doamna Maria nu se mîniase într-atît încît să se socoată îndreptățită să-și arate vrerea. Dar iată, acum după ce Șerban nu mai era, o parte din voința sa părea să fi trecut în vinele doamnei. Vroia să-l vadă pe fiul lor pe scaunul țării. Și pentru aceasta nu erau de lepădat țesăturile mărunte ce puteau duce la șubrezenia tronului Brîncoveanului și la

care o îndemnau căpitanii ce se constituiseră drept sfetnicii săi. Staicu Merişanu îi împărtăşise o bănuială a sa, întemeiată pe anume veşti primite din ţară. Brîncoveanu, care se arăta supus turcului şi reuşise să-i cîştige încrederea luptînd împotriva austriecilor la Zărneşti, reuşise să stabilească legături cu diplomaţii austrieci ce treceau prin ţară şi prin ei să-l convingă pe împărat că nu aşteaptă decît momentul prielnic să se alăture Ligii Sfinte. O asemenea uneltire dacă ajungea la urechile vizirului avea să-l coste mult pe Brîncoveanu. Dar ca să ducă vestea aceasta la Poartă ca reprezentant al familiei fugare a lui Şerban, Merişanu avea puţini sorţi de izbîndă. Era mai bine să se prezinte ca trimis al domnitorului Moldovei, într-o solie a acestuia la Poartă. Cît era de bun planul acesta, doamna nu avea priceperea a socoti. Era oricum mai bun decît nimică.

Dacă era să-şi asculte inima — şi asta făcuse totdeauna înainte de ascultarea raţiunii — drumul acesta la care porneau căpitanii, era sub ameninţarea primejdiilor de tot felul. Iar ea avea să rămînă şi mai singură. Petrecerea din jur o simţea străină. Adoptase o atitudine visătoare cu un zîmbet îngheţat pe buze. Împărţea saluturi bărbaţilor ce se opreau înainte-i strîngînd călcîiele şi înclinînd capul, iar cu femeile schimba cîteva cuvinte în limba lor bolovănoasă, pe care niciodată nu o stăpînise prea bine.

Tot spectacolul acesta semăna cu un teatru de păpuşi dat de un turc, demult, în copilăria dumisale. Păpuşile se agitau, apăreau şi dispăreau, fără vreun motiv anume. Dar chiar dacă nu înţelegea nici o iotă din cuvintele ce răsunau îndărătul hardughiei turcului, le privea fermecată. Apropierea de această amintire plăcută îi aducea pe buze zîmbetul îngăduitor. Se simţea în afara petrecerii acestea, uşor visătoare, cu vagi speranţe pentru un viitor mai bun.

Mai mari erau aceste speranţe la căpitanii credincioşi ai lui vodă Şerban. Petreceau ca şi cum s-ar fi pregătit pentru o campanie lungă în pragul căreia vroiau să se bucure din plin de prezenţa doamnelor. Căpitanul Sîrbu

regreta că nu e în ținută ostășească și-și puse în gînd ca după întoarcerea de la Istanbul să intre în rîndurile armatei austriece, să arate tot atît de mîndru ca cei cîțiva ofițeri care se învîrteau pe aici. Prooroceanu, în veșmintele sale de modă franțuzească, cu manșete largi de dantelă și guler la fel, făcea companie bună Margueritei. Conjurația stelelor îi era favorabilă. Muzică, dant, un drum învăluit în mister și nu printre cele mai puțin însemnate, înfățișarea lui cuceritoare, manierele alese. Se număra printre puținii boieri valahi ce călătoriseră în Francia și nutrea gînduri de a mai bătători drumurile ce duceau spre ea. Ca să stîrnească dragostea franțuzoaicei se cerea să ducă la bun sfîrșit o faptă vitejească, și el se avînta cu toată însuflețirea în această faptă.

Doar Preda Milcoveanu nu-și putea ascunde părerea de rău că se desparte de Maria, văduva Bălăceanului, o domniță de o rară frumusețe, care ar fi meritat o soartă mai bună.

— Să ai grije de mata, domniță, și de maica domniei tale. Rămîneți aici fără alți bărbați în afara slugilor.

— De hoți nu-i primejdie aici, căpitane. Sîntem între oameni cinstiți. Cît despre primejdia ce ar fi venit din partea Brîncoveanului, sîntem mai liniștiți de cînd am venit aici. Dacă am fi rămas la Drăgănești, cu toate asigurările date, ne-am fi putut trezi într-o bună zi că ne ridică și ne trimite în surghiun la turci.

— Nu cred domniță. Erau asigurările unui voevod și ale unui unchi în același timp.

— Prea ești încrezător, căpitane. Asta izvorăște dintr-un cuget cinstit. De domnia-ta să ai grije. Porniți la o treabă cu primejdie. Va trebui să căutați drumurile ocolite, să vă luați altă înfățișare și alt nume. Mai ales la întoarcere, cînd veți trece prin Țara Românească.

— Noi nu vom cerși nimic, domniță, așa să știe înălțimea-ta.

— Tocmai aici văd eu primejdia, căpitane. Sînteți oameni deprinși cu spada, dar nedeprinși a mînui țițele subțiri și alunecoase ale diplomației. Și să știi domnia-ta că ne va lipsi mult credința pe care ne-ai arătat-o.

Maria știa că aceste vorbe bune adresate Milcoveanului, vor fi purtate de el ca un talisman pe oriunde îi vor fi purtați pașii.

XVI

ZEIȚĂ SAU LIBELULĂ?

După plecarea boierului Merișanu și a căpitanilor, Doamnei Maria i se împuținară grijile pentru primiri și invitați și hotărî să ducă împreună cu ai săi traiul unei familii de tîrgoveți. Fără baluri și mese, fără preumblări la moșiile nobililor din jur, cu care prietenia era abia înfiripată. Avea nevoie doamna de mulți galbeni pentru zestrea fetelor, pentru dascălii aduși tocmai de la Constantinopol. Fiul său, Gheorghieș, trebuia să primească educație aleasă, căci, dacă va voi Cel de Sus, avea să ajungă domn în Țara Românească.

Îl cheamă pe Gheorghieș la dînsa să-i arate stema Cantacuzinilor, socotind că acum cugetul vlăstarului princiar e mai aproape de înțelegerea lucrurilor înălțătoare.

Dintr-o cutie căptușită cu catifea scoase lucrătura din aur, rubine și smaralde care înfățișa un vultur cu două capete încoronate. Încercă să-i arate băiețelului de 12 ani că aceasta nu-i o simplă podoabă.

— Însemnul acesta poate fi purtat numai de familia noastră coborîtoare din împărați ce au stăpînit cu cinste Imperiul Bizantin. Ți-au vorbit dascălii tăi despre organizarea și strălucirea acestui imperiu.

Copilul se foia pe scaun neîndrăznind s-o întrebe pe maica sa despre o mulțime de lucruri nelămurite.

În trăsăturile chipului său doamna Maria citea mai multe asemănări cu clucerul Ghețea, tatăl domniei sale, boier așezat de prin părțile Giurgiului și preocupat mai mult de trebile moșiei decît de faimă. Dar trebuie să se

afle în firea sa ceva din mîndria Cantacuzinilor, chiar dacă aceasta se va dovedi mai tîrziu.

— De ce nu mă iubesc unchii mei, dacă și ei sînt tot Cantacuzini și trebuie să ținem la mîndria neamului? se pomeni doamna cu cea mai nedorită întrebare.

— Ei vor, fiecare dintre ei, tronul Țării Românești pentru fiii lor.

— Dar Țara Românească nu e tot una cu imperiul bizantin.

— Trebuie să înțelegi, Gheorghe, că dacă imperiul bizantin continua să existe, el ar fi cuprins într-un fel sau altul și țărișoara noastră, care era în marginile sale. Spun într-un fel sau altul, căci era deajuns să fie scaunul ortodoxiei la Constantinopol, în capitala imperiului, ca să fim socotiți vasali.

— Dar și acum se află Patriarhul tot la Constantinopol. De aceea sîntem supuși turcilor?

— Acum e cu totul altceva. Scaunul Patriarhului a rămas acolo în amintirea locului de unde a pornit credința. Dar atît. Pentru a fi cu adevărat un centru ar trebui ca Patriarhia să aibă bani, să întrețină mînăstiri și biserici, să tipărească cărți. Dar nu-i are. Ei bine, tatăl tău a purces la asemenea cheltuieli, neuitînd că este coborîtor din împărații Bizanțului, ținînd ca gloria acestui imperiu să nu se stingă. Vezi tu... un stejar se poate usca, dar nu de tot, mai păstrează unele ramuri verzi, care, chiar fiind îndepărtate de trunchi, tot ale sale sînt.

Doamna Maria nu fu mulțumită de această comparație care-i venise în minte pe moment. S-ar putea naște în mintea copilului întrebarea de ce i se cere să continue opera tatălui de a lupta pentru un stejar cu seva împuținată. Fi-va în stare această ramură să țină în viață trunchiul vlăguit?

Cam așa se desfășurau lecțiile pe care doamna ținea să le dea fiului său. Sigur, dascălii greci aduși de la Constantinopol îi spuneau lucrurile mult mai savant, dar credea de cuviință că pe lîngă înțelegere, fiul are nevoie și de simțire și numai ea putea să-i dea îndrumări de la inimă la inimă.

Cît despre situația fetelor, aceasta o îngrijora în alt fel. La despărțirea de boierul Merișanu îi înmînase acestuia o scrisoare pentru Constantin vodă Cantemir. Îi înfățișa acestuia pe cele două fete de măritat : Casandra și Ilinca. Îl ruga pe domnitor să-i spună dacă în Moldova s-ar găsi feciori pe potriva lor. Fetele erau frumoase, cu o educație îngrijită și aveau și ceva zestre, atîta cîtă le putea da în situația ei de pribeagă. Gîndul tăinuit al doamnei era ca domnitorul însuși s-o dorească drept noră pe cea mai mare. Pentru el, coborîtor dintr-o familie de boiernași de prin părțile Bugeacului, înrudirea cu o Cantacuzină nu era de loc de lepădat.

Stînd cu aceste gînduri ale sale în dreptul ferestrei înguste ce lăsa să se strecoare puțină lumină în această tulbure zi de iarnă, față-n față cu fiica sa Maria care lucra la gherghef, aproape se sperie cînd Gheorghieș, împreună cu Casandra năvăliră ca aduși de furtună în încăpere.

— Mamă, mămico, avem să-ți dăm o veste care te va uimi.

Maria lăsă lucrul în poală și-i privi mustrător pe năvălitori.

Doamna Maria ar fi putut să-i mustre aspru pentru asemenea purtare cam departe de ținuta unor vlăstare domnești, dar în cenușiul acestei zile simțea nevoia să se lase cucerită de năzdrăvăniile lor, și apoi o durea inima să-i lipsească de bucuria de a se desfășura cînd și așa erau lipsiți de multe bucurii. Nu era prea severă doamna Maria. Aerul ei de severitate era mai degrabă o convenție pe care copiii o luau ușor cu asalt.

— Nu te supăra măicuță, dar am alergat să-ți dăm o veste mare, o veste simandicoasă și paraponicoasă, continuă Casandra pe ton șăgalnic, ca un vînticel de primăvară, care deschide uși și ferestre, aleargă prin toate ungherele, cu dor de sfadă și de alintare. Apoi foarte încîntată de cuvîntul inventat, începu să țupăie și să se învîrtă prin încăpere bătînd din palme :

— Paraponicoasă și simandicoasă, o veste aleasă și paraponicoasă !

— Ai, ai ! făcu Maria, cruță-mi rogu-te urechile.

— Ascultă Maria, tu ce ai face văzînd coborînd dintr-o caleașcă o zeiță, dar chiar o zeiță din Olimpul dascălilor noștri, atît de ușoară, încît condurii abia ating pămîntul, iar în fața ei s-ar ivi un cavaler ce are spadă, dar cu nimic nu-i folosește spada în fața farmecelor ei și atunci face cel mai prostesc gest care-i vine în minte: pune un genunchi în zăpadă și încearcă să-i ia zeiței piciorușul în palma sa? Ei spune, ce ai face? N-ai izbucni în rîs?

— Nu așa surioară, nu așa, interveni fratele la fel de dornic de a povesti ce văzuseră, dar nemulțumit de comparația cu zeița și cu Olimpul. Spune mamă și tu Mărie, ați mai văzut libelule în timpul iernii? Și zău că numai aripile-i lipseau ca să semene a libelulă!

— Uf! Gheorghieș, cum de nu-ți dai seama că o libelulă fără aripi e urîcioasă? Și doamna Margueritte nu e deloc uricioasă.

— Despre ea e vorba deci? se lămuri Maria și strîngîndu-și buzele își reluă lucrul, căci hotărîse mai demult că tot ce este în legătură cu musafira lor, poate fi pus în afara persoanei sale.

— Eu zic că mersul său nu este ca al unei pămîntene, își susținu Casandra părerea.

— Iar dacă vrei să aibă aripi, continuă Gheorghieș, poți foarte bine să pui la socoteală pelerina ei. Dacă ar umfla-o nițeluș vîntul ar semăna cu niște aripi. Și iată o libelulă de-adevăratelea!

Casandra se opri din țupăială și se porni iar pe rîs, puindu-și amîndouă mîinile sub mijlocel, acolo de unde rîsul izbucnea năvalnic. Apoi, potolindu-se treptat, îi lămuri pe cei din preajmă de arătarea ce i se năzărise la spusele lui Gheorghieș.

— Auziți... cum vi s-ar părea s-o vedeți pe doamna Margueritte luată pe sus de vînt, cu fustele sale cele multe umflate de i s-ar vedea pantalonașii? Tare aș vrea să-i văd dantela pantalonașilor!

— Gata Casandra! interveni de data aceasta energic maica sa. Ai, ai! Nu-ți dai seama că nu mai ești un copil și se cade să te gîndești la vorbele ce-ți ies din gură?

— Nu fi supărată, măicuță! Dar dacă mi s-a năzărit c-o văd pe doamna Margueritte zburînd sînt eu de vină? Cît despre pantalonași nu-i un cuvînt de rușine. Cadînele turcilor poartă pantaloni de atlaz și asta face parte din cea mai aleasă îmbrăcăminte a lor.

— Pe asta de unde o știi?

— În orice caz nu de la cuviosul Panaiotis. El bietul, e atît de savant, încît dimineața cînd se scoală nu știe dacă intră în pantaloni sau în mînecile prea largi ale hainei sale.

Doamna Maria oftă. Copiii din generația asta își iau îndrăzneli neașteptate. Credeau că de vreme ce le trece ceva anume prin minte nu e niciun păcat să și rostească aceste gînduri.

— Casandra nu vreau să mai aud ce spui. Să faci bine să mergi în camera ta și să pui mîna pe lucru, așa cum se cade unei fete.

— Mamă dragă, dacă este cumva vinovată Casandra, sînt și eu vinovat în aceeași măsură, îi sări Gheorghieș în ajutor. Dar ce poți face cînd întîmplările te atrag în mrejele lor fără să vrei? Se cheamă că sîntem vinovați că am avut o după amiază cu întîmplări dintre cele mai puțin obișnuite? Ea a început destul de obișnuit. Ne-am preumblat prin oraș cu vizitiul Trifon, așa cum domnia-ta ne-ai dat încuviințare. Ne-am oprit și la cofetăria jupînului Menzler. Știi, mamă, în lipsa simigiului nostru ne mulțumim cu nemțeasca lui turtă dulce. Miroase frumos la el acolo și Casandrei îi place orînduiala din dugheană și se joacă cu Hans și Ane-Marie, care-s atît de bălai că parcă nu i-a văzut niciodată soarele. Apoi am plecat cu zaharicalele luate să le mîncăm în păduricea de la marginea orașului. Asta e tot o toană a ei, că zice că lungim astfel drumul pînă cînd le mîncăm și așteptarea asta lungă le sporește gustul bun.

— Gheorghieș! îl fulgeră Casandra cu privirea și vorba.

— Nu-i nimic, surioară. Și eu am zis că-mi place, așa și e adevărat. Am văzut și o veveriță, și Casandrei i-a trecut prin minte s-o cheme ciocănind două pietricele, dar tot mai bună era plăcinta făcută de simigiul nost'

de la București. Cînd deodată vedem caleașca doamnei Margueritte și în urma ei un călăreț cu haine cu bumbi de aur și cu pene la căciulă. Tare era mîndru și țanțoș, parcă avea o armată în urma lui! Noi ne-am ascuns. S-a dus și veverița da' zău că merita să vedem ce va urma. Caleașca a oprit, i-a deschis ușa căpitanul sau ce va fi fost el, a pus un genunchi în pămînt, iar ea parcă plutea, ei iaca, nu mai zic că voia să-și ia zborul! Păcat numai că ne-a dovedit ascunzătoarea că n-am putut ascunde și caii, iar Topaz sforăia și bătea din copită, știi cum este el mămico, cal tînăr și nu poate sta mult timp locului.

— Bine, bine, acum duceți-vă și vă schimbați hainele!

După un moment de descumpănire în care cei doi așteptau pedeapsa pentru fapta lor ce nu-i fusese deloc pe plac doamnei, o zbughiră cît se poate de repede ca nu cumva maica lor să se răzgîndească.

În urma lor, Maria lăsă lucrul din mînă și-și lăsă umerii firavi scuturați de un rîs subțirel.

— Trebuie să fi fost tare încurcată franțuzoaica văzîndu-se iscodită de doi copii tocmai cînd se credea mai departe de lume.

— A devenit cunoscută în oraș această doamnă pentru prietenia ei cu ofițerii austrieci. Mi-au spus-o nevasta brutarului și fierarul curții noastre. M-au întrebat dacă nu-mi este cumva rudă. La drept vorbind, altfel se petrec lucrurile într-un oraș decît la moșie. La noi la Drăgănești nu-mi trecea prin minte să întreb vreun musafir cît are de gînd să stea sau cu ce gînduri a venit. Aici, se întreabă alții de așa ceva. Și iată, musafira noastră și-a format mica ei suită, iar casa noastră a devenit curtea unde-i primește.

— Mă gîndesc uneori, care-i rostul ședерii ei aici?

— Asta mă întreb și eu. S-ar putea să fie o iscoadă a regelui Franciei, și în cazul ăsta numai bine nu ne-ar face șederea ei aici. Împăratul Leopold nu vede cu ochi buni amestecul acelui rege în această parte a Evropei.

— Eu cred mai degrabă că madame Margueritte nu cunoaşte niciun stăpîn în afara propriei voinţi. Am eu temeiurile mele.

— Nu ştiu ce să zic, fetiţo. Ştiu doar că a furat mintile tuturor şi m-aş lăsa şi eu cucerită de farmecul ei, dacă n-aş sta să mă gîndesc că veselia şi înclinaţia spre petrecere e cu totul nepotrivită alături de doliul nostru. Mai zilele trecute atîta m-a purtat pe căi ocolite ca să mă determine să dau un bal, încît era cît pe-aci să zic „da". M-a salvat nepriceperea limbii păsăreşti pe care-o vorbeşte şi cu toate că gesturile ei erau destul de grăitoare — se învîrtea în pas de dant în jurul meu şi-mi tot arăta o rochie frumoasă pe care ar trebui s-o port — am făcut-o pînă la urmă pe prostul.

— Cum o fi mamă să-ţi fii singurul stăpîn? Şi cît de puternic trebuie să fii pentru asta?

— Ce-ţi trece prin gînd, fetiţo? Totdeauna atîrnăm de cineva şi de obicei de mai mulţi deodată.

— De cînd a venit străina asta la noi mă ispiteşte demonul curiozităţii. Nu ştiu cît de ticălos e acest demon, dar cred că el nu apare decît dacă se ivesc nişte pricini neobişnuite. Doamna Margueritte e o asemenea pricină, trebuie să recunoşti, măicuţă. Mă întreb cum de a pornit în lumea largă, atît de departe de ţara ei, fără un ocrotitor alături. Se bizuie numai pe frumuseţea ei? Frumuseţea face casă bună cu eleganţa şi bogăţia şi ea nu pare să poarte atîta aur cu dînsa încît să-i ajungă pentru ani de peregrinări. Şi apoi, tîlhari se găsesc pe toate drumurile, şi la noi şi aiurea, s-ar putea să fie prădată într-o bună zi şi să rămînă aşa cum a venit pe lume. Numai cu frumuseţea. Femei frumoase şi sărace sînt destule pe lume şi pentru atîta lucru nu li se deschid porţile palatelor. Iar doamnei Margueritte îi stă bine numai în palate. Cum de are curajul acesta să străbată drumurile fără o gardă personală, fără măcar un bărbat credincios alături? Ba ceva mai mult: găzduirea noastră o primeşte ca şi cum ne-ar face un hatîr. Dacă cineva i-ar spune că ne datorează mulţumiri pentru filotimia noastră, sînt sigură că s-ar porni să rîdă cu rîsul acela în triluri de privighetoare.

— Cred că n-ai de gînd să faci o asemenea nepoliteţe să-i aminteşti de găzduirea noastră. Este pe măsura rangului nostru să dăm găzuire unei doamne de neam.

— Nu mă înţelegi, măicuţă! Ştiu ce se cuvine din parte-ne. Rangul nostru e însoţit de o seamă de obligaţii. Ea nu se simte împovărată de nicio obligaţie. E liberă şi sprinţară de parcă ar fi învăţat să trăiască de la păsările cerului. Abia văzînd-o pe ea mi-am dat seama că întrega noastră viaţă e bine strînsă în chingile familiei, bisericii, rangului şi, în ceea ce ne priveşte, ale situaţiei de femeie; trebuind să arătăm lumii un grumaz care se pleacă împrejurărilor cu supuşenie de căprioară, o frunte ce nu gîndeşte, gesturi moi, lipsite de vlagă. Toate aidoma una cu alta ca nişte păpuşi.

— Mă îngrozeşti, Mărie. N-aş fi crezut vreodată că ar putea să-ţi treacă aşa ceva prin minte.

— Fii pe pace, măicuţă. Îmi cunosc bine învăţul. Şi am crezut întotdeauna că aşa cum trăim noi e cel mai bine, că cel mai de seamă lucru în viaţă e să fii pus la adăpost de greutăţi şi întîmplări neaşteptate. Dar nu mă pot opri să mă întreb cum de se poate şi altfel. Să înfrunţi adică necunoscutul şi greutăţile, dar nu cu atitudinea bătăioasă a bărbatului, ci cu zîmbetul pe buze. Nu se cheamă şi acesta curaj?

— Curaj este şi al tău de a-ţi îndura cu seninătate soarta de văduvă. Şi în general acela de a primi toate loviturile sorţii. Nu trebuie să cauţi greutăţile cu lumînarea. Aceasta e nebunie curată! Ia să faci bine să spui aceste gînduri ale tale duhovnicului. Ai să vezi că-ţi va spune ca şi mine, nu este menirea noastră de a căuta o viaţă veselă şi lipsită de griji.

Maria plecă capul asupra lucrului. Era făcută pentru îndatoririle acestea şi nu pentru altele. Dacă cineva ar fi îndemnat-o să trăiască aşa ca doamna Margueritte, nu s-ar fi priceput şi n-ar fi dus-o puterile. Dar asta n-o împiedica să poarte sub sîn un soi de bucurie ascunsă, că sînt pe lume şi altfel de femei, stăpîne pe soarta lor şi curajoase.

XVII

AȘEZARE NOUĂ

Drumul pe care Margueritte mersese spre Brașov i se păruse la un moment dat înfricoșător. Acolo unde Prahova curge cu vuiet mare, în stînga perete de stîncă, în dreapta, așișderea. O pustietate în care nici glasurile omenești nu reușesc a-ți da curaj, căci nu răzbesc prin zvonul neîntrerupt al apei.

Același drum fusese făcut de Mihail Cantacuzino în tinerețea dumisale, cu o depeșe din partea fratelui său, Șerban. Îl prinsese noaptea la margine de codru și îl îndrumaseră niște căruțași întîlniți în cale către un schit de călugări aflat într-o poieniță acolo unde drumul capătă ceva lărgime. Fusese bine primit de cei cîțiva călugări ce slujeau la o bisericuță din lemn. Și hotărîse boierul a doua zi în zori că locul înconjurat de pășuni e demn de ridicarea unei biserici din piatră, cu chilii pentru călugări în jurul său. Să încerce drumeții tihna unui răgaz, atunci cînd străbat cele coclauri. Venind el apoi spătar și terminîndu-se peregrinările familiei cînd în Transilvania cînd în Moldova, cumpărase pădurile și pășunile din jur, socotind că dajdia pe care o va cere ciobanilor nu este demnă de aruncat. Și începuse să ridice mînăstirea în vara anului 1690, tot atunci cînd nepotul său, ajuns domnitor începuse să ridice Hurezii.

Spătarului îi plăcuse ctitoria lui Brîncoveanu, precum și cea premergătoare ei de la Cotroceni, a fratelui său, Șerban vodă. Hotărîse ca aceasta să le semene. Cînd pereții se uscaseră bine, pornise la înfrumusețarea lor, voind ca treaba aceasta s-o facă Pîrvu, zis Mutul, cel care zugrăvise biserica de la Filipeștii de Pădure. Dar acesta era bolnav. Abia se apucase de treabă că-l doborîse slăbiciunea și se dusese la Brașov la un prieten al său, unde stătuse un an încheiat. Oamenii săi îi continuaseră lucrul după învățătura primită, dar mai fuseseră chemați și alții care să-i ajute. Printre ei se afla și Simion, care venise de la Hurezi împreună cu meșterul Preda și ucenicii săi. Îl luaseră ca să ticluiască

chenarele de pe pereți, acestea dînd un spor de frumusețe întregului. Dar făcea aici tot felul de treburi, și mai ales îndruma întocmirea amestecurilor de culori, căci avea, după spusele meșterului Preda, „un ochi măiestru" care vedea acolo unde un om nedeprins vede aceeași culoare, osebiri gingașe de care e bine a se ține seama. Asta îl scutea pe meșterul Preda de supravegherea îndeaproape a ucenicilor, lăsîndu-i mai mult timp pentru umplerea cu culoare a sfinților de pe pereți. Lucrul mergea anevoie, căci în aerul umed de aici văpselele se uscau greu. Spătarul venise să vadă cum merge treaba și se arăta nemulțumit. Spusese că nu le va plăti nici un șfanț, decît după terminarea lucrării și numai dacă ea îi va fi pe plac. Pînă atunci, starețul schitului, venerabilul Pahomie, le da pe fiece zi aceeași mîncare, lapte și caș de la o stînă, iar în zilele de post tocăniță sau ciulama de ciuperci. Meșterul Preda cîrtea.

— Bine de tine, Simioane, că nu ai nici o nagodă pe cap. Eu mă descurc greu, că am acasă cinci guri de hrănit.

— La Hurezi primeam simbrie bună.

— Aceea era treabă la domnie, era altceva. Dar de se întîmplă să lucrezi la un boier cărpănos, care vrea lăcaș de pomenire, dar cu bani puțini, te alegi cu praful de pe tobă.

— Vorbea lumea despre Constantinos că la Hurezi a cîștigat atît cît să trăiască pîn' la adînci bătrîneți.

— Deh, sînt și din aceștia. Cum te saltă norocul...

— Și despre Pîrvu, cel ce a început lucrul aicea, se zice că-i bogat.

— După a mea știință, acesta s-a priceput să intre pe sub pielea răposatului vodă Șerban căruia i-a zugrăvit monastirea de la Cotroceni. Apoi și a altor Cantacuzinești, cum e spătarul Mihail. Că limba dulce-mult aduce, o știi și domnia-ta. Pîrvu, bietul de el, are o limbă gîngavă, de unde i s-a zis și Mutul. Celor mai mari așa le place să hie omul, cam sărac cu duhul și cu puțină pricepere în cele lumești. Așa pare bietul Pîrvu, un om care în afară de zugrăveli nu mai știe nimic. Apoi s-a bucurat și de proteguirea pașului său, viste-

nicul Pîrvul Vlădescul sub domnia lui Matei vodă Basarab. Ce mai, n-a pornit-o în viață ca un neprocopsit ca mine! Taică-său a fost popă într-o mahala din Cîmpulung, a avut ceva cheag, iar în tinerețele sale, cînd boier Vlădescul a fost omorît din porunca lui Mihnea vodă și cei ce-i erau apropiați se temeau și ei, i-a dat mîna să bage ceva galbeni la chimir și să ia drumul Moldovei. Acolo a învățat niște lucruri ce ne sînt străine nouă și le păzește cu strășnicie. E tare scump la vorbă cu cei din breasla lui. În schimb, s-a priceput să cîștige încrederea Cantacuzinilor cărora le-a zugrăvit, după a mea știință, vreo trei biserici și care-l țin în mare cinste, pohtindu-l să steie cu ei la masă. Boier fără isnaf de boierie, ce mai! Păi mă pot pune eu cu unul ca el?"

Simion nu se mira să vadă că breasla zugravilor e și ea destul de pestriță și că nu se iubesc între ei ca frații. Spusele lui Preda i-l înfățișa pe zugravul preferat al Cantacuzinilor, ca pe unul ce a cătat o soartă mai bună, folosind condeiul ca pe o armă. Dar nu se lăsa convins. Știa destule într-ale vieții, ca să pună înainte neîncrederea atunci cînd altul punea patimă în spusele lui. Asta nu înseamnă că atunci cînd se lăți vestea că Pîrvu Pîrvescu se înapoiază de la Brașov se trezi curios nevoie mare să-l cunoască. Unul dintre ucenici zise că însuși arhanghelul îi conduce mîna, un altul zise că în sfîrșit acum văpselele de pe pereți se vor usca, așa că înainte să apară trăsura închisă care-l aducea pe meșter veni un vînticel de speranță în tabăra de la Sinaia.

Din trăsură coborî un om mărunțel și slab îmbrăcat într-un caftan sur. Îi ieși în întîmpinare starețul Pahomie, care-i pregătise cea mai bună odaie de la arhonderie și pusese să facă focul chiar în această zi de vară. Dar meșterul nu merse să se odihnească, ci intră în biserică unde calfele sale și ucenicii se aflau la lucru.

Pîrvu dădu ocol pereților, apoi se apropie și răzui cu un briceguș zidul ca să vadă cum a fost pregătit mortarul și gledul și se arătă nemulțumit. Asta se putea vedea după felul cum clatină capul și își mușcă buza, dar nu certă pe nimeni. Schimbă niște vorbe cu două dintre calfe, dar nici atunci Simion, care se afla ceva

mai departe nu-i auzi glasul. Cînd îl zări pe Preda se îndreptă cu pas hotărît spre el, ceea ce trăda bucuria de a-l revedea. Îl întrebă de sănătatea lui și a lui Stan și Neagoe care-i fuseseră ucenici. Avea o voce gîngăvită, dar nu plîngăreață, trecînd repede peste unele cuvinte, dar rotunjindu-le pe altele cu deosebită grije.

Masa o luă noul venit în trapeza mînăstirii, numai el și starețul. Se vede că acolo puseră la cale care anume va fi „cîmpul" pe care va lucra noul venit, precum și unele schimbări ce se cereau, căci a doua zi starețul, care era și ispravnicul lucrării, îi anunță că gledul dinspre peretele de miazănoapte trebuie dat jos ca să se facă altul nou.

De aci încolo meșterul Pîrvu putea fi văzut din zori pînă-n seară la peretele altarului, unde se apucă să înfățoșeze „Coborîrea de pe cruce". Mai întîi desenul cu cărbune, făcut cu multă pricepere, apoi umplerea lui cu culoare.

Simion își făcea de lucru prin preajmă, urmărind înaintarea lucrării. Nu de alta, dar subiectul era anevoios, după a lui socotință, fie și numai pentru că, spre deosebire de sfinții de pe pereți înfățișați fiecare de unul singur, într-o înlemnire ce părea să stea față-n față cu veșnicia, aici era vorba de trei personaje ce se cereau legate între ele, legate în așa fel încît să cheme simțirea privitorului, cu stropul ei de omenie. Văzuse el trupul lui Iisus răstignit pe cruce în multe troițe ce se întîlnesc la marginea drumurilor, îl văzuse și zugrăvit și modelat, așa cum apare pe crucile papistașilor. Acestea din urmă nu-i strîngeau inima cînd le privea, găsind că rotunjimile lor nu vorbesc despre un trup aflat în suferință. Sau, dacă o fac, nu o fac prea bine. Într-o icoană pe lemn sau pe zid zugravul poate face în așa fel încît să apară trupul cu totul sleit, pînă aproape de a deveni fum și a trece în neființă.

Meșterul Pîrvu punea în vîrful condeiului multă simțire. Își dădu seama de asta după felul cum înfățișă mai întîi chipurile celor două femei care-l susțineau, și lăsă la urmă hainele lor. Parcă voiau femeile să treacă o parte din puterea lor trupului lipsit de vlagă. Acesta, înfășurat pe sub sîni cu un giulgiu alb-cenușiu, a cărui

albeață nu se osebea prea mult de paloarea trupului, avea brațele subțiri și descărnate, încrucișate cuminte în poală, capul plecat pe umărul drept, și pe chip întipărită multă suferință, însăși capătul suferinței omenești. Doar pletele bogate, revărsate pe umeri, de un castaniu deschis, arătau că omul este tînăr și jertfa sa a fost timpurie.

Pe măsură ce lucrarea înainta și Simion își dădea tot mai bine sema ce gîndește mîna celui ce o așterne, se ținea tot mai departe temîndu-se ca zugravul să nu se supere. Dar într-o zi cînd venise cu pași neauziți și se pitise în colțul cel mai umbrit, îl văzu pe zugrav că se întoarce repede cu fața chiar spre locul unde se afla el.

— Ei, ce ai de zis, meștere? (Îl știa că e cel ce se pricepe să facă amestecuri bune, dar el nu-i ceruse niciodată ajutorul).

— Apoi, deh, n-aș vrea să te supăr, dar mă atrage lucrul domniei tale.

— Acum, dacă te strecori ca o șopîrlă pe lîngă ziduri, vei fi avînd și o îndreptare pentru această icoană.

— Eu nu aș pune cununițe aurii în jurul acestor trei capete.

— I-auzi poznă! Asta nu se poate, că așa stă scris în erminii. Și de ce, mă rog, te-ai încumeta la una ca asta?

— Eu zic că de-ai fi făcut-o mică, atît cît să încapă pe foaia unei cărți, tot mare aș fi văzut-o, și nu numai eu, dar oricare ar fi privit-o.

— Și pentru asta să mă zgîrcesc la făcutul cununițelor?

— Ei, iaca, nu mă înțelegi. Se cheamă că din înfățoșarea aceasta iese atîta noblețe omenească, încît se poate lipsi de adaosul cununițelor. Ce poate fi mai sfînt decît noblețea simțirii omenești?

— Ehei, meștere, gîndurile matale sînt cam întortocheate și ar trebui să te temi că ești aproape de buza păcatului.

Pe chipul meșterului Pîrvu apăru un surîs care arăta că-l ceartă fără răutate. Nu-l mai văzuse pînă acum zîmbind și-i ședea bine, arătînd ușoara tresărire a mustăcioarei negru-corb care-i dădea un aer tineresc.

— Dacă păcat înseamnă a te feri să-ți pui gîndurile și simțirea în niște canoane scorțoase precum e coaja copacului cea lipsită de viață...

— Este și acesta, că-ți lași simțirea slobodă.

Meșterul Pîrvu zise asta cam într-o doară. Nici el nu suporta ideea păcatului ca una ce trebuie să conducă viața omului. Ea vine din străfundurile ființei, de acolo de unde vine și frica, ori dacă-ți lași viața condusă de frică, atunci nimic nu cutezi și rămîi în mlaștina neștiinței, zicîndu-ți că dacă faci cîțiva pași pe pămîntul tare îți vei zdreli picioarele.

El își petrecuse o parte din anii copilăriei într-o mînăstire de călugări alături de tatăl său, preotul Pîrvescu, care, după moartea soției se călugărise. Acolo citise psalmii lui David, cazania și alte cărți bisericești. Văzuse în ele gîndurile unor oameni și, chiar, printre rînduri, firea acelor oameni. Uneori, stînd cu ochii închiși, putea să vadă chipurile lor. Solomon trebuie să fi fost un bărbat mîndru cu ochi arzători, însetat să vadă lucrurile frumoase în bogăția de care era înconjurat. Din cînd în cînd, descoperea frumusețea în locuri simple și sărace și atunci simțea amarnice mustrări de cuget și-și zicea că nu e îndeajuns de înțelept și-i trîntea o cîntare care să-l spele de șovăială. Ba chiar înălța zidurile Ierusalimului, ca să fie pentru toți, nu numai pentru el însuși. Desigur, trebuie să fi fost un om căruia-i plăcea să bată drumurile, îi plăceau ploaia și fineața, pomii încărcați de rod, dar și lucirea unei ape în depărtare, după un drum făcut prin arșiță care-l secătuia de sudoare. Și așezîndu-se la popas, îndestulîndu-și trupul cu apă și hrană, se apuca să scrie învățăminte pentru alții, din care nu lipseau comparațiile cu toate cele din jur, care lui îi mîngîiau inima.

Cînd îi spusese tatălui său ce vedea el în cărțile sfinte, acesta se îngrozise. După cîteva zile de post și rugăciuni hotărîse că fiul său e făcut pentru viață, pentru oameni, și-l dase pe lîngă boierul Tudoran Vlădes-

cul, nepotul naşului său, care zisese că va face om din el.

Pîrvu păstra în cuget părerea de rău că-şi necăjise tatăl, dar îşi urmase îndemnul de a zugrăvi oameni. Şi credinţa e după firea omului : cel laş şi temător vede peste tot numai păcatul, cel puternic ţipă despre păcatele altora, ca să nu se vadă ale sale, înţeleptul caută să dea învăţăminte, ca să le dăruiască o cîrje şi un ajutor celor neajutoraţi. El căta peste tot locul asemuiri, iar în chipul omului căta acele trăsături care-i arătau cel mai bine firea.

Pe pereţii bisericilor de la Măgureni şi Filipeştii de Pădure, acolo unde e locul ctitorilor, înfăţişase zeci de chipuri din familiile lui Toma Cantacuzino şi a vărului său, Drăghici, soţii, fii şi fiice, avînd grijă ca pe chipul fiecăruia să se găsească ceva care era numai al lui, deosebindu-l de alţii. După a lui socotinţă, zugrăvirea mireanului merita tot atîta atenţie cît şi a sfîntului. Ba chiar, pentru înfăţişarea cîte unui chip de sfînt, căuta asemuirea cu cineva ştiut de el din viaţă, şi numai astfel treaba lui era făcută cu tragere de inimă.

Cel de aici, Simion, era după socotinţa lui asemenea Ecleziastului. Aflase despre el că-i plăcuse să colinde lumea şi, nu o făcuse fără folos. Ţinuse să afle ce gîndeşte, dar nu ştiuse cum să-l zădărească la vorbă. Iată că se ivise prilejul şi-şi putea da seama că nu se înşelase.

Şederea lui în acest loc cam pustiu, unde numai ciobanii puteau fi întîlniţi în cale (cuviosul Pahomie — care slujise mulţi ani la o mînăstire de la Muntele Sinai — îi zisese cam în glumă Sinaia şi aşa-i ziceau acum cu toţi), avea să fie îndulcită în ceasurile de tihnă de sfătuirea cu acest om cu carele se potrivea în gînduri.

„Coborîrea de pe cruce" era o lucrare dragă inimii lui (o mai făcuse la alte două biserici), părîndu-i că de fiecare dată e şi el părtaş la scena aceasta din miez de noapte, în care dragostea celor două femei se contopeşte cu puterea de sacrificiu a celui răstignit, dînd laolaltă un mănunchi de simţire omenească în ce are ea mai bun.

Aflînd că Simion se pricepe a face picturi în manuscripte, îl lăsă pe acesta să facă veşmintele celor două femei, cu cutele lor bine ticluite.

În zilele de duminecă el îi cerea lui Simion să-i povestească despre locurile pe unde umblase, iar acesta, la rîndu-i, vroia să asculte despre alte lucrări ale lui Pîrvu, pe care nu avusese prilejul să le vadă.

Niciodată Pîrvu nu vorbise atît de mult. Dacă ar fi adunat toate cuvintele spuse despre sine pînă acum şi dacă le-ar fi pus în balanţă cu ceea ce se pornise să-i vorovească noului prieten, tot mai greu ar fi atîrnat mulţimea acestor cuvinte din urmă.

Se vînturase şi el prin tot locul, fără a putea zice că are o casă a sa, unde năzuieşte să se întoarcă. Pînă la anii aceştia nu se învrednicise să se însoare. După terminarea unei lucrări se întorcea la schitul unde fusese călugăr tatăl său. Acolo era primit cu bucurie şi putea sta oricît printre fraţii care-l ţineau în mare cinste. Tot de acolo, din schitul Lespezi, fusese făcut începutul. Era bisericuţa schitului tare afumată în timpul copilăriei sale. De-abia de se zărea ochiul unui sfînt, ocolul cununiţelor, greabănul baiaurului pe care-l împunge sfîntul Gheorghe, iar lui i se păreau cîntările rostite la slujbă tare triste, fără martorii coloraţi de pe pereţi. Văzîndu-l pe călugărul Evghenie cum întocmeşte iconiţe pe lemn pe care le vindea în zilele de praznice, se dăduse pe lîngă el, spunîndu-i că vrea să înveţe pentru a putea zugrăvi cînd va fi mare zidurile bisericii. Mai în şagă, mai în serios, Evghenie îi pusese condeiul în mînă. Prima iconiţă înfăţişînd un sfînt Nicolae cu obrajii rumeni i-o dăruise Pîrvu lui Tudoran Vlădescul, care se bucurase, zicînd că neputinţa băieţelului de a vorbi limpede se răzbună şi a trecut în harul mîinilor sale. Îi făgăduise că-l va da pe mîna unui meşter învăţat, iar cînd Pîrvu căpătase învoirea tatălui său, se înfăţişase la boier rugîndu-l să-şi ţină făgăduiala. Aşa se face că, înainte de a împlini douăzeci de ani Pîrvu luase drumul Bucovinei, despre ai cărei meşteri se dusese vestea. Acolo şezuse vreo şase ani, învăţînd să pregătească văpsele. să pregătească „cîmpul" de zugrăveală şi să aştearnă un strat peste altul, ca să ca-

pete o culoare trainică. Meșterul Andrei care-l luase pe lîngă sine ca pe propriul copil, îl îndemna să-și mai domolească neastîmpărul. Că dacă ar fi fost după el, ar fi dat gata cîte un sfînt pe zi și n-ar fi precupețit nici noaptea pentru asta.

La înapoierea în țară, cînd se apucase a zugrăvi biserica de la Aninoasa, al cărui ctitor era Tudoran Vlădescul, nu-l mai ținuse nimeni în frîu și putuse s-o dea gata într-o vară, cu puține ajutoare. După o asemenea treabă era slab ca un țîr, supt parcă de toată vlaga, și fugise din locul acela, căci i se părea că se găsește în fiecare chip de pe pereți cîte o părticică din el însuși, și ea îl urmărește cu ochi adevărați din fiecare ungher.

Așa fusese viața sa: trecînd mereu de la o biserică la alta, neștiind unde se termină simțirea sa și începe alcătuirea nemișcată a celor zugrăviți pe pereți, doborît uneori de oboseală, un fel de friguri ce-l încercau cînd și cînd.

La îndemnul jupînesei Bălașa se înfățișase pe sine însuși pe peretele dinspre pronaos al bisericii Trei ierarhi din Filipeștii de Pădure și atunci avusese timp să se cerceteze cu un ochi scrutător, să-și probăluiască anii bărbăției.

Se înfățișase într-un anteriu verde, peste care avea o haină cărămizie încinsă cu un brîu cafeniu înodat în față, ținînd capul ușor întors spre umărul drept, pentru a se osebi de icoanele sfinților care privesc înainte. Părul scurt, umbrind o parte a frunții și retezat după o linie dreaptă, numai cu două degete deasupra sprîncenelor, era astfel purtat ca la tinerii boieri, la fel ca și mustața subțire care dădea contur buzelor strînse.

Obiceiul de a pune pe zidul din spate al bisericii pe ispravnici și pe zugravi, alături de ctitorii lăcașului, îl aduseseră în țară Cantacuzinii. Ei puneau preț pe harul unui meșteșugar, văzînd în aceasta un drept de înălțare printre oamenii de rînd. Îl chemau și în casele lor și la mesele lor. Astfel Pîrvu avusese prilej să se socoată unul dintre aleșii sorții. Și să vadă că viața omului însoțită de lucruri de preț, trezește în el gingășii nebănuite. Un om de rînd n-are timp să se gîndească cum calcă și nici nu-și bate capul să aibă purtări alese,

ca să fie pe placul semenilor. Ceea ce poate face pentru sine e să-şi pună straie curate şi cuviincioase. Din cînd în cînd, îl atrage culoarea aprinsă a unei ţesături, sau se nevoieşte să pună o podoabă prispei casei sale, făcînd modele în lemn. Veselia îi este limpede, dezlănţuită, la înmormîntări se jeluieşte tare, în auzul tuturor. Altceva este cu omul care nu se spetează muncind şi nu cade seara frînt de osteneală. Veselia, ca şi tristeţea lui, au o mulţime de feţe, aşa cum roşul, chiar cenuşiul au o mulţime de înfăţişări. Vorba şi mersul nu sînt lăsate în voia firii cu care l-a blagoslovit Cel De Sus, ci sînt bine strunite de gîndurile sale. Firea devine mai mlădioasă, mai blîndă. Plăcerile nu se îndreaptă spre culori ţipătoare şi parfumuri tari, veselia nu-i e dezlănţuită, glumele sînt mai puţin muşcătoare.

Şi în toate acestea nu-s de lepădat lucrurile cu alcătuire frumoasă de care se înconjoară un boier.

În casele Cantacuzinilor, Pîrvu Mutul avusese prilejul să vadă o mulţime de lucruri minunate, care-l umpluseră de încîntare.

Pereţii împodobiţi cu reliefuri din stuc aurit ori cu mozaicuri din plăcuţe multicolore, ferestre cu arcuri gotice sprijinite de colonete subţiri şi răsucite, sobe mari de teracotă smălţuită, lăzi grele cu capete de satiri şi frunze sculptate, jeţuri cu braţe împodobite cu vrejuri, poliţe cu vase de argint, talere şi cupe lucrate în filigran, covoare moi, în care ţi se înfundă piciorul, atît de măiestrit ţesute că închipuiau adevărate grădini în care se aflau toate culorile curcubeului.

Mişcîndu-te printre asemenea lucruri, simţi îndemnul de a-ţi îndrepta boiul, de a avea gesturi line, mîngîioase, chiar propria voce ţi-o auzi mai bine, dorind-o cît mai aproape de muzică, iar cînd te zăreşti într-una din acele minunate oglinzi de cleştar, ai dori să nu te ruşinezi de portul tău.

Aşa se face că Pîrvu începuse să se îmbrace ca un tînăr cu stare, căci mijloacele nu-i lipseau.

Şi mai era ceva... Nu răbda gîndul că, stînd la masa boierului Toma Cantacuzino, fiica acestuia, Safta, priveşte spre el cu nedumerire, ca spre un slujitor abia înălţat ce a fost pohtit acolo doar ca să-şi îndestuleze

burta. Ar fi vrut să cate spre el cu sfială şi chiar să găsească ceva în înfăţişarea lui care s-o tulbure.

Acum, dacă Pîrvu se gîndea la vremea aceea, şi o făcea uneori în faptul dimineţii, înainte de a porni la lucru, cînd ceaţa ce se ridica uşor deasupra pădurii de brazi îi aducea în minte ceaţa uşoară ce se destrăma peste heleşteul de la Filipeşti şi cînd el se simţea puternic şi plin de năzuinţi, la fel ca în anii tineri, îşi dădea seama că se înfăţişase pe zidul dinspre Soare Apune al bisericii din Filipeşti aşa cum ar fi vrut să apară în ochii Saftei, adică uşor înfrumuseţat. Îşi dădea seama şi se ruşina.

Cu cîţiva coţi mai încolo pe lungimea zidului se afla zugrăvită familia ctitorului, printre fiicele căruia se număra şi Safta. Spre deosebire de surorile sale, care toate priveau înainte, şi aveau ochii rotunzi, ea privea uşor peste umăr spre naosul bisericii, cu ochi prelungi şi şăgalnici. Un chip gingaş, abea strunit din pornirea spre veselire care-i sta în fire.

Într-o dimineaţă ca aceea, în care Pîrvu se suise în foişorul bisericii, căci avea biserica un foişor deschis deasupra intrării, servind şi drept clopotniţă, văzuse două siluete de femei îndreptîndu-se spre lăcaşul sfînt. Se întrebase ce le aduce în zori acolo, mai ales că biserica nu fusese tîrnosită, deci nu se slujea în ea.

Auzise apoi paşii uneia din ele cum urcă scara spre foişor. Apăruse în prag şi atunci îşi dăduse pe spate gluga ce-i acoperea chipul. Şi ce să vezi? Era chiar ea, Safta, cu obrazul îmbujorat şi ochii zîmbitori. Venise să-l roage să ducă un înscris fiului boierului Dima, care, după a ei ştiinţă, se afla acum la Cîmpulung. Aflase că meşterul Pîrvu va face un drum la Cîmpulung şi socotea că e omul în care se poate încrede pentru o asemenea misie. O misie care ţinea să rămînă tăinuită.

Pîrvu încercase atunci multă îndurerare şi deajuns de multă bucurie. Îndurerare pentru că misia încredinţată era una de iubire a altui bărbat, bucurie, dîndu-şi seama că deşi vorbele de iubire aveau să se dezvăluiască ochilor fiului boierului Dima, totuşi înfrigurarea şi sfiala de acum a fetei erau pentru ochii săi şi putea să se desfete privind-o, ca şi cum ar fi fost pentru sine.

Căptușeala glugii lăsate pe spate era din atlaz albastru, ochii fetei erau încă însomnurați iar pelița obrazului de o gingășie de heruvim. Primise scrisoarea din mîinile ei înguste și-și putea da seama că jupînița simte așa, de parcă i-ar fi încredințat o parte din inima sa.

De atunci, ori de cîte ori vedea ceața ridicîndu-se ca o suflare a pămîntului, se aștepta, fie și numai pentru o clipită, să răsară din ea silueta jupîniței Safta venind către el. Era blîndă acea clipă trecătoare și destul de lungă pentru a culege din ea noi puteri.

Da, s-a încercat să prindă în condei multe chipuri ale celor ce năzuiau ca din trecerea lor prin această lume să rămînă și un petec de perete încondeiat după asemănarea lor. Cu totul, numai la Filipești cinzeci și trei de astfel de înfățișări, iar la Măgureni — șaizeci.

A învățat și el ceva după atîția ani de trudă. Printre altele, că virtutea nu-i tot una cu harul. Iată, virtutea lui Simion sta în aceea că, după atîtea prin cîte trecuse, nu devenise un om rău, scîrbit de viață. Și ar fi putut să devină, nu-i așa? A lui, stă în aceea că nu a pus deoparte condeiul și palitra [1] pentru un trai așezat, deși uneori îi era greu cu acest du-te-vino dintr-un loc în altul. I se întîmplase ca intrînd într-o biserică albă, cu pereții goi, să-l cuprindă teama, că nu va fi în stare să umple pogoane întregi cu culori. Da, i se întîmplase și asta. Se simțea uneori secătuit de friguri, ușor ca un fulg, cu brațele fără vlagă. Dar dacă se apuca de lucru, uita de slăbiciune.

Așa l-a cunoscut Simion pe zugravul care făcuse la zilele lui tot atîtea chipuri de mireni cîte de sfinți, dacă nu cumva mai multe de mireni. Și pentru care înfățișarea unui chip nu înseamnă punerea cu condeiul a doi ochi, a nasului și gurii în cuprinsul ovalului feței, ci înseamnă prinderea unor linii, a unor umbre sau culori, care să fie numai și numai ale chipului aceluia.

Pentru Simion care văzuse în Italia icoane și portrete de seniori, făcute cu atîta respect pentru chipul omului încît par să aibă moliciunea firească a cărnii

[1] palitră = paletă.

și zvîcnetul sîngelui, harul lui Pîrvu nu era o floare de lotus răsărită într-un cîmp de maci. Dar era totuși un mac mai altfel decît cei din jur. Cu atît mai mult era demnă de prețuit pornirea aceasta a zugravului, cu cît ea izvora din nevoia sa proprie de a se apropia de adevăr.

După terminarea lucrului și în zilele de duminecă ședeau la o masă pe cerdacul din fața chiliilor. Pîrvu, starețul Pahomie, Simion și Preda. Curtea mînăstirii, înconjurată pe trei laturi de alcătuirea chiliilor, aducea cu o mică cetate. Preda se simțea aici ca și prizonier. Spunea că, de-ar putea, ar zbura la ai săi. Starețul Pahomie, își aducea aminte de Muntele Sinai, un loc unde într-adevăr se simțea ca într-o cetate, învecinat cu deșertul, de unde veneau arabii cei nomazi și ei erau pregătiți mereu de apărare. Aveau chiar oameni trimiși de domnitorii din țară însărcinați cu apărarea. Aici, chiar dacă era înconjurat de pustietatea pădurilor, se simțea ca acasă. Acolo, erau ca pe puntea unui vas, înconjurați de o mare neprietenoasă. Nomazii știau de-acum că în mînăstire nu sînt femei, deci un motiv mai puțin să-i atace. Aurul sfintelor odoare nu era pentru ei decît un metal lucitor, din care nu se puteau face lame de topoare sau vîrfuri de lance. Așa că motivul cel mai puternic pentru care i-ar fi atacat ar fi fost hrana. O făceau cînd și cînd, și atunci călugării deschideau porțile și puneau dinaintea lor o parte din proviziile proprii, iar nomazii, rușinați de o asemenea purtare plină de bunătate, plecau fără să facă vărsare de sînge. Dar necazul cel mare sta în ciocnirile dintre arabi și paznicii-munteni aduși din țară. Aceștia trăiau în afara zidurilor mînăstirii, ca unii ce veniseră cu femei. Trăiau în corturi, la fel ca nomazii. Femeile lor frumoase erau rîvnite de arabi, și de aici, destule ciocniri al căror răsunet ajungea la monahi și le tulbura liniștea. Va să zică ei se retrăseseră în pustiu pentru a fi în afara patimilor omenești, a dezordinei și neprevăzutului — și iaca, tihna lor era plătită cu sîngele unor nevinovați.

Cuviosul Pahomie povestea acestea ca să arate că nu numaidecît fuga de oameni cu patimile și necazu-

rile lor te poate ajuta să te aduni în tine și să te gîndești la cele înalte, ci se cade s-o faci în tot locul.

Simion vedea că gîndurile lor se întîlnesc pe undeva, cu toate că el încercase pe altă cale să găsească ce e bun și drept în viață.

La aceste adunări ale lor singurul care tăcea era Pîrvu. Se destăinuise el atunci, cînd lucraseră alături la acea „Coborîre de pe cruce", dar cu mai mulți de față părea să-și găsească cu greu cuvintele. Sau poate, în timpul acesta, el se gîndea cum va înfăptui a doua zi zalele sfîntului Gheorghe sau haina de culoarea prunei purtată de sfîntul Dumitru.

XVIII

CĂLĂTORIE CU PRIMEJDII

Boierul Staicu Merișanu ajunsese cu toți ai săi la Iași puțin după sărbătorile Crăciunului. Găsiseră un oraș pîclos și rece, cu case joase avînd cerdacurile închise cu geamlîcuri lungi. Îndărătul lor se scurgea o viață înceată, pe care timpul n-o vămuia, cum însuși orașul adormit părea rămas undeva în urma timpului, lipsit de forfota și culoarea fratelui său de pe malul Dîmboviței.

Curtea domnească, ea însăși, părea lipsită de strălucire. Aducea a curte boierească ceva mai mare, populată de mulți bărbați înfășurați în blănuri scumpe, dornici a se aduna la vorbă prin coridoare sau iatacuri, oriunde găseau loc de vorbă. Pe boierii valahi îi primiră cu bunăvoință, cercetîndu-i cu curiozitate. Vodă era bolnav și nu-i putea primi pe dată. Se scurseseră cîteva zile bunicele în care boierii valahi fură invitați la ospețe cu fripturi gîlgîind în sosuri usturoiate și pipărate și vin ales galben ca mierea și dens și înmiresmat. Se cam plictiseau oamenii doamnei Maria și se temeau că vor fi prinși pentru multă vreme în pîcla vîscoasă ce

învelea orașul și în mahmureala ce urma nedorită după vinul care curgea în rîuri, boierii de aici făcîndu-i față mult mai bine decît musafirii.

Cînd în sfîrșit domnitorul se arătă dispus să-i primească, se văzură în fața unui bătrînel cu ochii duși în fundul capului, cu barba albă și fața smolită.

Se ridicase acest Cantemir de la starea de boier de prin ținutul Fălciului la aceea de domnitor după ce slujise mulți ani Poarta Otomană, în calitate de capuchehaie. Se ridicase tîrziu, cînd deja cobora în amurgul vieții, avînd sprijinul lui Șerban vodă. Mulți spuneau despre el că fusese bărbat viteaz, slujind în campaniile turcilor și că, deși neștiutor de carte avea minte ageră cunoscînd cîteva limbi străine.

Era firesc să-l sprijine pe fiul fostului său protector la ocuparea scaunului Valahiei. Și nici nu se afla în bune relații cu Brîncoveanu și cu unchii săi, Cantacuzinii. Acum, simțindu-și sfîrșitul aproape, se gîndea Cantemir vodă că cei doi fii ai săi n-o vor duce bine avîndu-i ca vecini pe acești Cantacuzini a căror influență era tot mai mare pe lîngă vizir. Căci nădăjduia Cantemir ca scaunul Moldovei să rămînă unuia din cei doi fii ai săi. Deși moștenirea dreptului de a domni nu se mai pomenise demult în istoria Moldovei. Trebuia să pună la socoteală pohtirea Cantacuzinilor la același scaun, pentru ei sau pentru unul din fiii lor. Că pe tatăl lor, postelnicul Constantin, îl cunoscuse bine și fusese om nedoritor de mărire, într-atît, încît lucrase la Poartă pentru punerea în scaun a lui Gligorașcu Ghica pe care-l socotea prieten. Același Gligorașcu vodă, care, văzîndu-se la putere, trimisese să-l ia de la moșia sa, de la Mărgineni, îl dusese să-l chinuiască la Snagov, unde-i luase și zilele. Dar fiii săi, și mai cu osebire Mihai și Constantin, erau altfel de oameni. Poți ști ce clocesc mințile lor? Mai bine decît să aștepte să scoată pui această clocire, să se pună pe lucru el, Constantin Cantemir, folosindu-și prietețugurile și încrederea de care se bucura la Poartă.

Îi lămuri pe trimișii doamnei Maria unde să se adreseze la Istanbul. Da, da, era foarte bine că boierul Merișanu avea știință de unele încercări ale Brîncoveanu-

lui de a se apropia de împăratul Leopold. Asta tare greu atîrna în cumpănă în judecata vizirului, iar lui Brîncoveanu pieirea îi va aduce.

Să se îmbrace domniile lor, boierii, ca niște simpli negustători, li se vor da pentru aceasta căruțe cu marfă și zapise cu întăriri din partea unor bresle din Moldova. Drumul cel mai scurt spre Istanbul trece prin Valahia și ei îl vor face fără teamă, ca niște negustători nu prea grăbiți, chiar trebuie să se arate dornici de a întîrzia pe la hanuri și vor plăti toate vămile și se vor adresa unul altuia cu alte nume decît cele pe care le poartă.

Plecară căpitanii cu oarecari speranțe de la curtea lui Cantemir Vodă. Călătoriră din luna lui Gherar pînă-ntr-a lui Mărțișor. Fără întîmplări deosebite, căci intraseră destul de bine în pielea negustătorilor Toma, Alecu, Manea, Petre Gîrbu și Sotir, ba se simțeau atît de proaspeți după acest încincit botez, că închinau pe la hanuri într-o zi pentru botezul lui Alecu, în alta pentru al lui Sotir, și tot așa lanț, căci nu vroiau să cășuneze vreo supărare unuia dintre frați. Avînd ei bani din destul și simțindu-se atît de bine la hanurile din Valahia, ar fi lungit starea aceasta de negustori liberi. Preda Milcoveanu trecînd prin satul său se furișă la vreme de noapte să-și vadă părinții și frații. Îl primiră cu tînguieli. Brîncoveanu le luase parte din moșie și nu lipsise s-o ia în întregime ca să pedepsească hainirea fiului mai mare. Umblase mult bătrînul Milcoveanu cu jalbe la curte arătînd că moșia este a celor cinci fii și fiice ce-i rămăseseră, iar el, bătrînul, e străin de fapta lui Preda. Numai așa le mai lăsase ceva mai mult de jumătate din pămînt.

— E nedrept să suferim pentru fapta ta. Ne duceam și noi traiul ca niște boieri mijlocii și nu era stăpînirea cu ochii pe noi.

— Tătucă, dumneata m-ai îndemnat să intru în oastea domnitorului. Că și bunicul a fost ostaș, străbunicul a luptat sub flamura lui Mihai vodă, fiindu-i om apropiat și de nădejde. Cine mi-a povestit faptele trecute dacă nu domnia-ta și bunicul? Cine mi-a spus că rostul nostru e să apărăm libertatea acestui pămînt, mai ales că el se

află la cumpăna dintre cele două țărișoare românești pentru care trebuie să nădăjduim alipirea, așa cum a fost voia Viteazului? Sîntem noi oameni cari să nădăjduim și să așteptăm cu brațele încrucișate?

— Eh, băiete, au trecut vremile cînd vitejia era ținută la mare cinste. Astăzi mărimile își orînduiesc trebile prin pungi cu galbeni și dacă luptă pentru ceva, atunci singurul lucru este să-și apare pernele de sub șezut.

— Șerban vodă și cu Bălăceanu erau bărbați viteji, tătucă. Ei nu răbdau să vadă ploconelile în fața turcului. Și poate-ar fi înfăptuit neatîrnarea de n-ar fi avut Șerban acea moarte în plină bărbăție.

— Ascultă la mine, fiule, noi sîntem pietricelele din pipota turcului care-l ajută la mistuit. Dacă a apucat să ne înghită, e greu să ne scoată careva de acolo, numai spintecîndu-l de moarte o va putea face. Și mă rog, dacă vodă Șerban și cu gineri-său au încercat să se alăture austriecilor și n-au reușit să-i dea cu ajutorul lor lovitura de moarte turcului, veți avea mai mulți sorți de izbîndă voi, o mînă de ostași și cu nevolnicul de fiu-său?

— Mergem la Poartă în numele lui vodă Cantemir, și acesta e bine văzut acolo și ne-a asigurat că va trimite în urma noastră pungile cu aur atît de dragi turcului. Acesta ar fi primul pas, tătucă. Să-l înscăunăm pe fiul lui Șerban vodă. Al doilea pas va fi făcut alăturîndu-ne celor din Liga Sfîntă. S-ar putea și altfel. Asta n-am pus-o la cale în de noi, dar sînt sigur că fiecare a gîndit-o în sinea lui. S-ar putea ca vodă Cantemir să dorească scaunul Țării Românești pentru fiul său, Antioh. Adică tatăl să domnească în Moldova, iar fiu-său în Țara Românească. Ceea ce ar fi cam o singură domnie și n-ar fi rău deloc. Ar însemna asta împreunarea celor două țări, cum îi sta în gînd lui Mihai vodă Viteazul. Ar însemna puteri sporite și urnirea sărmanei țări din glodul în care-a intrat.

— Ehe he! Ție și alor tăi vă umblă mintea departe! O fi voind Cantemir să-și îndoaie spinarea în fața turcului, ca să ia scaunul Țării Românești pentru fiu-său, așa cum ziceți voi, dar de va reuși, tot ca să-și umple haznaua cu galbeni o face, nu se gîndește el la binele

bietei țări. Drumul pe care-l faceți voi acum la Istanbul l-au făcut în urmă cu doi ani niște boieri moldoveni cu oamenii lor. Chiar la mine au înnoptat și am aflat astfel că acest Cantemir e purtat ca taurul de belciug de partida Rusetești. Aceștia sînt un fel de greci pripășiți prin Moldova, dar, vezi bine, cu toate năravurile și vicleșugurile deprinse din lunga lor convietuire cu turcii. Că una sînt grecii liberi de la ei de-acasă și alta cei ce au primit să-și îndoaie spinările și să lingă blidele turcului ca niște supuși cu credință. Cunosc eu mulți boieri de-ai noștri care la fel ar face, și-ar vinde sufletul necuratului pentru avere și mărire, așa că ce să mai vorbim de Rusetești și Cupărești că și-au schimbat o țară pentru alta... Țara lor e aceea de unde pot stoarce mai mult. Și stînd ei în preajma lui Cantemir au încercat să-i îndrume faptele spre folosul lor. Boierii pămînteni s-au strîns în jurul lui Velicico Costin, urzind în taină cum să-l îndepărteze. Ce vor fi făcut, cum vor fi dres, nu știu, dar Cantemir a prins de veste. Se zice că unul de-al lor i-ar fi trădat spuindu-i totul lui vodă. Rău s-a mai supărat acesta. L-a chemat pe Velicico la dînsul și l-a lovit cu buzduganul, numindu-l cîne și șarpe veninos, apoi a pus de i-au tăiat capul. În furia lui nu s-a oprit aici. Au trimis după Miron Costin, cărturarul, frate al lui Velicico, de i-au tăiat și lui capul în luna lui gherar, acum doi ani, deși nu se afla vinovat. Iar pe boierii care plecaseră la Istanbul cu pîri, cei găzduiți de mine aici, i-a adus în țară și i-a închis, puindu-i la dajdii grele pentru eliberare. Vezi dar, fiule, că puterea celui mai mare nu poate fi doborîtă nici dacă-și unesc forțele mai mulți boieri, care, oricum, nu-s și ei oarecine.

Eu zic că mai bine ați face să-i cereți iertare lui Brîncoveanu și să vă vedeți de ale voastre. Că uite, pămîntul trebuie muncit, iar eu aștept de la tine nepoți de nădejde. Ascultă ce-ți spun, că n-am albit degeaba, sprijinul făgăduit de Cantemir e destul de șubred și pornește din dor de răzbunare împotriva lui Brîncoveanu, care, la rîndu-i, făgăduise sprijin boierilor moldoveni porniți cu pîri la Poartă. Peste capetele voastre se încrucișază mînia celor mari și nu sînteți decît niște unelte.

— Să nu-ți fie cu supărare, tătucă, dar dacă am pornit la o faptă, nu mai pot da îndărăt și nu-mi pot lăsa tovarășii.

— Cum ți-e voia; Ești destul de în putere ca să mergi pe drumul ales. Dar să faci bine să pleci chiar acum să nu te vadă vecinii mîine dimineață. Am pătimit și așa destul din pricina ta.

Boierul Staicu Merișanu se supără cînd auzi de întîlnirea lui Preda cu ai săi. El, unul, n-avea de gînd să treacă pe la casa din București, unde se aflau fiul și fiica sa. Căutară căi ocolite în jurul Bucureștilor, acolo aflîndu-se destui care i-ar fi putut recunoaște.

Cînd ajunseră la Stanbul era primăvară blîndă.

Mirezmele liliacului te întîmpinau la capătul cîte unei ulicioare strîmte, înserările îți învăluiau umerii cu moliciune de cașmir, diminețile veneau dinspre Bosfor cu foșnet și trenă de tafta foșnitoare și trandafiriul lor se anina pe creștetele palatelor, uimindu-i pe noii veniți de atîta strălucire.

Boierii noștri merseră mai întîi la ambasadorul francez, Férriol, despre care știau că e împotriva lui Brîncoveanu, cerîndu-i lui mai întîi sprijinul pe lîngă marele vizir.

Férriol era un om iute, mărunt de stat, cu capul împodobit de o perucă argintie și nu de puține ori, în înfierbîntarea și agitația purtătorului, aluneca această perucă într-o parte dîndu-i o înfățișare caraghioasă. Se porni să laude față de musafiri strălucirea curții Regelui Soare pe care-l reprezenta, se plînse apoi împreunîndu-și mînile cu încheieturi înconjurate de dantele spumoase și ridicînd ochii-n tavan de moravurile turcilor și deveni gînditor ajutîndu-se pentru aceasta de parfumul pe care-l avea într-o sticluță pe care și-o vîra pe rînd în cîte o nară, cînd fu vorba să căineze soarta Valahiei pe care o vedea cît de curînd pașalîc turcesc.

Preda Prooroceanu cu care se cunoștea mai demult, își pusese pentru această vizită veșminte de salon, cum se purtau la curtea lui Ludovic al XIV-lea și se întreținu cu Férriol pe limba lui, savurînd alesele băuturi franțuzești în timp ce se lăsa legănat de vise ce-i ară-

tau strămutare la viitoarea curte a Valahiei obiceiuri galante cu doamne ce alunecau ușor pe parchet în crinoline legănate și-și ascundeau drăgălașele obrăjoare îndărătul evantaielor purtate de mînuțe ca zăpada. Apropos! O cunoaște distinsul ambasador pe doamna de Chioseul? Aceasta călătorise mult pentru a ajunge în Orient, dar fusese prădată și îndepărtată de oamenii lui Brîncoveanu.

Fèrriol ridică din umeri. Necunoașterea lui părea sinceră și Prooroceanu nu mai insistă, întărit în convingerea că doamna de Choiseul era o iscoadă personală a lui Ludovic al XIV-lea și că nu acesta era numele ei adevărat. Uneori i se părea că fusese un fum și n-o va mai întîlni de-aci înainte.

Al doilea popas al boierilor noștri fu la grecul Lazaridis, care avea să le dea casă și masă pînă ce vor fi chemați de vizir. Era mai bine așa decît să tragă la un caravanserai turcesc, unde și zidurile au urechi și, oricum, ei ar fi fost mai stîngaci decît la hanurile la care poposiseră pînă acum.

Cu toată bunăvoința arătată de Fèrriol, acesta întîrzie să le dea știri. Se simțeau ca și captivi în casa lui Lazaridis, plină de multe femei, surori, cumnate, nepoate, toate îmbrăcate în negru, strecurîndu-se neauzit în lungul coridoarelor în tîrlici moi, negricioase și uscățive, cu piepturi plate, de parcă destinul le-ar fi hărăzit la toate să rămînă sterpe, același destin care le adunase sub aripa ocrotitoare a fratelui și unchiului lor cu stare mai cuprinsă. Casa era curată, săracă și tristă. Plină de icoane și candele prin toate colțurile aducea a mînăstire. Față de popasurile de pînă acum, în prelungirea cărora exista mereu un „mîine", acesta părea o fundătură fără ieșire. Osteanul nu se sperie de tăria așternutului sau de vitregia vremii, așa cum se sperie de rugina neîntrebuințării și a traiului bun. Crezuseră atîta timp că lumea merge mai departe prin vitejie și știința armelor, iar acum trebuiau să recunoască rostul unor alte valori pentru care nu erau pregătiți. Ar fi fost cazul să se îmbărbăteze unul pe altul. Dar în loc de asta,

cînd se întîlneau își spuneau vorbe neplăcute, își găseau vină pînă și pentru pornirea unuia de a învăța cîteva cuvinte turcești, ca să-și mai treacă timpul sau pentru că un altul vroia să cheltuiască din banii comuni pentru o haină cu fireturi sau un pumnal cu pietre încrustate în mîner, cînd de fapt vina principală era a timpului, care trecea pe lîngă ei fără a se osteni să-i bage în seamă, și ei lîncezeau în această baltă stătută fără a ști încotro s-o apuce.

Cînd în sfîrșit le veni știre de la Férriol că vizirul e dispus să-i primească, erau storși de atîta așteptare. Se înfățișară înaintea vizirului cinci bărbați cu priviri crunte și arzătoare, deloc pricepuți să lingușească și nici la temenele și supunere pricepuți, ca cinci sălbăticiuni ieșite din cotlonul lor orbite de lumina soarelui. Aveau multe plîngeri împotriva lui Brîncoveanu, dar cereau să li se facă dreptate în mod imperios, nu cu umilința unor supuși ce-și încredințează soarta în mîinile suzeranului lor. Mai ales ei, care fuseseră oamenii lui Șerban Cantacuzino, care în ultima parte a vieții își arătase nesupunerea față de Poartă și, care cu atît mai mult trebuiau să se arate spășiți.

Marele vizir îi asculta răbdător. Soarta acestora era hotărîtă încă înainte de a-i avea înaintea sa. Față de dușmanii ghiauri cea mai curată unealtă era securea gîdelui. O știa bine de la strămoșii săi care cu securea își făcuseră drum din adîncurile Asiei pînă-n această parte a Europei. De data asta avea să renunțe la plăcere de dragul cîtorva pungi doldora pe care i le trimisese Brîncoveanu. Mai mult parapon decît avea acela asupra lor nu putea avea el. Așa că era liniștit, îi privea cum se perpelesc și se macină în ei și savura pe îndelete balsamul puterii ce te ridică cu cîteva capete deasupra celorlalți, acolo de unde privești frămîntarea lor ca pe o viermuială de bicisnici. Cum veniseră ei, drăguții, de bunăvoie la Poartă, ușurînd-o pe aceasta de grija prinderii lor! Neștiute sînt căile Profetului și multe face el pentru liniștea drept credincioșilor!

XIX

DÎMBOVIȚĂ APĂ DULCE...

Oamenii de prin mahalalele Bucureștiului îndrăgeau nu numai sărbătorile cu dangăt de clopot, cu adunarea pe maidane, unde se puteau da în scrînciob și priveau tot felul de pehlivani, ci orice prilej de a se înghesui unii într-alții într-atît, încît să poată auzi părerile vecinilor, dîndu-și la rîndu-le drumul la gură pentru a arăta că sînt și ei oameni cu păreri.

Un astfel de prilej se ivise în această după amiază de august, prăfuită și plină de arșiță, vreme numai bună de a ieși din magherniţele în care bîzîiau muștele și a se revărsa pe drumul mare ce ducea spre curtea domnească.

Se răspîndise vestea cum că seimenii aduc de la Giurgiu pe Merișanu, fost paharnic sub Șerban vodă, și pe căpitanii de oaste ai acestuia, care se duseseră la Poartă cu plîngeri. Rău trebuie să le fi mers în pribegia lor dacă se duseseră singuri în gura lupului! Auzind Brîncoveanu că ei se află la Istanbul, trimisese degrabă pe postelnicul Vergu și pe Barbu Brătășanu cu 1000 de pungi de galbeni ca să-l înduplece pe vizir să i-i dea legați pe boierii haini. Da, da, chiar 1000 de pungi atîrnau oamenii care se înfățișau acum mulțimii, jupuiți și nemîncați de le rămăsese doar sufletul din ei. Nu arătau deloc a pradă bogată care să merite atîta aur vărsat în haznaua Porții.

Oamenii adunați îi priveau cu curiozitate. În asemenea împrejurări creierul omului de rînd amorțește, e greu să se hotărască între milă și cruzime. Este atît de amorțit încît ar fi deajuns să zică unul: „pe ei, mă!", că ar tăbărî toată gloata asupra celor zdrumicați în căruțele cele mai deșelate pe care le găsise stăpînirea.

Flăcăi puși pe petrecere, dornici să-și arate bărbăția, găseau că trebuie să comunice într-un fel cu cei din căruță:

— Ei boieri, dumneavoastră, unde vă e fala?

— Lasă-i mă, au căzut și ei la ananghie, că n-o fi ananghia numai pentru noi, prostimea.

Cîte o leliță care socotea că seimenii nu și-or pune mintea cu ea, cînta ca la înmormîntare:

— Aoleu măicuță, că rău v-au mai perpelit și numai oasele vi le-au lăsat întregi. Da' acum și oasele vi le-or fărîmița în beciurile domniei.

Bocitoarele astea de pripas erau cele mai rele și amărîții din căruță găseau în ei atîta vlagă să le arunce priviri ce se vroiau sfredelitoare, dar pe chipurile lor supte și vlăguite, năpădite de bărbi, erau doar jalnice, pierdute.

La un moment, zvîcni din mulțime un flăcău deșirat în haine ponosite. Se prinse de loitrile căruței, alergînd în pas cu ea.

— Taică, tăicuță, să știi că vom face tot ce vom putea să te scăpăm.

Boierul Staicu Merișanu nu-și mai văzuse fiul de cinci ani. Încercă să soarbă chipul acesta nou ce se ivise, să-l aibă cu el în ceasurile de cumpănă ce-l așteptau.

— Să ai grijă de Sofica.

Un seimen ce se afla călare se aplecă și-l împinse pe băiat, de căzu acesta cu fața la pămînt.

Toate se petrecură într-un răstimp cît ai bate de trei ori din palme. Și părerea de rău a boierului Merișanu că-și lăsase copiii încă neîmpliniți se ridică asemenea unui val, strîngîndu-l de gît.

Cei ce se aflau de față îl ajutară pe tînăr să se ridice din țărînă. Convoiul trecuse, fusese prea puțin pentru curiozitatea lor avidă, și acum se simțeau în stare să dezlege baierele inimilor lor simțitoare și prinseră a-l căina pe tînărul cu aspect de ofticos.

— Te-au lăsat orfan măiculița mea, ți-au luat sprijinul și ocrotirea. Nu mai dă ea pajura îndărăpt ce a prins în clonțul de oțel...

— Dacă te prindea sub copitele calului se termina cu zilele tale, flăcăule.

— Acu' cu tac'su o fi avînd ce-o fi avînd, dar de ce să prăpădească mîndrețe de băiat?

Cînd oamenii se află în gloată, simțirea lor devine schimbătoare ca apa frămîntată de curenți: schimbă cînd nu te aștepți limpezimea cristalină cu turbureala venită din străfund, răceala pe căldură.

Se găsi cineva care-i dădu o cană cu apă, și tînărul o bău cu dinți ce nu vroiau să se descleștеze, răspîndind mai mult pe piept. Chinul obezilor grele care-i strîngeau umerii lui taică-său i se părea că trecuseră asupra lui, înțepenindu-i brațele și avea să le poarte de-acu'nainte mereu.

Alaiul ajunsese la curtea domnească. Prizonierii fură împinși din carele din care nu se mișcaseră șase zile la rînd. Abea puteau să-și urnească picioarele. Îi împingeau de la spate și-i loveau cu picioarele ca pe porci. Staicu nu mai simțea nimic, avea doar grija icoanei ce-o purta în suflet, să n-o piardă. Preda Prooroceanu simțea doar ură împotriva acestor barbari și avea această ură gustul sîngelui ce-i curgea din nas și-i umplea gura.

Căpitanul Hațeg găsea destulă putere să scrîșnească înjurături printre dinți și acestea îl ușurau. În ultima vreme avea fierbințeli mari de la boala lui de plămîni. Oricum, sfîrșitul îi era aproape și decît să bolească pe un pat și să-și scuipe puțin cîte puțin plămînii, mai bine să se sfîrșească dintr-odată, fie și de streang. Avînd el acest secret al său se purta într-un fel ciudat, cînd cu nepăsare de senior, cînd cu o blîndețe de neînțeles față de hainii însoțitori. Și cum la acestea se adăuga chipul lui de Christ, cu ochi albaștri strălucitori, cu părul cînepiu și barba neagră întreruptă în dreptul bărbiei de o năstrușnică dungă aurie, el inspira respect celor ce-i însoțise tot drumul, de la Istanbul pînă aici. Unul dintre însoțitori îi ceruse chiar iertare spuindu-i că slujba lui așa cere și nu alta. Radu Hațeg îl cercetase-niței dintr-o dungă și-i spusese că oșteanului nu-i sînt de folos gîndirea nici simțirea. Era iar un bine acesta, că paznicii vorbeau limba lui și se putea înțelege cu ei, decît să fi fost niște păgîni. În toată viața sa, Radu Hațeg cătase partea bună a fiecărei întîmplări. Căci nu e întîmplare care să n-aibe o parte cît de cît suportabilă, sau de învățătură, sau chiar de haz. Eh... n-avusese el o viață prea lungă, dar o trăise după îndemul ini-

mii și mai ales nu fusese bicisnic și nu umblase cu gînduri ascunse și nu-i părea rău de nimic. Fapta de acum li se putea aduce ca învinuire de hainire față de noua domnie. Dar el nu juruise credință oricărei domnii, ci-și aplecase grumazul numai în fața lui Șerban vodă. Așa că în cugetul lui, făcuse cu dreptate ceea ce făcuse.

Cît despre căpitanul Sîrbu, acesta își atrăsese cele mai multe bruftuieli din partea însoțitorilor. Avea privirea sălbatică și mugea ca un bou, căci nu putea suporta, față de puterea-i de uriaș, față de pumnul cu care putea fărîma un zid, să fie țintuit locului și înjosit.

Iar Preda Prooroceanu își cam pierduse mințile. Cu dantelele cămeșii zdrențuite, cu părul rărit, sprințar ca un cintezoi, căci după părerea dumisale omul nu trebuie să se piardă cu firea și mai ales într-o împrejurare grea trebuie să se arate descătușat de orice prejudecată, era luat de însoțitori drept un soi de paiață. Vorbea pripit, în vîrful limbii, ba strecura și cuvinte de neînțeles pentru ei și, ca bunul samaritean împărțea cu Radu Hațeg pîinea cu apă ce i se dădea. Nu mai simțea durerea, vedea doar sclipiri albastre și roșii înainte-i și se lăsa în voia acestor fulgere micuțe, care-i dădeau senzația că plutește prin înălțimi, un duh gata-gata să atingă stelele cu mîna.

Fură duși în temniță, dezlegați și puși în fața unui hîrdău mare cu apă, poruncindu-li-se să se curățească. În lungul drum își făcuseră nevoile pe ei. Trebuia să-și îndepărteze jegul de pe ei, urmînd a se înfățișa înaintea lui vodă. Li se îngădui să doarmă pînă la această înfățoșare.

A doua zi fură duși în spătăria cea mică, unde se aflau adunați boierii. Veni și vodă printr-o ușă joasă din fundul sălii. Era abătut ca după o noapte de nesomn. Cei apropiați nu-i cunoșteau chipul mîniei, vocea de tunet, ochii aruncînd scîntei. Se așteptau ca de data asta să le vadă. Dar nu văzură decît un chip împietrit, parcă mai alungit ca deobicei. Dacă privirile-i se atingeau de cei căzuți cu frunțile la picioarele sale, se citea în ele o zvîcnire dureroasă care putea fi și scîrbă, dar și adîncă amărăciune. Pe Staicu Merișanu îl știa de pe cînd era simplu boier, un tînăr fandosit cu obiceiuri aduse

din Italia, năzuind să semene cu seniorii de acolo, cu gesturi moi și voce melodioasă. Acum, Staicu năzuia să înmoaie inima aceasta pe care o bănuia slabă. Se întremase năzuința asta după ce-și văzuse fiul și după noaptea de odihnă care-i îngăduise să-și pipăie inima, descoperind-o tot neînfricată. Dar cînd își ridică privirile și văzu de-oparte și de alta a lui Brîncoveanu pe cei doi unchi ai săi, spătarul și stolnicul, cei care făcuseră să grăbească moartea fratelui lor Șerban, lupi bătrîni, hîrșiți în dedesupturile politichiei, avu un moment în care-i pieri suflarea și însăși dîrzenia se prăbuși încolțită de nesiguranță.

— Îndurare măria-ta, îndurare îți cer, că mila măriei tale încă este mai mare decît greșeala mea.

— O singură greșeală ai făcut, Merișane? Că după lupta de la Zărnești au trecut trei ani și aveai destul timp să-ți dai seama că ai greșit. Dar tu ai mers cu uneltiri la Poartă. Și dacă acum te vom pune în libertate, la fel vei face. Lupul își schimbă părul, dar năravul, ba. Și tu ești lup bătrîn, Merișane, în stare să aduni haită mare în juru-ți.

— Ajunge și lupul să ostenească, măria-ta. Lasă-mă să mă trag în culcuș să mor printre ai mei.

— De murit, vei muri, dar așa cum voi avea eu pohta. Ia întoarce-ți mai bine privirile spre acesta și spune-mi, îl cunoști cumva?

Se afla acolo paharnicul Dumitrașcu Corbeanu, care schimbase multe scrisori cu fugarul Merișanu de peste munți. Brîncoveanu prinsese aceste scrisori din timp și se înfiorase la gîndul că răzmerița se va întinde printre boierii de aici, din țară.

— Îl cunosc, măria-ta.

— L-ai prins la drag mare dacă-i trimeteai pe fiece lună cîte o scrisoare. Este așa, Merișane, ori mint eu?

— I-am scris, măria-ta, dar el putea să nu-mi răspundă.

— I-ai răspuns, Corbene?

Acesta tăcea ca o stană de piatră.

— Poate ai uitat șirul vorbelor, Corbene. Dar el îți va veni iarăși pe buze cînd veți sta față-n față. Căci

veți sta amîndoi în aceeași temniță. Vreau să vă dau răgaz să vă vedeți unul cu altul și să țineți sfat împotriva domniei.

Apoi Brîncoveanu își întoarse privirile spre foștii căpitani de oaste ai lui Șerban Cantacuzino. Pe căpitanul Sîrbu, pe Radu Hațeg și pe Preda de la Milcov îi știa numai din auzite. Doar pe Preda Prooroceanu îl cunoștea demult, din timpul unui popas la un han din Austria, pe cînd nici nu se gîndea că va deveni domnitor și descoperise în acest Preda, care venea din Franța, un tovarăș de drum plăcut și vioi. Îl vedea acum doar ceva mai slăbit și gălbejit, dar nu arăta deloc ca boierii îngreunați de vîrstă din jurul său. La cei vreo patruzeci de ani cît trebuia să aibă, părea tot un vîntură-lume și se vede că în cabala aceasta căzuse mai mult fără vrerea lui.

— Voi, căpitani de oaste, grăi vodă întorcîndu-se către ei, ați crezut că poate vă veți înălța la ranguri mari dacă știți să mînuiți armele. Că sub altă domnie decît a mea veți deveni ispravnici sau poate generali, așa veți fi crezut.

Prinse a vorbi Preda Milcoveanul, care știindu-și soarta pecetluită nu se mai temea de nimic :

— Măria-ta, am fost crescut într-o familie care l-a slujit pe Mihai vodă cel viteaz. Cu silă împotriva turcilor și cu dreapta credință că puterea brațului trebuie folosită, am fost crescut. N-am știut decît aceasta și n-am putut face altfel. Bălăceanu, pe care l-am urmat în luptă, credea la fel : domnia poate fi una sau alta, dar noi sîntem datori a ne apăra moșia părintească.

Boierii din Divan care erau strînși aici, de față, înlemniră. Se uitară unii la alții, apoi la domnitor. Se așteptau să-l vadă ridicîndu-se cu furie mare din scaun la auzul unor asemenea vorbe necugetate. Și iată ei puteau vedea dintr-un moment într-altul căpățîna acestui Preda rostogolindu-se pe podelele spătăriei. Însăși căpățînile lor erau amenințate.

Dar vodă rămînea liniștit în scaunul său. Îl cercetă pe tînărul care în năpasta în care căzuse nu-și irosise curajul și-i dădu dreptate în sinea sa : un ostaș nu putea face altfel. I-ar fi fost pe plac ca și fiul său, Constan-

tin, să aibă aceeași nestrămutare, dacă ar fi dat de greu. Preda era un tînăr chipeș cu fața colțuroasă și vorbirea tărăgănată, ca unul ce fusese crescut în vecinătatea moldovenilor. Familia lui de țărani liberi, din ce în ce mai încropiți fusese de mult pusă la acel hotar de țară. Poate chiar de la Mircea Io voievod. Păcat de el să se prăpădească. Îl va trimite la ocnă să-l înfricoșeze cum se cuvine, și-apoi îl va scoate și-l va trimite la Milcovul lui, să nu se stingă stirpea de ostași cu inimi neînfricate. Va avea cîndva țara nevoie de asemenea oameni, poate peste cinzeci, o sută de ani, dacă mai curînd nu scapă de jugul turcesc.

— După cum văd, Milcovene, ești gata să te prinzi că Bălăceanu credea ca și tine, după cum tu crezi ca el. Să nu mai faci una ca asta, Milcovene! Gîndurile unuia care tinde să schimbe stăpînul, să-l facă din turc — austriac, nu-s cu folos pentru țară. Căci asta vroia Bălăceanu. I se părea lui că jugul austriac va fi mai blînd sau că el va trage mai multe foloase sub o asemenea stăpînire. Dar eu îți spun, Milcovene, că acela ar fi fost încă mai rău. Știi tu ce se petrece cu frații noștri de peste munți, unde e austriacul stăpîn? Ai stat un timp acolo și s-ar fi cuvenit să știi. Oamenilor li se făgăduiește scăparea de dajdii dacă trec la credința papistașe. Preoții noștri, care țin la limbă și obiceiuri, sînt întemnițați. O făgăduială poate fi trecătoare, dar o nouă credință, odată îmbrățișată, nu mai poate fi schimbată ca o cămașă. Urmează apoi schimbarea numelor pe care le vor primi copiii la botez, uitarea cîte puțin a limbii și a obiceiurilor. Asta urmăresc papistașii și ar face-o cu mai mult spor dacă n-ar fi țărișoara asta a noastră ce se ostenește a păstra credința strămună, dacă n-am trimite cărți fraților de preste munți să le țină sus inima și cugetul. Dacă e de ales între doi stăpîni, nu e mai bun turcul, dar se arată mai trecător, că el ne cade prea greu la stomahuri și niciodată nu-i vom primi credința. De altfel nici nu vrea aceasta, și se mulțumește cu pungile noastre cu galbeni. Nu e mai bine să trăiești sărac, dar curat, Milcovene? Și să-ți botezi copiii cu numele părinților tăi? Și să păstrezi datina străbună?

Știa să vorbească Brîncoveanu, nu glumă! Chipurile multor boieri din jur arătau o dulce uitare de sine și o dăruire spre spusele lui. Însuși stolnicul Constantin, dascălul lui de retorică din copilărie, întîiul său dascăl, îl privea cam ponciș, ca unul ce-ar fi vrut să spună el acele vorbe ce făcuseră atîta liniște în sală, adunîndu-i pe toți într-un gînd.

Cînd se strînsese această adunare de pedepsire a hainilor, avusese stolnicul Constantin presimțirea unei turburări a cugetelor în care cercul vinovaților să crească, iar mînia Brîncoveanului să sporească. Prea adesea avuseseră loc la curtea domnească asemenea pedepsiri cu ghiotura a boierilor atunci cînd vreun domnitor simțea cum i se clatină pămîntul sub picioare și năzuia să-și consolideze puterea, ca să nu se țină blestemul lanț și să mai aducă niște victime și în această dimineață. I se păruse a citi aceeași teamă pe fețele boierilor chemați cu mic cu mare în sala spătăriei. Unul dintrei ei, Corbeanu, se făcuse vinovat, și avusese stolnicul grijă să-i strecoare domnitorului temerea că ar mai putea fi și alții. Dar iată că nepotul său își păstrase cumpătul și, lucru neașteptat, pusese în practică cunoștințele sale de retorică. Cel mai adesea boierii din această țară care primesc ceva învățătură uită repede sfaturile din cărți sau le separă de viața lor, ca pe o aventură a tinereților, și atunci cînd sînt într-o cumpănă dau frîu liber firii lor, bărbăției dominatoare. Purtarea de acu' a nepotului său arăta că învățătura primită făcea una cu ființa lui. Și nu numai pentru că pornise a vorbi domol ca un bătrîn cumpănit, ceea ce atrage totdeauna luarea aminte a celor din jur, apoi își împodobise vocea cu înflăcărare și căldură, ci mai ales fiindcă știuse a alege din toate gîndurile ce puteau roi în capetele acestor boieri în momentul de față, anume pe cel ce zăcea în fiecare dintre ei, acela al prețuirii datinei și moșiei părintești.

Nu, nu vor cădea mai multe capete, așa cum crezuse stolnicul. Cel mult, ale principalilor vinovați, pentru a da pildă celor ce nu vroiau să fie una cu domnitorul lor. O pedeapsă trebuia să fie, iertarea ar fi fost socotită dovadă de slăbiciune. Nu se plătiseră atîtea

pungi cu aur la Poartă ca să-i facă scăpați. Dar totodată li se dăruia celor de față un motiv în plus să aibă încredere în domnitorul lor.

Cît despre Preda Milcoveanu, de unde se așteptase să i se zdrobească pe loc țeasta pentru cutezanță și să aibă parte de o moarte de viteaz ce nu se teme a-și spune convingerile, se simțea un fanfaron, adică exact cum era mai rău. I se mai întîmplase asta într-o noapte cînd visase că se află în primejdie mare și aude goarnele chemînd la luptă. Se trezise buimac și se îmbrăcase de luptă, dar cînd ieșise pe ușă îl împresurase o noapte calmă cu sobor de greieri și puzderie de licurici, și cîinele de pază venise de-i linsese picioarele, apropiere devotată și liniștitoare, dar se simțise gol și singur cu spaima lui, cu sminteala lui, în preajma unei forțe ce putea foarte bine să-și bată joc de el, care însă în loc de asta îi învăluia umerii cu prinos de stele. Singur, înarmat și încrîncenat în puterea nopții! Poate Șerban vodă, cel în amintirea căruia făcuse ce făcuse, i-ar fi zdrobit țeasta pentru hainire. Acesta, pe care acum îl cunoștea, îi arăta temeiurile politichiei sale, deși cu nimic nu era îndatorat s-o facă. Acum îl cunoștea și-l recunoștea de domn și stăpîn.

Brîncoveanu porunci să fie duși în beciurile curții. Cu acești ultimi dușmani ai săi răpuși, se simțea mai liniștit. Prinsese neliniștea din privirile celor adunați în Spătărie, atunci cînd Preda de la Milcov rostise numele Bălăceanului. De mult acest nume nu mai fusese rostit și toți credeau că asta l-ar înfuria. Dar el încheiase răfuiala cu cel mai primejdios dintre dușmani și acum nici stafia lui nu-l mai chinuia. Cel mult, aceste mărunte stafii rămase în urmă-i, care se prinseseră singure în plasă.

Scăpat de sila acestei judecăți, se grăbi să iasă prin aceeași ușă joasă și să suie la iatacul domnesc, să-și schimbe hainele. Îndeletnicirea cea mai plăcută din cursul unei zile era de a supraveghea lucrările de refacere a curții domnești. Își punea pentru aceasta o haină scurtă de modă italienească, cisme din piele moale, simțindu-se astfel mai zvelt și liber în mișcări. Schimbîndu-și haina lungă de culoarea coajei de copac

cu care fusese în Divan se lepăda ca de o povară. Știu oare cei ce pizmuiesc privilegiul suveranului de a spune ultimul și cel mai cu greutate cuvînt că lui, anume, asta-i răscolea o melancolie leșioasă, soră bună cu stările din copilărie cînd privea apusul soarelui, roșu-uleios întins pe toată zarea și simțea fiorul întunericului împresurîndu-l? Era ponosul firii lui acesta. Alți bărbați în momente de grea cumpănă se sumețesc și se îndîrjesc și năzuiesc să domine însuși Destinul. El simțea ca un tăiș hotarul cu veșnicia, iar încercarea disperată de a se potrivi sorții îi apărea ca simplă deșertăciune. Chiar în această împrejurare în care hotărîrea n-o luase de unul singur și unchii săi îi arătaseră ce se întîmplase atunci cînd buna lor mamă, Ilinca îl iertase pe Stroe Leurdeanu de osîndă: la o revenire a protectorului său acesta cășunase necazuri întregii familii și-i prigonise și-i umilise pe toți cu îndîrjire năucă. „Dacă nu retezi capul fiarei cînd ți se află în mînă, atunci să te aștepți să-ți dea tîrcoale și să te încolțească ea pe tine", spusese stolnicul cu buna știință a celor pătimite de el și ai lui în tinerețe. Sfatul unchiului, firea sa puternică, plină de adîncimi, îl întărea într-o clipă ca aceasta, cum îl întărise și la osînda Bălăceanului. Dacă era să domnească, atunci să-și exercite drept de viață și de moarte, ca orice domnitor. Totuși, chiar de nu va fi cu voia stolnicului, va fi mai blînd cu doi dintre cei aduși azi în Divan, care nu erau printre cei mai înrăiți. Cu Preda Milcoveanul, suflet simplu, care dacă era cîștigat pentru folosul țării va deveni un slujitor de nădejde și cu paharnicul Corbeanu căruia destulă pedeapsă îi va fi de-l va scoate din hatîrul de demnitar. Pentru iertarea acestuia den urmă atîrna greu în cumpănă scrisoarea primită de la banul Vintilă Corbeanul, fratele său. Era bolnav banul și pe patul său de suferință, aflînd de ridicarea fratelui mai mic și bezmetic îi trimisese lui vodă scrisoare: „Mă rog măriei tale, pentru cel bicisnic de frate-meu, nu te potrivi măria-ta nebuniei și blestemăciunii lui, ci, pentru mine, fă bine de-l iartă." Vintilă era om de încredere și ajutase familia Brîncoveanului cînd se aflase în restriște. Cînd primise cartea Brîncoveanu clătinase capul dojenindu-l pe

bătrînul ce nu se afla de față. Nu vroia să-i facă necaz și să căşuneze moartea unui credincios.

„Ei... boiere Vintilă, frumos mai știi domnia-ta să grăiești! Am să-l iert, căci nu vreau ca lovind în el să lovesc în domnia-ta și să-ți grăbesc sfîrșitul. Dar tot îl voi trimite pentru o vreme la răcoare, să aibe timp a se ciondăni cu Staicu, cel ce l-a băgat în bocluc."

Trecu prin cîteva coridoare ca să ajungă la o scară de lemn pe care coborî în curte. La scara din fața intrării principale ce avea să fie din marmură, abia acum se lucra. În curte, de doi ani de zile era o întinsă tabără de lucru în care stăpîni erau pietrarii și zidarii. Ca să-și continue lucrul și iarna, se podise curtea dintr-o latură cu bîrne de lemn și se făcuseră șoproane. Lucrătorii erau obișnuiți să-l vadă pe vodă printre ei în fiecare zi. Își continuau munca și nu ridicau ochii decît dacă erau întrebați de vorbă. Se opri vodă unde văzu un bloc de marmură de o rară frumusețe. Gălbuie ca nisipul cald din luncă într-o însorită zi de vară și cu șuvițe roșietice și cu grăunciori lăptoși ca de alabastru.

— E frumoasă, măria-ta, zise omul care șlefuia marmura, bucuros că admirația lui pentru bolovanul ca o nestemată e împărtășită. Cînd stau și mă gîndesc că a înflorit în măruntaiele pămîntului de la începutul lumii și a stat cuminte acolo atîta amar de vreme pentru ca abia acum să fie scoasă la lumină...

— ...Și cîte ca astea vor mai fi, Brebule!

— Nu-s aidoma una cu alta. Iată. Iată, cea de colo are vînă de rugină care a făcut-o sfărîmicioasă.

— Să puneți numai bucăți bune, Brebule. Le vom găsi și celor mai mici întrebuințare.

Ceva mai încolo se făcuse lanț de oameni care-și treceau din mînă-n mînă gălețile cu mortar. Se zideau în sala cea mare stîlpii scunzi ce aveau să susțină arcuri semicirculare. Sala măsura 32 pe 17,5 metri, iar stîlpii, pădure întreagă, aveau să dea cadență pașilor după cum rotunjimile de subsiori ale arcurilor aveau să proteguiască demnitatea staturii umane. Lîngă sală se construia un mic paraclis, în care capitelurile stîlpilor aveau să se desfășoare cu mai mult spor de podoabe,

iconostasul avea să fie din lemn aurit; și, în lipsa unei cupole care să aducă prinos de lumină, se gîndise domnitorul să aducă pentru ferești icoane de sticlă tocmai de la Viana. Vedea ca aievea acel paraclis în care se va retrage să-și adune gîndurile, îl vedea ca pe cămăruța cea mai din mijloc a unei cochilii care adună toate sunetele și tainele întregii alcătuiri.

Alcătuirea aceasta, palatul domnesc, nu avusese deloc o înfățișare strălucită înainte de Matei vodă Basarabul. Spuneau bătrînii că, în afara sălii mari făcută din cărămidă arsă, avea multe încăperi din chirpici, înjghebate în pripă, căci prea erau scurte domniile, perfide incendiile ce se iscau și se lățeau din senin și visteria țării prea săracă, pentru a se gîndi domnitorii la înjghebare trainică. În lunga sa domnie Matei voevod se îngrijise să sporească încăperile din cărămidă și acoperise palatul cu tablă. Mai puțin totuși decît ce făcuse pentru palatul domnesc din Tîrgoviște, căci se gîndea Matei vodă că acela e mai aproape de inima țării și mai departe de toana turcilor de a transforma Valahia în pașalîc.

Cu multă dragoste se îndreptau gîndurile lui Brîncoveanu spre acel gospodar de țară, coborîtor din spița Basarabilor și voia să-i semene și să păstreze pacea în țară, dar socotea că în acest moment se cerea mai multă viclenie în politica cu turcul și, pentru a-i liniști unele temeri era nevoie să-i facă pofta aceasta de a păstra capitala mai aproape de Dunăre.

„Oraș din tină amestecată cu sînge", spusese cîndva stolnicul despre București, gîndindu-se se vede la pedepsirea sîngeroasă a boierilor sub Mircea Ciobanul și sub Mihnea al III-lea. Avea stolnicul mare aplecare spre vorbe cu tîlc și o cruzime de neînțeles cînd punea pecetea unui om sau unei stări, osîndind cu vorba, mai mult decît o putea face cu fapta.

Brîncoveanu ținea la orașul acesta plin de șuvițe de ape ce se împotmoleau în smîrcuri leneșe, prin primăvara de florăria pometului, în care găseai vara potloage de arșită toropitoare, dar și culoare de umbră adîncă, tîrgul acesta în care desimea oamenilor nu se rușina de tovărășia vegetației, înălțîndu-se deasupră-i

păturі de lumină cînd aurie ca mierea, cînd albicioasă și nisipoasă de-ți lua ochii, așezare cu iz de luncă și îndemn la sfioasă doinire din caval. Nu avea creștetul bătut în aur și argint ca Istanbulul, nici solemnitatea clădirilor și podurilor de piatră din Florența, nici buna rînduială a zidirilor din cărămidă întîlnită în Viana. Dar năzuia să fie el însuși. În belșugul de verdeață găzduită de apele mîloase, roșcovane, ale unui rîu cu meandre, ar fi stat foarte bine unor case înalte văruite în alb, cu partea de jos înălțată și cu cerdac de lemn la primul cat, așa cum se văd prin multe sate de la noi, doar ceva mai solide, mai cutezătoare, potrivite cu înfățișarea unui oraș. Tîrgul acesta se căuta pe sine. Oamenii săi aveau nevoie de ceva mai multă încredere în viitorul așezării lor, simțeau nevoia să scape de spaima incendiilor și năvala tătarilor. Palatul acesta de piatră cu loggia deschisă spre priveală, cu foișorul în care avea de gînd să pună un ceas elvețian, putea fi un început. Un început al încrederii poate fi și învățul de a privi de cîteva ori pe zi limbile mișcătoare ale ornicului ce străjuiește deasupra capetelor activitatea tuturor, ca și dangătul puternic și plin al clopotului de la Mitropolie, un drum podit cu bîrne pe care tîrgoveții să meargă cu pas sprinten chiar pe o vreme ploioasă, înmulțirea dughenelor meșteșugarilor cărora chiar el, domnitorul, le va da mai mult de lucru.

Neîncrederea unchiului său, spătarul Mihail față de trebuința acestor înfăptuiri, în loc să-l descurajeze, mai abitir îi ridica năzuințele.

Îi spusese spătarul:

— S-ar cuveni ca tatăl unei familii atît de numeroase să se îngrijească mai ales de ale sale. Așa a făcut și taica, Dumnezeu să-l ierte, care la nici o mărire n-a pohtit cu toate că nu i-a lipsit îndemnul și încrederea Porții. Știu, știu prea bine că n-ai arătat mai-nainte pohtirea spre mărire, și tocmai de aceea te-am sprijinit. Dar de cînd ești în scaun arăți cu totul altă față. Unde-ți va fi stat ascunsă această năzuință de a cuprinde cu aripile tale, cu întreaga-ți ființă, tot ce mișcă-n țara asta? Te crezi atît de mare și puternic? Nu

stai să te gîndeşti că acestea pot fi aripi gingaşe de libelulă şi foarte uşor le poate măcina flacăra duşmanului? Măria-ta ar trebui să gîndeşti că eşti mai întîi al familiei şi apoi al ţării. Dacă turcului nu-i va plăcea ceva — şi un lucru care nu-i poate fi pe plac e acela că banii se duc pe ridicarea curţii domneşti, în loc să se verse în haznaua împărăţiei — nu-i e greu să-ţi zică „mazil". Ce te vei face atunci? Copiii tăi se vor alege cu ponosul, că nu le va sări ţara în ajutor.

Răspunsese Brîncoveanu:

— Dacă voi pune ponosul înainte, tîrgul acesta va rămîne o alcătuire de glod şi tină şi prea uşor va măcina vîntul vremii truda oamenilor. Şi apoi, ceea ce se face, din al ţării se face, başca ce-i al meu şi va rămîne fiilor mei. Domnia-ta ştii mai bine ca alţii că Padova şi Florenţa; Veneţia şi Ravenna, au ţinut piept secolelor dacă au fost din piatră. Şi multe palate şi catedrale de acolo s-au făcut cu banii obştei.

Clătinase spătarul capul şi zîmbise cu milă:

— Ehei... Ce spui măria-ta, nepoate, e mult departe de noi. Aici, în patru vînturi, cum ne aflăm, sîntem supuşi blestemului şi pustiirii. Este de ajuns să veghezi la pacea ţării şi toţi banii ce s-ar putea aridica de la necăjitul de popor să-i trimiţi turcului, pentru a-i ţine treză încrederea. E bine şi pentru ţară şi pentru familia măriei-tale. Ca un cîrmaci înţelept trebuie să ţii mereu cumpăna între aceste două, care te cer.

Brîncoveanu avusese totdeauna încredere în judecata spătarului. De data aceasta însă, ea i se părea uscată, lipsită de gîndul cutezător al bărbăţiei. Obosise, bietul, şi multele frecuşuri ale vieţii făcuseră din el un om temător. Nu-şi dădea seama de-l va răni nedîndu-i ascultare. Ca nepot, îl va respecta mai departe, cu toate slăbiciunile lui. Dar se va desprinde de lestul unor judecăţi şovăielnice, căci poporul aştepta de la domnitorul ţării şi devotament şi cutezanţă. Iar dinspre partea lui, primea şi grijile şi primejdia, chiar şi silnicia unui Divan, ca cel de astăzi, în care trebuise să ridice paloşul pedepsirii. Socotea apoi că turcilor le-a dat destulă ascultare, ţinînd capitala la Bucureşti,

aproape de ei, desfăcînd oastea de țară și trimețindu-le la timp haraciul, zehereaua și toate celelalte. Dar n-avea să ocolească partea bună și de folos a zilelor sale, în care se mișca printre pietrari, lemnari și zugravi, dînd viață zidirilor noi, de dragul unui bătrîn temător.

PARTEA A DOUA

I

FAŢA NOUĂ A UNOR CUNOŞTINŢE VECHI

Ca să fii negustor în tîrg îţi trebuie o tarabă şi ceva marfă pe ea. Aşa gîndesc cei mai mulţi. Luca socotea că nu-i deajuns. Poa' să fie lucruri de trebuinţă cele înşirate pe tarabă, dacă se aşează în coasta ta unul cu lucruri mai arătoase, atrage toţi muşteriii. Dar dacă în afară de marfă ai o limbă dulce care să sune în auzul trecătorilor ca un clopoţel de argint, atunci se schimbă treaba. Omului îi place să se lase îmbiat şi lucrurile cresc în ochii lui dacă-s lăudate, că — deh — dacă se mai nimereşte să aibă mintea leneşe, nu se domireşte oricare asupra însuşirilor lucrurilor înşirate pe tarabă. La o adică, ce avea Luca spre vînzare? Avea opinci de toate mărimile, cingători de cînepă şi subţirele cingători de mătase, şiraguri de mărgele din sticlă, dar şi mărgele din cocoloaşe de pîine colorate şi niscaiva coşniţe din papură împletită. Se aşeza între unul cu străchini şi altul cu doniţe şi ciubere. Treceau oamenii să-şi ia lucruri necesare gospodăriei, dar îşi aruncau ochii şi pe taraba cu mărunţişuri. Atunci le izbea auzul vocea tînără a lui Luca: „...ia paporniţa, neamule, uşoară ca fulgul şi durabilă cît o viaţă! Haida-de, oameni buni, că meritaţi opinci bune de toval, vă face mersul apăsat şi iute, vă sfîrîie călcîile, nu alta, merg singure, ce mai încolo-şi-ncoace! Nu pierdeţi prilejul, o viaţă are omul, mai sînt şi duminici în viaţa asta, faceţi-vă chipeşi cu cingători năzdrăvane

de cînepă, luați bete de mătase pentru ibovnice și neveste că muierea o-ndulcești cu te-miri-ce și p-ormă te-ndulcește ea pe tine... Nu vă sfiiți de lucruri gingașe, că toate într-o viață încap... mărgele, mărgele... boabe gingirlii pentru gîturi nurlii... șiraguri din culori de curcubeu, de cade un bob în apa cea mai tulbure, o limpezește — cleștar o face — de vezi pînă-n fundul bulboanei, măiestre și alintate mărgele..."

Avea cumpărători Luca și din nimicurile vîndute timp de-un an și-o vară strînsese cîteva pungi de bani de-aramă, cîștig curat, cu care chitea să-și ia o dugheană în tîrg, nu că-ar fi atîrnat prea greu mărfurile cărate cu spinarea pe fiece zi sau că n-ar fi fost destul de tînăr ca să înghețe în zilele geroase de iarnă, dar altă greutate îți dă negustoria statornicită între patru ziduri, fie ele și de chirpici, și cu coperiș de stuf deasupra capului. Prinsese gustul negustoriei — ce mai! — și-și făcea tot felul de gînduri pentru viitor.

Într-acestea îl găsi Simion la întoarcerea sa în Tîrgul Bucureștilor. Nu se putea să n-auzi gura unuia ca el în timp ce te strecurai printre tarabele pestrițe și te frecai de spinările țăranilor și tîrgoveților. Îl recunoscu a fi ucenicul cel bun de gură din gloata celor ce ridicau sfînta monastire a Hurezilor.

Se opri în dreptul lui. Băiatul, acum mai împlinit la statură, dar cu un ilic călugăresc cam ros și jegos, dovadă a cîrpănoșeniei unuia cu gînduri de înavuțire, nu cerceta cu atenție pe cei ce se opreau în dreptul tarabei sale.

— O paporniță cauți, moșule? Să știi că n-ai matale dinți să le-ncerci pe astea.

— Ba o talangă caut, fiule. Una cu limbă de aramă, s-o pun la gîtul cuiva de-l știu eu, să-l scutesc de multă vorbărie neroadă, că prea mare risipă face.

— Ia stai, bre! Parcă te-aș cunoaște!

— Nu știu de mi-ar aduce cinstire cunoștința unuia ce aruncă vorbele și abia apoi șade să se gîndească ce-a spus.

Cei cîțiva gură-cască din jur cercetau cu mirare această înfruntare ce li se dăruia pe gratis între un pehlivan și moșneagul cu pielea pîrguită de vînturi și ochi

scăpărători, cu haine de șiac de bună calitate, un fel de staroste de breaslă ce nu vroia să-și vădească rangul.

— Nea Simioane, matale erai?

Și nici una, nici două, flăcăul cu bărbuță șireată se repezi cu brațele pe după gîtul omului cu ochi iscoditori, care numai la prima vedere aducea a moșneag.

— Măăăree! Da' ce haine procopsite ai! Apoi dacă aud vorbe de ocară, hainele sînt cele ce mă ceartă, nu neica Simion cu care am împărțit pita domnească.

Luca nu-și dădea seama că, dacă bucuria i-a țîșnit deodată din suflet era pentru că în tabăra de la Hurezi se simțise tare bine, ca într-o familie se simțise.

— Și zi, te lăsași de ucenicie, mă pasăre cu pene pestrițe?

— Poți zice ce ți-ii voia, dar nici alții nu m-au căutat și s-au lipsit ușor de mine, neică Simioane.

— Și ce-ai fi vrut? Să se roage de tine? Să-ți cate-n coarne? Ei, băiete, băiete, ușor ai dat bir cu fugiții...

— Nu s-ar putea zice că matale nu ți-a mers bine și n-ai avut temeiuri să stai loculuí.

— Ba, într-un fel, m-am tot rostogolit și eu în lungul drumurilor, că asta-i soarta mea, de piatră ce se rostogolește. Dar în alt fel, tot de rosturile breslei m-am ținut legat.

— Cum vine asta, nea Simioane?

— Te-oi lămuri, băiete. Cînd îți strîngi taraba, să mergem într-un loc unde să putem tăifăsui pe îndelete.

— Apoi taraba mi-o strîng oricînd, că-mi sînt singurul stăpîn.

Simion îi aruncă o fulgerare de privire care era și dojană și admirație. Dojană pentru că prea degrabă și cu inimă ușure căutase să se desprindă de ucenicia într-ale picturii, admirație — că își căta calea sa liberă. Acestea două erau într-un trunchi și erau îndemnuri ale lui însuși, de le simțea așa de ascuțit. Dar băiatul n-avea de unde știi asta.

Stabiliră să se revadă după amiază. Simion pornise să-l cerceteze pe Garabet, armeanul, la care-și lăsase uneltele de scris și bruma lui de avuție. Acesta era primul său drum în tîrg, venind direct de pe drumul Tîrgoviștei.

Găsi dugheana armeanului mai întunecoasă și neprimitoare decît în urmă cu cinci ani, cînd păşise pentru prima dată în ea.

Acum ştia bine că mirodeniile şi vasele de aramă pe care le vindea aici aveau menirea de a-i încredinţa pe trecători că e o dugheană oarecare, iar pereţii afumaţi şi scorojiţi ar fi vrut să fie patalamaua unui negustor cu posibilităţi puţine. Dar mai ştia că într-o anume cameră din fundul curţii se aflau covoare persiene bogate şi moi, obiecte de argint, vase de porţelan. Acolo intrau numai boierii, oamenii despre care armeanul ştia că se învrednicesc să se uşureze de nişte pungi cu aur în tejgheaua cea primitoare şi bine ferecată. Aşa că aspectul îmbîcsit ce te întîmpina la primii paşi, nu trebuia să te îndemne să-i plîngi de milă armeanului.

Neîngrijorat de asta, Simion simţi totuşi un fior în lungul şirei spinării cînd se află în mijlocul încăperii şi, obişnuindu-se cu întunericul, văzu rafturile aproape goale şi în loc să fie întîmpinat de bătrînul cu cap leonin care avea un surîs îmbietor pentru oricare vizitator, descoperi îndărătul tejghelei un ţîngău de băiat cu aer cam adormit. Părea de-a dreptul uimit că cineva a păşit pragul dughenei.

— Un' ţi-e jupînul, băiete?

— Poi... care jupîn?

— Dacă nu vei fi lămurit pe cine slujeşti, atunci se prea poate să fii chiar tu stăpînul locului.

— Poi asta e! Că jupînul meu e o jupîniţă...

— Ce spui bre? Atunci du-mă la jupîniţă. Sau ad-o pe ea încoace.

Băiatul se topi de la vedere cît ai bate din palme, dar nu lipsi multă vreme. În urma lui îşi făcu apariţia Edirné, fata cea trupeşe a jupînului Garabet, cu părul ei bogat împletit într-o singură coadă, răsucită ca un turnuleţ în creştetul capului. De data asta turnuleţul era înfăşurat într-o dantelă neagră ce cădea pînă la umeri şi tot neagră îi era rochia din mătase lucioasă. Cu bustul ei bogat peste care se lăfăiau mai multe lanţuri de argint şi o cruce mare, neagră, cu talia destul de mică faţă de asemenea piept, şi mînecile largi ale

rochiei, și mersul maiestuos, avea un aspect straniu — călugăriță?, prințesă persană? — pe care Simion nu se pricepea unde să-l caute.

Se arătă bucuroasă de revederea bătrînului caligraf, atîta bucurie cîtă putea arăta chipul ei alb, mereu același.

Îl pohti într-o cameră mai dosnică, unde puteau sta de vorbă. Ca să ajungă acolo, treceau prin curtea înconjurată pe toate cele patru laturi ale sale de case și spre care dădeau prispele deschise ale catului de deasupra. Această curte o știa Simion mai îngrijită. Acum se aflau într-un loc stivuite niște bîrne de stejar, în mijloc, chiar acolo unde se aflase havuzul era o varniță și oameni îmbrăcați în cămeșoaie de cînepă forfoteau peste tot locul. Edirnė îl lămuri că preface o parte a casei, are nevoie de camere mai încăpătoare, unde să pună niște războaie de țesut.

— Vreau să întemeiez un atelier de țesut covoare. Negustorii care-i aduceau lui taica covoare din Persia s-au înrăit și cer prețuri tot mai mari. M-am gîndit că se vor vinde și covoare de prin partea locului. Am tocmit om care să meargă prin sate să cumpere lînă, femei care se pricep la țesutul covoarelor și la văpsitul lînii.

— Îndrăzneață treabă, jupîniță.

— Cred că știi la fel de bine ca mine că pînă ce omul nu cutează, nu este nici înfăptuire.

— Vroiam să zic că-i îndrăzneț lucru pentru o femeie.

— Ce alta era să fac dacă am rămas singură?

— Deci jupînul Garabet s-a prăpădit?

— Credeam că știi asta, neică Simioane.

— Am picat abea ieri în tîrgul ăsta.

— S-a prăpădit bietul taica, acu' un an. A zăcut la pat vreo trei luni stingîndu-se încet, ca o lumînare. Cînd l-au pus în sicriu era așa de mititel, că parcă era altul decît cel știut.

— Să-l hodinească Dumnezeu în pace...

— Îți aduci aminte, meștere, că mă numea băiatul lui cel mare? Cu toate că mai am doi frați. Dar soarta a vrut ca ei să se stabilească în alte locuri. Nu l-am

întrebat niciodată pe taica de ce-mi zice mie băiatul cel mare. Poate că-mi plăceau aceleași lucruri ca și lui. Îmi plac scrierile vechi și odoare adunate din orice parte a lumii, și-mi place să fac negoț. E și asta o treabă pe care o poți face bine sau rău. Iată, eu zic că-i treabă bună să le dai oamenilor covoare trainice și frumoase. Și cînd știu că în rafturi sînt rînduite mărfuri fel de fel și că socotelile din catastife sînt păstrate în bună rînduială, eu zic că lumea întreagă merge pe drumul cel bun. Dar, iacă, vorbesc numai despre mine și nu mi-ai spus nimic despre domnia-ta. Se vede că în timpul de cînd nu ne-am văzut te-oi fi retras în vreo mînăstire, ca să scrii.

— Ba, cinstită jupîniță, am tot bătut drumurile. Pe la mînăstiri am fost, ce-i drept, dar lucrul meu a fost mai mult pe apucate. Am stors mai degrabă vlaga picioarelor decît pe cea a minții. Nu prea am cu ce mă lăuda, jupîniță.

— Să știi, meștere, că răposatul taica și eu așișderea, am pus la mare preț șederea domniei-tale în casa asta. Mi-ai dat sfaturi pe care nu le pot uita. Și dacă n-ai nimic împotrivă, te-aș pohti să șezi aici și să-ți vezi de lucru. Din partea mea, vei avea liniște. Cît despre ale gurii, se găsesc destule în casa asta.

Edirné, așezată în cadrul unei ferestre, avea aerul unei domnițe ce orînduiește temeinic lucrurile și e obișnuită să i se dea ascultare. Cît de mult se ferise Simion de femei, aceasta de aici, lipsită de drăgălășenie și de aerul jucăuș al celor ce duc simțirea bărbătească în ispită, arăta liniștea și cumpătarea uneia ce merită încredere atunci cînd făgăduiește ceva.

— Ce să zic, domniță, prepunerea dumitale e ademenitoare. Numai că nu-s obișnuit a primi pomană. Dacă aș veni aș face-o că am nevoie de răgazul de care spuseși, iar mai marii pe lîngă care am trecut n-au arătat a avea mare trebuință de mîna unui caligraf, acu' tiparul a luat locul lucrului așternut cu migală. Dar aș veni numai dacă aș putea plăti cumva casa și masa dăruite cu atîta milosîrdie...

Edirné înclină capul și-l privi printre gene.

— Se vede că nu mă cunoşti, meştere, dacă nu mă socoţi o bună negustorească. Din şederea domniei tale aici, eu aş fi cea cîştigată. M-ai ajuta la socoteli şi la întocmirea unor scrisori. În faţa lucrătorilor ai trece drept un unchi de-al meu şi asta ar da mai multă greutate rînduielilor şi cîrmuirii atelierului. Mă gîndesc eu să-l apăr de hoţi făcînd uşi grele de hier la intrare, dar tot e bine să se ştie că în casă se află un bărbat şi încă le-aş spune tuturor că mînuieşti flinta şi că ai răpus odată nişte hoţi la drumul mare.

Cuvintele ei îi stîrniră rîsul.

— Iată-mă şi bărbat teribil, jupîniţă...

— Paza bună trece primejdia rea. Nu-i aşa, asta-i zicala pămîntului acesta? Şi eu am devenit o fiică a pămîntului acesta, iar domniei tale, un bun învăţăcel.

Apoi Edirné îl duse să-i arate uşile cele grele de fier la care lucrau vreo trei oameni. Unul dintre ei nu-i era deloc necunoscut lui Simion. Un tînăr înalt şi puţintel cam adus de spate, la rîndu-i simţitor cînd îl zări pe Simion.

— Bine că te mai vede omul, nea Simioane. Matale răsari din pămînt şi tot aşa te topeşti.

— Cînd oi sta locului, atunci or să înceapă să-mi scîrţîie încheieturile. Noroc că am un prieten fierar şi mi le-o drege cumva. Şi zi, te văzuşi calfă, Radule.

Se vede că era o zi norocoasă. Abea păşise în tîrg şi-şi descoperise prieteni tineri. Se simţea el însuşi cu cîţiva ani bunişori dat înapoi şi parcă mai legat de tîrgul acesta decît fusese în propria-i tinereţe cînd tîrgul părea o aşezare meschină, cotropită de glod şi neorînduială, ameninţată de incendii şi de desele prefirări ale tătarilor.

Acum, intrînd dinspre drumul Tîrgoviştei, găsise un drum nou, podit cu bîrne de stejar, case boiereşti mai arătoase, multă forfotă în Tîrgul Dinlăuntru, oameni ce se priveau cu preţuire şi încredere.

Ceva mai încolo, în coada curţii boiereşti ce fusese a lui Şerban Vodă, noul domnitor pusese să se construiască un nou han. De vreme ce construcţia se ridica spornică şi mătăhăloasă, înseamnă că fusese nevoie de ea. Prinsese nişte vorbe cum că în marginea

Tîrgului Dinlăuntru, pe locul ce fusese al unei bisericuțe vechi, domnitorul hotărîse ridicarea unei noi mînăstiri, după planul celeia de la Hurezi, cu zidarii și meșterii aduși de acolo. Vroia să treacă s-o vadă, să mai dea ochii cu careva dintre cei cunoscuți, poate cu Neagoe, poate chiar cu ierodiaconul Iosif, cel care îl învățase să **zugrăvească zidul.**

Vesele ca ciupercile după ploaie se înșirau în salbă, aproape de malul Dîmboviței, atelierele zăbunarilor, ale covacilor, lăcătușilor și căldărarilor înșirînd la vedere tot ce aveau spre vînzare. Acum, în plină vară, mulți lucrau afară, ajutați de neveste și copii, folosind mese de lemn pe care-și întindeau sculele, postavurile sau pieile.

Și dacă pașii îl mînaseră pe Simion, chiar din prima zi a revenirii sale, spre malul Dîmboviței, aceasta era sub îndemnul încercat de oricare om ce a locuit odată pămîntul acesta mocirlos dintre șuvițe de ape, ca o covată adîncită cuprinsă sub poala codrului secular ce-i da ocol, pămînt de luncă și crînguri ce cheamă toată viața pe care o hrănește, spre trunchiul apei celei mari, dătătoare de sevă. Aici se adunaseră tăbăcarii, cu meseria lor cea puturoasă, de care tîrgul nu se putea lipsi. Tot la izvoarele sale veneau aparii, să-și umple sacalele. Boiangiii își clăteau sculurile de lînă în josul său. În ochiuri revărsate își adăpau oamenii caii. Nemaipunînd la socoteală bucuria poșidicului de copii de a se bălăci ca să arunce zăduful de pe trupurile lor, și chiar a pîlcurilor de femei sau bărbați ce se adunau mai spre asfințit în locuri ferite, să se laie.

Aproape la orice ceas al zilei întîlneai lume pestriță în partea de jos a tîrgului și te simțeai acasă știind de ce pașii te-au tras aici și nu într-altă parte.

Dacă Simion acoperise astfel ziua revenirii sale în București, se arătă bucuros de pohtirea lui Radu, fierarul, de a se trage către seară în casa sa dintr-o uliță ce se găsea în preajma bisericii Sfîntul Gheorghe.

Radu se însurase cu Păuniță, fata mărunțică și guralivă care slujise la Margueritte de Choisel. Erau bucuroși să primească în căsuța lor pe unul ce le înlesnise cunoștința și pe care-l numiră într-un glas, fără să

se fi înțeles dinainte, dar potrivindu-se în gînduri, „nașul lor". Se priviră apoi, plini de voioșie, și pufniră în rîs.

Simion venise însoțit de Luca, pe la ceasul asfințitului.

Sub un umbrar de viță, Păunița așternu un ștergar de cînepă pe masă și aduse ulcele pentru vin.

Se împlinise la trup Păunița, purta straie din pînză aspră, Radu nerăbdînd-o cu izmenelile acelea mătăsoase pe care i le dase franțuzoaica, dar așa încinsă cu pieptar de zeghe tot îl sălta pieptul ademenitor, iar gușulița catifelată de sub bărbie scotea mulțime de sunete șăgalnice, învălmășite într-o turuială plăcută auzului.

Simion îl prinse cu coada ochiului pe Luca ducînd mîna deasupra buzelor, acolo unde adăsta o părere de mustață și deodată stînjenit în haina lui săracă, gata să pleznească între umeri. Cînd îl adusese aici nu pusese la socoteală înfierbîntarea minții tinerești care din nimic se aprinde și se hrănește pe sine cu fărîmițe, cu boii bălțați ai închipuirii, ducînd mai degrabă la rele decît la fapte de ispravă.

Dar nu era cazul să se neliniștească. Radu e băiat chipeș, iar Păunița pare cu totul topită după el.

Erau amîndoi dornici să pună la vedere încropeala de gospodărie pe care erau stăpîni. Căsuța joasă, cu prispa sleită cu lut, straturile cu cîrciumărese multicolore și bățoase din fața ei, sitele mari acoperite cu plase ce spînzurau de grinzile prispei și în care cîrîiau cîțiva pitpalaci aducînd, se vede, în fiece dimineață zvonul cîmpiei înaintea ferestilor mici, cu beșică de bou întinsă pe ele, erau ale lor și le încîntau zilele. Avea să prindă el, Radu, ceva chiag și-și va face o casă cu ferești boierești cu geamuri, cum se găseau cîteva în mahalaua asta locuită de fierari, dovedind buna lor stare și căutarea de care se bucurau în zilele acestei domnii.

— Apoi, după cîte văd, Radule, ți-i dorul la satul de unde ai plecat, fiind abea pe jumătate tîrgoveț.

— De ce crezi asta, neică Simioane?

— Nu cred, ci văd. Țăranului de la cîmpie îi e drag să audă pitpalacul pe cîmp, tot așa cum munteanul cată

să audă boncăluitul cerbului, împlîndu-şi sufletul de taina pădurii.

— Aşa o fi... Primăvara mă duc la cîmp şi prind prepeliţe cu laţul. Nu le prind să le mănînc, au carne puţină, bietele.

— Le dăm grăunţe şi nu duc lipsă de nimic, întări Păuniţa, care se ţinea deoparte, răzimată de un stîlp al prispei, aşa cum se cuvine să şadă o nevastă.

— Iarna le dau drumul să-şi cate suratele, să se ducă cu ele în ţările calde.

— Mie îmi place să aud ciocîrlia în zorii zilei, zise Luca, ca şi cum cineva l-ar fi întrebat de vorbă. Mă tot întreb şi mă sucesc ce va fi avînd ea de se repede ca năuca spre soare. Un boţ de carne, acolo, şi vrea cu orice chip să intre în globul de foc. Dacă revine apoi în tină, o face că nu mai are putere şi cade sleită. Dar pentru fărîma aceea de cutezanţă, tot merită s-o priveşti ca pe-o bucată ruptă din inima unui om. Şi s-o îndrăgeşti.

— Ce mai încolo-şi-ncoace, aţi rămas cu gîndurile legate de glie, măi fîrtaţilor. Aţi venit voi la tîrg după procopseală, dar nu cred să aveţi destule pricini să îndrăgiţi tîrgul ca să vă daţi şi straile şi vorbirea după el.

— Ba eu, neică Simioane, acasă la Adunaţi nu m-oi mai întoarce. Sînt sătul de sărăcie lucie. Nu că-aş avea ceva împotriva traiului sub pămînt — că să ştiţi că la noi satul e făcut din bordeie — i-au dat foc tătarii cînd mă ţin minte că eram numai de-o şchioapă şi au săpat oamenii adăposturile sub pămînt — la o adică se poate trăi şi aşa dacă oamenii se înţeleg între ei, dar am mult împotriva traiului fără bucurie şi sub apăsarea zilei de mîine. Munceşte omul din zori pînă-n noapte şi se trezeşte cu vătaful boieresc să-i amintească de zilele de clacă, adună după o vară întreagă cîteva mierţe de grîu — vine ceaşul domnesc să-i amintească de zeherea şi haraciu şi tot aşa o duce mereu, de nu poate să-ncropească două-n teie. Aici, la tîrg, nu te pierzi. Măcar să cerşeşti ori furi şi tot ai ce mînca.

— Măi Luca, taică, îl certă Simion clătinînd capul, te ştiam eu guraliv, dar chiar să baţi cîmpii nu te-am cunoscut. Dar, în prostia ta, ai spus un adevăr, că o-

răşanul crede că-i sînt mai multe îngăduite. Dacă unul ce a fost crescut printre oameni cu bună cuviinţă, cu milă şi înţelegere faţă de vecin, că şi acela e deopotrivă cu el şi n-are altă bucurie decît să se clătească dimineaţa cu primele raze ale soarelui şi noaptea să-i hodinească ciolanele pe o mînă de fîn amirositor, de îndată ce s-a văzut la oraş crede că-i este îngăduit să trăiască pe spinarea altora cerşind sau furînd, apoi ce să mai zic de cei crescuţi la oraş în nevoie care nici măcar nu şi-au pierdut respectul faţă de făptura lor, că n-au ştiut de la părinţii lor ce-i asemenea respect?

— Ei, neică Simioane, n-o lua şi matale aşa... Am zis şi eu, acolo, o vorbă...

Luca prinse a se foi pe scaun, la gîndul că cinstitele gazde vor fi luat în serios vorbele lui, mai ales că era cam zdrenţuit şi putea fi luat uşor drept unul ce năzuieşte la avutul altuia.

— După a mea socotinţă, zise Radu, au şi tîrgoveţii anume rosturi de respectat, chiar dacă aici e mai mare amestecătură. Iată, nu mai departe, unchi-meu, Vîlcu, om cu stare, unul de vază în isnaful fierarilor. Nu că aş vrea să-l ridic în ochii domniilor voastre şi nici să mă fălesc cu el, dar ar putea să cumpere o moşie cu agoniseala de-o viaţă. În toamna trecută a dat cu împrumut bani unui boier să-şi cumpere o casă aici, în tîrg. Am fost şi eu să văz casa aceea şi i-am zis, aşa într-o doară, lui unchiu-meu că o asemenea casă şi-ar fi putut lua el. Nu i-au plăcut vorbele mele bătrînului. Cum adică, un simplu fierar să înalţe nasul la o casă cu tavane împodobite, cu uşi de stejar şi cu mulţime de acareturi? Bine, i-am zis, te-ai putea deprinde să porţi straie mai acătării, să schimbi blidele la masă şi cu timpul ţi-ar deveni şi casa pe măsura obiceiurilor. De ce aş lupta să-mi schimb năravurile, măi băiete, dacă tocmai năravurile astea mă ţin pe mine? Ar fi o treabă stearpă aceasta. Nu-i vorba că numai cu şorţul de piele dinainte mă simt bine, dar şi cu oamenii deopotrivă care ştiu că-s şi eu bun la ceva. Altminteri, aceşti oameni s-ar ţine deoparte de mine, ca de unul ale cărui gînduri nu le cunosc, cît despre cei din cinul boieresc, s-ar uita la mine ca la o oaie bălţată, păcatele mele, nu m-ar

socoti nicicînd unul de-ai lor... Iaca-așa e unchi-meu, oameni buni, încheie triumfător Radu. Chiar într-o zi de sărbătoare, cînd îmbracă o haină curată și se pierde în mulțime, ar vrea să se știe despre el că e fierar. Mătușii-mi nu-i dă voie să-și pună pe cap o bazma mai procopsită — și cîte bazmale are biata! — le ține și ea chitite în cufăr și le scoate din cînd în cînd să le privească, măcar cu atîta să se aleagă din năravul împodobirii care îi mușcă inima!

În timp ce vorbea, Radu-și trecea degetele lungi prin păr, obicei care dusese la vîrstarea părului lui cel cînepiu cu dungi roșcate. De mult nu mai șezuse astfel la taclale, și afară de atîtea obiceiuri pe care le admira la unchiul său, ursuzenia lui era ca un brîu strîns ce nu i se potrivea lui, om deprins să prețuiască glasurile semenilor, chiar dacă sunetul fierului îi devenise familiar, atît de familiar încît uneori nici nu-l mai auzea.

— Prin țările pe unde am colindat, aduse vorba Simion, prin Bavaria și Prusia, prin Lombardia și Veneția, frîngerea hierului e un meșteșug dintre cele mai alese. În afara drugilor ce țin candelabrele în biserici, se fac drugi șerpuiți pentru porți și ferestre și chiar felinare bătute cu ciocanul ce spînzură deasupra intrărilor.

— Să nu crezi, neică Simioane, că-s așa străin de cele ce spui. Vine și la noi un talian, unul pe nume Marcu. Vine să-și aleagă bare din cele mai bune și face zarvă mare amestecînd cuvintele lui cu cele puține rumânești pe care le-a învățat. Dar parcă poți să i te împotrivești? E tocmit de vodă pentru palatele lui, și însuși hierul adus spre prefacere aici în tîrg e bun domnesc, pe care poate să ni-l dea sau poate să-l oprească dacă așa i-i voia. Căta acest Marcu oameni care să meargă cu el la o construcție poruncită de Constantin vodă în marginea unei moșii de-i zice Potlogi. Zic oamenii că-i mai ceva decît palatul domnesc și zidurile sînt așa de groase încît ar putea cuprinde alte încăperi în ele.

— Și de ce nu te-ai dus acolo, Radule?

— De ce să merg?

— Să înveți rosturile unei meserii ce se va cere de-aici înainte.

— Sînt om însurat, neică Simioane! Crezi matale că nu știu cum o duc cei ce trudesc pentru ridicarea palatelor și bisericilor? Robotesc din zori pînă-n noapte cu o bucată de pîine, te-miri-ce, acolo, dorm prin șoproane laolaltă cu șoarecii, îi năpădesc bărbile și păduchii, uită pînă și ce înfățișare au. Și eu muncesc din greu, nu zic nu, dar cînd vin acasă, îmi toarnă apă muierea să dau jos jegul de pe mine, îmi pune pe brațe un ștergar curat, odaia străluce de curățenie și miroase a busuioc și toate pe cîte pun mîna sînt ale mele.

— Nu-mi plac vorbele tale, Radule.

— De ce?

Simion își mîngîie fuiorul mustății sale rare, înspicate cu fire albe cu degetul arătător. Degetele sale drepte, cu unghii îngrijite și burice moi, îl trădau pe caligraf și mulți din cei care-l văzuseră făcînd munci mai grele se întrebaseră ce hram poartă omul acesta cu mîini boierești.

— Apoi, Radule, sînt bucurii mărunte și bucurii mari. Cele mari vin greu, după trudă multă. Una de felul ăsta, ca o pîine mare și aromitoare din care se înfruptă toți, poate fi o construcție cu ziduri trainice, cu arcuri largi însprîncenînd ferestrele, cu turle semețe, înconjurată de răcoreala arborilor și de veselia florilor și răsărită înaintea drumețului obosit deodată în largul cîmpiei, în arșița și plictisul ei. O biserică sau un palat. Truditorii ce robotesc pentru fala unei asemenea alcătuiri vor fi avînd înaintea ochilor mintii rostul ei, și chiar dacă nu miroase bine năduşeala lor și-i mai pișcă între spete puricii, socot că merită. Totul e pus în cumpăna minții, băiete, o cumpănă mai tare pentru unii decît cea care se leagănă între așternutul moale și dulceața pielii celei catifelate de muiere.

Avea limba pișcătoare bătrînul. Radu plecă grumazul. Se înnopta, dar chiar așa și chiar dacă era bărbat în toată puterea, tot i se ridicase un val de sînge cald în obraji.

Peste straturile cu cîrciumărese se strecura o boare cu miros de izmă, adusă cine știe de unde. Din hotăr-

nicia vreunui loc al nimănui, cu ierburile încă încinse de arşiţa zilei ce pleca, se ridica zvon uşurel de greieri. Prepeliţele din sitele cele mari cîrîiau neliniştite. Ele ştiau de cînd lumea că obrocul nopţii înseamnă primejdii şi n-aveau cum să-şi schimbe învăţul. Poate pentru o clipită, fiorul rece adus dinspre o baltă din apropiere îi strecura lui Radu între umeri temerea că ciurul lui de mătase atît de rîvnit, căsuţa bine văruită şi dichisită, nu e chiar potrivită cutezanţei unui bărbat. Se poate şi altfel. Pentru unii, încercarea puterilor e totul în viaţă.

II

BĂTĂLIA DE LA ZENTA

Drumul de la Bucureşti pînă la hotarul cel mai vestic al ţării trece prin Grădiştea, pe la Vadulat, traversează Neajlovul apoi Teleormanul şi Vedea ajungînd la Slatina, de acolo la Craiova, pentru ca apoi s-o ţină pe lîngă Jiu, pe malul Motrului, pînă la Cerneţi. În acest an, de la Christos 1697, a fost calea cea mai străbătută din toată ţara. Începînd din luna lui mărţişor, cînd zăpezile au început să se topească, şiruri de care pline cu bucate şi învelite în cergi groase, care mocăneşti solide şi lungi, trase de cîte patru boi, fiecare cu chirigiu de nădejde şi, înscortate de seimeni călări, s-au înşiruit de-a lungul drumului. Chiotele chirigiilor se auzeau de departe şi dacă drumul era noroios sau podurile erau şubrede, era poruncă de la vodă să iasă de prin sate cu mic cu mare să despotmolească convoiul sau să întărească podurile.

După ce făceau asemenea trebi, rămîneau oamenii să privească bunurile ţării încărcate pe roate, scurgîndu-se către Cerneţ, şi apoi mai departe, spre tabăra turcească de pe malul Tisei.

De cîţiva ani bunicei — ei! ce vorbesc eu? — chiar de pe vremea lui Şerban vodă, turcii şi austriecii se

loveau între ei vroind să dovedească cine e mai mare şi mai tare în această parte a Evropei.

După asediul Vianei, acela în care fusese şi Şerban vodă cu o ceată de ostaşi români, luptînd de partea turcilor, dar culegînd ştiri pe care le trimetea în ascuns imperialilor, turcii se retraseseră, pîndind mereu clipa prielnică în care să se repeadă din nou asupra imperiului austriac. În încercarea de a vesteji un braţ puternic al acestuia, hărţuiau mereu oraşe, după cum şi austriecii încercau prin asedii îndelungate, cum a fost acela al cetăţii sîrbeşti Petrovarodin, să-i slăbească pe acela al cetăţii sîrbeşti Petrovaradin, să-i slăbească pe turci. În vara anului 1695 otomanii cîştigaseră o bătălie lîngă Lugoj, la care participase însuşi sultanul şi unde căzuse generalul austriac Federigo Veterani.

Oricum, după atîtea înfruntări ce se întindeau pe parcursul a mai mult de zece ani, starea celor două imperii, la hotarele lor, era cam aceeaşi. Era limpede că numai o bătălie mare va hotărî care e mai puternic în această parte a lumii. Sultanul o pregătea de cîţiva ani. Îi dase poruncă voievodului muntean să sporească zehereaua şi să întărească cîteva cetăţi. La întărirea cetăţii Cladova asistase însuşi Constandin vodă.

Dar acum, grosul oştilor turceşti se scursese spre Transilvania, lucru îmbucurător pentru voievodul muntean, care nădăjduia şi pe mai departe să vadă scăpat pămîntul ţării de vîrtejul şi năpasta unei încăierări.

Într-acestea, Constandin vodă îşi statornicise tabăra la Cerneţi, pe malul rîului Topolniţa. De aici, în goana calului, făcea în fiece zi o preumblare pînă la Dunăre. Măsura malul înalt în sus şi-n jos, gîndind că, aşa cum viaţa din adîncurile fluviului e tăcută şi nu răzbate prin nimic la suprafaţă, tot astfel mişcările turcilor şi ale imperiilor din ultima vreme nu pot fi decît bănuite.

În ceea ce-l priveşte, era limpede că nu inspira prea multă încredere otomanilor. Pentru aceasta erau destule pricini, adunate ele pe undeva în cabinetul de taină al Porţii. Era mai întîi bănuiala cum că unchiul său Şerban Cantacuzino dase un ajutor atît de preţios imperiilor prin informaţiile trimise la asediul Vianei,

încît aceştia ieşiseră din încercuire graţie iţelor trase de vasalul necredincios al turcilor. Venea apoi la rînd ajutorul dat de stolnicul Constandin Cantacuzino, prin întocmirea unei hărţi amănunţite a cetăţii Petrovarodin, cu împrejurimile şi cu toate amănuntele poziţiei turceşti, pe care în ascuns o strecurase imperialilor.

Se prea poate ca despre aceasta să nu fi prins de veste sultanul. Se poate ca hainia lui Şerban să fie dată uitării şi să fie despărţită de atitudinea nepotului său, care, dealtfel, se deszicea de politichia înaintaşului. Dar mai era ceva. Constantin vodă avusese schimb de scrisori cu generalul Federigo Veterani, şi se pare că unele solii fuseseră prinse de turci. Aceasta nu era de natură să întărească încrederea Porţii în vasalul de la Dunăre. De asta încercase Brîncoveanu să le dea dovezi sporite de supunere. Cînd sultanul se întorsese din Transilvania după victoria de la Lugoj, Brîncoveanu îi ieşise în întîmpinare chiar de la hotarul ţării. Îl însoţise apoi cu mica sa suită în toată trecerea prin ţară. De cîte ori făcea sultanul conac şi-şi statornicea cortul pentru hodină, principele valah cobora de pe cal şi prosterna în faţa lui după obiceiul turcesc. Era o umilinţă pentru care îl întărea rugăciunea scurtă pe care o rostea în gînd: „Ajută-mă Doamne să trec şi pragul acesta, pentru binele neamului meu..."

Sultanul se arătase binevoitor, mai ales că la aceste dovezi de supunere valahul adăugase pungi grele cu aur, o blană scumpă de samur şi se legase să trimită zehereaua sporită pe tot timpul războiului cu imperialii. Dar aceasta nu însemna şi încredere. Dovadă că acum, în preajma unei bătălii însemnate, îl ţinea deoparte, aici la Cerneţi. Brîncoveanu îşi statornicise tabără cu ostaşi bine pregătiţi şi numai în caz că războiul s-ar fi prelungit avea poruncă să se urnească să-i sprijine pe otomani.

Dar războiul acesta era plin de neprevăzut.

Turcii se socoteau într-un moment prielnic, cu o armată de 100 000 de oameni, rînduită în preajma Belgradului.

Austriecii aveau oaste mai mică, dar comandantul lor, Eugeniu de Savoia, i-a atras pe potrivnici în cîm-

pia vastă a Tisei, loc în care-şi putea desfăşura trupele, după o îndelung studiată tactică de luptă.

La 11 septembrie turcii au trecut Tisa cu grosul trupelor masate într-un nucleu care avea să acţioneze ca un berbec puternic, în stare să fărîme zidul cel mai bine întărit.

Numai că un asemenea zid nu era nicăieri. În locul lui, teren mlăştinos, bucăţi de pămînt răsărite între ape, fluviul a cărui adîncime nu era egală. Un teren prielnic pentru lupta corp la corp, rapiditatea mişcărilor fiind aceea în stare să hotărască soarta bătăliei.

Înfruntarea cea mare a avut loc lîngă satul Zenta, unde, ca din pămînt au răsărit oştile austriece, venite în ropot mare, pline de forţă şi bună orînduială. Turcii erau deja răsfiraţi la acel moment şi, venind ei în pîlcuri, pe măsură ce erau îndrumaţi într-acolo, erau prinşi ca într-o strîmtoare, o Scylă şi Carybdă vie, pe care n-avuseseră timp s-o vadă, la care nu se aşteptau. Fiarele din mîinile oamenilor scăpărau scîntei, din toată alcătuirea complicată a firii omeneşti ieşea la iveală doar sălbăticia plină de ură şi ea curgea în şuvoaie groase de sînge care, aşa, la vedere, îi înebunea şi mai mult pe combatanţi.

Deabea cînd cîmpia a fost plină de leşuri şi apele Tisei curgeau la vale luminate de razele unui amurg prea roşu, cei rămaşi în viaţă au avut timp să se întrebe unde sînt ai lor, care tabără e mai numeroasă. Turcii au început să răcnească unii la alţii, dar nu erau ţipete de îmbărbătare, ci vroiau să se adune cîţi mai rămăseseră şi, dacă erau atît de norocoşi că scăpaseră cu viaţă, le-a venit şi lor mintea cea de pe urmă, care le spunea că fuga e sănătoasă. Au lăsat pe cîmpul de luptă corturi, arme, cai, nemaivorbind de răniţii care gemeau cu ultimele puteri. Sultanul însuşi a lăsat tot ce avea în cortul său împărătesc, a încălecat un cal şi s-a oprit din fugă taman la Timişoara.

Valahii care însoţeau carele cu alimente, aşezaţi mai la o parte, au prins de veste de înfrîngerea turcilor, văzînd cetele în dezordine ce apucau drumul de întoarcere. S-au pornit şi ei pe acest drum, nu prea repede, atît cît aveau rîvnă boişorii lor. I-a ajuns din urmă un

pîlc de valahi pe care în toiul luptei îi tîrîseră turcii cu ei dîndu-le și arme. Aceștia cînd au văzut carele cu boi s-au bucurat de parcă au văzut bordeiele și masa lor de-acasă. Aveau și patru răniți care au fost așezați în căruțe și îngrijiți după priceperea chirigiilor; cu apă și țuică. Cîțiva turci răniți s-au agățat și ei de căruțele valahilor.

— Acușica le-o fi pe plac osmanlîilor păsatul nostru de mei, sau ne vor trage în șpăngi, dacă nu le dăm lapte și miere, cum sînt obișnuiți? se întrebă cu glas tare moș Voicu, conducătorul uneia din căruțe.

— Să-l îngrijești bine, moșule, că poate ți-o da o pungă cu galbeni pentru treaba asta.

— Ți-ai găsit turc cu mînă largă! Degetele lor au fost croite să apuce și nu știu să se descleștеze de pe pungile pe care le-au apucat odată.

— Cum e al matale? fu curios să afle Dragomir, un flăcău calicit de un braț, pricină pentru care fusese pus chirigiu în loc să meargă la luptă.

— Un bou al meu, vrei să zici?

— Nu moșule, turcul matale.

— Apoi... turc, cum să fie? Nițeluș cam spîn, altfel n-ar fi băiat urît.

— Al meu își rotește ochii în găvanele capului, teribil și-i rotește și răcnește. Se crede tot la luptă, s-a speriat se vede, rău de tot.

— Să punem să-i descînte o babă cînd ajungem în vreun sat.

Pe înserat Anghel, unul dintre chirigii, anunță că turcul lui și-a dat obștescul sfîrșit. Se apucară să-i sape o groapă la marginea drumului și cînd să-l pună în ea se întrebară care va fi rugăciunea morților în legea lui Alah.

— ...Că nu se poate să n-aibă și ei o rugăciune a morților, zise un surugiu pe care privindu-l din spate îl luai drept un copilandru, motiv pentru care îi ziceau toți Fărîmiță.

— Or fi avînd ei vreuna, dar noi n-o știm și să-i spunem „Tatăl nostru", e păcat.

— Dar e și el tot om, neică Spiridoane. A vorbit la zilele lui, a făptuit și bune și rele, nu se cade să-l în-

gropăm ca pe-un cîine. Eu zic să mă rog pentru iertarea păcatelor lui și Dumnezeul lui sau al nostru, care s-o afla prin preajmă, m-o auzi și i-o primi sufletul acolo unde se cuvine.

— Treaba ta, Fărîmiță, se cheamă că tot faptă creștinească este și aceasta.

Așa se face că turcul în cauză avu parte de o prohodeală în care un creștin îl ruga pe Alah să-i ierte păcatele, și pentru că Anghel își aduse aminte de un crîmpei de cîntec turcesc, legănat și monoton, îl cîntă și pe acela, fără să știe că-i un cîntec de petrecere.

Pe deasupra avu parte și de un fel de priveghi.

Drumeții își așezară tabăra de-o noapte în preajma mormîntului proaspăt. Erau porniți la drum din-nainte de seceriș. La fiecare popas vorbeau de cei de-acasă, cum se vor fi descurcat ei cu treburile cîmpului. Deobicei în jurul focului de seară își depăna fiecare mica lui povestioară așa că ajunseseră să-și cunoască necazurile, îndoielile, famîliile.

— S-o fi descurcat Paraschiva cu ăla micu' ? întreba Anghel stelele și umbrele din jur. L-am lăsat bolnav, avea fierbințeli și slăbise de tot. L-oi mai găsi în viață ?

— Eu, oameni buni, spunea Fărîmiță, am lăsat-o pe nevastă-mea cu o droaie de copii. Nouă. De la cinșpe ani la doi ani. Și toți sînt guri de hrănit și burți care nu se satură niciodată.

— Bine măi Fărîmiță, și făcuși tu atîția plozi ? Cred că muierea ta e mai prăpădită ca tine.

— Da' de unde ! E un zdrahon de femeie că deabea intră pe ușă. Și cu fiecare plod se face mai voinică, culoarea din obraji i se stinge, dar prinde osînză, parcă plodul din burtă o hrănește. Ea, biata, abia se îmbucătorește, dar tot ce bagă-n gură îi prieste.

— Soi bun, Fărîmiță taică, numai tu te usuci ca pastrama.

Dragomir ședea deoparte la aceste sfaturi sau se ducea după vreascuri. Moș Voicu îl îndemna :

— Mai stai și tu locului, băiete, hai, spune-ne de ce ai fugit de însurătoare așa o mîndrețe de băiat.

— Mie, taică, îmi zice Ciungu. Ce spor poate aduce în casă o singură mînă ? Și dacă am pus ochii pe cea

mai frumoasă fată din sat şi ea pe mine, s-au găsit destui să ne despartă. Eu m-am dat de-oparte că n-am vrut să văd cum dragostea se schimbă în fiere şi s-aud gura ei cum ocărăşte, că muncesc cu-o mînă şi mănînc cît unul întreg. Şi asta mi se trage din marea dragoste a lui taica. Pe cînd mă aflam plod au trecut tătarii pe la noi prin sat şi-au încărcat copii în căruţe să-i ducă cu ei. Ai mei se aflau la cîmp şi dacă au văzut convoiul trecînd şi s-au temut că mă vor lua şi pe mine, că taman atunci mă pornisem pe plîns, şi chiar aşa s-a întîmplat că un tătar s-a desprins dintr-ai lui şi venea spre noi, a luat taica secera şi mi-a tăiat braţul, „Ia mai bine aşa, să-l ţin ciung la uşă decît să ajungă în legea voastră!" L-a izbit tătarul cu spanga în umăr de la lăsat ca mort. Dar a avut şi el zile să mă ţină, precum a zis, iar mie mi-a legat maica braţul cu betele ei şi iacă, am avut zile...

În seara asta chirigiii nu-şi mai depănau necazurile Aveau printre ei pe cei întorşi de la bătălie şi împărţeau cu ei bucatele ce le mai rămăseseră în căruţe, împărţeau tăcerea grea de umbrele morţii ce se strecurase între ei.

— Eh, bietul Matei striga după ajutor: „Nu mă lăsaţi fraţilor, nu mă lăsaţi!" Dar nimic n-am putut face. Aveam în faţă un neamţ, în stînga altul. Iar pe Axente l-am văzut căzînd şi apoi l-au tocat copitele cailor înainte să poată să se ridice. Puhoi mare fraţilor, mare puhoi! Nemţii au cai grei, cu crupa largă şi copite mari, e deajuns o copită din aceea ca să te trimită pe lumea cealaltă.

Cel care vorbea avea faţa lată, de om cutezător, dar vorba-i era şovăitoare, privea în spate şi-n lături cu teamă, ca şi cum s-ar fi aşteptat să răsară lîngă umărul său unul din acei războinici temuţi al căror iureş îi mai răsuna încă în urechi.

— Eu l-am pierdut pe frate-meu, zise unul al cărui obraz era scos din întuneric de pîlpîirile flăcării.

— Ia spune, măi Chivule, de isprava voastră, îl îndemnă un bărbat teribil de sprîncenat şi bărbos aflat lîngă cotul său drept.

— Lasă, nea Marine, nu vreau să dau de bocluc.

— De urechile turcilor din căruțe te temi? Nu și-au dat ei osteneală să cunoască limba noastră și nici nu le arde acum, crede-mă... Să vă spun eu, oameni buni... Chivu ăsta de aici, State și Preda, cînd au văzut că gluma se-ngroașe și că nu mai știi de-i alb ori negru în jurul tău și brațele se amestecau cu picioarele și grumazele cailor cu capetele oamenilor, ăștia trei flăcăi s-au așezat spate-n spate și au început să reteze la turcaleți. Țipau osmanlîii ca din gură de șarpe, vroiau adică să spună că ăștia și-au pierdut mințile, dar pas de te-nțelege cu ei! Se credeau băieții la coasă și unde-au început să coseascâ-n dreapta și-n stînga cu sete de au lăsat loc liber în juru-le. Se înfierbîntaseră rău de tot! Auzea turcul un cuvînt de-al lui — „Aman, Aman!" — se ducea-n partea aia cu avînt și se trezea așa, deodată, fără cap. Cel ce venea în urmă n-avea timp să-și dea seama ce se petrece și se ducea mai departe crezînd că au trecut pe lîngă unii de-ai lor. Apoi, dacă-au obosit, au luat-o și aceștia trei în urma lor ca unii care și-au făcut datoria.

— Ei, n-a fost chiar așa, adaose moale Chivu. Dar dacă-au vrut războel ne-am înfipt și noi în ăi de le purtam rîcă. Așa e la război...

— Așa... Așa... încuviință bărbosul care-l stîrnise la vorbă și prinse a tuși, a se îneca scuturînd umerii, pentru a se dovedi în cele din urmă că rîsul răscolise tusea aceea.

Dragomir rîdea cu hohot mare, moșu Voicu chicotea hurducat, Fărîmiță rîdea subțirel și, ia așa, se încinse o horă a veseliei în jurul spuzei ce le lumina fețele, dîndu-le luciu de aramă și, bărboși și nehodiniți cum erau, aduceau a duhuri răsărite în mijlocul cîmpiei.

Unul care se afla mai la o parte, picotea cu capul între umeri și dacă fu tulburat de hohoteala aceea, tresări și se ridică de la locul său:

— Pe ei flăcăi, nu vă lăsați flăcăi!

Ceilalți tăcură ca la comandă.

Se auzea bolboroseala broaștelor, care, noaptea, pe o cîmpie întinsă, îți dă totdeauna impresia că pămîntul se află mai aproape de cer.

O pală de vîntuleț sălciu aducea vestea că pe undeva prin apropiere plouase. Ierburile prinseră a foșni cu sunet stins, tomnatic.

Pe boltă alunecă o stea cu sclipire de fier luminat de fulger și cei care o văzură ziseră în gînd „amin", căci orice lunecare de acest fel te duce cu gîndul la limanul cerului, acolo de unde stelele nu se mai întorc.

— Ei... apoi, oameni buni, să mergem să punem capetele jos, zise moș Voicu.

La fiecare căruță ardea un felinar. Le atîrnaseră sus, la coviltir, ca răniții ce se aflau acolo să se simtă mai puțin singuri. Chirigiii își așternură sub căruțe, stîrnind nedumerirea cîinilor-paznici care de regulă acolo își aflau locul.

Fărîmiță, cu limba dezlegată din zori pînă-n seară, vorbind cu boișorii, cu pomii sau cu scîrțiitul roților, se adresă cîinelui care nu-și găsea astîmpăr :

— Ce faci măi, Surule, taică, te apucași să clămpănești fluturi de noapte? Oi fi știind tu ceva, dar tare răi trebuie să fie în cerul gurii.

Cînd fiecare se potoli în culcușul lui, Dragomir tot nu-și găsea locul.

— Nea Anghele, măi nea Anghele, dormi?

— Mmmm...

— Îmi e teamă de somn, nea Anghele. E ca un dușman care-ți fură o parte din viață, somnul. Vine la ora lui și mușcă cu dinți de hier din felia vieții.

— Mîine o să plouă...

— Știam eu că nici matale nu ți-e somn. Mă gîndeam așa: dacă și stelele își au rostul lor și își urnesc crugul pe fiece noapte, apoi și faptele noastre merg undeva.

— Mi-e somn, Dragomire...

Flăcăul cu mîna tăiată de tătîne-său, faptă pentru care nu putea fi supărat pe el, rămase mai departe cu ochii deschiși să se gîndească la crugul stelelor.

•

Vestea despre victoria nemților în bătălia de la Zenta, îi fu adusă lui Brîncoveanu de un călăreț care

ajunse la Cerneți la două zile de la faptele petrecute pe cîmpia Tisei.

Domnitorul era cernit. Fiica sa Maria, cea pe care o dăduse după Constantin Duca și care se afla la Stambul după mazilire, pierise de ciumă. La numai douăzeci de ani.

Brîncoveanu poruncise o slujbă de pomenire în bisericuța tîrgului. O alta avea loc în același timp la Mitropolia din București, unde se afla doamna și ceilalți copii. Să fie de mîngîiere, căci rămășițele celei ce suferise de îngrozitoarea boală nu puteau fi aduse în țară... Încă din zorii zilei, înainte de slujbă, Brîncoveanu pornise către țărmul Dunării. Contemplarea întinderii de preste ape îi da simțămîntul unei descătușeri, o întindere pe care o hotărnicea cu gînduri și imagini dinlăuntrul său, ridicînd construcții atît de limpezi încît erau ca aievea. Credea în steaua lui. Destule alcătuiri pe care le văzuse mai întîi cu mintea, reușiseră apoi să se închege în realitate ca să-i dea această credință a misiei sale în lume. Așa i se întîmplase întîlnind odată în drumul său o culă oltenească mai arătoasă și mai îndrăzneață în proporții decît cele obișnuite. O casă albă cu gîrlici boltit în partea de jos, cu cerdacul deasupra lui, susținut de stîlpi de lemn și cu o friză de lemn străpuns de modele ca o dantelărie, deasupra stîlpilor. Mai mult îngustă decît alte case de la cîmpie, lățite pe suprafețe mari, casa, dacă n-ar fi avut altele în juru-i, avea prestanță de palat. Îl urmărise multă vreme acea imagine în lungul călătoriei dintr-o zi cu arșiță, în tropotul monoton al cailor. În gînd, punea stîlpi de piatră cu bogate capiteluri în locul stîlpilor de lemn, da lărgime ferestilor încondeindu-le chenarul cu ghirlande din smalț azuriu, îi dase înălțime prin adaosul unui foișor, ca un turn de veghe. O asemenea alcătuire putea deveni adevărat palat, cu condiția ca proporția principalelor elemente să fie păstrată. Un altfel de palat decît cele din apusul Evropei, care năzuiau să repete în mic aspectul strivitor al cetăților sumbre. Chemase zidari pricepuți și le spusese toate acestea. Nu se ferea de împodobirile în piatră folosite de arhitectonii talieni, de capiteluri corinthiene, de ancadramentele dăl-

tuite în piatră. Dar acestea cu rostul de a înlocui lemnul pentru o mai mare trăinicie. Ceata pietrarilor sîrbi conduși de Vucașin Caragea înțeleseseră toate acestea. Au înțeles că domnitorul, cunoscător și prețuitor al artei italiene, la școala căreia erau și ei formați, năzuia totuși să vadă la palatul său podoabe din piatră care să înalțe la rangul nemuririi florile acestui pămînt. Și au creat modele după porunca lui. Vodă a ales medalioane cu bujori învolți pentru împodobirea scării largi, princiare și contur de gingașe lalele pentru portal. Ștucatorii au ales din motivele covoarelor persane ghirlande de flori mărunte, pe care domnitorul le-a găsit cele mai potrivite să înveselească chenarul ușilor. Iar tavangiii și-au pus în joc toată măiestria pentru împodobirea tavanelor camerelor înalte și luminoase.

Astfel a luat ființă palatul de pe moșia Potlogi, pe un drum ce se abate din drumul Piteștilor.

Imaginile ce nu-i daseră pace în lungul unui drum hurducat și obositor prinseseră viață prin îngrămădirea priceperii unui pîlc întreg de meșteri, care nu așteptau altceva decît să fie chemați să lucreze.

Dar nu numai conturul unor alcătuiri cu linii și ungiuri îi răsăreau înainte în timpul călătoriilor. Mai erau și altele, căci mintea sa nu putea dormita în legănarea caretei, și nici de cetit nu putea ceti. O întreagă țesătură de fapte trecute și altele posibile îi da tîrcoale frunții. Cum ar fi de pildă grija pentru solii săi trimiși la diferite curți evropene sau chiar nevoința de a ghici unele atitudini ale turcilor încercînd a adopta punctul lor de vedere. În supunerea principatelor de la nordul Dunării, turcii nu întinseseră prea mult coarda, mergînd de pildă pînă la pretenția ca norodul să treacă la mahomedanism. Și nu o făcuseră din lene orientală, așa cum s-ar fi putut crede la o privire de suprafață. Nu, o făcuseră mai degrabă din șiretenie și o cunoaștere a acestui norod îndelung răbdător, dar care se arăta neînfricat atunci cînd era condus cu pricepere. Răbdarea lui se molcomea pînă la atingerea de cele statornicite din timpuri mai vechi, după aprige lupte, în care își arătau ei toată puterea. Se opriseră turcii la stoarcerea averilor și le era deajuns. Apoi, în păs-

trarea fărămițării noroadelor creștine găsiseră o armă în învrăjbirea dintre catolici și ortodocși. Dacă imperialii încercau să folosească și calea credinței pentru alipirea măcar a unui principat, acela al Transilvaniei, foarte bine, ei aleseseră calea cea mai spinoasă. Turcii se socoteau cu mult mai înțelepți păstrînd Patriarhia Constantinopolului la ei acasă și ocolind conflictele din această sferă.

Dibuise Brîncoveanu toate acestea, știa că mintea dregătorilor otomani nu e nici lîncedă, nici șovăitoare. Mai degrabă trebuia să se ferească din toate părțile cînd uneltea ceva ce privea Poarta. Ca de data asta, cînd trimisese o solie la țarul Rusiei. Îl trimisese pe Gheorghe Castriotul în numele nu numai al rumânilor, ci și al sîrbilor, bulgarilor, macedonenilor și albanezilor care se puneau sub oblăduirea țarului și îi cereau sprijin militar. Era o mare cutezanță să ceară aceasta, dar o făcuse dată fiind situația în care și austriecii se aflau pe picior de război și o mișcare pornită din două părți i-ar fi strîns pe turci ca într-un clește ; apoi avea mare încredere în puterea de convingere a solului său și a altui mijlocitor de la curtea țarului, Nicolae Milescu, atașat pe lîngă cancelaria rusă pentru limbile latină, greacă și română. Nu trimisese nimic scris. Lămuririle avea să se dea între doi români, unul dintre ei cunoscînd treburile de la curtea Rusiei, momentul cel mai prielnic în care avea să-l convingă pe țar.

Acestea toate și încă altele împresurau mintea domnitorului în timpul șederii nevoite în tabăra de la Cerneți. După grijile pentru solia cu primejdii trimisă la Moscova, venea imaginea palatului de la Potlogi, plăcută în înfățoșarea sa, apoi înfiorarea dulce la gîndul cum vor fi orînduite cărțile în biblioteca de la Hurezi. În dulapuri de stejar, cu geamuri de cleștar. Plănuise de mult această bibliotecă și cu puțin timp înaintea plecării sale în această campanie trimisese un convoi întreg de care cu cărțile ce le făcuse danie acestui lăcaș, în care vroia să adune cărturari și să pună bazele unei noi tipografii, ce avea să fie a șasea în Țara Românească.

Şi iată că vestea morţii Mariei se aşternuse ca un obroc cenuşiu peste aceste gînduri, îndepărtîndu-l pentru un timp de ele. Se obişnuise cu gîndul că familia sa era ca un mănunchi de mlădiţe nutrindu-se cu seva aceluiaşi trunchi. Era greu de înţeles că una din ele se uscase deodată. Şi încă, departe de ai săi, aruncată se vede în groapa comună, precum e soarta ciumaţilor. Curată şi bine educată, retezată de sfîrşitul bicisnic al sărmanilor ce bat drumurile cu tălpile goale şi cu puţină mîngîiere deasupra capetelor lor. Din doamnă a Ţării Moldovei, cît fusese preţ de un an, dusă în grabă şi cu scîrbă la groapa comună.

Slujba de pomenire spre care se îndrepta la bisericuţa din Cerneţi avea să-l întărească şi să-l ajute să îndure mai uşor şi această încercare.

Într-acestea văzu venind pe drum un pîlc de călăreţi învăluiţi într-un nor de praf. Cînd fură mai aproape, se desprinse dintre ei unul care mai mult se prăvăli la pămînt decît să coboare de pe cal ca un bărbat deprins să călărească. Avea privirea rătăcită şi hainele rupte, scorţoase de noroi. Aducea a haiduc. Brîncoveanu duse mîna la cingătoare, acolo unde avea un pumnal de Toledo.

Omul puse un genunchi în ţărînă.

— Măria-ta, oamenii noştri au luat drumul de întoarcere. Turcii au pierit ca frunzele secerate de furtună. A fost căsăpeală mare şi chiar sultanul a luat-o la sănătoasa.

— Unde, omule?

— La Zenta, măria-ta. I-au prăpădit nemţii.

— Ridică-te, omule. Şi du-te să-ţi dea demîncare şi să te hodineşti.

Suita domnitorului îl ajunse din urmă. Brîncoveanu porni înaintea ei, ţinîndu-se mai drept în şa decît pînă aici. Dacă turcii se retrăseseră în dezordine, le va trebui însă mult timp să-şi refacă temuta lor armie. Numai bine dacă între timp se va hotărî şi ţarul să dea ajutor vecinilor săi ortodocşi.

III

NEVOITU-S-A GÎNDUL SPRE VIITORIME

Cu mare repezeală strînseră oştenii corturile taberei de la Cerneţi şi fură îndrumaţi să se îndrepte spre casele lor. Însoţit de suita sa, dimpreună cu douăzeci de seimeni, domnitorul se îndreptă spre mînăstirea Hurezi. Călărea un roib cu călcătură mîndră, cu harnaşament fără podoabe, aşa cum fusese pregătit pentru război. Însoţitorii căutau spre domnitor cu dragoste, căci, după cum se anunţa mersul vremii, acesta avea să cîrmuiască ţara încă mult timp şi o cîrmuia bine, îndrumînd-o spre dezrobirea de jugul turcesc. Cu pieptarul din piele de viţel, despicat de la mijloc în jos în şuviţe înguste şi cu cămaşa din atlaz alb, arăta chiar mai tînăr decît îi erau anii. După slujba din biserica de la Cerneţi, pe care preoţii o transformaseră într-un imn de mulţumire pentru victoria creştinilor asupra armiei turceşti, simţeau cu toţi că se îndreaptă spre o eră nouă.

Vremea era călduţă cu prefirări de vînticel ce răscolea frunza uscată a plopilor de pe marginea drumului risipind-o cu sunet de bănuţi subţirei de aramă. Oamenii aflaţi pe cîmp se descopereau la trecerea alaiului domnesc, aşa uscaţi şi înnegriţi cum erau, păreau vrejuri răsărite din pămînt, vrejurile ce ţin pămîntul acesta, împiedicîndu-i risipirea.

La o răscruce de drum întîlniră o tînără boieroaică pe un cal sur. Se opri locului aşteptînd să treacă alaiul. Pletele îi fluturau în vînt şi privea cu ochii măriţi asemenea înmănunchere de falâ şi bărbăţie, cum nu-i mai fusese dat să vadă. O lăsară acolo, boierii mai tineri şi mai depărtaţi de auzul domnitorului permiţîndu-şi cuvinte de laudă pentru apariţia ce umplea deodată zarea de prospeţime. Rămăsese un punct îndepărtat în urma lor, cînd, cine ştie ce hotărîre neaşteptată, o făcu pe fată să urmeze alaiul. Venea în ropot mare pe urmele lor şi dacă se apropie, sili calul să-şi potrivească pasul cu cei dinaintea sa. Recunoscuse pe cineva printre însoţitorii domnitorului, se aplecă spre

el, rugîndu-l să pună o vorbă bună ca ea să fie ascultată de vodă. La un popas, boierul cu pricina îi zise domnitorului că aceasta e fiica lui Cernica Ştirbei, ispravnicul ce rînduise înălţarea Hurezilor, care-şi avea o moşie prin preajmă. Îl roagă pe vodă să-i asculte păsul. Brîncoveanu o primi cu bunăvoinţă. Era aceasta o apariţie care-i amintea de drumurile sale prin Evropa, căci pe aici puţine fiice de boieri erau lăsate să călărească. Printre curtenii ce se daseră în lături făcînd coridor, fata se înfăţişă cu sfială.

— Măria-ta, dacă ai avut bunătatea să-mi asculţi păsul, adaugă încă bunătate şi ascultă-mă numai măria-ta. E prea multă lume aici, de faţă.

— Bine, îi voi îndepărta. Dar nu văd ce păs ar putea avea o fată tînără şi frumoasă, singura fiică a boierului Cernica, după cîte ştiu.

— Poate nu e chiar păsul meu. Dar stînd şi privind cum trece acest alai împărătesc, mi-a venit în gînd că aş putea pune o vorbă bună pe lîngă măria-ta pentru un nefericit. Nu ne învaţă Scriptura că se cuvine să ne ajutăm semenii aflaţi în necaz?

— Se vede că-i un om de ispravă acela de vreme ce ai hotărît domnia-ta să-l ajuţi. Şi nu e nici unul care n-are după ce bea apă, că ţi-ar fi stat în putinţă să-l mîngîi cu o pomană.

— Apoi oamenii de prin împrejurimi zic că-i lotru, dar nu-i deloc aşa, măria-ta.

— Şi deci fata boierului Cernica s-a pornit să pună o vorbă bună pentru un lotru...

Glasul domnitorului purta dojana cu care s-ar fi adresat uneia din propriile fiice. Şi dacă nu era de-a dreptul mînios, era pentru că nu se pripea niciodată în judecăţile sale, îndepărtînd de la el mînia ce i se părea una dintre cele mai mari slăbiciuni omeneşti.

Fata îşi muşcă buza. Greşise. Dar nu se pierdu cu firea.

— Numai după însingurarea şi învrăjbirea sa cu lumea se arată omul acesta a fi lotru, măria-ta. Dar n-a căşunat nimănui vreun rău. A fost slujitor al domniei, dar dacă măria-ta l-ai îndepărtat, s-a cătrănit rău în el şi s-a îndepărtat de lume. Se vede că rostul oştenilor

este de a sluji sub steagul țării și nu mai știu alt, nimică.

— Și cum îl cheamă pe omul acesta?

— Preda, mărite doamne. Își zice Milcoveanu, că moșia sa se află la Milcov. A slujit sub steagul unchiului măriei-tale, Șerban vodă, dar a cășunat o supărare măriei-tale și tare rău se căiește de asta. Așa socot eu, după mintea mea, că numai un om ce se căiește își alege de bunăvoie o asemenea viață.

Vodă nu se înnegură. Nu-și arăta el simțămintele nici în pricini mai mari, căci fusese învățat că virtutea omului stă în puterea de a se stăpîni.

— Așa deci... Despre Preda Milcoveanu e vorba. Atunci află, jupîniță, că a primit iertarea noastră, după fapta lui și după ce a stat un an la ocnă. Stînd aici, ascuns de oameni, precum spui, în loc să se ducă la moșia sa de la Milcov, face o altă faptă rea.

— Măria-ta, el se teme că ducîndu-se acasă va pricinui necazuri familiei sale. Are două surori de măritat și oamenii le vor ocoli aflînd că fratele mai mare a stat poprit la ocnă și nu e bine văzut de domnitorul țării. Și-a ales atunci viața de pădurean. Își face caș și brînză, vînează de unul singur și s-a apucat să repare moara de la Dintele Ciutei, zicînd că cel mai bun lucru pentru el de-aici înainte ar fi să se facă morar.

— Apoi, dacă e cum zici, nu e el chiar lotru. Afară numai dacă vînează pe moșia mea și atunci va primi grea pedeapsă pentru asta, zise moale domnitorul zîmbind doar cu ochii. Ascultă una de la mine, jupîniță! Un om care are oricînd curajul să ia viața de la capăt, cu tot greul ei, este un bărbat adevărat. Să nu-i arăți mila domniei-tale, că asta l-ar supăra.

— Dar îndurarea măriei-tale nu l-ar supăra. Așa chitesc eu în mintea-mi puțină.

Din nou surîse vodă, căci era convins că fata asta are mare încredere în mintea ei și doar se preface a se umili, ceea ce nu-i reușește așa de bine.

— Și atunci, ce-ai vrea dumneata, jupîniță?

— Ceea ce măriei tale i-ar aduce slavă și cinstire. Căci socot că multă bucurie îi face măriei tale să aibe supuși care trăiesc cu fruntea sus și cu spinările drepte.

O vorbă de-a măriei tale l-ar face pe acest proscris să-şi lepede povara unei vini de care se căieşte.

Fata vorbea cald, cu multă stăpînire de sine. Încercînd s-o vadă mai împlinită, aşa cum va arăta ea peste ani, ca mamă a unei familii numeroase, vodă nu reuşea să-i împlinească în gînd umerii înguşti şi firavi şi nu se îndura să adauge cute gîtului cu curbură gingaşe care-ţi amintea de încordarea mîndră a căprioarei. Sigur că ceva din mîndria acelei Safta Buzescu, străbunica ei, despre care întreaga Oltenie vorbea încă, adăsta şi în sîngele acestei copile.

— Ei bine, jupîniţă, vom vedea ce se va putea face. Dar mîngîierea deplină o va avea căpitanul Preda nu de la o vorbă de-a noastră, ci chiar de la faptele lui. Şi tot pentru faptele lui, dacă se va dovedi un om de ispravă, va căpăta şi iertarea noastră deplină.

Catrina Ştirbei se înclină înţelegînd că dacă reuşise să spună ceva în folosul lui Preda, de hotărît asupra soartei lui numai domnitorul avea să hotărască.

Alaiul domnesc se depărtă în ropot mărunt de cai. Nu mai era mult pînă la Hurezi. Domnitorul era mulţumit că nu au întîlnit în cale rămăşiţe ale oastei turceşti în retragere. Dacă şi-ar fi încrucişat cumva calea cu a sultanului, ar fi trebuit, de voie de nevoie, să se prosterne în faţa lui. Frumoasă prosternare înaintea unui învins! Sultanului însuşi nu i-ar fi convenit situaţia. Se prea poate să se fi întors pe calea apei. Dar o parte din oaste tot va fi lăsat el pe pămîntul Ţării Româneşti. Şi aceasta era nărăvită la jaf. Aşa se întîmplase după victoria turcilor la Zărneşti, cînd fusese proclamat principe al Transilvaniei Emeric Tököly, protejatul turcilor. Domnia acestuia în Transilvania fusese de scurtă durată, căci imperialii nu-l răbdaseră. Se refugiase Tököly preste munţi, la Cîmpulung, împreună cu oastea sa de curuţi şi de tătari şi multă vreme prădase satele din jur, nevroind să se dea dus. Nici la chemările repetate ale Porţii nu se urnise Tököly, ci doar îşi lăţise cîmpul de prădăciuni pînă în preajma Tîrgovişteî, despuind mînăstirea Dealu de odoare şi satele ei de bucate. Găsise groful vacă bună de muls şi nu lipsea mult a se crede în drepturi. Cînd, după aproape un an

se îndurase să plece la Stambul, la protectorii săi, lăsase mai mare jalea în urmă-i. Preste acestea se abătuse și o invazie de lăcuste în acel an de tristă amintire, 1691. O fi el mănos acest pămînt, dar prea mulți ochi pizmăreți sînt îndreptați asupră-i...

Domnitorul încetini trapul ajungînd în preajma Hurezilor. Îi plăcea să privească din depărtare această cetate spre care multe drumuri se vor îndrepta de-aci înainte. Căci în jurul bisericii se ridicase adevărată fortificație cu sute de încăperi. Pe latura nordică, corpul chiliilor, cu două caturi, pe latura sudică, spătăria și casa domnească, iar pe latura de vest, trapeza și paraclisul.

Fură întîmpinați în fața turnului-clopotniță de starețul Ioan cu întreg soborul călugăresc. Apoi în biserică se oficie un tedeum în cinstea victoriei cîștigate de creștini la Zenta.

În afară de data aceasta, starețul Ioan îl mai văzuse o singură dată pe domnitor. El venise să păstorească această mînăstire de la Muntele Athos, trimis de patriarhul Dositei al Ierusalimului. La Muntele Athos își petrecuse tinerețea și bună parte din anii maturității. Trăind în acel cuib de vulturi, unde mînăstirile se anină pe stîncăria goală, unele peste altele, îți dai tot timpul lecturilor și slujbelor. Cu timpul ajungi să crezi că toate frămîntările mirenilor, despre care răzbat pînă acolo unele ecouri îndepărtate, sînt nefirești, ceea ce se întîmplă unui continent întreg este o viermuială zadarnică de patimi omenești și numai cea ce trăiesc cîteva zeci de călugări, pe un petic de pămînt, e real și cuviincios.

În timpul domniei lui Șerban Cantacuzino fusese rupt din acestea venind în țară să ajute la tipărirea impunătoarei biblii ce apăruse în 1688. Atunci îl cunoscuse pe Brîncoveanu, care era ispravnic al acestei lucrări, pus de unchiul său pentru întinsele cunoștințe în latină, elinească și slavonă. O cancelarie întreagă de cunoscători ai acestor limbi lucrase pentru asemenea înfăptuire de proporții.

După aceasta, călugărul Ioan se întorsese la Muntele Athos. Acolo își avea obiceiurile lui. Chemarea la

slujbe de trei ori pe zi, liniștea bibliotecilor și a coridoarelor mînăstirii, coborîrea și urcarea pantelor abrupte, dădeau sens zilelor sale. Asta nu înseamnă că dacă ar fi fost chemat pe alte plaiuri pentru a purta cuvîntul Domnului nu s-ar fi pornit fără să se gîndească. Și în mijlocul tătarilor s-ar fi dus, de i-ar fi spus superiorul. Chiar la tătarii de la care i se trăseseră necazuri...

Copil fiind, își văzuse toată familia măcelărită de năvălitori. Mai păstra și acum în amintire icoana tatălui său, preotul Luca, scăldat într-o baltă de sînge. Pe el, avînd pe atunci vreo opt ani, îl luaseră împreună cu alți copii și-i purtaseră pînă la hotarul Dobrogei. Acolo, la vremea unui popas de noapte, o ceată de voinici, condusă de Tomozei, vestit lotru pe atunci, trăitor numai prin locuri ferite de oameni, se strecuraseră în tabăra tătărască, uciseseră străjile și salvaseră copiii ducîndu-i apoi la o mînăstire. Fără amestecul acestui Tomozei, flăcău falnic și neînfricat, cu un rîs strălucitor răsărit în puzderia bărbii negre, cu ochii verzi schimbînd cu repezeală steluțele rîsului cu fulgerele crunte ale mîniei, fără acest Tomozei ar fi rămas printre tătari, ar fi deprins legea lor și fărădelegile lor i-ar fi intrat în sînge. Fusese să fie așa...

Iată de ce cuviosul Ioan se ruga în fiece seară pentru sufletele părinților săi, alături de al lotrului Tomozei, cel al cărui mormînt se afla într-un loc acum uitat, căzut sub tăișul fierului și unit acum cu ierburile cîmpiei sau cu lăstărișul pădurii.

Ciudat era că dintre toți copiii salvați, Tomozei prinsese anume drag de el. Venise să-l vadă în cîteva rînduri, iar după ce se afla la Sfîntul Munte primise veste că are o însemnată moștenire. De la un boiernaș al cărui nume Ioan nu-l știa și care n-avusese copii. Fără îndoială aici era mîna lui Tomozei, care găsise el o cale să-l înzestreze pe băiatul căruia îi dăruise o a doua viață. Poate și pe alții ca el, despre care Ioan nu avea știre.

Acum, dacă fusese chemat din nou în Țara Românească, Ioan se gîndea cum să dăruiască această avere, cu care se pomenise în brațe, sfintei monastiri al cărui stareț era. Tare-i mai plăcea această construcție puter-

nică și albă, cu linii simple și arcuri gingașe. Îl admira pe Brîncoveanu că făcuse un asemenea lucru măreț, dar, pe de altă parte, nu-i venea la îndemînă să se arate supus față de un mirean, fie el chiar voievod, avînd el obicinuința de a se pleca numai înaintea superiorilor bisericești.

Iată de ce cînd fu chemat în această după amiază în sala spătăriei celei noi se simți deodată străin de parcă acum ar fi pus prima dată piciorul în locurile acestea.

Brîncoveanu avea voce bărbătească, plăcută auzului și priviri învăluitoare ce mărturiseau respect pentru cel ce-i stătea dinainte.

— Spune, sfinția-ta, s-au deprins cei pe care-i păstorești cu slujbele în românește?

— Nu avem toată slujba religioasă în românește, măria-ta. Numai evanghelia și ieșirea cu sfintele daruri. Cazaniile le avem în slavonește, iar ecteniile au rămas elinești. Dar poporenii din multe sate din jur au aflat că pot auzi aici slujba pe înțeles și vin la praznice cîtă frunză și iarbă.

— Mai sînt încă multe cărți de potrivit pre limba noastră.

— Eu mă străduiesc, măria-ta, să potrivesc o parte din viețile sfinților.

— Ne trebuie să-i adunăm pe cei cu cunoașterea limbilor, să se aplece cu răbdare asupra cărților, să le scoată înțeles pentru tot norodul. Să facem aici o cetate cărturărească, precum este mînăstirea Neamțului în Moldova. Chilii care să-i primească sînt deajuns.

— Sînt, măria-ta. Curate și călduroase.

— Au ajuns în bună stare cărțile trimise de la București?

— Au ajuns și le-au despăturit fratii cu multă grijă. Lemnarii au terminat dulapurile cele mari de lîngă trapeză.

— De mîine ne apucăm să orînduim cărțile în rafturi. Vreau să fiu de față la orînduirea lor.

— Apoi numai măria-ta le știe rostul...

— Năzuiesc ca mulți de-aci înainte să le cerceteze și să culeagă lumină din ele. Cu ajutorul lui Dumne-

zeu vom face și aici o tiparniță. Grozavă născocire și tiparul ăsta! Ceea ce altădată trudeau din greu scriitorii să copieze, acum se înfăptuiește degrabă și poate sta dinaintea multor ochi în același timp. Vor ajunge ieftine cărțile acestea, la îndemîna tîrgoveților de rînd. Se cere doar nevoința de a culege din ele învățătura, și cred că se găsesc multe minți agere, dar nepregătite încă printre fiii din popor. Pregătirea lor e un lucru de seamă.

— Apoi, nu mai departe decît eu unul, măria-ta. De n-aveam pregătire, puteam ajunge orice, ostaș poate sau plugar, iar de mi-ar fi căzut în mînă o carte, ea nu mi-ar fi spus mai mult decît o cărămidă.

Starețul surîse blînd, mai degrabă sieși decît pentru cerința împrejurării, căci iată, se potrivea în gînduri cu cel de care se temuse venind aici și descoperea că sînt cam de aceeași vîrstă.

— Sfinția-ta vei avea în curînd liniște în mînăstire, reluă domnitorul. Zidarii vor termina cu înălțarea schelelor, pietrarii cu ciocănitul lor și toată această rostuită învălmășeală va face loc tihnei și ceasurilor de rugăciune și aplecare asupra cărților.

— Mult adevăr spune măria-ta numind această învălmășaiă o învălmășală rostuită. Se întîmplă uneori că stau și-i privesc și nu desprind firele care-i trage pe fiecare. E ca și cum aș avea dinainte un furnicar. E adevărat, va rămîne această sfîntă mînăstire cu zidurile sale, stîlpii frumos ciopliți, zugrăvelile și liniștea sa. Dar ar trebui să rămînă undeva, pentru pilda viitorimii, și forfota aceasta în care fiecare rîvnește să dea ce are mai bun. Truda lor nu e mai prejos decît a celor ce scriu cărțile.

— Va rămîne această alcătuire și e deajuns. Toți acești meșteri nu năzuiesc mai mult. Sfinția-ta ai trăit multă vreme departe de locurile acestea, nu ai intrat prin casele oamenilor din popor și poate nu le cunoști bine nici obiceiurile. Ei nu înțeleg petrecerea prin această viață decît înfrumusețînd-o. Dacă vei intra în casele celor mai netrebnici dintre locuitorii acestui hotar, vei găsi măcar o lingură sau fus în care omul s-a nevoit a ciopli sau a încondeia mlădițe și flori, aducînd

astfel un dram din lumea din afară între pereții casei lui. Cioplesc stîlpii prispelor, cos rîuri de flori pe cămeșoaie sau ii, țes scoarțe pentru a așterne sub picioare o fărîmă de grădină. Cunoscînd toate acestea din copilărie, mi s-a părut că numai așa poate fi și cînd am fost prin țări streine, și am cerut să intru în casele celor din popor, m-a cuprins tristețea. Case de piatră, fără podoabe înlăuntrul lor. Pare să spună că omul se adună cu ai lui între patru pereți ca să-și amintească că viața e cîinoasă și dacă cele de trebuință cu care se înconjoară ar fi înfrumusețate, ar uita cumva că viața e o ispășire. Să mă ierte sfinția-ta, dar un asemenea trai e bun pentru monahi.

Apoi, prin țările pe unde am umblat, înfrumusețările se fac numai la palate, frumusețea fiind unită numai-decît cu multă mîndrie.

Timpul dintre hotarele acestei țărișoare nu a îngăduit înălțarea multor palate. Frumusețea e mai degrabă risipită pe drumuri de țară. Dar are o vorbire a sa, o poți recunoaște ca fiind numai a acestui norod. Și dacă ne pornim să ridicăm palate și biserici, se cuvine ca oamenii să recunoască în ele moștenirea părintească, să nu le fie străin nimic din aceste alcătuiri. De aceea e precum spui sfinția-ta. Oamenii muncesc cu sîrg, parcă și-ar pune bucățică din carnea lor în aceste zidiri și nici o altă ambiție nu le străjuiește truda.

Brîncoveanu vorbea plimbîndu-se în lungul spătăriei, înfățișînd gîndurile sale, aidoma unei file frumos scrise, înaintea înaltului prelat. Se gîndea că acesta, atîta vreme rupt de viața mireană, se cade să înțeleagă acest norod pe care-l va păstori și să înțeleagă de ce alcătuirea acestei construcții este așa și nu altfel.

La rîndu-i, starețul Ioan, care rămăsese în picioare, se gîndea că nu a cunoscut pînă acum trufia lumească, cu osebire trufia unui principe. Pravilele cinului din care făcea parte osîndeau semețirea de orice fel. Dar era în aceasta și o undă de dulceață pe care nu se pricepea cum s-o numească și care îi bucura chiar lui, om al cărților, inima.

Încercase mai demult bucuria sfielnică de a adăuga în josul unei file o însemnare a sa, gîndindu-se că ea

va sta în fața ochilor altora ce vor veni după el, și prin aceasta se va uni peste timp cu aceia, chiar dacă nu-i va cunoaște niciodată și ei nu vor ști cum a arătat el la chip și purtări. Și dacă el, un smerit monah, avea dragostea să se lege astfel de cei ce vor veni după el, atunci, cu atît mai mult un principe puternic ca acesta se simțea îndreptățit să lase urmașilor alcătuiri trainice...

În aceeași seară, voievodul avea să adauge la însemnările sale făcute pe marginea Foletului Novel: „În acest an, de la Facerea lumii — 7206 — iar după calendarul gregorianu — 1697 — s-au terminat zugrăvelile din paraclisul mînăstirii Hurez. Ele au fost făcute de zugravii Preda și Marin. Paraclisul se află deasupra sălii trapezei avînd dinainte-i un pridvor luminat de deschiderea a cinci arcade străjuite de șase stîlpi de piatră. Paraclisul are un naos și altarul boltit la răsărit. În partea dinspre Soare Apune, s-au zugrăvit sfinții împărați Constantin și Elena și chipul smeritului ctitor al sfîntului lăcașului acesta, Io, Constandin Voievod Basarabă, dinpreună cu soața și fiii săi. Să fie de pomenire."

IV

STRĂNEPOATA BUZEASCĂI

Venind dinspre drumul mare, casa boierului Buzescu părea joasă, lipsită de o temelie din piatră și avînd acoperișul de șindrilă mai puțin înălțat decît la alte case boierești de prin partea locului.

Părea joasă și din cauza arborilor înalți care-i ședeau la colțuri, un fag, un stejar și doi paltini, toți arbori bătrîni, dăinuind acolo încă înainte de zidirea casei.

Pentru unul ce admirase tapiseriile franceze, așa cum era boierul Mihnea, colțișorul acesta privit din depărtare, de pe muchea dealului, avea aceeași îmbinare fericită de nuanțe de verde: închis și sumbru la fag, gingaș, aproape străveziu la stejar, răcoros la paltini. Toamna, chica roșcovană a unicului fag, părea să aprindă un rug statornic deasupra acoperișului casei.

Boierul Mihnea socotea că așa trebuie să arate o casă boierească și alta în locul ei nu năzuia să construiască.

Cel care văzuse din depărtare casa dominată de arborii seculari, se aștepta ca, pășindu-i pragul, să găsească încăperi mici și întunecoase. Dar era înăuntru spațiu cît să adăpostească o herghelie.

Camerele mari, cu tavanele vîrstate de bîrne aparente, cu sobe de zid și cu dușumele ceruite, se îndărătniceau în simplitatea lor bătrînească, refuzînd moda turcească a sofalelor răspîndite peste tot locul și încărcate de perne fel de fel.

Erau în schimb unele podoabe aduse de boier din Francia și din Italia, care pentru mama Saveta și alți slujitori ai casei, erau încă mai ciudate decît divanele moi, îndemnînd la taclale.

În tinda de la intrare, un harap și o hărăpoaică, din lemn de abanos, purtînd fiecare cîte o făclie ce nu împrăștia lumină, reușeau să inspire statornică neliniște Minodorei și Luxiței, care nu intrau aici la ceasul înserării. Arăpoaica, cu tulpanul galben și dinții stecliți a rîdere, avea, ce era mai grav, torsul dezgolit, atrăgînd boscorodelile Savetei pentru o asemenea nerușinare pusă în văzul tuturor.

Cînd stanele acestea de lemn colorat fuseseră descărcate din carele cu paie și slujitorii le scoseseră la lumina zilei, mama Saveta, văzîndu-i că-și dau coate și abia își potolesc rîsul ducînd palmele la gură, țipase la ei așa cum știa ea:

— Potoliți-vă diavolilor, că asta-i treabă boierească, nu v-a întrebat nimenea pe voi de vă place ori ba.

Apoi, întorcîndu-se către boier, îl dojenise cum numai ea îndrăznea să facă la curte, ca una ce-l știa de copil:

— Păi bine, boierule, să spurci casa cu asemenea arătări? Să se scoale din mormînt cucoana cea mare, tare s-ar mai necăji.

Boierul Mihnea zîmbise simțindu-se deodată copil sub dojana bătrînei grase ce respira șuierat din pricina nădufului. Ea îi grijise casa cît fusese plecat, nerăbdînd schimbarea niciunui lucrușor de la locul său, încă de pe vremea cînd trăia bunica sa, stolniceasa Sima, soața lui Stroe Buzescu, cel care-l slujise pe Mihai vodă Viteazul.

Boierul mai adusese din cele străinătățuri o mulțime de cărți, un secreter cu sertărașe pentru a ține hîrtiile mai importante, banchete florentine și bogate draperii de brocart roșu, care schimbaseră fața camerelor. Iatacul Catrinei, singura nepoată a boierului, fusese mobilat cu pat, măsuță și scaune franțuzești, cu picioare gingașe, curbate și tapițerie azurie, alese chiar de dînsa din Francia.

Ținea boierul Mihnea ca la ochii din cap la această nepoată, crescînd-o din anii fragezi, de cînd maica ei murise și boierul Cernica Știrbei, tatăl ei, se însurase a doua oară. Parcă era un făcut în neamul lor ca să fie crescuți copiii de bunici. Și el, la rîndu-i, fusese crescut de stolniceasa Sima. Nu-i era chiar bunică. Aceasta nu avusese copii, dar înfiase un nepot al său dintr-o familie sărăcită, pe tatăl boierului Mihnea. Dar era o mîndrie să ai o asemenea bunică. Nepoată de frate a lui Dobromir, banul Craiovei și a Neacșei, mama Doamnei Stanca a lui Mihai Viteazul, se înrudea cu acel viteaz, fala tuturor românilor, căruia soțul ei îi slujise cu credință. Încă înainte de a fi el voievod, sub Ștefan Surdul și Alexandru cel Rău, Stroe Buzescu și ceilalți doi frați, Preda și Radu, îl însoțiseră pe Mihai în pribegie, la Constantinopol.

Întors în țară cu tuiul domnesc, Mihai îl numise pe Stroe mai întîi stolnic, apoi velstolnic. Un stolnic pornit mereu cu oastea. În luptele cu tătarii, la Putinei, la Șerpătești, iar mai tîrziu, în alte lupte grele, a căpătat multe răni. Mereu în tabere de luptă sau în misii în-

credințate de domnitor în Moldova, în Austria, repezîndu-se cînd și cînd la moșie să-și vadă soția.

În lupta de la Vidin, din 1598, scapă viața domnitorului său.

Apoi, după omorîrea mișelească a lui Mihai în Cîmpia Turzii, Stroe rămîne în Transilvania, gîndind să strîngă pe mai departe legăturile cu cei de-acolo, care puteau ajuta oastea românească într-o nouă încercare.

Stolniceasa Sima, dimpreună cu Radu și Preda, au îngropat capul voievodului la mînăstirea Dealu, alături de tatăl și bunicul său.

După moartea voievodului care dăduse românilor atîtea speranțe Stroe era gata să sprijine un alt domn pămîntean, pe Radu Șerban, pentru care se duse să ceară ajutor împăratului Germaniei. Era nevoie de asemenea ajutor deoarece Simion Movilă vroia să fie el domnul Țării Românești și avea pentru aceasta ajutorul polonezilor.

Înfruntarea dintre cele două oști se oglindi în apele Teleajenului, și mult sînge românesc, tătăresc și polonez va fi învrîstat apele sale într-o zi senină de septembrie.

Stroe îl provocă la luptă pe cumnatul hanului tătărăsc, pe care-l și zdrobi. Dar, în toiul luptei, căpătă o rană la obraz, pe care n-o socoti gravă, el, cel care avea pielea tăbăcită de atîtea tăișuri.

A fost să fie altfel.

Stolniceasa Sima povestea astfel nepotului de zece ani :

— Era bunică-tău un zdrahon de om și nu înțelegeam cum poate să stea el doborît la pat de pe urma unei răni la obraz. Îl știam ca pe voinicul din poveste care din ce se odihnește, din aceea prinde puteri. Rana era tare urîtă : i se umflau marginile și creșteau ca o floare răsărită nelalocul ei. Pasă-mi-te sabia păgînului era împrumutată de la însuși necuratul. Curînd i s-a umflat tot gîtul și nu mai putea să-și miște nici limba în gură. Așa i-a fost dat, să moară în floarea bărbăției, iar eu, uite, am înfruntat singurătatea mai bine de treizeci de ani după el.

Mihnea se pricepea, cît era el de neîmplinit, că acestea sînt doar așa, niște vorbe ale bunicii și că de fapt, nu știe ce-i singurătatea. Se pricepea ea să adune oameni în juru-i, să rostuiască fete de măritat, care nu erau ale ei, intra prin casele țăranilor și le știa la toți nevoile, se ducea pe cîmp în toiul muncilor de vară sau în păduri cînd se tăiau, era mereu pornită undeva și doar iarna grea o ținea legată de casă, atunci auzindu-i-se glasul din zori pînă-n seară.

Bunica nu se plîngea. Că la ea aflau toți îndemn cînd se găseau în impas, era știută și respectată în toată Țara Românească și dacă se ivea vreo pricină în divan, între boieri, era deajuns să se ducă Buzeasca să depună mărturie cum au stat lucrurile, ca daravela să apară clară și să se încheie neînțelegerea.

Mai tîrziu, cînd se făcuse băiat mare și cînd se văzuse înconjurat de respectul datorat ei — „ehe ! Nepotul Buzeascăi..." — Mihnea se domirise că bunicăi i-a plăcut să răzbească cu puterile ei, dovedindu-se „mînă de fier" în trebile moșiei și că Stroe al ei fusese un fel de icoană, un erou care-ți dă putere de departe, neașteptînd, ca alte femei să-i vină pîinea din mîna lui sau să fie pusă de el la adăpost de greutăți.

Aceste toate și multe altele i le povestise Catrinei ca fata să înțeleagă de ce oamenii de pe moșia lor pomenesc încă numele stolnicesei Sima, au chiar impresia că o știu bine, dacă faptele ei le-au venit din gura părinților și dacă o văd zugrăvită la intrarea bisericii din sat. Oamenii așteaptă ca și urmașii ei să se arate îndurători și omenoși cum fusese bătrîna.

Catrina crescuse fără frați, alipită de timpuriu lumii celor mari. Bunicul o purtase cu dînsul prin țări străine, o deprinsese cu obiceiurile și limbile lor și se bucura că fata avea înclinație pentru versurile lui Petrarca și Molière, pentru muzica lui Vivaldi și Corelli.

Era un soi bun această fată, unul din acele spirite ce prind cu ușurință învățătura și au înclinație pentru frumos. De multe ori bătrînul era uimit de firescul dobîndirilor sale, ca și cum generații întregi înaintea ei ar fi trăit prin saloanele italiene. La paisprezece ani aduna în juru-i copii de-o seamă, punîndu-i să joace ro-

luri din „misterele" la care asistase prin piețele Florenței, la cinsprezece ani născocea cînticele pentru clavecin.

Dar dacă asemenea porniri îl bucurau, boierul Mihnea avea ochi să vadă și neajunsurile firii ei năvalnice, neastîmpărate, care o arătau în Franța ca o italiancă pusă pe gîlceavă, în Italia ca o franțuzoaică năzuroasă, mereu în nepotrivire cu cei din jur, mereu dornică să uimească și să indigneze, părînd că purtarea ei anapoda e izvorul cel mai de seamă al bucuriilor zilnice.

Taică-său vroia s-o mărite cît mai degrabă, dar ea nici nu vroia să audă de așa ceva. Boierul Mihnea luă asupră-i această treabă spinoasă, ca fiind singurul de care fata asculta.

Hotărîse să-l pohtească la masă pe Alexandru Burhuș, fiul lui Pandele Burhuș, vecinul său. Unirea celor două moșii ar fi fost o treabă bună, dar boierul Mihnea nu vroia să pună la cale această căsătorie prin înțelegerea cu părinții. Le spuse acestora că fata a văzut obiceiuri de pe la curți străine și ar vrea ca această unire să fie după voia ei. Dealtfel, Alexandru era un băiat chipeș și s-ar putea să-i cadă cu drag Catrinei.

Se făcuseră pregătiri, mama Saveta vorbea într-una de însușirile nemaipomenite ale celui invitat, strecurîndu-le cu pricepere seara, cînd Catrina era în pat și nu se putea sustrage vorbăriei sale neostoite, boierul Cernica îi trimisese carte spuindu-i că orice dorință a sa va fi împlinită dacă se va arăta supusă. Căci, oricum ar fi fost, boierul Cernica se potrivea în gînd cu socrul său în a nu impune fetei un bărbat care nu i-ar fi fost pe plac.

Catrina ridicase din umeri. Sigur, nu se cade ca o fată să arate că o preocupă gîndul măritișului. Poate că toate nazurile de pînă acum erau pornite dintr-o feciorelnică sfială, dar văzîndu-se în fața unui flăcău chipeș cum era Alexandru, va lăsa lucrurile să meargă pe făgașul lor firesc. Așa cel puțin nădăjduia boierul Mihnea.

Alexandru veni însoțit de sora sa Voica, și de soțul acesteia, într-un rădvan arătos, tras de patru cai albi. Erau boieri de două generații, bunicul lor fusese han-

giu la Giurgiu și în numele unor fapte necunoscute, Radu Mihnea îl căftănise, luîndu-l pe lîngă sine.

Se cheamă că erau legate într-un fel aceste două familii vecine, căci frații Buzescu îl sprijiniseră pe Radu Mihnea să se urce în scaun după moartea lui Mihai Viteazul.

Boierul Mihnea își întîmpină singur oaspeții. I-ar fi plăcut să fie și Catrina lîngă el și se mira că ea, cunoscătoare a obiceiurilor apusene nu-l sprijină în această elementară deprindere a ospitalității. Burhuș și ai săi erau deasemenea mirați, dar își înghițiră nedumerirea.

Gazda îi conduse în grădină spunîndu-le cum cultivă franțujii legumele, ce este bun în metoda lor și cum pornise și el să facă o asemenea grădină cu ajutorul unui om adus de acolo.

— Să vă închipuiți, boieri dumneavoastră, că grădinile lor au ziduri înalte de cărămidă și florile nu pot fi văzute din afară.

— Atunci pentru ce mai seamănă flori?

— Toate florile cuprinse acolo sînt ca să le taie, să le pună în casă prin vase. Așa de mult le place să-și împodobească palatele cu flori încît au căsuțe anume cu geamuri de sticlă în loc de coperiș, unde țin iarna florile în straturi.

— Atunci, casele lor cu flori ce se ofilesc de pe o zi pe alta, trebuie să arate tristețea caselor în care zace un mort, își dădu părerea Voica, înclinînd spre căinarea acestor oameni care aduc între zidurile caselor miros lînced de plante ce putrezesc.

— Iată aici două tufe de trandafiri aduse de acolo.

Oaspeții se minunară de florile mai gingașe ca cea mai fină mătase, mari și parfumate, învoalte ca bujorul.

În timp ce le vorbea, boierul Buzescu se uita în toate părțile cu teama că o va descoperi pe Catrina, umblînd prin grădină cu tălpile goale și cu pletele desfăcute, cum îi era obiceiul. Răsuflă ușurat cînd veni mama Saveta să-i șoptească că fata se află în cameră și se îmbracă ajutată de Minodora. Nu era rău nici așa, adică ea să fie cea care apare ultima, ca una ce era așteptată și în jurul căreia se învîrtea interesul oaspeților.

Îi pohti la masă, le arătă locul unde să şadă fiecare, lăsînd locul din faţa lui Alexandru liber, ca s-o priveas-că-n voie pe cea asupra căreia îşi va opri alegerea. Căci bătrînul nu se îndoia nici o clipă că fata îl va da gata pe musafir.

Alexandru auzise de Catrina, auzise lucruri ce se cam băteau cap în cap, că umblă prin păduri, netemîn-du-se de lotri, că nu prea leagă prietenii cu oameni de-o seamă cu ea şi mai degrabă intră prin casele ne-voiaşilor, şi că e tare frumoasă, dar de o semeţie care nu prinde o fată de neam. Toate acestea şi pe deasupra sfatul părinţilor de a lega căsătorie cu urmaşa uneia dintre cele mai de seamă familii boiereşti din ţară, îi dădeau emoţii mai rău decît unei fete mari.

Dar ceea ce i se înfăţişă privirilor la capătul înde-lungatei aşteptări, depăşea închipuirea sa.

O fată înaltă, purtînd o fustă foarte înfoiată, lungă pînă-n pămînt şi o iie culeasă parcă de la una cu mult mai grasă decît ea, cu părul împletit în multe cosiţe le-gate cu panglici în toate culorile. Pe faţă avea nişte zgîrieturi din care mustea încă sîngele şi avea o faţă al-bă ca de cridă, un ochi părea umflat, iar privirile răt-ăcite căutau cu teamă la cei din jur.

— Am voie să mănînc, bunicule? întrebă cu voce tremurată şi subţirică pe care bătrînul nu i-o cunoştea.

— Ce s-a întîmplat cu tine, fata mea?

— Apoi domnia-ta nu ştii? M-am zbenguit cu Mi-nodora şi are slujnica asta nişte ghiare ascuţite... S-ar cuveni s-o certi, bunicule.

— Da' sigur fata mea, bîigui bătrînul, nedîndu-şi seama pe dată ce s-a întîmplat. Catrina dragă, dînşii sînt vecinii noştri, adăugă cu un glas în care se silea să pună un strop de bucurie.

Dar oaspeţii erau din cale-afară de stînjeniţi. Oricît de ciudate ar fi fost deprinderile boierului acesta um-blat prin străinătăţi, era prea mult să le dea să înghită o asemenea gălușcă. Urmărind gesturile fetei ce părea să aibă mintile rătăcite, Alexandru se înnegrise de tot.

Catrina îşi sprijinise bărbia în pumni şi-şi cerceta oaspeţii cu ochii mijiţi şi o curiozitate ce nu se potri-vea unei fete de neam.

Văzîndu-i privirile batjocoritoare, boierul Mihnea își dădu seama că nu s-a întîmplat nimic cu nepoata sa, nimic alt decît gustul ei nebunesc pentru pozne, iscat deodată în cel mai nepotrivit moment.

— Nepoatei mele îi cam place să se joace, încercă el să-i lămurească pe cei din jur, de data asta stăpîn pe sine. Nu-i vorba de jocul copilăresc, a cărui vîrstă a sărit-o. În Francia și Italia, pe la curțile boierilor, se obișnuiește un alt fel de joc, pus la cale din timp, cu oameni în toată firea, un fel de măscărici, ce se pricep să intre în pielea a tot felul de oameni, din toate straturile poporului. Catrina a fost cîștigată de jocul ăsta al oamenilor în toată firea și iată, vrea să vă veselească și pe domniile voastre...

— Mulțumim de asemenea cinste, zise jupîneasa Voica strîngîndu-și buzele. Noi sîntem mai proști și dacă veți veni pe la noi nu veți avea prilejul unei asemenea veseliri și vom avea grijă să vă întîmpinăm cu straie curate.

Vorbe ce avură darul s-o scoată pe Catrina din amorțirea ei și s-o facă să chicotească subțirel. Se întoarse către stăpînul casei și-i zise fără stinghereală, ca și cum ceilalți n-ar fi avut urechi :

— Prea mult mănîncă jupîneasa asta, tataie. Oare acasă la ea n-are demîncare ?

Și iacă așa se face că oaspeții plecară val-vîrtej, slujnicele care ascultaseră pe la uși rîdeau pe înfundate dîndu-și coate, boierul Mihnea simți că furia îi încinge gîtul, ceea ce nu mai simțise demult, din tinerețea domniei sale, și se duse orice gînd de încuscrire cu vecinii bogați.

Catrina se pricepu să se topească cît ai bate din palme pentru a nu întîmpina mînia bătrînului. Cînd acesta se mai liniști nițel după o preumblare prin grădină și întrebă unde-i este nepoata, nimeni nu știu să-i spună de ea.

Fata îmbrăcase în grabă o rochie de amazoană din catifea verde își desfăcuse cosițele și încălecase calul preferat.

Era o întreprindere plină de veselie aceasta, mai ales că în cumpăna acestei amieze pusese în joc întrea-

ga-i pricepere și nu fusese greu să arunce de pe umeri o haină grea pe care alții vroiau să i-o pună cu forța. Călărea aproape de malul Coșuștei, spre izvoarele ei. După ce depăși vreo două sate și un ponor înălțat, de forma unui pinten, se afundă într-o pădure cu multe poieniță în care păsteau pîlcuri de vaci. O ținu tot pe firul apei întunecate de arinii însetați să soarbă orice pată de lumină, pînă ce ținta călătoriei sale se contură sub forma unei clădiri mătăhăloase, cu ziduri înegrite, o moară ce nu mai măcina demult, dar căpătase în ultima vreme o viață nouă datorită defrișării pe o mare arie în juru-i și apariției unui luminiș îmbietor.

Ajungînd aici Catrina prinse curaj, își struni căluțul cu voce mare pentru a înștiința pe locuitorul morii de venirea sa.

Acesta nu întîrzie să-și facă apariția.

Era un bărbat înalt, cu plete castanii și barbă mică, ascunzîndu-i o parte din cicatricea adîncă de pe orazul stîng.

— Ce-i cu tine, jupîniță? Cum de ți-a dat voie boierul Mihnea să vii fără însoțitor?

— Poate sînt un sol, căpitane, poate-ți aduc o veste ce te va bucura...

— Să-i spui boierului Mihnea că-n două săptămîni poate trimite un car să ia stîlpii și tot atunci să pună-n car și cîțiva saci cu grîu că am reparat moara și sînt în stare să-i dau făină bună.

În urmă cu doi ani boierul Mihnea îi îngăduise lui Preda Milcoveanul, căci el era, să stea în această pădure a sa și să vîneze. Din cînd în cînd să-i aducă ceva vînat, drept dijmă. Preda nu se mulțumise cu viața de vînător. Pusese zidărie nouă prin colțurile morii, pe unde bătea vîntul, micșorase încăperea cea mare făcînd trei camere bune de locuit, cu sobe de zid și se apucase să dreagă roata morii, știrbită de cupe. Treburile acestea îi luaseră ceva timp. Umblînd el prin satele din jur legase prietenie cu niște oameni care se pricepeau să cioplească lemnul și așa drag prinsese de acest meșteșug care cere puterea brațului, încît se apucase să înlocuiască lemnăria morii, dar cu împodobiri căutate făcînd mai mult decît se cere unei mori. Boierului Mihnea

îi plăcuse și avusese atîta încredere în el ca să-i ceară să-i lucreze o poartă pentru conacul său. Toată vara aceasta lucrase Preda, însoțit de un flăcău iute și negricios, pe nume Toma, căruia deasemeni îi era pe plac viața de pădurean și nu se speria nici de jivine, nici de singurătate. Ciopleau în spatele morii, sub un șopron plin de așchii și de miros de sevă proaspăt scursă din fibra lemnului.

— La înapoiere ți-l dau însoțitor pe Toma, jupîniță, și altădată să nu mai vii neînsoțită.

— Azi nu-mi mai spui „duducuță", așa cum se zice prin părțile matale?

— Ai crescut, jupîniță, și tare mă tem că-i faci necazuri boierului Buzescu, care nu merită așa ceva.

Catrina își scutură pletele cu semeție. Într-adevăr, îl cam supărase astăzi pe bunic, dar o să-i treacă lui... De unde știa căpitanul de tărășenia asta? Era un om tare umblat, căpitanul. Odată o uimise vorbindu-i de baluri și ospețe, de feluri pretențioase de mîncare și de rochii cu podoabe ce-ți iau ochii. Făcuse chiar cîțiva pași de danț dinainte-i, apoi îi cîntase în nemțește un cîntec tulburător și trist, luînd atitudinea unui trubadur cu gesturi moi. Omul acesta svelt ca un jder, cu chip înnegurat și privire arzătoare, avea în sine mai mulți oameni, oșteanul, ocnașul, curteanul. În preajmă-i, Catrina încerca o neliniște greu de lămurit și de pus în făgașul cuvintelor. Apoi multă vreme se gîndea la el și cu nimeni alt nu-l asemuia.

— Și chiar nu vrei să știi ce solie ți-aduc, căpitane?

— Din gura domniei-tale ascult orice veste, duducuță. Pusese de gîtul calului o desagă cu fîn și îi ștergea cu pricepere grumazul și spatele cu un șomoiog de paie.

— Tare mi-ar place, căpitane, să mă privești ca pe-un om în care-ți poți pune nădejdea. Nu am brațul tare, dar nici fricoasă nu sînt și, la o adică, mă pricep să folosesc cuvintele ca pe niște arme.

— Asta prinde bine oricui, duducuță, și cred eu, femeile se pricep să folosească cuvintele mai bine chiar decît cei mai mulți bărbați.

Catrina își muşcă buzele cu ciudă. O trecea în rîndul tuturor femeilor şi ea nu era una ca oricare.

— Mai zilele trecute am întîlnit în cale alaiul lui vodă mergînd către mînăstirea lui cea nouă. L-am urmat, şi la un conac m-am înfăţişat înainte-i şi i-am cerut să nu te mai hăituiască şi să te pună iară în drepturi de boier. Ei, iaca! Ce zici de asta?

Preda nici nu se înfurie, nici nu puse la îndoială cuvintele ei. Mîngîia mai departe calul cu şomoiogul de paie, iar faţa îi era ca de piatră.

— Să înţeleg că nu-ţi este pe plac vestea mea, căpitane?

— Nu trebuia să te bagi în treburile mele, jupîniţă.

— Asta înseamnă că te temi de vodă mai mult decît vrei să arăţi. Să ştii că eu nu m-am temut deloc. Şi n-ai să stai aici tot restul vieţii făcînd pe morarul...

— Hai să mergem să-ţi dau o desăguţă cu caş dulce pentru boierul Buzescu.

Catrina îl urmă fără tragere de inimă.

— Şi chiar nu-ţi plac prietenii care să pună o vorbă bună pentru domnia-ta?

— Tare vrei să-mi scormoneşti gîndurile, jupîniţă. Şi te socoteşti îndreptăţită s-o faci... Apoi într-un fel gîndeşte unul ca mine, hîrşit de viaţă, în alt fel mătăluţă obicinuită doar să ceri ca să ţi se dea. Crezi că vodă e bunicul matale şi noi, copiii care-i facem cereri?

— Nu s-a arătat deloc supărat că vin c-o plîngere.

— Şi mai crezi că după ce-am zăcut un an la ocnă, pot fi cel dinainte? Nu pentru ceea ce mă simt în stare, ci pentru felul cum mă vor privi oamenii. Şi iaca, mie îmi place viaţa aici în pădure. Faţă de multele întîmplări pe care omul le are de întîmpinat, el trebuie să fie ca şarpele. Să schimbe o piele care-l strînge la subsiori, pentru una nouă. De ce rîzi?

— Că ai zis că şarpele are subsiori...

— Are şi şiretenie, duducuţă. Se dă după loc şi cot.

— Domnia-ta, căpitane, eşti om dintr-o bucată, nu te mlădii ca şarpele, stărui Catrina în imaginea pe care şi-o făcuse despre Preda, imagine dragă inimii ei.

— Şi apoi, continuă acesta ca şi cum n-ar fi auzit-o, vodă m-a şi iertat de vreme ce mi-a dat drumul de la

ocnă. Atîta doar, că n-are să mă socoată niciodată un credincios de-al său. Ar fi o nebunie din parte-mi să năzuiesc să mă ia pe lîngă sine și să mă folosească, cum a făcut-o fostul voievod. Ce sînt eu? Un oștean, e drept, un oștean gata să-și dea viața pentru domnul său, dar nimic mai mult. Vremea celor de felul meu a trecut. Brîncoveanu nu are nevoie de noi. Are nevoie de oameni cu limba dulce și gînduri bine ticluite, ca și el.

Așa că vezi, duducuță, încercarea domniei tale de a-i vorbi pentru unul ca mine a fost pornită din gînd bun, dar cu totul nesăbuită...

Catrina se îmbufnase.

— Nu mă supăr că mă certi, căpitane, dar tare rău îmi pare că ți-ai ales viața aceasta nepotrivită cu rangul domniei-tale. Ce faci aici? Crești oile și faci brînză și caș, cioplești lemnul și poate că vei deveni un bun morar. Apoi nu-s destui ciobani și morari dintre cei oropsiți? Dacă ai o moșie, precum spui, ai face bine să trăiești printre cei de-o seamă și de-un rang.

— Așa cum este viața aceasta, în ea îmi folosesc toate puterile și mă face să mă simt bărbat. Ți-am spus, duducuță, nu faci bine judecînd cu mintea matale pentru unul ca mine. Și acum ai face bine să pleci, să nu te prindă seara pe drum. Iată, ai aici caș și ceva miere de albine. Să nu fi supărată pe mine!

Privindu-i pe cei doi călăreți cum se depărtează, pe Catrina însoțită de Tomiță, fostul căpitan de oaste își mușcă buza. Apoi își șterse singele cu dosul palmei mirîndu-se că n-a simțit durerea.

În luminișurile pădurii, învăluită de un abur ce putea fi al privirilor lui abia mijite, se legăna un trupșor firav și drept, cel mai mîndru pe care-l văzuse vreodată. Era de mirare cum atîtea trupuri mlădii pe care le cuprinsese cu brațul nu i se păruseră atît de ademenitoare ca acesta, pe care nu-și va îngădui niciodată să-l atingă. Se poate să te lași tulburat, bărbat în toată puterea, hîrșit de toate necazurile, de o fată abea împlinită? Iaca se poate... Se întoarnă spre șopronul cu lemne, se așeză la lucru, simțind securea ușoară, mai supusă ca oricînd voinței sale.

V

VORBE... ŞI RĂSUNETUL LOR

Întoarcerea lui vodă în Bucureşti a avut loc la vreo trei săptămîni de la sosirea veştii despre înfrîngerea turcilor la Zenta.

Era în obiceiul domnitorului să facă popas la fiecare din moşiile sale întîlnite în cale, ori de la hotarul vestic, de la Cerneţi pînă la Bucureşti, erau vreo douăzeci, pe alte drumuri fiind altele, mai mari şi mai mici. Drumurile sale în oricare parte a ţării se făceau cu zăbavă mare, căci în fiecare seară poposea la altă proprietate a sa şi se interesa de felul cum merg muncile cîmpului, cerea catastiful de cheltuieli, împărţea dreptate acolo unde ţăranii erau nemulţumiţi sau vătafii nepricepuţi.

Acum, dacă turcii îşi rumegau înfrîngerea şi nu mai erau presiuni ca vasalul lor să se prezinte pe cîmpul de luptă, Brîncoveanu îşi putea vedea în linişte de ale sale.

În cetatea de scaun vestea fu adusă de un pîlc de călăreţi valahi ce fuseseră la bătălia de la Zenta şi veneau acum învinşi, dar învingători în speranţele lor şi dînd speranţe locuitorilor Bucureştilor.

Se vorbea că austriecii au nevoie de un mic răgaz pentru a-şi aduna forţele ca să intre în Ţara Românească şi să pună pe fugă şi ultimul picior de turc. Se vorbeau multe pe străzi, la tîrgul de cai sau prin dughene. Unii mai prevăzători, se gîndeau să-şi facă provizii din această toamnă, căci, fără îndoială, la sfîrşitul iernii vor avea de întîmpinat multe. Negustorii îşi pregăteau beciuri încăpătoare în care să-şi ascundă mărfurile. Făceau chepenguri de fier pentru ca adăpostul să fie mai sigur în caz de incendiu. Dar şi pentru a se feri de furturi, de care nu duceau lipsă.

În decurs de o săptămînă fură prădaţi patru negustori turci din Tîrgul de Jos. Fapt nemaiîntîlnit, ştiut fiind că hoţii, dacă vor fi prinşi, vor căpăta de trei ori mai grea pedeapsă decît pentru un furt făcut la români.

Ahmed, mătăsarul, cel de la care cumpăra toată floarea boierimii mătăsuri atît de fine încît dacă cuprindeai bucata cu două mîini și suflai pe dedesupt, ea se umfla și flutura ca o pînză de păianjen, suferi pierderea cea mai grea.

Văzînd dis-de-dimineață rafturile goale, turcul se așeză pe podea și prinse a se legăna în stînga și-n dreapta, smulgîndu-și părul din cap.

Oamenii adunați în juru-i, îl căinau. Oricum, era turcul lor, își dădeau binețe în fiece dimineață, nici măcar harem n-avea.

Din murmurul care-l împresura pe păgubaș, se ridică vocea lui Radu care tocmai se îndrepta spre lucrul său, la armeanca Edirnè:

— Lasă Ahmed, că toate sînt de la Alah.

— De la Alah este, dar mare năpastă este. Tocmai aveam marfă bună, adusă cu două căruțe de la Istanbul. Ai, ai, ai! Ce mai mătase, se răcorea palma, cînd o prindeai în ea. Și inima se răcorea, zise turcul prinzînd a se bate cu pumnii-n piept, acolo unde se afla inima văduvită de această plăcere.

— Eu zic, și Vintilă, starostele șelarilor, care prinse a cuvînta, făcu o pauză pentru a cîștiga atenția celor din jur, eu zic să punem toți mînă de la mînă, să trimită Ahmed o căruță la Istanbul, după alte mărfuri. Ne-o înapoia el banii, că e cinstit.

— Da, cu dreptate este, întări Scarlat, zăbunar cunoscut, că și Ahmed a sărit cînd a fost de i-a ars dugheana lui Para-Chiară.

Oamenii din jur încuviințară spusele celor doi. Dacă ar fi dat turcii puhoi, ar fi sărit cu toții să-i căsăpească. Dar cu acesta era altceva. Îl știau de tinerel cînd vindea la o tarabă afară și legea creștinească o respectase, adică nu legea o respectase, căci se ducea în fiecare seară la moscheie și nu mînca carne de porc, ținînd-o pe-a lui, dar avea cuviință față de vecini și nu-și adusese tot calabalîcul obiceiurilor lui pe pămîntul acesta care avea să-i primească și oasele.

— Hai Ahmed, zise și Vîlcu, vecinul lui, bogat nu vei mai fi tu, dar nici nu te vom lăsa să zaci pe dușumelele goale.

Tîrgul fusese cuprins de frămîntare ca și cum Dîmbovița devenise un rîu vijelios care amenință să care totul la vale.

Cîțiva flăcăi bătură la poarta postelnicului Dumitrașcu Caramanlău. Îl asigurară că de va fi nevoie, ei îl vor alege căpitan și vor porni cu el la oaste.

— Dar nu v-a cerut-o nimeni, oameni buni!

— Eu, postelnice, am un iatagan din cel turcesc. Seceri cu el ca dintr-o coasă și nu-s deloc nevolnic cînd îl mînuiesc.

— Mie mi-au răpit tătarii o soră și poate a venit vremea de răfuială.

— Și la ce năzuiești, Ichime? S-o regăsești pe soru-ta?

Postelnicul Caramanlău îi știa pe acești băieți. Lucrau sub îndrumarea lui la ridicarea turnului curții domnești. Acela în care vodă adusese multă pulbere pentru tunul negru și hidos care era în stare să scuipe ghiulele. Băieții se socoteau apărătorii turnului atunci cînd el avea să-și arate folosința, deși nimeni nu-i tocmise pentru asta.

În mahalaua tăbăcarilor se svonise că s-a tăiat un viței din care au curs valuri de sînge verde. Verde ca fierea, iar vițelul avea pielea moale și mătăsoasă cum tăbăcarii nu mai văzuseră.

Un străin care se pripășise în casele ruinate ale boierului Staicu Merișanu din capătul Podului de Pămînt, putea fi văzut tot mai des pe ulițele tîrgului, înfășurat într-o mantie neagră care flutura în vînt, cu o pălărie cu clape pe urechi, ce voia să spună celor din jur că nu-l interesează zvonul tîrgului. Florea, ucenicul lui Scarlat, povestea că s-a întîlnit cu această umbră în răspîntia ce da spre mahalaua calicilor. Îi căzuse ceva de sub pelerină și Florea s-a aplecat să i-l ridice. Era o cutie ciudată. Cînd i-a înmînat-o, a simțit atingerea unor degete reci, scheletice și i-a văzut obrazul de fantasmă, cu ochii roșii, scăpărători și cu doi colți ieșindu-i dintre buzele ca sforile.

Femeile adunate pe podețele Dîmboviței spălau toalele copiilor și găseau mai multă putere să le frece dacă gurile le mergeau neostoit:

— Vă spun toate astea că Florea a văzut arătarea așa cum vă văz eu pe voi. De departe aducea a corb care luase mărimea unui om, dar de aproape era înfricoșător, zicea înfierbîntată o femeie cu brațe roșii frecînd cu năduf o cămeșoaie de in.

— Ia te uită! se minună una mai tinerică, ducînd mîna la gură și lăsînd pentru asta rufa în apă, cît pe-aci să i-o ducă unda.

— Ei, lasă, făcu neîncrezătoare o surată cu dinți mari, care-și ridicase colțurile basmalei în creștetul capului astfel încît pielea feței ei arăta acum două culori: una ca arama cea veche pe pomeții obrajilor, alta mai gingașe, rozalie chiar, în apropierea urechilor, unde fusese proteguită de marginile legăturii. Nici dracul nu-i așa de negru precum îl zugrăvesc oamenii. O fi și ăsta de care ziceți vreun nefericit care vrea să-și ascundă urîțenia de ochii oamenilor. Că au și urîții un loc sub soare, nu numai frumoșii.

— Eu știu de la maică-mea, continuă cea cu brațe roșii, că în preajma războaielor răsare cîte-o arătare din astea care bagă lumea-n sperieți. Deh... nu-i a bună!

— Ai văzut-o tu?

— Ferească-mă sfîntul! Atîta mi-ar trebui...

— Nu mai fă atît pe sperioasa, soro, o luă din nou în răspăr cea cu dinți ca de cal. Ai pune reteveiul pe arătare așa cum faci cînd vine bărbatu-tău beat acasă și ar fi vai de mama ei.

Femeile de lîngă ea izbucniră în rîs și hora rîsului se întinse mai departe, la cele care auziseră bine despre ce este vorba. Ușor mai rîd femeile cînd sînt numai între ele, făcînd din rîsul acesta un gard cu ostrețe, îndărătul căruia se simt la adăpost de trecători.

Radu era unul dintre puținii locuitori ai tîrgului care știa cîte ceva despre misteriosul personaj cu pelerină neagră. Domnul Mrazec. Venise din Cehia în urmă cu doi ani. Boierul Frigevacă îl adusese să înființeze un atelier de plăci de faianță pentru sobe, așa cum văzuse în Olanda și la nemți. Cumpărase pentru aceasta casele vechi ale lui Staicu Merișanu care după hainirea boierului trecuseră în proprietatea scaunului domnesc. Deși

dărăpănate, domnitorul ceruse un preț ridicat pe ele, iar pentru înființarea atelierului de ceramică adăugase un bir usturător.

Boierul Ilie Frigevacă socotise că face să scoată atîția bani din buzunar. Curînd, toate vîrfurile Bucureștilor vor fi cîștigate pentru sobele cu smalț colorat, cu amorași și păstorițe în relief.

Cuptorul fusese construit în curte și activitatea meșterului și a celor trei lucrători ai săi era la vedere pentru toți gură-cască. Veneau unii să vadă anume ce roboteau oamenii în jurul dogoarei la care s-ar fi putut coace sute de pîini. Lucrătorii purtau pieptare din piele scorojită, erau svelți și tăcuți, luminați de flăcări păreau niște arătări de aramă de pe un tărîm îndepărtat.

Căutînd loc pentru un atelier al său și găsind că fierăria și cărămidăria se potrivesc de vreme ce folosesc focul așișderea, apoi că oamenii ce se perindă pe aici i-ar fi și lui buni clienți. Radu venise la jupîn Frigevacă, cerîndu-i să-i închirieze un colț din curte pentru fierărie.

Se văzuse astfel vecin cu omul cu pelerină neagră, aapariție atît de singulară în tîrgul Bucureștilor. Ceea ce știa el despre cărămidari, oameni veșnic nespălați, lucrînd goi pînă la brîu și căpătînd din lunga convietuire cu lutul o piele scorojită, lipsită de strălucire, nu se potrivea cu omul acesta curat și subțire care te cerceta cu priviri pătrunzătoare. Nu-ți venea la îndemînă să fii privit astfel, dar îți dădeai seama că un om cu mintea ageră te poate privi numai în acest fel. Lui Radu i se năzărise că așa cum există o măsurare a puterilor la trîntă, e posibilă o înfruntare cu puterea minții și tare ar fi vrut să nu fie socotit un nevolnic de omul acesta. Începuse să se îmbrace îngrijit, își rădea obrazul și se spăla de trei ori pe zi. În timpul lucrului purta un șorț de piele, iar cînd ieșea în tîrg punea cămașa curată ca să nu lase să se vadă că fumul și funinginea l-au luat în stăpînire.

În seara aceasta, după un obicei care se repeta la fiecare sfîrșit de săptămînă, proprietarul locului se așezase la masă cu cei doi chiriași ai săi și cu Voicu Merișanu, fiul celui căruia îi aparținuseră casele aces-

tea. Boierul Frigevacă, om cu inima largă îl lăsase să locuiască cîteva camere dimpreună cu bunica și cu sora sa. Tînărul acesta crescuse cam neîmplinit dar nimeni nu se aștepta să fie altfel. După ce îi spînzurase tatăl și ceilalți dușmani dinlăuntrul țării se retrăseseră ca guzganii în găurile lor, Brîncoveanu slăbise strînsoarea și se făcuse a uita de familia Merișanului căreia îi luase și cenușa din vatră.

Boierul Frigevacă nu avea fii. Îl luase pe acesta pe lîngă sine, învățîndu-l să-i țină în bună regulă registrele cărămidăriei. Și-l învățase că boieria fără avere e mai rea decît cea mai cumplită sărăcie. Să facă bine să-și ia gîndul de la tagma boierească, care-l scuipase ca pe un dinte stricat. E bine să călătorești numai în carîte și să calci pe covoare moi, păstrîndu-ți picioarele mici și adăugînd osînză la dos, ca un berbec de rasă, dar se poate trăi și altfel. El, unul, numai de două generații boier, simte nevoia să facă ceva de folos și care să-i sporească averea. Poate și Voicu s-o ia de la capăt, adunînd și pregătind pentru fii ce-i va avea, o nouă boierie.

Era acest Ilie Frigevacă, un munte de bărbat, cu obrajii moi, veșnic umeziți de transpirație, nasul coroiat și doi ochi negri, arzători. Vocea hîrîită, se urnea anevoie, punctată de pufnituri scurte, pe nasul veșnic în suferință. Omul acesta nu-și ieșea niciodată din fire, era prietenos cu toți, iar casa sa părea o hrubă, cu pereți netencuiți, cu blănuri de urs și castor, mirosind puternic a casă de vînător. Traiul său în mijlocul tîrgului părea să-i găsească îndreptățire numai în nevoia de a pune mereu cîte ceva la cale și de a avea cîți mai mulți spectatori ai înfăptuirilor sale. Construise un pod peste Dîmbovița fără a cere aprobarea stăpînirii, pe vremea cînd Brîncoveanu era ispravnic al Bucureștilor. Fusese chemat în fața Divanului pentru această faptă a sa și plătise încăodată cît îl costase podul, deși acesta folosea tuturor. Se apucase apoi să facă o tăbăcărie, dar și de data asta intrase în conflict cu stăpînirea, căci strica apele Dîmboviței într-un punct de unde tîrgoveții luau apă de băut.

Cu toate poznele sale, Brîncoveanu nu-i arăta supărare prea mare. Se mulțumea să-l stoarcă de bani și să-l certe ca pe un copil despre care știi că nu pornește cu gînd rău, dar o dă mereu pe-alături.

— Într-o zi o să-ți vină în gînd să muți tîrgul în codrul Cotrocenilor și o să te pun la popreală, să nu-mi găsești vină, boierule.

Pînă una-alta, Iliuță Frigevacă pusese bazele acestei cărămidării, cu zapis în regulă, pe care, dîndu-i-l, domnitorul spusese că cel puțin un timp va fi liniștit dinspre partea pornirii acestui boier de a răscoli lumea.

Era limpede că Iliuță nu putea trăi în codru, deși-i plăcea nespus de mult vînătoarea. Mai mult decît aceasta îl plăcea să se înconjoare de tot felul de oameni.

În fiece sîmbătă făcea o masă mare pentru care conducea îndeaproape pregătirile. Așa mîncăcios cum era, se înfrupta dinainte numai cu plăcerea de a-și perpeli degetele deasupra grătarului sau plitei, de a savura arome dintre cele mai neobișnuite a unor feluri cărora alții nu le știau potriveala: fudulii de porc în saramură, pilaf din mațe de oaie, iepure în sos de vin, pulpe de căprioară cu scoarța rumenită, bune pentru dinți puternici, de lup tînăr.

Se aduna pentru aceasta numai cu oameni care mîncau cu plăcere, rangul neavînd rost într-o asemenea treabă.

Cînd fusese chemat prima dată, Radu se minunase. Să stea la masă cu boierii? Mai apoi văzuse că boierul acesta nu se arată niciodată în caftan, nu soarbe narghilea, ba nici carîtă nu are, ci un cal cu spate lat, în stare să poarte o asemenea matahală. Iar dacă oamenii îl întîlneau la loc mai puțin umblat, îl luau drept lotru, nu boier.

— Ce zici, domnia-ta, boier Iliuță, de vorbele care îmblă prin tîrg? vru să știe Voicu, silindu-se să mănînce pe îndestulate ca să fie pe voia binefăcătorului său.

— Care vorbe? Acelea despre copilul cu două capete sau acelea despre bunul nostru Mrazec, căruia i-a ieșit vorba că ar fi vrăjitor?

Cel despre care pomeni astfel înălță privirile întrebătoare, apoi, dacă văzu că nimeni nu căta spre el mai mult, deși-i rostise numele, zîmbi și întări cu un „Ia, Ia" participarea atît de vagă a persoanei sale la conversație. Venea întotdeauna la aceste ospețe, deși mai mult ciugulea. Boierul Iliuță nu se supăra și nu-l îndemna să mănînce, dîndu-și seama că asta ar fi ca și cum ai încerca să îndeși într-un sac mititel mai mult decît putea el cuprinde.

Iohan Mrazec avea mîini gingașe cu pielea străvezie, chipul subțire cu ochișori vioi și o gură frumos modelată, de om cu inimă largă. De unde se vede ce înrîurire nefastă avea îmbrăcămintea sa ciudată asupra imaginației unuia ca Florică, ucenicul care n-avusese curajul să-l privească în față și mai degrabă fugise, ferindu-se din calea pelerinei negre, ce flutura pe lîngă trupul firav ca niște aripi amenințătoare de hultan. Aici, la cărămidăria lui Frigevacă, el avea rostul potrivirii culorilor pentru smalțurile cele încîntătoare. Lucra singur într-o cameră dosnică a casei în care cu greu primea pe cineva. Voicu se număra printre puținii care fuseseră primiți acolo, așa că nu era să întărească zvonurile care umblau prin tîrg, tocmai el, care cîștigase încrederea cehului.

— Nu despre asta vreau să zic, ci dinspre primejdia de a veni războiul pe pămîntul nostru. Se zice că nemții au prins coraj și au de gînd să-i zdrobească de tot pe turci. Înainte de a ajunge la ei acasă sîntem noi și nu cred să se sfiască să ne încalce.

— Ia, ia, clătină Iohan capul aprobator, cam la aceasta reducîndu-se participarea sa la sfatul în limba neînțeleasă.

— Al naibii neamț, doar n-o fi el piază rea, zise boierul Iliuță privindu-l cu duioșie pe cehul care vorbea nemțește.

Acesta zîmbi încîntat, ca unul ce se bucură că e luat în seamă.

Boierului Iliuță, cu buzele unsuroase de friptura de mistreț pusă dinainte, nu-i venea la îndemînă să se gîndească la treburi întortocheate, în timp ce-și desfăta cerul gurii cu arome plăcute.

— Deh, știu și eu? Nemții au acum drept comandant pe Eugeniu de Savoia, cel mai destoinic dintre toți generalii din Evropa. Se prea poate să pună ei ceva la cale.

— Dacă se hotărăsc să ne calce, vom fi ca iepurii sub copita zimbrului, zise Voicu Merișanu, cu o tăinuită bucurie că astfel, nemții îi vor răzbuna tatăl.

Aceste vorbe nu erau deloc pe placul lui Radu. Oricît se simțea el de gîdilat că e primit la masa boierilor, care, fie vorba între noi, nici prea boieri nu erau, și oricît ar fi vrut să le fie pe plac, nu-l putea lăsa pe boierul cel tinerel să zică asemenea vorbe de ocară.

— Apoi, să-mi fie cu iertare că mă bag, dar nu știu despre ce fel de iepuri vei fi vorbind domnia ta, boier Voicule. Despre noi, cei mulți, nu cred să fie potrivit a vorbi așa. Vom fi noi mulți, dar n-am dovedit-o că sîntem și fricoși. Poate lupi, asta mai degrabă. Că așa devine omul la o adică, dacă unul dă peste ograda sa fără să-l întrebe.

Voicu Merișanu surîse disprețuitor și trist.

— Hm! O să te întrebe Brîncoveanu pe tine sau pe alții ca tine! El trudește doar pentru slava și îmbogățirea lui.

Iliuță Frigevacă își șterse gura cu dosul palmei și deșertă pe jghiabul gîtlejului o stacană cu vin. Apoi, simțindu-se întremat, se lăsă în spătarul scaunului. Încrucișă mîinile mari pe pîntec și închise ușurel pleoapele, semn de adunare în sine.

— Nu-mi place cum vorbești, Voicule. Nu-i bine să lași patima din tine să-și scoată trîmbițele de aramă ca să împuiezi urechile celor din jur. Că nu-ți este vodă la lingurea, asta e o treabă ce nu poate fi schimbată. Dar nu te pripi să vorbești despre treburi ce nu le-ai pătruns. Brîncoveanu e mereu cu ochii ațintiți pe talerele puterii turcești și a puterii nemților. Balanța asta nu-și va aduce niciodată talerele la aceeași înălțime și e într-o veșnică legănare. Pe undeva, pe la mijloc, sîntem noi. Nu că am hotărî înclinarea unui braț într-o parte sau alta, dar putem face ca mișcarea să fie mereu nesigură și, oricît de mic, se află și rostul nostru pe undeva. Nu putem schimba mișcarea talerelor, dar cu-

noscînd-o, putem dobîndi prețul liniștii noastre. Crezi tu că degeaba ține vodă la curte cantilerie mare, cît una de la o curte împărătească? Au poate nu știi de asta. Eu am avut prilejul să intru acolo și să mă minunez de cîți oameni se îndeletnicesc cu scrierea unor scrisori în toate limbile pămîntului. Aceste scrisori sînt trimise la toate curțile Evropei. Unele dintre ele nu cuprind vești cine știe ce importante. Uite, noi sîntem bine sănătoși și ne-ar face mare plăcere să știm de domita, cutare principe sau duce, sau ce-o fi el, acolo. Se simte omul mîngîiat că e băgat în seamă? Se simte!... Așa, o veste, ca între bunii vecini. Nu strică să ai prieteni. Și printre toate acestea, se întîmplă să afli o trebușoară ce poate să-ți fie de folos. Asta e politihia lui Brîncoveanu, după cîte înțeleg. Nu m-a întrebat pe mine dacă-mi place, dar dacă m-ar întreba, zău că aș zice la fel din toată inima. Că mai află lumea de noi și noi de ale lumii. Cînd știi de toate, poți preîntîmpina unele necazuri. Nu Voicule, nu ai dreptate. Brîncoveanu e mintos tare și nu-i va lăsa nici pe nemți, nici pe turci să se ridice pe trupul acestei țărișoare. Cu șiretenie, cu asigurări de credință, îi face și pe unii și pe alții să stea la locul lor. Zici că îi e gîndul la îmbogățire și la moșiile lui? Aici drept ai grăit. Dar dacă-i pe-așa, nu crezi că vrea să și le păstreze? Fiind aceste moșii răspîndite pe tot întinsul țării ajunge să vadă țara întreagă ca pe moșia sa. Și să-i fie oarecum dacă se părăduiește?

Avea limbă ageră boierul Frigevacă și în capul său mare gîndurile se legau și se deznodau cu multă ușurință.

Dar lui Voicu Merișanu îi era necaz că răsucește astfel lucrurile încît își scoate dreptatea lui la lumină.

— E rău și sîngeros. În beciurile casei domnești are unelte de tortură cu care strivește gleznele oamenilor și strînge țeasta pînă spune nenorocitul și ce este și ce nu este.

— Băiatule, ai toate pricinile să-l urăști. Ai dreptate. E rău cu cei pe care-i simte dușmani. Dar ai atîta mărinimie să recunoști că poate fi un om rău, dar un domnitor bun? Așa după cum Antonie Vodă, bunicul nevesti-si, a fost un om bun, dar un prost domnitor?

Voicu Merişanu se făcuse palid şi pusese privirile în pămînt. S-ar fi cuvenit să se ridice furtunos de la această masă şi să nu mai pună piciorul pe aici. Mda... S-ar fi cuvenit... El însă nu-şi putea îngădui una ca asta. Era un învins şi învinşii nu-şi pot îngădui să-şi dea frîu liber pornirilor după cum nu pot găsi în cugetul lor acea fărîmă de noblețe ce se cheamă mărinimie.

Cînd ridică capul, ţeasta-i pleşuvită prea devreme era albă şi îmbrobonată de sudoare. Descleştă cu greu buzele:

— Nu pot fi mărinimos.

— Haide-de! Nu-i nici o nenorocire. Nu aduce nici pe departe cu ciuma sau pelagra. Să ne bucurăm mai bine de vinişorul ăsta şi, printre altele, să ştii că nu mi-aş fi dat părerea dacă nu mi-ai fi cerut-o.

VI

DRUMURI PE APĂ ŞI PE USCAT

Din gloata turcilor care se înapoiau la Istanbul după înfrîngerea de la Zenta s-a desprins o parte care a luat calea apei, de la Turnu Severin pe Dunăre, în jos.

Printre ei se afla şi un tînăr svelt cu faţa smolită, care şedea mai mult pe puntea vasului, amestecîndu-se cu marinarii şi întrebînd de rosturile pînzelor şi ale navigaţiei.

Era ghiaur tînărul acesta, dar Mehmed paşa, căpitan important în oastea sultanului, îi arăta multă prietenie. De aceea toţi de pe vas îl socoteau al doilea în rang după Mehmed paşa, iar căpitanul corăbiei prînzea întotdeauna împreună cu aceştia doi. Doar la apusul soarelui, cînd toţi se aplecau cu frunţile la podea ascultînd chemarea unui muezin imaginar, tînărul se topea în cabina lui.

Altfel, vorbea turceşte ca toţi ceilalţi, iar pe cîmpul de luptă îşi arătase vitejia purtînd costum de spahiu.

Acum umbla mai mult cu capul descoperit, și marinarilor le făcea plăcere să-i vadă profilul în zorii zilei, profilul frumos, mîngîiat de pletele negre, ondulate.

Un tînăr ciudat crescut se vede prin palate, căci numai aceștia vorbesc blajin cu oricare muritor, se arată stîngaci în fața celor cu apucături repezite și se lasă înșelați de șiretenia unora hîrșiți într-ale vieții. Lui dacă-i spuneai o vorbă, apăi era vorbă, nu punea la îndoială buna credință a celui mai prăpădit dintre marinari. Și nici nu-ți venea la îndemînă să-l înșeli, prea era curat, limpede ca o picătură de cristal și în apele ochilor umezi, ca de căprioară, citeai doar interes și bucurie de a vorbi cu oricare om întîlnit în cale.

Sprijinit de parapetul punții încerca să schițeze contururile Balcanilor pe o foaie de hîrtie. Nu-i reușea și, nemulțumit făcea metodic cîte un cocoloș și-l arunca în apă. O urmărea apoi cu privirile, asemuind-o cu aripa frîntă a unui pescăruș. Era pentru prima dată cînd făcea drumul acesta pe Dunăre și, rupt de viața obicinuită, nu-i era greu să facă un salt înapoi, în timp, închipuindu-se în convoiul de corăbii al cuceritorilor romani. Trebuie să se fi spăimîntat tare în vîrtejul de la Cazane, poate și-au pierdut acolo ceva corăbii și vor fi socotit că e cam sălbatic acest capăt de lume.

— Te-ai sculat dis-de-dimineață, Demetrius. Se vede că nu-i îmbietor somnul pe apă.

Era Mehmed pașa cu o înfățișare mai bună decît ieri, cînd suise pe puntea vasului.

— Este prima oară cînd merg pe apă și mă gîndeam că nu-i deloc rea viața de marinar.

— Ehei! Și aceasta încă nu-i nimic. Să vezi pe mare! Se întîmplă să fie în așa fel săltată corabia de crezi că nu vei mai pune niciodată piciorul pe uscat.

— Cred că apa le e dragă oamenilor pentru că unește uscaturile. Oricît ar călători, tot spre un liman tind.

— Nu știu ce să-ți spun, Demetrius. Marinarii vorbesc despre mirosul apei care-i tulbură și-i atrage. Și cred că așa este. Oamenii nu se gîndesc totdeauna la rostul lucrurilor, nu se întreabă „de ce" și „cum"? Răscolirea lucrurilor pe dedesuptul lor rămîne pentru cei care-și

pierd vremea prin biblioteci și trăiesc departe de viață. Asta la voi se cheamă filosofie.

— Dacă nu mă înșel, Mehmed pașa, asta e o piatră aruncată în grădina mea. Îmi plac cărțile, dar nu mă țin departe de viață. E drept că dacă n-aș fi cunoscut niciodată lumina slovelor, n-aș fi avut motiv să-mi placă cărțile. Dar și atunci s-ar fi ivit o cale pe care să curgă nevoia de adevăr ce zace în mine. Cine știe? Taica, Dumnezeu să-l ierte, a învățat trei limbi fără a urma vreo academie. Și le vorbea curgător! E drept că nu-i deajuns o singură hărăzire în viață. Avînd bani și rang între oameni, ți-i mai lesnicioasă aplecarea asupra cărților.

— Dar cîți nu sînt care au și bani și rang, dar au minți greoaie și oable! Ba se bucură din plin de respectul celor din jur!

— Asta cam așa este...

— La voi, creștinii, ăsta e răul cel mare! Oamenii de rînd se ridică cu greu. Sînt o sumedenie de stavili care le taie calea. Apoi o sumedenie de boieri și boiernași care-și transmit privilegiile din tată-n fiu și se țin de ele chiar dacă scapătă. La noi, coranul ne învață să ne respectăm la fel, chiar dacă unul poartă straie ponosite și altul e înveșmîntat numai în scumpeturi. Afară de sultan care are drepturile lui nediscutate, gloata cea mare se conduce după aceste îndrumări ale credinței. Este unul activ și priceput în socoteli? Devine negustor și poate sta la masă cu vizirul. Are altul înclinații spre mînuirea armelor? Nimeni nu-i stă în cale să se înalțe pînă la rangul de căpetenie. Ba recunoașterea meritelor merge pînă acolo încît cei de altă credință nu sînt ținuți deoparte. Ia-l pe acest grec, Mavrocordat, care a fost numit Exaporit, sfătuitor de taină al sultanului, și care cu nimic nu e ținut mai prejos decît însuși vizirul. Prin meritele lui s-a ridicat și oricare altul în locul lui ar fi putut s-o facă. Ascultă-mă, Demetrius, a noastră va fi lumea, că numai o asemenea orînduială în care cei buni și înzestrați sînt ajutați să se ridice, poate merge departe, cuprinzînd popoare după popoare.

Dimitrie, fiul fostului domnitor al Moldovei, bătrînul Constantin Cantemir, își plecă creștetul cu părul ne-

gru-corb în fața trufașului închinător al Coranului. I se părea cel puțin caraghios, ca după înfrîngerea de la Zenta în care turcii pieriseră cu sutele. Mehmed să vorbească despre stăpînirea lumii. Numai cu o zi în urmă era morocănos și sub tăietura sprîncenelor drepte și subțiri ochii se duseseră rău în găoacele lor, scăpărînd ca amnarul cînd și cînd, priviri dușmănoase. Acum nu părea mai împăcat cu lumea, nici mai senin, dar prinsese o asemenea limbariță care dovedea cu prisosință zguduirea edificiilor dinlăuntrul său.

Dimitrie, Mitruț, cum îi ziceau cei apropiați, socotea bătălia la care fusese drept un spectacol interesant. Turcii erau buni soldați, instruiți îndelung și cu grijă, totuși... începînd de la asediul Vianei pierduseră luptă după luptă. Privind apele mîloase ale Dunării, malurile sale dogorîte de soare, Dimitrie încerca să înțeleagă care era cauza acestor pierderi. Și, în general, de ce după o perioadă de glorie, mari oștiri pornite să înghită noi și noi teritorii, cum au fost cele ale lui Tamerlan sau ale lui Alexandru Machedon, arată o slăbiciune sau mai multe slăbiciuni care duc la pierderea a tot ce au cîștigat, cu risipă de energie, aur și sînge.

Față de celelalte două imperii care s-au destrămat înainte de a fi luat un contur statornic, acesta turcesc părea bine consolidat între hotarele sale. Un grup mare de mongoli din preajma munților Altai, luîndu-și numele de la forma de coif a acestor munți, deci Tu-kiu, au pornit în val puternic înspre Soare-Apune. Ce-i va fi îndemnat în nestatornicia lor? Și apoi, după atîtea peregrinări, de ce s-au oprit la porțile Bizanțului? Cîte generații vor fi ars pînă s-a conturat dorința de a stăpîni cetăți bogate, de alții construite? Din oboseala atîtor peregrinări se va fi ivit ea? Din înțelegerea că stăpînirea aurului și a mătăsurilor cer ziduri bine păzite?

Atîtea întrebări care se iscau în mintea tînărului Dimitrie și cărora nu se grăbea să le dea un răspuns. Lasă... va veni el și răspunsul. Limpede îi era doar faptul că timpul e un iscusit vrăjitor, care preface în alambicul său configurația spirituală a unui neam, făcîndu-l ca pe acesta: din nestatornic și dezordonat, cu gust pentru goana care era tot una cu libertatea, un

popor prevăzător și iubitor de comori, cu gust pentru zăbavă și desfătări alese, păzind cu străşnicie între zidurile palatelor aceste desfătări.

Poate că înclinația spre lîncezeală îi era proprie chiar cu multe sute de ani în urmă, cînd călărea prin stepele Asiei, după cum, statornic fiind acum, ducea dorul cavalcadelor de odinioară. Tot timpul e acela ce face să se afirme una sau alta din trăsăturile unui neam, el dospește, frămîntă și preface aluatul alcătuit din mii de părticele.

Dimitrie auzi un geamăt slab care venea de sub punte.

Coborî treptele unei scări înguste și se trezi în cala întunecoasă, scăldată de duhoarea grea. Pînă cînd se obișnui cu întunericul nu reuși să zărească decît cîteva pete albe care aveau o mișcare lentă, de neînțeles.

Făcu cîțiva pași și izbi o legătură de cîrpe stîrnind un geamăt slab care-i dădu fiori.

Se aplecă. Din întuneric, aproape de obrazul său, sticliră doi ochi teribili care-i deteră fiori.

— Apă... dă-mi puțină apă.

Se grăbi din nou în susul scărilor împiedicîndu-se în anteriul lung. Cînd se întoarse, rămase în uşe, neştiind încotro s-o apuce. O siluetă ageră se desprinse din întuneric, îi luă cana din mîini vorbindu-i răstit :

— Înălțimea-ta n-are ce căta aici.

Acum distinse gemete venind din mai multe părți. Se simți rușinat că el gîndea la rosturile istoriei, cu pretenția de a se situa pe o înălțime de unde contempla mai convenabil vastitatea ei, în timp ce aici, în duhoarea și întunericul calei, erau chiar faptele istoriei.

Făcu cîțiva pași în direcția unde nimerise adineauri.

— Nu mi-ai adus apă. Vai, vai... o să mor aici ca un cîine.

Obișnuindu-se cu întunericul Dimitrie își putu da seama că cel care se tînguia astfel e scurt și puțintel la trup.

— Ești rănit grav ?

— La mînă. Ticălosul ăsta de Nazîr zice că-s alții mai rău ca mine și nu și-a dat osteneala să-mi schimbe legătura.

— Aerul ăsta împuțit te poate ucide. Ce zici, te poți sprijini de mine cu brațul sănătos, să te scot afară, pe punte?

Nazir, infirmierul, răsări lîngă ei și-l certă pe bolnav cu răutate:

— Ți-am spus să te potolești. Peste o zi ajungem și tu o să ai destulă viață în tine ca să cobori de pe vas. Pe cînd cinstitul Kemal, iacă, s-a prăpădit.

Dimitrie Cantemir rosti apăsat:

— Pe acesta îl voi lua să-l duc pe punte. Tu ai și așa destui bolnavi în grijă.

— Treaba înălțimii-voastre. Mă voi plînge căpitanului.

Văzînd că nu putea cîștiga sprijinul infirmierului, Dimitrie hotărî să facă singur treaba aceasta. Dar întîmpină refuzul rănitului care, se pare, era înfricoșat de infirmier.

— Ia ascultă! Ești bărbat sau ești cîrpă? Pune brațul sănătos pe după gîtul meu și folosește-te de picioarele tale dacă nu cumva ai cîlți în ele.

Împovărat astfel, era greu să suie scara îngustă. Îl cuprinse pe după mijloc, și așa, strînși unul într-altul, amîndoi subțirei, se strecurară, pășind întîi unul apoi altul, treaptă cu treaptă. Îl conduse într-un colțișor mai ferit pe punte și-l chemă pe servitorul său să-i aducă o haină din blană de oaie, pe care-l culcă pe rănit. Acum putea să vadă că era aproape un copil, ceea ce ierta văicărelile sale.

Chipul albit arăta că pierduse mult sînge și după ce desfăcu legătura de la umăr folosind multă apă ca să se dezlipească sîngele închegat, putu să-și dea seama că era vorba de o rană urîtă de tot.

— Te simți în stare să rabzi durerea ca să trăiești?

— Vreau să trăiesc!

— Atunci e bine. Strînge dinții căci voi încerca să fac tot ce se poate face.

Căută o bucată de fier și negăsind altceva mai bun decît un vîrf de lance hotărî să se mulțumească cu ea. Îl puse pe servitorul său, bătrînul Necula, să încingă un foc pe o bucată de tablă. Pe vas se găsea ceva mangal, folosit pentru frigerea cărnii la mesele căpitanului.

Văzînd pregătirile rănitul începu să plîngă:

— Ia cîrpa asta și strînge-o între dinți. Dacă nu rabzi durerea, putreziciunea asta îți va cuprinde tot trupul.

De la prima atingere a fierului roșu băiatul leșină. Dimitrie încercă să lucreze repede, își fripse degetele, deși învelise capătul fierului în cîrpe, dar era stăpînit de gîndul că numai așa poate dezlipi partea putredă a cărnii. Important era să nu pătrundă prea adînc, dar nici să nu lase sămînță din ceea ce era mort.

În locul care sfîrîia încă de la arsură puse o bucată de camfor mărunțită. O purta totdeauna la gît pentru a se feri de ciumă și alte molime și gîndi că mirosul lui pătrunzător va topi rămășița de puroi.

Îl lăsă pe Necula să înfășoare brațul în fîșii de pînză curată, iar el se duse la marginea punții să verse din el răul care-i răscolise măruntaiele. Duhoarea grea a cărnii arse îi stăruia încă în nări.

Necula aduse un vas cu apă cu care-l stropi pe cel leșinat. Turcului îi clănțăneau dinții, iar ochii vroiau parcă să-i iasă din orbite.

— Curaj, băiatule! Diseară vom pune piciorul pe pămînt și de va fi nevoie, vom găsi noi un medic.

— Credeam că tu ești medic.

— Altfel nu te lăsai pe mîna mea, nu-i așa? Lasă că treaba a mers destul de bine. Nu am atins tendoanele și nici osul. S-ar putea să miști încă brațul. Cum îți zice?

— Firuz, înălțimea-ta.

După ce sorbi niște supă caldă, băiatul adormi.

Privindu-l, Dimitrie se întreba cum de făcuse treaba aceea atît de repede și fără să-i tremure mîna. O făcuse sub un imbold care-i spunea că nu trebuie să întîrzie nici un minut. Acum, că totul se înfăptuise, simți un tremur ciudat în brațele care mînuiseră fierul, iar băiatul ăsta neîmplinit și speriat în fața morții, îi părea o ființă apropiată, cunoscută de multă vreme.

*

Ajuns la Istanbul, Dimitrie găsi o misivă de la Antioh Cantemir, domnitorul Moldovei, care îl îndemna

să vină la Iași, căci pregătirile de nuntă au și început și va trimite după mireasă îndată ce-l va ști pe el pornit la drum. Lucrurile trebuie să fie aranjate astfel încît el să sosească la Iași măcar cu o zi înaintea logodnicei.

Misiva aceasta în care nu apărea nici măcar odată numele logodnicei sau al locului de unde venea ea, lăsa să se strecoare printre rîndurile sale o undă de mister. Acest mister puse stăpînire pe sufletul tînărului cu plete negre, mai mult decît bucuria întoarcerii pe malurile Bosforului, printre cărțile și dascălii săi.

Nu o cunoștea pe logodnică. O alesese încă tatăl său cînd era în viață și numai moartea sa neașteptată amînase nunta. Logodnică mai bună ca aceasta nici că se putea. Poate că dacă tatăl ei, Șerban Cantacuzino ar fi fost încă în viață și în scaunul Țării Românești, n-ar fi dat-o după fiul unuia ce se ridicase dintre boiernașii din ținutul Bugeacului. Așa după cum urmașul lui, Brîncoveanu, nu primise să-i dea pe una din fiicele sale lui Antioh, atunci cînd acesta trimisese pețitori la București. Erau trufași acești coborîtori din neamul lui Ioan Cantacuzino, unul dintre împărații Bizanțului.

Iată, el fusese mai norocos. Și nu numai pentru numele cel răsunător al familiei din care se trăgea domnița, nici pentru averile pe care le avea încă, în țară și la Istanbul, ci mai ales că știa sigur că ea învățase cu dascăli greci și astfel va discuta cu ea filosofie și poezie. N-ar fi răbdat lîngă el, de-acum pentru tot restul vieții, o femeie stearsă, preocupată doar de dulcețuri și șerbeturi, de volane și înnegrirea sprîncenelor.

Trimis din copilărie la Stambul să chezășuiască domnia tătîne-su, Dimitrie avea o imagine vagă a vieții de familie și a legăturilor ce se stabilesc între soți. Ea îi venea din poveștile spuse de Necula și din ceea ce văzuse la familiile grecilor din Fanar.

Oare ce dorește o tînără să găsească la omul cu care se va însoți? Îi ajunge un apărător, care s-o pună la adăpost de greutăți? Dacă ar fi numai atît, relațiile dintre soți sînt oricum, sărace. Ar trebui ceva mai mult, ceva care s-o determine pe femeie să spună în oricare ceas al vieții sale: „acesta e singurul om pe care vreau

să-l știu alături". Ceva atît de mult încît să se potrivească dulcei încheieri a poveștilor care ți-au legănat copilăria: „și au trăit fericiți pînă la adînci bătrînețe..."

Se poate și altfel, știa el bine.

În urmă cu cîteva luni, fusese în casa unui grec bogat din Fanar. La masă, mulți negustori cu soațele împopoțonate în mătăsuri foșnitoare, cu degete încărcate de inele. Căci dacă grecoaicele din Grechia au păstrat buna tradiție a simplității, acestea, ale parveniților rupți de țara lor, aveau la îndemînă dresurile și sulimanurile pentru cadîne și le foloseau cu bucuria cu care ar fi ridicat perdeaua haremului desfătîndu-și privirile cu ce părea acolo tainic și ademenitor.

Una dintre musafire era frumoasă și fără sulimanuri. Cu pielea decolteului strălucitoare, ca de sidef, cu bustul opulent și gîtul neted, avea ochii migdalați și focoși, buzele, o provocare arzătoare. O chema Teofano. Șezînd lîngă soțul ei, gras, chel și cu fața unsuroasă de transpirație, atrăgea privirile tuturor.

Dar ea n-avea ochi decît pentru un tînăr căpitan de vas, care aducea niței a căpetenie de tîlhari. Era limpede că gesturile unduioase, rîsul gîdilat al femeii, privirile ei nerușinate, toate îi erau adresate comeseanului cu vajnice mustăți răsucite.

Dimitrie întorsese privirile de la acest spectacol mai impur ca un dans de cadînă. Încerca să-și struneasscă furia împotriva femeii care-și înșela bărbatul în văzul tuturor. Își zicea că mai bun e haremul care ascunde femeia, acest autor al răscolirii celor mai neașteptate simțăminte, haremul care desparte viața bărbatului în două, eliberîndu-i partea bună a firii, pentru activități echilibrate, rodnice.

Acum socotea că o asemenea judecată era cam prostească. Pentru simplul motiv că dădea dreptate orînduielii musulmane, folosind argumentele religiei creștine, care vestejește dragostea dintre bărbat și femeie. În definitiv, creștinismul, tot dintr-o parte a Orientului a pornit. Un Orient pesimist, niteluș scîrbit de lascivitatea iubirii, îndreptîndu-și fața spre ascetismul ținuturilor aride care oboseau ființa umană, o îndemnau la resemnare și dezgust.

Ceea ce se va statornici între el și Casandra va fi altfel decît tot ce cunoscuse pînă acum. Va fi o căsnicie de boier moldovean, cu tabieturi ce se vor repeta zi de zi, după același făgaș. El îi va arăta soației că cea mai mare parte a zilei o va închina cărților, tot mai multe, de care năzuiește să se înconjoare. Dar dacă ea, crescută ani bunicei printre nemți, e pregătită pentru altfel de viață? Dacă e o prințesă trufașe și va fi urmărită toată viața de gîndul stirpei alese din care se trage socotindu-l pe el cu mult mai prejos?

Eh! Să-i stea la îndemînă un cal năzdrăvan, să dea o fugă pînă în preajma ei, s-o vadă cum e cu adevărat, și abia apoi să-i spună fratelui său: „da, aceasta e domnița cu care vreau să mă însoțesc!"

Îi văzuse portretul pictat într-un medalion și trimis la Iași încă de pe cînd trăia tatăl său. Era frumoasă domnița, dar ce fel de frumusețe era aceea? Una care se iubește pe sine, searbădă și plicticoasă, sau una focoasă, nesătulă, ca a grecoaicei Teofano? Tatăl Casandrei dăinuia în amintirea oamenilor ca un om nestăpînit, focos și tiranic. Dacă fiica îi moștenise firea, ar fi putut să și-o ascundă în ochii lumii în virtutea unei bune educații, dar ea ar fi ieșit la iveală în relațiile de zi cu zi, din casă.

El, unul, era prea mic pentru a-și arăta năzuințele. Va rămîne toată viața în umbra fratelui mai mare și cu cît acesta va sta mai mult în scaunul Moldovei, cu atît mai bine va fi. Sigur că lui i se datora privilegiul de a se însoți cu o prințesă de neam Cantacuzin și nu se cuvenea să mai facă pe mofturosul față de cîtă osteneală își dăduse Antioh.

Acestea erau gîndurile ce i se învolburau sub frunte, după primirea scrisorii de la Iași.

Cercetă cuferele cu haine pregătite de Necula și nu-i plăcu că acesta pusese prea multe caftane. De cînd trăiește la Brașov, domnița Casandra se va fi dezobișnuit să vadă asemenea veșminte ce răpesc bărbatului sveltețea firească, îl arată lînced, legat de sofale și butci.

Puse în locul lor veste și jiletci lucrate din timp la croitorul ambasadorului francez. Trimise după Ahmed

pantofarul să-i croiască cismulițe din piele și cît mai grabnic.

Apoi hotărî să facă un drum la Ianache, negustor de giuvaeruri din Fanar, pentru un dar pe care vroia să-l facă domniței. După traiul prin corturi și pe cîmpul de luptă preț de cîteva luni bunicele, preumblarea pe străzile întortocheate ale bazarului era tare plăcută.

Aici casele se sprijineau una de alta, îndesate și dărăpănate, de aveai credința că scoțînd una dintre ele, celelalte s-ar fi prăbușit pe dată. De altfel, de starea lor jalnică îți dădeai seama mai ales dacă intrai în ele, mici hrube cu pereții coșcoviți și tavanul aproape de creștetul capului. Dar ce nevoie aveai să pătrunzi înăuntru cînd toate cele erau scoase la vedere sub razele soarelui și colbul drumului?

Tăvi de alamă pe care erau scrijelite versete din Coran, brocarturi grele de culoarea purpurei și adamastului, pumnale cu tăiș iute și plăsele din email colorat, vase pentru ars mirodenii, filigene micuțe, atît cît să bei odată din ele, papuci, caftane și cingători, toate așteptînd să fie duse în penumbra răcoroasă a seraiurilor, pentru bucuria unor zile molcome, asemănătoare unele cu altele.

Dar pe cît îi plăceau ulițele colorate ale negoțului, pe cît îl lăsau fără suflare palatele cu zeci de turnulețe fragile, părînd în lumina apusului să se frîngă odată cu ultimele raze ale soarelui, ca tijele unor uriașe flori înflorite numai pentru o zi, pe atît îl întristau străzile Fanarului.

Erau mucezite. Mizerabile. Lipsite de orice avînt și invenție în construcție. Cu pereții soioși sau cu tencuiala căzută, lăsînd să se vadă cărămida ca niște gingii dezgolite.

Cînd fusese pentru prima dată poftit în asemenea case, îl surprinsese bogăția și curățenia din ele.

Să-ți îndrepți pașii spre o casă aducînd a hîrb, a vas naufragiat populat de șobolani.

Să intri ținîndu-ți respirația.

Și să te trezești într-o casă cu covoare persiene, cu pereți albi, proaspăt văruiți, adunînd liniștea în colțul icoanelor, unde ardea totdeauna o candelă ca în iata-

cul copilăriei. Duşumelele erau ceruite, pe mese se aflau feţe albe ca neaua, iar perne moi, împodobite cu atlazuri sau ţesături cu fir, te îmbiau la tot pasul.

Dimitrie înţelesese mai tîrziu că grecii din Fanar sînt peste poate de umili numai cu faţa pe care o arătau turcului. Ca să nu-l supere sau să-i trezească neîncrederea. Pe stradă purtau haine cenuşii sau cafenii. Cînd ajungeau acasă, puneau straie bogat împodobite. Dacă încheiau un tîrg se văicăreau, roteau ochii a neputinţă, lăsîndu-te să crezi că îşi smulg din carne micşorarea preţului şi numărau banii în pungi tocite şi soioase. Ajungînd acasă deschideau casete cu încrustaţii de sidef sau emailuri fine şi orînduind galbenii în ele gustau încîntarea de a avea mica lor fîntînă reţinută din acest nestatornic fluviu al aurului.

Dimitrie primise modul de viaţă al grecilor din Fanar aşa cum ei îl primiseră ca pe un bun creştin ortodox. Dar dacă trebuia să rămînă pe mai departe la Stambul, şi trebuia, ca o garanţie pentru domnia fratelui său din Moldova, avea de gînd să se rupă din acest cartier.

Avea ştiinţă că printre bunurile pe care doamna Maria le va da de zestre fiicei sale se număra şi o proprietate a lui Şerban vodă de pe înălţimea Sanciac-dar locussi din ţinutul Cornului de Aur. Acolo Şerban începuse construirea unui palat ale cărui ziduri le ridicase pînă la 25 de coţi. Dar trebuise să întrerupă lucrările la porunca înaltului vizir, care socotise că nu se cuvine ca palatul unui creştin să stea în apropierea reşedinţei sultanului de la Terhané Serai. Proprietatea rămăsese a urmaşilor lui Şerban. Chiar dacă ei se ascundeau acum sub aripa austriecilor, credincioşii doamnei Maria de la Stambul făcuseră tot posibilul ca vizirul să uite că ea aparţinea principelui hainit. Dar situaţia aceasta n-ar fi putut continua multă vreme. Doamna Maria făcuse bine promiţînd-o viitorului ginere, care era bine văzut de înalta Poartă. El spera să capete încuviinţarea de a continua înălţarea palatului aceluia. Cu timpul, prin mişcări bine calculate, ca la şah, fără a arăta freamătul pripelii...

Giuvaergiul Ianache îl primi într-o încăpere unde oaspeţii se puteau aşeza după voie, fie în primitoare

banchete italienești, arcuite ca niște gondole, fie pe perne din brocart, răspîndite pe dușumea și avînd la îndemînă tot mermetul pentru fumat din narghilea. Primind el lume fel de fel, nobili de la curțile apusene, dar și trimiși ai seraiului, se îngrijise de răgazul în care ei aveau să contemple frumoasele pietre pe care le punea dinainte. Prin colțuri ardeau mirodenii în căței de argint, iar lumina pătrundea îndulcită prin vitralii cu flori multicolore. Interiorul era desfătător fără a supăra prin bogăție și podoabe. Ianache însuși arăta ca robul acestui interior, o piesă necesară a lui, mic, gheboșat, cu țeasta pleșuvită cu pielea gălbuie, nițeluș speriat de o pricină pe care nu o descopereai nici cînd erai gata să ieși pe ușă, în posesia unei casete cu giuvaerul ales, ușurat de mulți galbeni, dar legănat de melopeea dulce a glasului lui Ianache, care reușea să te convingă că ai devenit stăpînul unei piese ce nu se mai găsește pe lume.

Dimitrie descoperise că puterea lui Ianache se află nu numai în vorbele cîntătoare, ci mai ales în privirile ochilor mari și negri care te cercetau cu duioșie ca pe un prieten așteptat.

În vreme ce înșira pe plușul roșu al măsuței sale coliere cu peruzele, cercei lungi avînd prinse în țesătura firavă de argint boabe lungi de lapis-lazzuli, inele cu rubine și adamasturi, diademe aruncînd în jur flăcăruile reci ale briliantelor limpezi, cingători de argint cu frumoase paftale, degetele lungi și delicate ale făuritorului lor le mîngîia cu gingășie. Niciodată nu-ți punea dinainte una sau două piese, spunîndu-ți: „iată, aceasta e cea mai potrivită pentru o femeie pe care vrei s-o împaci, sau pentru o logodnică sau pentru o femeie răsfățată ale cărei priviri vrei să se oprească mai mult asupră-ți". El îți înșira dinainte cît mai multe și cît mai diferite, spunînd în ce împrejurare se potrivește fiecare și aveai în cele din urmă credința că alegerea ai făcut-o singur. Și nu puneai niciun moment la îndoială că giuvaergiul cunoaște sufletul femeii și reacția ei va fi cea dorită.

Dimitrie alese o broșe de aur cu peruzele, cercei și brățară aidoma, căci numai albastrul delicat al acestei pietre se potrivea unui suflet curat de fecioară.

Rămînea ca Ianache să-i trimită a doua zi caseta cu un om de încredere. În timpul ce rămînea pînă la chemarea muezinului, Dimitrie își îngăduia răgazul unei băi la una dintre cele mai procopsite caravanseraiuri din Stambul. Aici veneau negustori bogați și slujitori de vază, ba și străini, toți uniți în dorința de a scăpa de sila prafului și nădușelii, dîndu-se ca niște mielușei pe mîna băieșilor voinici care le frămîntau carnea scoțînd din ea oboseala, pentru a-i face să se simtă ușori și liberi în mișcări. Aici nu se puneau la cale treburi importante. Oamenii nu încercau să-și citească gîndurile și firea. În năzuința trufașe de a se arăta persoane de vază nu-i mai ajutau veșmintele lăsate la chelar. Și multora dintre cei ce pășeau pragul feredeului le va fi trecut prin minte că agoniseala trudnică a unui ipochimen mîndru și fălos stă mai degrabă în haine și ea cade aici, la poartă, dinaintea chelarului, precum foile de ceapă, retezate una cîte una. Poate de aceea puternicii zilei au un feredeu al lor, simțindu-se mult micșorați de înfățișarea miezului lor uman în văzul cunoscuților și necunoscuților. Dar rămîneau destui pentru care plăcerea de a asuda în aburi curați era mai mare și mormăiau supuși sub labele cu degete agere ale vlăjganului care le frămînta carnea.

Ba se găseau unii, puțini ce-i drept, care, în timp ce priveau pe cei descătușați de griji, compuneau înaintea ochilor minții înfățișarea lor de pe stradă și o puneau alături de aceasta și cercau să iscodească ce-i adevărat în firea lor atunci cînd te întîmpinau pe drum și ce e prefăcătorie. Printre aceștia se număra Dimitrie, dornic foarte de a cunoaște firea oamenilor. Dar mai era cineva care-și lăsa mintea să meargă venind aici, nelăsînd aburea la s-o împîclească ca pe geamul cel rece.

Era Îldîrîm, mai marele Agiei din Stambul. Un bărbat oacheș, cu sprîncene frumos desenate, ca de femeie, cu zîmbet șiret în colțurile ochilor prelungi, un bărbat ce nu-și lăsase trupul să se împăneze de prisosul mîncărurilor savurate pe îndelete, sprinten fără grabă,

cu mușchii și încheieturile strunite numai atît cît îi trebuie unui tigru pus pe pîndă. Dacă-ar fi știut cei veniți aici cît sînt de descoperiți înaintea privirilor sale, nu numai prin lipsa hainelor, l-ar fi ocolit.

Dimitrie știa, dar nu se temea de el. Dacă ar fi stat înscris undeva nivelul înțelepciunii și șireteniei fiecăruia, în cartea Profetului sau a lui Dumnezeu, nivelul robului Dimitrie s-ar fi arătat cu mult mai sus. Preafericitul posesor știa asta, știa că el se poate coborî la nivelul cutăruia sau cutăruia și se poate face plăcut dacă vrea, nesuferit dacă o dorește. Lui Îldîrîm îi căzuse cu tronc, dar nu ca o mîncare grea, pentru care se cere să faci nițeluș efort ca s-o macini, ci ca una aleasă, în prada căreia te poți lăsa fără grijă. Cădeau neîncrederile tigrului una cîte una în fața beiului tînăr pe care-l știa de copil socotind că a contribuit și el cu ceva la ridicarea unui om de altă natură decît cele cunoscute, căci nu iubea aurul, nici femeile și nu avea altă dorință decît de a se înconjura de cărți, acest bei. Îldîrîm, pus să-l vegheze de-aproape dăduse lămuriri vizirului, atunci cînd fusese întrebat, că tînărul acesta, care se pregătește să scrie o istorie a Imperiului Otoman nu va unelti niciodată împotriva închinătorilor Coranului și nici nu năzuiește să stea în scaunul unuia dintre Principatele române. O anume înțelepciune culeasă din cărți l-a învățat că nu e un bun cîrmuitor cel înclinat să afle tainele lucrurilor din natură după cum un cîrmuitor ce năzuiește la răgazul pentru sfatul cu cărțile va fi adînc nefericit dacă nu-l are. Nu, nici vorbă să semene cu grecii din Fanar. Mai degrabă aduce cu unii călători din Anglia și Francia, oameni dornici să se aibă cu toată lumea bine, care socotesc că prietenia se poate întinde la sute de leghe numai prin scrisori, neîncrezători în puterea politichiei și nepricepuți în treburile ei.

Acum, altă poznă! Beiul vroia să alcătuiască o carte despre muzica turcească. Putea fi văzut prin moschei alături de dreptcredincioși, dar și în caravanseraiuri, pe unde cîntau meterhanalele, și mai bune și mai rele.

Îldîrîm știa că Dimitrie fusese în campania din Transilvania, și văzîndu-l acum după multe luni lipsă primi

salutul ceremonios al tînărului bei, răspunzîndu-i la fel de ceremonios şi întrebîndu-l dacă înfruntarea bărbătească de pe cîmpul de luptă nu i-a secat dorul de a se interesa de muzică, lucru gingaş şi de periferie pentru un bărbat ce se înalţă către puterea vîrstei.

— Îşi are şi el rostul lui, efendi. Marile înfăptuiri adună în juru-le şi unele mărunte. Se întîmplă adesea ca, după trecerea vremii, tocmai acestea mărunte să pună în adevărata lor lumină pe cele mari. Îmi aduc aminte, pe cînd eram copil, nişte ţărani au băgat plugul într-un deal sterp, care le şedea la inimă cu goliciunea lui. Şi au dat la iveală o mulţime de oale de lut şi vetre şi ceva ziduri. Nici cei mai bătrîni din sat nu-şi aminteau să fi fost vorba de o aşezare prin partea aceea. Se pare că ele zăceau acolo de sute de ani. I-a fost dat taman lutului celui pieritor al oalelor să vorbească despre vremuri îndepărtate.

Îldîrîm asculta cu ochii mijiţi, ca şi cum l-ar fi interesat spusele beiului. În sinea lui îşi zicea că mai multă pagubă au aceşti evropeni cu faţa îndreptată spre trecut, decît un bătrîn închinător al lui Alah, care stă în praful drumului şi nu se clinteşte cînd o armată trece pe lîngă el. Acesta, baremi, o face spre mîntuirea sufletului, pe cînd înflăcăratul bei din faţă-i o făcea chiar numai pentru propria-i plăcere.

Dimitrie însă, păstra acea amintire ca pe un galben greu în punga de mătasă a sufletului. Îl chemase atunci un ţăran să-i arate o urmă într-o cărămidă veche. Urma unui picior avînd locul călcîiului mai apăsat. Îl îndemnase să pună piciorul lui în acea urmă. Şi coconul domnesc o pusese. Iar ţăranul acela, cam hîtru de felul său, zîmbise a rîdere şi-i zisese: „ia aminte, ai încălţat o opincă năzdrăvană, ce te va purta hăt, departe şi-ţi va prilejui întîlnirea cu cel ce a purtat-o altădată şi care acum şade poate în împărăţia lui Sîn Petru". Iar Dimitrie se înfiorase la gîndul acestei călătorii închipuite.

Asudînd acum pe îndelete în feredeul cu mozaicuri rămase de pe vremea Bizanţului, cu unele părţi adăugate de turci, nişte stîlpi cu arcuri şi tavanul pictat cu stele, Dimitrie se gîndea că vorbele acelui ţăran hîtru

și opinca năzdrăvană l-au învestit cu o putere tainică: el vedea într-adevăr oamenii despre care scria, îi văzuse pe cei pomeniți în cartea sa *Divanul, sau gîlceava înțeleptului cu lumea,* îi șezuseră aievea dinainte și nu era o putere de lepădat aceasta în care pe lîngă cele trei dimensiuni ale spațiului mai avea una în care se mișca în voie.

— Și cum zici că te va ajuta acest lucru mărunt, cum este muzica, să scrii despre istoria turcilor?

— Aș vrea să știu care sînt elementele arabe din această muzică și care vin mai de departe, de cînd turcii se aflau în stepele Asiei centrale, laolaltă cu alte neamuri mongole.

— Cu asta chiar nu pot să te ajut, zise Îldîrîm, cu voie bună și degajare, ca și cum în puterile lui stăteau multe, foarte multe, dar acest nimic îi scăpa pentru moment, deși, în nesfîrșita-i bunăvoință, mai avea timp să se gîndească la el.

— Pe vremea cînd turcii ascultau de șamani, așa cum ascultă cumanii și tătarii, cred că le ajungeau sunetele ascuțite, rupte unele de altele, sunete ce încordau întreaga ființă și o pregăteau pentru ritualul ce avea să urmeze. Muzica arabă e mai melodioasă, orientată spre legarea părților și legănare.

Îldîrîm deveni solemn:

— Muzica aceasta de la Alah vine și nu ne este dat s-o judecăm.

Dimitrie se înclină cu aerul său de voioșie cuceritoare:

— Poate că mie îmi este dat și o fac cu gînd bun, efendi. Vezi, domnia-ta? Melodiile au avut și ele soarta lor și s-au păstrat trecînd din gură-n gură. Dar dacă la un moment dat, lanțul acesta s-ar rupe, adică unele n-ar mai plăcea și n-ar mai fi repetate, atunci ar fi date uitării pentru totdeauna. Eu aș vrea să găsesc un mijloc de scriere a acestor melodii ca ele să rămînă în paginile cărților. Lucrul acesta e deja înfăptuit la alte neamuri și dacă aș reuși s-o fac, credința musulmană ar trage folos de pe urma lui. Și Eutherpe, deasemeni.

Îldîrîm efendi dădu aprobator din cap, nu fără a-şi încrusta în minte numele acestei femei care avea să tragă folos de pe urma muncii beiului, în egală măsură cu credinţa musulmană. Dar oricum ar fi fost nu găsea pricini să se supere pe tînărul ghiaur. Era ceva în cutezanţa lui care-i plăcea. O cutezanţă ce i-ar fi prins bine şi în cariera militară, dar nu era rău deloc că nu şi-a ales o asemenea carieră şi că vitejia îi stă în vorbe pe care le desfăşoară, adevărate evantalii multicolore în faţa oricui, fără sfială. Un om ce-şi consumă înţelepciunea în vorbe poate fi oricînd dibuit şi îndeobşte nu e primejdios.

Firea mlădioasă a lui Dimitrie, uşurinţa cu care prindea obiceiurile neamurilor care trăiau în vechea capitală a bazileilor, purtîndu-se după loc şi cot, îl ajutau să cîştige prietenii. Cu musulmanii era prevenitor, respectîndu-le obiceiurile şi avînd grijă să strecoare atunci cînd găsea prilejul că un înaintaş din partea tatălui fusese tătar, de unde şi numele de Cantemir, de la Temir-Han, Temir-Can, ceea ce atrăgea multă bunăvoinţă pentru acel strop de sînge mongol din vinele sale; la ambasada franceză se dovedea un perfect cunoscător al etichetei de la curtea Regelui-Soare; prieteniile cu oamenii lui Brîncoveanu erau ocolite şi nici nu trebuia o grijă deosebită pentru aceasta, cunoscută fiind duşmănia domnitorului Ţării Româneşti pentru vecinul său. Dar cine ştie ce va rezerva viitorul? Prietenia dintre Brîncoveanu şi domnitorul Moldovei ar fi putut fi de folos celor mulţi, chiar dacă ei, ca persoane, nu se puteau suferi. Gîndul ăsta îi trecu fulgerător prin minte lui Dimitrie, în timp ce privea pardoseala din mozaic a băii pe care se zbenguiau delfini svelţi printre valuri încremenite... Spartă pe alocuri, dar cu culorile încă vii, ea se păstra de pe vremea cînd senatorii bazileului îşi dădeau întîlnire aici, Ca şi marea bibliotecă şi silueta Sfintei Sofia, îi evocau lui Dimitrie vechiul Constantinopol. Brîncoveanu se simţea şi el legat de vechiul imperiu bizantin. În alt fel decît el, avînd pretenţia unor legături de sînge şi năzuind să refacă fastul curţii bizantine, pe cînd el, Dimitrie, nu

năzuia decît să absoarbă cît mai mult din cărţile rămase. Nemulţumirea unuia faţă de celălalt era că nu recunoşteau întîietatea celui ce stătea dimpotrivă. Şi niciodată n-aveau a o recunoaşte. Dar chiar atît de depărtaţi în alcătuirea lor tainică nu erau, cum de pildă era Dimitrie de acest turc cu care şedea liniştit de vorbă.

VII

DOMNIŢA CASANDRA

Îndreptîndu-se spre capitala Moldovei, Dimitrie simţea că devine tot mai tînăr şi că, de fapt, aceasta e o întoarcere în timp.

Dealurile Moldovei scrijeleau pe linia orizontului contururi atît de perfecte, line şi cumpătate, încît nici nu simţeai nevoia unei arhitecturi care să dea omului siguranţă. Aici totul părea clădit pentru mîngîierea omului: pădurile răcoroase, crîngurile înmiresmate, apele întîlnite la tot pasul şi-i erau îndestulătoare omului căsuţele cu acoperiş de şindrilă, căci cea mai mare parte a timpului şi-o petrecea afară, în toate părţile fiind loc să-şi desfăşoare puterea şi energia.

În schimb, Iaşul îi apăru mai mărunţel de cum îl lăsase. Casele parcă intraseră la apă. Palatul domnesc era o casă ceva mai arătoasă, făcută numai pentru locuit, nu şi pentru fală.

Antioh, fratele mai mare, îl primi cu ochi strălucitori de dor şi-l potopi cu o mulţime de întrebări despre cunoştinţele lor comune de la Constantinopol. Apoi îi dădu de ştire despre pregătirile pentru nuntă. Domniţa Casandra sosise şi se afla în casele visternicului Iordache Ruset. Pînă la nuntă se cade să stea deoparte de palatul domnesc, deşi, dacă Dimitrie doreşte s-o vadă, va fi primit acolo cum se cuvine unui logodnic.

O aripă a palatului fusese pregătită pentru ei. În grajduri fuseseră adunați douăzeci de viței și zece vaci, care vor fi perpeliți în frigări pentru ospățul de nuntă. În ghețăria cea mare se aflau zeci de burdufuri cu vin de diferite feluri, și mai acrișor pentru prostime și mai aromit pentru fețele alese.

— Grija ta, frate, mă mișcă adînc. Dar, mă știi, nu-s iubitor de lume multă și zarvă.

— De data asta va trebui să le primești, Mitruț. Vor veni invitați de la muscali și leși de la cerchezi și cazaci. Se va duce vestea și la cei ce nu-s invitați și tare va fi pe placul meu stropul de venin pe care-l va face netrebnicul acela de Brîncoveanu, cînd va afla că te-ai însoțit cu fata lui Șerban Cantacuzino. Poate va fi ceva mai mult decît un strop. Drepturile tale la scaunul Valahiei se pecetluiesc astfel într-un fel neașteptat pentru el. Doamna Maria, mama Casandrei, ne-a trimis act întărit prin care vă lasă trei moșii din țară, plus domeniul din Stambul, de pe înălțimea Sangiacdar Iocussi. Moșiile din țară le vei primi cînd te vei ridica în scaun.

— ...Dacă lucrul acesta se va înfăptui vreodată...

— Se cade să ai încredere. Tinerețea ta îți dă dreptul la așteptare, iar banii lăsați de taica îți vor netezi calea.

— Aș vrea ca lucrul acesta să se înfăptuiască datorită meritelor mele.

— Ei! Ca totdeauna, cu capul în nori, frate! De un asemenea lucru vei auzi mai rar. Obișnuiește-te cu alcătuirea lumii așa cum este ea și nu căta s-o faci după tine.

Certîndu-l astfel, Antioh înclină capul pe un umăr și-l cercetă pe acest tînăr cu înfățișare plăcută, cu păr buclat și ochii limpezi. Îi era tare drag acest frate vitreg pe care tatăl său îl avusese tîrziu, în amurgul vieții, cu Ana Bantaș, a treia soață. Îi era drag pentru ceea ce-i deosebea. Căci dacă el se simțea butucănos, cu capul mare și umerii largi, mezinul avea un adevărat har de a place, și asta venea dintr-un soi de noblețe ce-i era înscrisă pe frunte, o noblețe care n-are nevoie de sigiluri și titluri, aceea a bunătății și cură-

ţeniei sufleteşti. Dacă cineva din familie purta sînge albastru în vine, acela fără îndoială era Dumitraş.

— Poate că-i nepotrivită nerăbdarea mea, dar aş vrea s-o văd pe domniţă înainte de nuntă.

— E cît se poate de firească. Să iei nişte boieri să te însoţească.

— Ba m-aş duce singur, dacă nu-ţi e cu supărare, măria-ta.

Dar nu se grăbi. După drumul lung avea să facă mai întîi un popas la gheţărie, despre care-i amintise Antioh în vorbele sale. Era locul unde-şi petrecuse multe după amiezi în copilărie, citind, sau pierdut în gînduri, la adăpostul arşiţei de vară.

Oamenii pe care-i întîlni în curtea din spate a palatului, îl priviră cu curiozitate pe fratele domnitorului, care se mişca în voie printre acareturi, rădvane largi, carîte frumos împodobite şi bihunci uşoare. Era un loc unde nu prea veneau boierii.

Uşa gheţăriei scîrţîi prelung din balamalele neunse. Aerul rece îl izbi cu vag iz de baltă şi de pămînt umed. Iliuţă, băiatul de casă, înfipse torţa în locul pe care i-l arătă boierul cel mare şi rămase să se holbeze la ceea ce avea să urmeze.

— Poţi să te duci, băiete.

Era o pohtire nedorită aceasta, dar tot va avea ce spune celorlalţi copii, cum că boierul acesta a rămas singur printre blocurile de ghiaţă, neînfricat, poate căutînd o comoară.

Dumitru găsea o altă aşezare aici. Înainte erau mai multe coridoare printre care se strecura cu convingerea că se află într-o ţară necunoscută.

Ţinutul acesta îngheţat şi lipsit de sunete îl ajuta să-şi adune gîndurile. Aici chitise el că dascălul de astronomie seamănă cu un corb, mohorît şi încordat, cu privirile aţintite asupra unor lucruri pe care oamenii nu le văd de obicei, că Paisie, arhidiaconul de la Trei Ierarhi, care-i dădea învăţătură din scripturi, este un fel de cocor timid, deşirat şi miop, iar spătarul Ieremia, cu ceafa lui cea lată şi ochii mari, apoşi, aduce a bour cu puţină judecată, care are nevoie de un timp

bun de rumegat pînă să-ţi dea răspuns, şi acela căznit şi nepriceput.

Hotărît lucru, lumea înconjurătoare poate fi transpusă într-o lume închipuită, alegînd dintr-însa imagini şi culori anume.

Ia stai! Stai oleacă! Gîndurile acestea şi plăsmuirile nu le mai răscolise de o porţiune bună de viaţă. Abia acum reveneau cu aceeaşi putere ca-n copilărie. Iar în porţiunea de viaţă care trecuse, cunoscuse încă o mulţime de oameni şi adunase mulţi stropi de înţelepciune. Păcat, mare păcat că se dezvăţase să îmbrace chipurile oamenilor în măştile cele mai potrivite...

Dar nu era chiar aşa rău, acum, că regăsise peştera lui cu minuni în care adunase imagini posibile, una cîte una.

La lumina pîlpîitoare a făcliei aninate în pămătele de pămînt, îi veni un gînd minunat ce-l determină să surîdă visător. Aşa da! Brîncoveanu cel negricios care prin orice grăire a sa însemna o primejdie pentru el, Dumitraşcu, aducea a corb mai mult chiar decît dascălul său de astronomie. Sfetnicii săi erau şi ei o adunătură de păsări de pradă. Erau înrăiţi în uneltiri şi unşi cu toate alifiile.

Răscoli paiele care acopereau calupurile de ghiaţă şi le dădu la iveală. Unele dintre ele erau murdare, aduceau a blocuri de piatră. Altele prindeau în ele lumina pîlpîitoare dînd la iveală steluţe irizate. Îşi lipi palmele de un calup de ghiaţă. Asta îi potolea năvala sîngelui. Dacă îşi urmărea propria-i suflare în dunga luminii se putea crede în toiul iernii, una din asprele ierni moldovene, de care-i era dor. Avea senzaţia că a pătruns în miezul unei lumi neobişnuite, fantastice aproape, deşi pornite de la fapte reale. De ce n-ar avea curajul să aştearnă pe hîrtie lumea veselă şi colorată ce-i năvălea acum în minte, dîndu-i o uşoară neliniştе? Vor fi în ea mistreţi şi pantere, ciocîrlii şi căprioare, vorbind fiecare după chipul şi asemănarea sa, dar ascunzînd îndărătul măştii un chip bine ştiut. O adevărată istorie în pilde.

Va fi şi el acolo, căci viaţa sa cu toate cele ştiute va fi înfăţişată. Dar sub ce chip se va zugrăvi? Şi cum

este el în definitiv? Ca o zburătoare a văzduhului nu mergea, că prea-i era drag pământul, cu toate ale sale, ca un cerb nu se potrivea, căci el era semeț și singuratic, calul îi era drag, dar forța cărnii și supușenia acestuia nu i se potriveau. Sprinten precum calul era, dar împungător și nesupus, cătînd mereu înălțimile greu de atins.

Un zîmbet larg îi destinse trăsăturile feței, răsărit exact în clipa în care un sfătuitor nevăzut îi șopti din cel mai întunecat ungher al gheței: „...Inorogul..." Da, inorogul se potrivea firii sale năvalnice, nestăpînite uneori, strunite doar de propria voință!

Ieși din gheței pătruns de frig, înviorat de atingerea lumii tainice, adevărată peșteră cu fantasme, în care se întîlnise pe sine.

Era prea tîrziu să se mai înfățișeze domniței Casandra. Îl trimise pe moș Necula cu vorbă că ar dori s-o vadă a doua zi. Așa se cuvenea și era mai bine. Totuși îi păru rău imediat ce trimisul ieși pe poartă. Orele care-l despărțeau de logodnica sa nu puteau fi măsurate, sau, dacă-ar fi fost, ar fi trebuit să aibă în juru-i zeci de clepsidre cu munți întregi de nisip.

„Curiozitate, desigur", îi spunea un glas lăuntric, nu întotdeauna prietenos, care îl sîcîia uneori, ajutîndu-l alteori să întoarcă asupră-i un ochi neîndurător.

„Curios? Eu?", încercă să protesteze fără prea multă convingere.

„Fără îndoială, ești. Atunci cînd te cocoți în cîte un copac, stînd ascuns toată ziua ca să vezi cum trăiesc viețuitoarele pădurii, nu din curiozitate o faci? Sau cînd ai legat prietenie cu Leoni Celebi, custodele bibliotecii din Istanbul, folosind toate mijloacele ca să-ți încredințeze portretele sultanilor, nu din curiozitate o făceai?"

„Desigur, muream de curiozitate să știu cum arăta Mehmed al II-lea, Soliman Magnificul, Selim al II-lea și Murad al III-lea. Oricine ar fi avut ceva mijloace și pe deasupra vrea să știe ce i-a adus pe turci din îndepărtata Asia și cum de s-au înfiripat aici, s-ar fi dat peste cap ca să vadă portretele acelor sultani, singurii care au încălcat legea Coranului ce interzice zugrăvirea

chipului omenesc. Şi zău că n-am fost în pierdere! Dacă vrei să dezlegi faptele oamenilor, trebuie să ştii firea şi chipul lor şi cît au fost ei de turci, n-au fost aidoma unul cu altul."

Hotărît lucru, nu se simţea deloc îndemnat la somn! Decît să continue dialogul acesta cu mult prea puţin îndurătorul său demon, ia mai bine să-şi tragă cizmele, şi să iasă oleacă prin tîrg, să dea ocol casei boierului Ruset, acolo unde se afla viitoarea lui soaţă.

Pornit într-o asemenea incursiune pripită îşi închipui deodată că e treabă cu primejdie, aşa cum ar fi fost dacă-ar fi străbătut străzile Istanbulului noaptea. Dar după ce merse vreo sută de paşi şi în întîmpinarea sa veniră uliţele paşnice ale bătrînului Iaşi, îşi rîse de neliniştea sa. Tîrgoveţii n-aveau la ce să străbată uliţele în puterea nopţii. Era pustiu, dar fără primejdie. Casele joase îşi arătau la drum ferestrele luminate, n-aveau întăriturі, cît despre livezile de care se lăsau însoţite, acestea se aflau înspre curţile dindos ale caselor, cu foşnet liniştitor şi miros de mere putrede căzute în iarbă. Se auzeau huhurezii porniţi în luptă cu vreun şobolan. Cîte un cîine hăuia a plictis şi numai duruitul cîte unei trăsuri întîrziate era întremător în asemenea linişte.

O pală de vînt aduse miros de prune strivite. Pe undeva pe la marginea oraşului, se aflau cîteva cazane de ţuică. Noaptea dospea şi ea sub scutul cerului, amintind de dogorile verii, scuturate darnic în poala tîrgului.

Casa boierului Ruset avea cerdac înălţat. Se înşirau în lungul său şase ferestre, dintre care patru erau luminate. Îndărătul lor se perindau siluete care puteau fi ale oricui. Ar fi trebuit să-i cunoşti bine pe locuitorii casei ca să ştii cui aparţin acele siluete. Tîrziu, la fereastra din colţ lumina se stinse. Îi era plăcut lui Dimitrie să bănuiască că acolo se află domniţa lui şi că după stingerea luminii se îndreaptă spre fereastră gîndind la ziua de mîine. Atît de încordat privea într-acolo încît i se păru că perdeaua se mişcă şi zăreşte o formă gingaşe. Acum erau aproape, el străbătuse calea de la

Stambul și ea de la Brașov ca să se întîlnească și totuși nu știau mai nimic unul despre celălalt.

Se întoarse tîrziu la Curtea domnească și stîrni mare vîlvă printre străji care nu vroiau să-l primească. Trebui să fie chemat căpitanul seimenilor, care-l recunoscu și înălță sprîncenele a mirare văzîndu-l îmbrăcat în haine atît de ponosite.

Și tot îmbrăcămintea îi dădu de furcă a doua zi. Antioh îl întrebă dacă n-are în cufăr un caftan lung, care i-ar da mai multă prestanță în ochii boierilor. Nu, n-avea. Și nu credea că boierii îl vor socoti venetic numai pentru că poartă haine evropenești.

Ba tocmai de aceasta se temea domnitorul. Boierii sînt un soi de oameni cîrcotași, caută pricini de cleveteală din te-miri-ce și tărășenia hainelor n-ar fi cea mai neînsemnată dintre pricini. Ar spune că fratele domnitorului, cel care fusese el însuși prepus de Poartă ca domnitor în urmă cu trei ani, dar nu fusese primit din pricina vîrstei neîmplinite (avea pe-atunci numai optsprezece primăveri), vrea să le schimbe obiceiurile — poate să le radă și bărbile, mai știi ? — cinstitele lor bărbi, chezășia înțelepciunii.

— Te temi de acești boieri, după cum văd.

— Paza bună trece primejdia rea, frățioare. Mai bine să mi-i fac prieteni decît dușmani. Știi bine că dacă taica nu dezlega firele cabalei pusă la cale de Velicico, n-am mai domni azi, aici.

Dimitrie știa. Știa și că atunci căzuse un om nevinovat, Miron Costin, cărturarul, dintr-o mare pripeală a celor trimiși să împlinească porunca lui Constantin Cantemir. Goni de la sine paraponul acelei greșeli a tătîne-su, care-i strîngea inima ca o remușcare. Într-o zi ca aceasta nu-l ajuta cu nimic imaginea întunecată a unei nedreptăți.

Căzură la învoială ca în ziua nunții Dumitraș să poarte haină de șiac alb croită după moda de aici. Dar în fața domniței Casandra, Dumitraș vroia să se înfățișeze azi într-o ținută în care se simțea la largul său: cămașă de mătase albă, tunică albastră cu guler larg, după moda mușchetarilor francezi ; pălărie cu bor mare și cu panaș, mănuși galbene, la fel cu cizmele. Domnița

Casandra, crescută la Brașov, era mai degrabă obișnuită cu un asemenea port, decît cu caftanele largi în care se cerea să calci măsurat, ca să nu te împiedici.

Fusese inspirat. La rîndu-i, domnița purta rochie din atlaz azuriu peste care avea o togă largă, fără mîneci, din brocart albastru, bordisită cu blăniță albă, îngustă cît codițele de zibelină.

Cîtăva vreme, numai îmbrăcămintea aceasta îi șezu dinainte, și un chip vag, încadrat de bucle lungi, frumos ticluite, chip pe care-l văzuse din prima clipă fără a îndrăzni să-și aţintească privirile asupră-i timp mai îndelungat.

Acum domnița se așezase într-un scaun cu spătar înalt de lîngă fereastră, în timp ce jupîneasa Dafina, soața visternicului Ruset, se porni să turuie despre plăcerea de a avea asemenea musafiră, despre noutățile pe care ea i le adusese din lume, că deh!, noi aici trăim ca-ntr-o scorbură, după obiceiuri neschimbate de sute de ani.

Dimitrie tot nu-i vedea chipul domniței, căci lumina venea din spate, dar boiul ei frumos îi mîngîia sufletul. Apoi deodată îi auzi vocea în vorbirea aceea din preajma Dunării care despică frazele în boabe limpezi și descoperi că vorbirea aceasta are virtuți plăcute auzului, iar rostirea jupînesei Dafina cu terminațiile cuvintelor vădit înmuiate i se păru doar o curgere molcomă și lipsită de sens.

Ridică privirile și le întîlni pe ale domniței, limpezi, serioase, așa cum se cuvine să fie ale unei fete de neam față de un oaspe necunoscut. Încordarea gîtului alb cu gingașe arcuire avea o anume blîndă sumețire, aproape inconștientă de sine, care trebuie să-i fi venit de la acel împărat ce stăpînise Bizanțul, trecută prin multe alte generații de oameni mîndri. La cererea sa, domnița prinse a vorbi despre Brașov și Sibiu, despre maica și frații săi care trimeteau părerea lor de rău că nu puteau veni la această nuntă.

Cu toate că Dumitrașcu i se adresase de la bun început în grecește, gîndind că aceasta e limba pe care o stăpînește mai bine, Casandra continua să vorbească

românește, fără a strecura niciun cuvințel din limba studiilor sale. Dimitrie văzu în asta o anume hotărîre a firii sale, adică: „iată calea mai lesnicioasă de a ne înțelege, să fim noi înșine, iar între noi, limba bună, părintească".

Jupîneasa Dafina îi îndemnă să facă o preumblare prin grădină. Aerul său matern îi dădea dreptul unei asemenea inițiative pe care niciunul din ei n-ar fi avut-o.

— Iașul e mai bogat în grădini decît orașul de unde vin, zise domnița Casandra. Acolo florile stau ascunse îndărătul unor porți înalte și fiecare casă are trufia unei cetățui. Aici îmi pare că pădurea și crîngul au năvălit în oraș, și-au croit mici potecuțe primind să ia sub aripa lor ocrotitoare și casele, mai mici și mai mari.

— Chiar așa, domniță, zise Dumitrașcu, încîntat a vedea la cea hărăzită o înclinare spre imagini frumoase, cum avea și el.

Nu-i fu greu să-i spună despre preocupările sale cele mai dragi. La Constantinopol avea porțile deschise atît la biblioteca grecească cît și la cea a sultanului. Găsise acolo cărți minunate, în greceşte și latină, în arabă și persană. Era o plăcere să pornești în zori de acasă, atunci cînd orașul se trezește, să stai ziua întreagă în răcoarea bibliotecii cu miros neasemuit de pagini vechi, cu țîrîit subțirel de carii ce rod lemnul și să te întorci pe înserat cu sufletul plin de frumusețea frazelor îndelung șlefuite și pline de înțelepciune.

— Știi domniță... am căutat mai ales cărțile ce vorbesc despre începuturile acestui neam, și cu cît te apropii de un punct îndepărtat crezînd că acesta e cel mai la început, cu atît descoperi că firul vine mai de departe. E ca o goană printr-un fel de labirint și nu mi-am pierdut nădejdea că voi ajunge la o ieșire luminoasă.

— Ar trebui scrise cărți, mai noi, în care să se adune aceste adevăruri.

— Vor fi scrise, domniță! Nu le simți stropii în aerul ce ne înconjoară? Va fi deajuns să se așeze pe un geam rece ca să se prefacă în picături și acestea să devină pîrîiaș. Apoi dacă lucrul acesta se va înfăptui și cărțile vor ajunge sub ochii oamenilor din popor,

vor şti şi ei că nu sînt oarecine, că se trag dintr-un neam mai mare şi asta le va întări puterea şi credinţa. Un om mîndru face cît zece oameni sfioşi. Căci sfiiciunea naşte nevolnicie. Tocmai de aceea nu-i deloc un lucru de nimică aducerea oamenilor de rînd la starea de înţelegere a cuvîntului scris.

— Îţi e gîndul la şcoli pentru cei mulţi, mărite principe?

— Întocmai.

— Gîndesc că asemenea lucru se poate înfăptui numai cu sprijinul tuturor boierilor sau, în orice caz, a celor mai mulţi.

— Din păcate un asemenea sprijin nu-l vor da niciodată boierii. Ei sînt iscusiţi doar în uneltiri împotriva tot ceea ce e nou.

— Cît a fost în scaunul Ţării Româneşti taica a pornit o academie, unde fiii de boieri puteau da o altă întrebuinţare minţii lor decît pentru uneltiri. Cu timpul ea ar fi putut deveni un fel de şcoală a profesorilor. Lucrul acesta nu l-a putut duce la bun sfîrşit taica, fie-i ţărîna uşoară. Dar s-a îndărătnicit să-l facă unchiul meu, Brîncoveanu. Aud că a adus dascăli de soi, printre care Ieremia Cacavela, care a fost dascălul măriei tale.

Dumitraşcu ridică sprîncenele a mirare şi o privi drept în faţă. Nu se aştepta la una ca asta. E drept, domniţa o spusese fără entuziasm, cu voce joasă şi incoloră, era un fapt pe care şi el îl ştia, dar mai bine să nu-şi aducă aminte că omul pe care nu-l avea la stomah, pornise o înfăptuire de toată lauda. Dar Casandra nu se sfia s-o amintească, şi ea avea încă motive mai serioase să nu-şi sufere unchiul.

— Hmm!

— Ce s-a întîmplat, mărite principe?

— Nimic. Mă gîndeam doară că ţi-ar fi mai la îndemînă domniei tale să nu-ţi aduci aminte de faptele bune ale omului acela ce-şi zice Basarabă, deşi n-are nici picătură de sînge Basarab în vinele sale.

— De ce? Un lucru bun trebuie recunoscut, chiar dacă este al unui om pe care nu-l iubeşti.

Păşind alături de domniţă, pe cărările grădinii, Dimitrie se simţea tot mai sfios deşi tocmai sfiiciunea

fusese cea pe care o stigmatizase mai adineauri. Casandra nu era ca niciuna dintre femeile bogătaşilor din Fanar, oricît de frumoase sau bogate ar fi fost ele. Se vede că aşa este o domniţă, cinstită şi curajoasă. El nu cunoscuse niciodată o domniţă.

— L-ai cunoscut, domniţă, pe acest... unchi al domniei tale?

— Da. Pe cînd eram copilă. Este un bărbat pe care-ţi place să-l asculţi. Cumpătat şi cu voce plăcută. Încălzeşte ca soarele şi nu ştiu cum se face, dar gîndurile ţi se aprind în preajmă-i, ca şi cum atît ar fi aşteptat: scăpărarea unui amnar. Nu ştiu dacă e un om bun sau rău, dar m-a uimit întotdeauna acest dar al său de a aprinde gîndurile altora.

— Ceea ce spui domnia-ta ar putea fi lauda cea mai de preţ pe care şi-ar dori-o Brîncoveanu.

— Nu crezi, mărite principe, că sînt oameni care nu au nevoie de laudele noastre?

— Şi unchiul domniei tale ar fi unul dintre aceştia?

— El are parte de laude, dar cu nimica nu-l încălzesc ele. Drumul pe care a pornit-o e mai degrabă spinos şi nu se poate să nu ştie asta şi că potrivnicii se aţin prin preajmă. Cît de searbede pot fi nişte biete laude faţă de misia lui, bună sau rea, aşa cum şi-a ales-o! Cînd te afli într-un vîrf e mai anevoie să cunoşti adevăratele gînduri ale oamenilor, chiar ale celor mai apropiaţi.

— Aşa îi va fi fost tatălui domniei tale, căci tocmai cei mai apropiaţi l-au pierdut.

— La taica mă gîndeam spunînd asta. La soarta lui. Şi încă, el era un om neînfricat şi-şi rîdea de răul pe care i l-ar fi căşunat alţii. Darmite acest unchi al meu, temător, de vreme ce chiar din prima zi, cînd boierii i-au cerut să domnească, s-a arătat nedoritor de povara domniei... Va fi răpus şi el într-o bună zi.

Domniţa Casandra spusese acestea cu o hotărîre care-l făcu pe Dimitrie să zîmbească. Suferise desigur, de pe urma prigoanei unchiului său, care ţinea întreaga familie departe de plaiurile de baştină, dar îşi cumpănea bine paraponul, nevoindu-se să nu vorbească cu patimă, ci mai degrabă cu resemnare şi îngăduinţă ca

o bună creştină. Dimitrie se aplecă şi culese dintr-un strat o tufănică ruginie, doritor să-i atingă degetele lungi şi frumoase prin mijlocirea acestui micuţ mesager. Avînd mereu în raza privirilor boiul ales al domniţei, cu curbura gingaşe a gîtului alb şi neted, uşor înclinat şi scoicile trandafirii ale urechilor lipsite de podoabe, ascultîndu-i curgerea melodioasă a glasului, Dimitrie îndrăgise pe neaşteptate această livadă bătrînă şi prăfuită cu mere roşii şi aurii, cu băncile din trunchiuri de mesteceni, care-i aşteptau într-un colţ, şi zidul învăpăiat al viţei sălbatice, care se zărea printre trunchiurile copacilor, învăluind, lingînd cu limba de flăcări reci gardul din margine.

— Ştii, domniţă, livada aceasta îmi aduce în minte livada copilăriei mele, de la noi, de la Silişteni. Eu mă simţesc bine orişiunde m-aş duce, şi slavă Domnului, de zece ani încoace paşii m-au purtat prin multe locuri, dar niciunde nu m-am simţit mai la larg şi ferice ca la Silişteni. Într-o zi am să-ţi povestesc despre maica mea, eram tare mic cînd s-a prăpădit, dar tot mi-o amintesc ca pe o umbră. Şi despre doica ce m-a crescut am să-ţi povestesc.

— Ciudat. Şi mie mi-a amintit această livadă de locurile copilăriei mele.

Aveau într-adevăr înainte multe zile de trăit împreună, şi asta le împlea inimile de bucurie...

VIII

SFÎRŞITUL UNEI ISTORII

Într-o iarnă în care drumurile sînt anevoioase şi apele-s cetluite cu lacătele gerului, nu-i loc pentru mari înfăptuiri. Aşa gîndeşte orice om aşezat care se mulţumeşte cu ce a adunat vara şi primeşte împărţirea vieţii în felii spornice de activitate şi răgazul multor ceasuri de sfat.

Dar pentru Catrina, fiica boierului Cernica Ştirbei, tocmai acest gherar al anului de graţie 1698 era prilejul unei mari hotărîri. Şi iată decе.

Tatăl său o luase de la bunicul dinspre mamă, de la Mihnea Buzescu, şi o adusese la o moşie din preajma Bucureştilor, încercînd s-o înduioşeze cu o boală a sa, în care cel mai mare sprijin i-ar fi apropierea fiicei celei mari. Era într-adevăr cel mai nimerit şiretlic prin care Catrina se lăsa dusă de la moşia din Oltenia. Singura pricină pentru care fata răbda apropierea mamei vitrege şi a celor patru fraţi mai mici, gălăgioşi şi atît de plini de admiraţie faţă de ea, că nu o lăsau nicio clipă în pace.

Boierul Cernica se arătă la început necăjit de o brîncă mai veche pentru care purta legături strînse pe pîntec şi mînca puţin, cerînd ca ceaiurile în care avea mare încredere să-i fie făcute şi aduse în cameră numai de fiica mai mare. Dar, de la o vreme, mai ales de cînd iarna intrase în drepturile ei şi drumurile se închiseseră, devenise vioi, putînd fi văzut cînd într-o aripă a casei, cînd în alta, cînd în atelierul de dulgherie, cînd îngrijindu-şi caii pe care-i ţinea la mare drag. Aşa că fata mai mare intrase la idei. Boierul Cernica îşi avea destule ale sale şi ar fi putut foarte bine s-o lase la bunică-su.

Pasămite nu-i erau străine boierului preumblările Catrinei la morarul de la moara din Dintele Ciutei şi se temea să nu iasă din asta vreo poznă. Chiar bătrînul Mihnea Buzescu prea se învoise s-o dea de lîngă sine pe nepoata dragă, ca să nu fi fost la mijloc un sfat de taină între bărbaţii îngrijoraţi de nesupuşenia Catrinei.

Acum aceasta se simţea mai departe de sine însăşi de cum fusese cînd plecase în Francia. Aici nu-şi găsea colţişoarele şi cotloanele ştiute, mereu sub ochii măsterei, care-i găsea numai cusururi, căutînd să-i arate soţului cît e de nereuşită fata asta în comparaţie cu plozii ei.

Şi mai era ceva! Unde mergea, unde năzuia, îi apărea dinaintea ochilor minţii icoana lui Preda Milcoveanul, căuta liniştea dădătoare de putere pe care numai în spaţiul unde se mişca şi vorbea el, o găsise. Ştia foarte

bine gesturile lui și vocea lui îi mîngîia tîmplele ori de cîte ori voia. Mai degrabă aceasta, decît înfățișarea. Căci înfățișarea i se ștersese din minte. Cu cît se îndărătnicea s-o compună din amănuntele știute, cu atît ea se depărta. Doar de cîteva ori, după oboseala unei cavalcade sau cearta aprinsă cu copiii, i se întîmplase să-i răsară cu totul neașteptat chipul lui, și atunci atît de limpede și aproape, cu încrîncenarea cutei dintre sprîncene, cu ochii verzi, nesățioși și gura cu buze fremătătoare, că o cuprinsese amețeala de atîta bucurie.

Nu putea sta liniștită în acest loc. Nimic nu-i plăcea, nimic nu-i era pe potrivă.

Îi aflase „of"-ul Zița, o țigancă grasă și tristă, cu aerul că are mereu dinainte toate necazurile celor din jur, părînd să vadă în fiecare ca într-un ochi de apă. Ea o sfătui să trimită veste celui după care tînjește, că nu-i drept să se ofilească de-un dor ca acesta, pentru care nici traiul bun, nici rostul cu alt bărbat, nu pot fi leacuri de vindecare. Zicea ea Zița că-s pe lume tinere pe care la un timp le apucă așa o ipohondrie, față de care măritișul cu oricare bărbat e un leac. Catrina nu făcea parte dintre acestea. Ea, dacă-și aflase alesul, n-avea să-și găsească liniștea decît lîngă el.

„Grea soartă, duducuță. De-aci înainte lumea ta se îngustează, ca și cum de la drum deschis ai fi intrat într-o strîmtoare. Nimic nu va mai fi bun și frumos decît dacă vei sta lîngă bărbatul ales."

Catrina nu luă în seamă reaua prevestire din vorbele cotoroanței, ci numai se lăsă înfiorată de cunoașterea adîncă a rosturilor dragostei de una ce trecuse prin ele. Se sfătuiră cum să facă și găsiră prilej să-i dea de veste lui Preda printr-un om trimis de boierul Cernica la socru-său, pe care țiganca îl înduplecă să se abată pe un anume drum și să-i dea o carte lui Preda Milcoveanul.

Asemenea vorbe de dor cum așternuse pe hîrtie Catrina n-ar fi spus ușor prin viu grai bărbatului cu frunte înnegurată, care, atîta vreme cît fuseseră aproape, îi arătase că ea e mai presus în rang decît el, simplu simbriaș al bunicului, neașteptînd nimic de la ea. Iar după ce dădu drumul scrisorii i se păru că a trimis în lumea

largă dorul său, ca o frunză rătăcitoare printre multe altele, prinsă în vîrtej de-acum, cu o soartă a ei pe care nimeni n-o putea stăpîni. De atît de puțin atîrna fericirea ei! De o pală de vînt prielnic, de un slujitor morăcănos, cu degete scorțoase și noduroase.

Dar, cînd după două luni, slujitorul se înturnă și văzu că-i întinde un petec de hîrtie, i-ar fi sărit de gît, îl găsea viteaz și cinstit, iar degetele i se păreau mlădioase și bune.

„Duducă, să ierți hîrtia pe care scriu, că noi prin părțile astea nu avem pergament de soi și nici sigiliu n-avem", glăsuia scrisoarea. „M-am bucurat să primesc vești de la domita, dar mai aleasă plăcere ar fi fost inimii mele să știu că m-ai dat uitării. Nu știu de ce zici că sînt alesul domniei tale. Poate ești prea singură și ai năzuit să-ți țesi o poveste în care să mă cuprinzi pe mine. Eu zic c-ar fi mai bine să țesi ii și broderii și să lași în afara acestora un bărbat hîrșit prin toate relele vieții, cum este unul ca mine. Îți doresc fericirea pe care-o meriți și... uită-mă!"

Catrina întorcea hîrtia pe toate fețele, o așeză pe masă și începu s-o netezească cu grijă, gîndindu-se la întreg potopul de vorbe pe care le dorea în schimbul așteptării sale. Aici, în aceste cîteva rînduri era căpitanul Preda întreg, nedîndu-și seama cît de minunat este trecînd prin acele rele ale vieții despre care vorbea. Îl întrebă pe slujitor cum îl găsise. Era bine. Un morar de ispravă, ca mulți alții. Cum arăta după ce a citit scrisoarea ei? S-a înnegurat mai întîi, apoi l-a pohtit să bea un pahar cu vin și să-l iscodească de ea, de Catrina, să-i spună apoi că el e moșnean din tată-n fiu și că e mulțumit cu starea lui de-acum. N-a mai zis nimic altceva? Nu. Cam asta a fost tot.

Atît timp cît șezuse în preajma bunicului său, Catrina se simțise nu numai tînără și înzestrată cu toate darurile naturii, ci și puternică. Ea era soarele în jurul căruia gravitau evenimentele de la moșie, dorințele ei erau lege. În acel mic imperiu, Preda, destul de aproape ca să-l cerceteze pe fiece zi, era prezența bărbătească ce dădea sens căutărilor și neliniștilor tinereții. Așa se întîmplă cînd pe șesul întins și monoton apare o înăl-

ţime căreia să-i dai ocol, dînd, abia ea, măsura întinderii din jur. Din depărtare, mai puternică devenea această înălţime, era neasemuită, aureolată de plinul luminii din sufletul ei izvorîte, de dorinţele neînţelese ce-şi căutau făgaş. Nici o prezenţă din preajmă-i nu era aidoma lui. Cu atît mai mult cu cît, aici, maica ei cea vitregă o privea ca pe-o buruiană ghimpoasă şi năzuia să-i facă şi pe alţii s-o privească astfel.

Aici, chiar ea, pe sine, se vedea cu alţi ochi. Năzuroasă uneori, lăsînd lucrul în poală şi aţintindu-şi ochii în gol fără un gînd anume, sau îndemnată de un drăcuşor dinlăuntrul său să facă ceva ce nu-i era pe plac maşterei.

Dar la toate acestea puse capac hotărîrea boierului Cernica de a o mărita. O chemă la sine să-i spună că lucrurile sînt bine rînduite şi dacă nici de data asta nu va primi, se cheamă că-şi alege mînăstirea.

Maica vitregă, care era de faţă, începu chiar să spună care mînăstire ar fi mai potrivită şi că traiul acolo n-ar fi unul dintre cele mai rele, că multe doamne din familii ce au stat în scaunul ţării şi-au găsit liniştea acolo. Vocea ei molcomă ce torcea pe-o singură coardă spunea acestea cu împăcarea cu care osînda alteia n-o durea cîtuşi de puţin.

Catrina îşi pregăti fuga cîteva zile la rînd. Cu ajutorul Ziţei strecură sub poclada unei sănii alimente pentru cîteva zile. Îi dădu bunuri şi slujitorului care-i alese sania cea mai trainică şi uşoară, dar care nu vroia să se asocieze fugii ei. Apoi, într-o noapte care se nimeri să fie cu lună plină, le conduse pe Catrina şi pe Ziţa pînă la marginea satului, dîndu-le îndrumări pe unde s-o apuce pe drumul Bucureştilor.

La început călătoria se anunţă încîntătoare. Liniştea din jur promitea pace, drumul bine bătătorit, pîrtie în toată puterea cuvîntului, părea pregătit anume pentru intrarea în poveste. Spre ziuă se lăsă un ger pişcător. Trecură printr-un sat cu totul adormit în care toţi cîinii le însoţiră de la un cap la altul, apoi printr-o aşezare de robi ţigani, unde căsuţele erau aşa de mărunte încît li se vedea doar coperişurile deasupra nămeţilor. Cînd intrară într-o pădure ce părea fără primejdii, în-

lemnită în nemișcare, cu arboret rar și tînăr, li se păru că văd niște umbre ce repede se lipeau de trunchiuri, îngroșîndu-le cumva și pierzîndu-se în ele. Dar niciun zgomot. Catrina mînă spre o deschidere luminoasă ce părea să fie marginea pădurii. Dar aici, dintr-odată, ieșiră ca din pămînt niște arătări întunecate, trențuroase, fără chipuri, cu capete prea mari și fără urmă de mîini și picioare, dar rostogolindu-se necrezut de repede, agățîndu-se de loitrele saniei și făcînd calul să se ridice în două picioare. O pocnitură de flintă făcu toate ciorile din jur să se înalțe cu cîrîit mare și de-abea atunci cele din jur părură să se însuflețească, să devină reale. Zița prinse a se văicări și a blestema. Încălecat pe cal se afla un om, om era totuși, în ciuda trențelor fluturătoare de pe el, care întoarse capul și rînji cu o gură hulpavă ca un bot.

— Și zi plecă flăcăiașul lui mămica de cu zori către tîrg doar-doar va găsi în căldura patului vreo muierușcă nurlie!

— Nu e flăcău mă Chirule, că-i boieroaică, să n-am parte!

— Aoleo! Ce plocon pe capul nost', așa, pe negîndite. Apoi, puicuțo, ți-ai făcut închinăciunea de dimineață?

Mai iute decît o șopîrlă Catrina ieși din blana care-i stînjenea mișcările, puse mîna pe flinta pregătită, se ridică pe grămada de alimente din spatele săniei și trase asupra celui din spatele calului. Cîteva brațe o înhățară și o deteră jos, înfundînd-o într-un troian și răsucindu-i mîna cu flinta. Îi sfîșiară hainele de pe ea căutînd se vede vreo pungă cu galbeni și podoabe. Dar o lăsară repede. Se duseră lîngă tovarășul rănit, care căzuse făcînd în jur o baltă de sînge ce se lățea cît vedeai cu ochii.

Catrina o luă la fugă cît putu de repede. I se înfundau picioarele în zăpadă, hainele i se agățau de tufe, toate-i păreau potrivnice. Dintr-un copac, chiar în fața ei, își dădu drumul un om. Hotărît lucru, pădurea asta era înțesată de hoți! O duseră din nou lîngă sanie. Zița era legată, omul pe care-l țintise ea era pe zăpadă, nemișcat, cu ochii holbați la cer, ceilalți din jur care o

primiră într-o tăcere de moarte, aveau priviri teribile. Începu să țipe amenințîndu-i cu pedeapsa tatălui ei, boierul Știrbei. Unul din spate îi dădu un brînci făcînd-o să cadă în genunchi. Abia acum își dădu seama că amenințările nu servesc la nimic. Hoții se îndîrjiseră în urma morții tovarășului lor.

— Domol, pui de lele, domol. Banii lui tac-tu te-or aduce ei acasă, dar așa cum vom voi noi.

O legară și o trîntiră în fundul săniei. Erau preocupați să-și îngroape mortul și să care bucatele găsite undeva în adîncul pădurii, unde se vede că-și aveau cotlonul. Nu se zoreau. Într-un fel găseau un soi de plăcere în schimbul de cuvinte cu Zița, a cărei gură nu mai ostoia în blesteme, iar ei, o ceată de bărbați, abia putînd să-i țină piept cu amenințări și vorbe de ocară că iată, nu se învredniciseră să poarte în sanie cine știe ce bunuri și nici lucruri de valoare nu purtau asupra lor, cît despre cal nu era unul bun de călărie, ce fel de boier va fi acel Știrbei de-a trimis-o pe fie-sa la tîrg cu o mîrțoagă. Se făcuse aproape amiaza și cele două femei nu știau care le va fi soarta. Hoții făcură un foc și începură să perpelească ceva carne. Unul mai bătrîior le aduse cîte o ciosvîrtă de carne și o înveli pe Catrina în blana sa zicîndu-le celorlalți că o asemenea pradă gingașă merită ocrotită. Într-acestea se ridică zvon de glasuri, hăuituri răsfirate prin toate colțurile pădurii. Pasă-mi-te era o vînătoare cu gonaci. După întinderea glasurilor pădurea părea destul de adîncă. Hoții se repeziră să stingă focul și ascultară de comenzile pripite a celui mai bătrîior care le spunea să adune totul din jur. Vreo două vulpi năucite, scoase din cotloanele lor se și arătară la marginea luminișului. Hoții se rezlețiră, topindu-se printre copaci, tot așa precum veniseră, luînd cu ei și căluțul.

Și iacă așa le găsi ceata vînătorilor pe cele două femei legate fedeleș în fundul saniei. Catrina îi strecură tovarășei sale să nu cumva să spună de unde veneau, căci primul gînd al oamenilor va fi să le ducă înapoi și atunci toată pătimirea lor la nimic nu va folosi.

În fruntea cetei se afla un boier mătăhălos, a cărui voce de tunet se auzea în liniștea pădurii ca într-o catedrală. Auzind că e fiica unei hangițe de prin părțile Gorjului, boierul Iliuță Frigevacă, căci el era, hotărî s-o ducă mai întîi la București, și apoi s-o trimită acasă.

Așa se face, că fata boierului Știrbei intră în București însoțită de alai de vînători, dar atît de pierdută între blănurile din fundul saniei, cum nu fusese ea niciodată.

Boierul Iliuță Frigevacă o duse la casele sale din preajma bisericii Sfîntul Gheorghe, acolo unde-și avea cărămidăria, și o dete în grija surorii lui Voicu Merișanu, Tarsița. Îi zise că poate sta în casa lui și pîn-la primăvară, dealtfel ar fi treaba cea mai înțeleaptă să mai zăbovească puțin, că doar a văzut ce înseamnă să te lași în voia unui căluț și-a unei sănii în puterea iernii, iar el se va îngriji să-i dea de știre maicii sale că e bine sănătoasă. Apoi uită de ea cîteva zile. Cînd reveni acasă după un alt drum al său, se duse să le facă o vizită fetelor cu o donicioară plină ochi cu rodii și smochine.

Nu intrase demult în acea aripă a casei unde locuiau copiii boierului Merișanu. O descoperi pe Tarsița stînd la fereastră și împletind în întunecimea unei camere cît un hău, cu pereții nevăruiți de multă vreme și cu crăpături pe la colțuri. Tarsița avea voce cîntătoare și șoptită, împlînd de și mai multă taină încăperea. Îi povesti cît de speriată fusese musafira sa și cum două zile crezuse că e mută, stînd și dîrdîind sub pilota de puf și nedescleștînd fălcile.

Cînd se mai obișnui cu întunericul boierul Iliuță putu să vadă ridicată între perini o înfățișare făcută parcă din cel mai pur alabastru încadrată de valuri de păr bogat, ca de abanos. Nu aducea deloc cu creatura speriată din obrazul căreia pierise orice picătură de sînge. Îi zîmbi sfielnic numindu-l binefăcătorul ei. După aceasta, se închise într-o muțenie în care contempla cu ochii mari o lume la care ceilalți doi nu ajungeau. Ciudat, dar ditamai matahala de bărbat, se simțea neîndemînatic și sfios înaintea acestei arătări dalbe care n-avea aerul să fi ieșit dintr-o familie de negustori. În zi-

lele următoare, cînd fata se puse pe picioare, îndoiala lui în această privinţă avea să sporească. Catrina era deprinsă să poruncească, chiar dacă nu cerea nimic pentru sine; părea să aibă darul de a atrage toate lucrurile spre sine. Mai ales atenţia celor din jur venea spre ea pe căi nevăzute. Lina, bucătăreasa, venea în fiece dimineaţă în ietacul ei întrebînd-o ce i-ar fi pe plac să mînînce, Vasile venea mai des să bage lemne-n foc, să nu-şi zdrelească duducuţa degetele. Chiar Voicu, prea absorbit de nefericirea lui ca să mai ia seama şi la alţii, căpătase deodată interes pentru îndeletnicirile soru-si şi venea s-o ajute să depene cîte un scul de lînă. Cît despre Mrazec, care o zări şi el cînd fata se puse pe picioare şi începu să facă preumblări în jurul curţii, ba veni şi în atelier, atrasă de activitatea de acolo, bătrînul Mrazec zise că aceasta-i o castelană rătăcită printre oamenii de rînd.

Boierul Iliuţă, prins în treburi care-l chemau cînd aici, cînd în altă parte a ţării, treburi la care punea umărul cu tot dinadinsul lăudîndu-se că ştie să facă cam de toate, de la cosit pînă la ridicarea unei case, de la tăiatul lemnelor în pădure pînă la orînduirea unui pod trainic, se socotea „nici cal, nici măgar", după spusa dumisale. Îşi cumpărase cu bani grei pătrunderea în cinul boieresc, dar nu socotea că asta-i împlinirea cea mai de seamă din viaţa sa. Era doar o treabă care-i înlesnea obţinerea unor zapise sau ridicarea glasului în Divan pentru diferite pricini, ori de pricini nu ducea lipsă în necontenita-i ardere în care mereu năzuia la ceva, mereu se încurca în cîte o treabă. Numai că, prins în urzeala asta de socoteli şi pe deasupra aflîndu-se la hotarul dintre negustori şi boieri, nu se hotărîse pînă acum să se însoare. Îi cam trecuse timpul şi se cam nărăvise la deschiderea cam multor uşi îndărătul cărora îl aşteptau femei frumoase şi pe deasupra înfocate după lunga aşteptare ce trecea între vizitele dumisale. Poate că entuziasmul lor nu era străin nici de cunoscuta dărnicie a boierului. După a lui socoteală, această dărnicie nu era cu ponos ci mai degrabă cu folos era. Căci nu o făcea la întîmplare ci cu multă chibzuinţă ştiind întotdeauna unde va duce ea. Iată, ţinerea pe lîngă sine

a lui Voicu și a Tarsiței, de tot scăpătați, îl ajuta să țină aici rosturile unei gospodării ce nu-i da bătaie de cap, Tarsița avînd grije de mesele muncitorilor de la cărămidărie, ținînd cu strășnicie cheile cămarei, Voicu ocupîndu-se de registrele de socoteli, o treabă așa bine pusă pe roate că și începuse să-și arate roadele aducîndu-i lui jupîn Iliuță Frigevacă pîrîiașe de galbeni strălucitori.

Dar iată că venise vremea ca viața aceasta, așa de bine rînduită, să-i apară flăcăului tomnatec ca neîmplinită. Prilejul acestei neașteptate constatări i-l dase ivirea Catrinei, un soi de aurora răsărită asupra unui ținut oblu, luminînd deodată vastitatea lui fără rost și ariditatea și imperfecțiunile lui.

Așa se face că jupîn Iliuță Frigevacă căzu în pataramaua înnoirilor. Chemă în plină iarnă zugravi și tavangii să-i scoată la lumină casa aceasta veche, cumpără covoare noi, ba chiar și oglinzi, și-i veni ideea că el face sobe de vînzare, dar n-a instalat în casa sa niște sobe mai acătării. Văzîndu-se el într-o oglindă descoperi că n-are un aspect prea îmbietor, ba, ce să zic, aducea a haiduc deprins să doarmă pe blăni de urs și unde mi se porni proaspătul boier la o refacere a fațadei proprii, jertfind din bogăția bărbii și lăsîndu-și una mai subțirică ce pornea de la urechi înconjurînd tinerește obrazul și punînd adausul unei mustăcioare strengărești. Mai cheamă trei croitori să-i facă un maldăr de haine ca să schimbe pe fiece zi, de-și dădea coate muncitorii săi de această întinerire năzdrăvană, iar femeile de pe bătătură răspîndiră vestea că i-a sosit boierului lor ceasul de însurătoare.

Așa se întîmplă mai totdeauna : cei din jur prind mai repede de veste ce se întîmplă pe dinlăuntrul tău, pînă ai timp să te dumirești. El, săracul, n-avea timp să-și pună întrebări de ce vijelia aceasta din sînge și mădulare scade deodată cînd se află înaintea Catrinei și nu găsește nici cuvintele care-ar fi pe placul fetei, nici gesturile cele mai potrivite, iar rîsul lui mare, hohotitor, chiar dacă e un fel de scară salvatoare pe întinderea gheții, totuși e prea puțin pentru ca s-o facă pe ea să zîmbească.

Catrina se învelea în faldurile tăcerii ei și doar cu țiganca cea trupeșe cu care o găsise ținea sfaturi de taină.

Boierul Iliuță se gîndi la calea demult verificată a cumpărării roabei. Cîteva părăluțe fură primite ca niște tăciuni stinși, neînstare să încălzească pe baragladina ce prinsese prima de veste de slăbiciunea boierului, înțelegînd s-o folosească pentru sine, înălțînd nasul în fața celorlalte slugi și începînd să poruncească. Cîțiva galbeni sunători fură primiți ca un plocon ce i se cuvine. Atunci jupîn Iliuță o chemă la sine și-i făgădui niscaiva pungi dacă-i va da la iveală calea prin care s-ajungă la inima stăpînei. N-o s-ajungă nici la paștele cailor, îl lămuri baba. Jupînița e mai de soi decît crede el și are inima dată altuia. Și așa, din vorbă-n vorbă, jupîn Iliuță, care în ochii țigăncii era bărbat falnic și-o merita pe față, prinse toată tărășenia. Eh, dacă aflase acum că-i fată de boier, și încă unul mare și cunoscut, ursul acesta care pornise să joace de dragul unui căpăstru de mătasă, socoti că treaba nu-i chiar așa gingașe, căci mai degrabă aranjezi lucrurile c-un boier decît c-o hangiță din ținutul Gorjului, cum crezuse pînă acum. Făcu pocinogul să-i spună chiar Catrinei de gîndurile sale, punîndu-i la picioare toate satele cu robi și pădurile și sipetele cu galbeni pe care le avea.

Catrina se înfioră. Un gust amar-acriu îi strepezi gura constatînd că binele pe care i-l făcuse, omul acesta încerca să-l întoarcă în folosul său. Oare e chiar atît de greu de întîlnit binele de dragul binelui? Poate-i doar simplă poveste. Chiar prețuirea binelui nu-și prea are locul în viața noastră de zi cu zi. Mai degrabă e prețuită iscusința de a întoarce lucrurile în folosul tău. Și dacă înțelese asta, încercă ea însăși să dovedească iscusință. Trimise o slujnică la hanul din apropiere să întrebe dacă pleacă cineva spre ținutul Gorjului. Învățăt slujnica să întrebe printre oameni, să nu prindă de veste hangiul. Trebui să aștepte vreo două săptămîni pînă să afle că pleacă în mare grabă un boier tînăr, căruia-i născuse nevasta și nu mai avea răbdare să se desprimăvăreze. Tot în grabă se pregăti și ea de plecare, lăsîndu-i scrisoare boierului Iliuță că-i

va plăti hainele de pe ea imediat ce va fi cu putință. În sfîrșit, în sania largă, alături de boierul Anghelache și de două slujnice ale sale se simți în siguranță.

După o călătorie de trei zile Anghelache o lăsă la poarta bunicului ei. Mult se minună acesta de ivirea ei neașteptată și cu toate că primul simțămînt încercat fu bucuria, îl încolți apoi îngrijorarea că totdeauna Catrina va face după capul ei pricinuind necazuri celor din jur.

— Eu am să mă duc, Catrină, simt că nu mai am multe zile, dar acolo unde o să fiu am să-ți văd nefericirea. Căci o fată care n-are milă de părintele ei, nu va fi o nevastă supusă și necazul acesta se întoarce asupra-i, ascultă-mă pe mine!

— Mai îl ții minte, bunule, pe Conovăț? Pe cît era de frumos, pe atît era de nărăvaș. Nu răbda pe nimeni în spinarea lui. În ziua în care m-am încumetat să-l călăresc ați înghețat cu toți. Dar n-a mai scăpat de mine, mă agățasem parcă aș fi avut spini și cîrlige și cînd se cabra să mă arunce îl prindeam mai tare de gît de i-o fi scînteiat și lui ceva în minte că-s una cu el. Asta se întîmplă și cu mine. Am să mă arăt supusă față de cine voi voi eu. Se va găsi el unul.

Ajunseseră la un punct tare gingaș pe care bătrînul l-ar fi ocolit cu dragă inimă. Dar dacă tot se apropiase de el, nu se făcea să-l lase scăpat.

— Poate că tu, Catrină, ai pe careva în minte, spre care inima te îndeamnă și l-ai recunoaște de stăpîn...

— Ei, bunicule, dacă-l am, nu se cade să-l cer de bărbat. Poate vei vorbi matale cu el, că așa se fac lucrurile astea.

Bătrînul se simți încolțit de capcana pe care el însuși vroise s-o întindă. Acum știa că e vorba de Preda, morarul său din locul numit Dintele Ciutei și fata nu se îndoia că el știe. Dar dacă era vreunul dintre ei încurcat de această taină nerostită, acela era bătrînul, nicidecum fata.

— Catrină, am să-ți spun un lucru care odată descoperit, mă face să mă simt mai bătrîn chiar decît sînt. Dorințele noastre sînt de multe ori dușmanii noștri. De multe ori cerem lui Dumnezeu cîte un lucru, dar nu

ştim ce cerem. S-ar putea să se întoarcă împotriva noastră. Mai bine să hotărască Cel de Sus pentru noi şi, după El, cei ce ne stau în preajmă şi-s mai hîrşiţi într-ale vieţii şi ne vor binele.

O seară întreagă stătură de vorbă, dar bătrînul, cu multă şiretenie şi blîndeţe, o întorcea în partea lui, făcîndu-se că nu pricepe. Pînă la urmă Catrina înţelese că numai singură va hotărî asupra trebilor acestea şi era cel mai bine aşa.

A doua zi porni de cu zori într-o sanie uşoară pe drumul ştiut. Un argat credincios îi înhămase căluţul şi-i dase drumul prin poarta din spate a conacului. Slujnica avea să-i spună bunicului că în dimineaţa asta fata întîrzie în pat şi chiar dacă el va prinde de veste mai pe la prînz şi va trimite după ea, tot va trece un timp bunicel în care ea va avea timp să stea la taifas cu Preda. Gîndul că-l va vedea înainte de amiază îi da aripi. De dimineaţă se pornise să fulguiască şi să bată un vînt în rafale scurte, dar zăpada drumului era destul de îndesată ca sania să alunece şi să nu fie primejdie de înpotmolire. Sania aluneca peste pustietatea albă, cînd în copaia dintre două culmi, cînd la deal, cînd în strîmtoarea din pădure şi doar clinchetul clopoţelului îi ţinea Catrinei de urît. Alesese drumul cel mai umblat, îl ştia umblat în timpul verii, dar acum nu întîlnea pe el nici ţipenie de om. Trecînd pe lîngă pădure i se păruse a desluşi tăciunii scînteietori care vestesc jivine. Îşi încleştase degetele mîinii drepte pe fierul flintei franţuzeşti, iar cu stînga ţinea frîul. Dintre aceşti doi prieteni — flinta şi calul — tot mai de nădejde era calul, vietate bună şi ascultătoare care scurta distanţa dintre culmi şi sate.

Clădirea mătăhăloasă a morii îi apăru în faţa ochilor mai degrabă decît în timpul verii, printre trunchiurile arborilor.

Morarul avea ureche bună, căci ieşi în prag încă înainte ca ea să oprească calul. Dar nici un strop de bucurie pe chipul lui, barba neagră cu dîre arămii îi invadase întreg obrazul, ochii îi erau arzători ca după boală şi doar sprîncenele subţiri şi lungi îi dădeau un aer tineresc.

Şezură aşa, unul în faţa celuilalt, Catrina cu braţele văduvite de orice energie în lungul trupului, ridicată în picioare în mijlocul saniei, dar neîndrăznind să coboare, el, ţintuit în prag de parcă trebuia să stea acolo să poarte toată moara în spinare, nesăturîndu-se să se priveasc㠄, părîndu-li-se că se află undeva la capătul lumii şi le ajunge să se soarbă din priviri.

Primul se dezmetici Preda. Veni la sanie şi luă dulcea ei povară în braţe.

— Ţi-or fi îngheţat picioarele, duducă, hai şi ţi le-oi dezmorţi lîngă vatră.

Nu trebuia să facă asta, chiar dacă dintr-un îndemn de a ocroti o copilă o făcuse. Catrina îşi trecu braţele pe după gîtul lui şi-l sărută înfiorată. Drept pentru care el o lăsă din braţe înainte de a ajunge la uşă.

— Să nu mai faci una ca asta, duducă, nu ţi-s nici frate nici tată.

— Şi nu e drept să mă bucur? Tu nu te bucuri, Preda?

Bărbatul se depărtă de ea, ducîndu-se să deshame calul.

De unde pînă atunci Catrina simţise un elan înflăcărat pentru calul ce o purtase peste drumuri cu primejdie, acum se lăsă cuprinsă de o furie ce se ridica ca un val de sînge în obraji. Se repezi la frîul calului punîndu-se între cal şi bărbat, ţintuindu-l pe acesta din urmă cu ochii în care mocneau lacrimile.

— Şi zi, nu te bucuri că mă vezi?

Preda îi cercetă chipul îmbujorat de ger şi prinse a rîde, un rîs fără veselie brăzdîndu-i faţa, cu o tăietură potrivnică cicatricei roşii de pe obrazul stîng.

— Mă bucur, Catrină, dar sînt la fel de pornit cum ar fi şi boierul Mihnea ştiindu-te pe drumuri de iarnă pe unde mişună lupii.

— Ai un suflet de bătrîn, Preda, dacă teama e mai puternică decît bucuria.

— Asta-i adevărat, mă aflu la o vîrstă la care fapta nebunească a unei copile nu mă umple de veselie.

— Dar fapta nebunească a unui bărbat se cheamă vitejie, nu-i aşa.

— Nu știu la care faptă anume ți-e gîndul, dar dacă ea e însoțită de tăria brațului, vitejie se cheamă.

— Mă gîndesc la fapta domniei-tale de a te împotrivi lui vodă. De două ori i te-ai împotrivit. Mai întîi că ai mers cu plîngere la Poartă, împotriva lui, apoi că nu te-ai dus acasă, la moșia de pe Milcov, așa cum ți-a poruncit. Ai putea să mergi acolo și să mă iei și pe mine.

Preda se întunecă și scrijelitura adîncă de pe obraz deveni mai cruntă la privit.

Hotărît lucru, Catrina nu învățase în țara frîncească arta de a ocoli acele lucruri care nu-i sînt omului pe plac. Culegea ea tainică plăcere din a zgîndări racile mocnite, măcar de-ar fi fost numai ca mai apoi să dezmierde și să împace pe cel necăjit. Așa făcea cu bunică-su și i se împlea inima de dulce desfătare văzîndu-l îmbunat la torsul său de pisicuță. Așa încerca și cu Preda și văzîndu-l deodată încrîncenat și dîrz, cunoștea o înfiorare nouă la gîndul că primejdia se ivise chiar aici, lîngă sînul său, și tot ea va fi aceea care-o va domoli.

— Intră în casă, izbucni el cu voce hîrîită, rea, pe care nu i-o mai auzise.

Ea izbucni în rîs.

— Cum ți-i voia, jupîne.

În camera mare a morii Catrina recunoscu unele prefaceri și adausuri. Îi făcuse un pod de bîrne de nu mai vedeai cerul ridicînd ochii și dușumele curate din stejar. Un foc vesel ardea în vatră întreținînd susurul apei din ceaunul pus deasupra. El arunca lumini fulguite pînă-n cel mai depărtat ungher unde se afla patul acoperit cu blănuri de animale. Dar focul acesta nu reușea să încălzească zidurile de piatră pe care stăruia umezeala, ca o sudoare rece, nesănătoasă.

Cînd Preda intră în încăpere o găsi pe fată dînd ocol banculuí cu rîndeaua și ferestrăul, cu puțin înainte lăsate din mînă. Își scosese cataveica și rămăsese într-un costum turcesc din mătase trandafirie lucioasă, cu șalvari largi și cingătoare de mărgele. Veni agale spre el, încercînd să dea mișcărilor sale, altfel iuți, băiețoa-

se, unduiri lenește a celor obicinuite cu spații mici și covoare moi.

— Trebuie să vezi că dacă mă încolțeau lupii și mai apoi găsea careva vreo urmă din hainele mele nu m-ar fi jelit prea mult. Nu e o pagubă să fie sfîșiată de fiare o turcoaică rătăcită pe drumurile noastre.

— Am pus o cergă pe cal și-l las puțin să se hodinească. Apoi pornim la drum. Te însoțesc pînă aproape de casă. S-ar putea să se pornească un viscol, după toate semnele.

— Cum așa ? Mă lași să plec fără să-mi dai ceva de mîncare ? Aș fi în stare să mănînc un mistreț întreg așa mi-e de foame.

Alintările ei nu erau în stare să-l îmbuneze pe morar.

— Știi, cînd te văd așa mohorît, nu-mi ești drag deloc, jupîn Preda. Ai face bine să mă întrebi prin cîte am trecut venind aici. Nu de alta, dar mă trăgeau încoa' locurile unde am copilărit, nu mă simțeam deloc în largul meu acolo.

Și se porni să povestească prin cîte a trecut în ultima lună de zile, adăugind înfloriturile pe care le socotea de cuviință la capitolul „hoți de pădure", care erau deosebit de fioroși, cu colți ce le ieșeau peste buze și cu tăciuni aprinși în loc de ochi. Drept pentru care Preda nu crezu un cuvîntel din spusele ei.

Văzîndu-i zîmbetul batjocoritor, Catrina tăcu. Vorbele la adăpostul cărora vroia să se pună, se pare că nu-i serveau la nimic. Preda se afla în fața vetrei, cu spatele întors la ea, ținînd deasupra flăcării din vatră o bucată mare de brînză înfiptă într-un fier. Treaba aceasta era mai importantă decît să se minuneze de vorbele ei. Dar dacă tăcerea se așternu în încăpere, era și mai rău. Simțea un jăratec mare încingîndu-i pielea umerilor și a pieptului și ridicîndu-se spre obraji. Prea bine nu știa ce vroia de la el, dar să n-o mai privească ca pe o copilă neîmplinită, aceasta cu tot dinadinsul o vroia. Iată că nici vorbele prin care vroia să-l necăjească nu-i zdrumicau liniștea bărbătească, o stavilă mai mare între ei doi decît fusese depărtarea.

— Ia și mănîncă aici, jupîniță.

— Nu mai îmi este foame. Cum crezi că voi mînca dacă știu că singurul gînd care te stăpînește este să îmbuc mai repede ca să mă sui apoi în sanie și să scapi de mine?

— Mă mîhnesc faptele-ți nesocotite, duducă. Cine a mai văzut ca o fată de neam să facă vizite în puterea iernii și a pustietății unui holtei care pe deasupra e văzut rău de stăpînire?

— Cred că de-a surda îți strici gura puindu-mi asemenea întrebare. Eu n-am văzut multe la zilele mele, n-am văzut-o nici pe-asta. Dar, știi bine, nu-mi pasă. Că ești holtei nu-i un păcat, că ești văzut rău de stăpînire, nici atît. De ce să-mi otrăvesc gîndurile făcînd din astea pricini anume? Am venit la domnia-ta cu gînd curat, te văd bun, atît de bun încît nimeni nu merită să-ți stea alături.

— Deci, dacă înțeleg bine, de o parte stă tot ceea ce crede o lume, de cealaltă, ceea ce crezi domnia-ta. Asta nu-i ceva chiar așa de nou. La această vîrstă fiecare din noi a crezut la fel. Dar a crede e una, a cuteza e alta. Pînă unde vei duce cutezanța ta, duducă?

— Dacă e nevoie de un hotar, ei bine, n-aș zice „nu" dacă m-ai cere de nevastă și aș rămîne o viață-ntreagă alături de domita, lăsînd restul lumii cu pohtele ei.

Iaca o zisese! Dar nu-i era recunoscătoare că îi ieșiseră din gură asemenea vorbe neașteptate și acum întoarse obrazul de la el uitîndu-se cu mult interes în bagdadie.

— Și dacă-i pe-așa, știi ce va urma după asta, duducă? Ei bine, am să-ți spun eu. Să zicem că noi doi vom înfăptui dorința matale împotriva părinților. Căci nu vor voi părinții cu nici un chip să te dea după unul ca mine. Va trebui să stăm departe de aceste locuri unde ai copilărit și pe care le îndrăgești. Să te obișnuiești cu gîndul că nu ești boieroaică de rang înalt, ci nevastă de moșnean. Gîndul poate nu te-ar necăji prea tare, dar cînd vei vedea alte jupînese privindu-te de sus, poate chiar rîzîndu-și de vechiturile pe care le porți, asta te va durea. Va trebui să șezi mai mult în cuhnie și la cămări, făcînd multe cu mîna ta. Și să-ți

pui pohta-n cui de a face călătorii. Și să te mulțumești cu puține podoabe. Și toate astea pentru ce? Pentru a sta alături de mine. Dar eu voi fi mai mult pe cîmp și în pădure, că toată viața asta am făcut, dacă n-am fost la oaste. Și vei plînge amarnic și mă vei certa că toată viața o duci în sărăcie.

De data asta erau aproape și se priveau ochi în ochi. Preda spunea acestea cu voce molcomă, ca și cum ar fi depănat o poveste, cît despre fată, ea schimbase ciuda pe spaimă. Era atîta hotărîre în vorbele lui, hotărîrea unuia care gîndise mult în singurătatea lui la cele ce spune!

— Căpitane Preda, dacă mă sperie ceva în spusele domniei tale, este că văd o fată care-mi este străină. O fată năzuroasă, cu gîndul la podoabe și la trîndăvie. Sînt eu asta, căpitane Preda?

Bărbatul înghiți un nod ce i se pusese în gît și plecă ochii.

— Nu știu cum ești, duducă.

Catrina simțea că-i ard obrajii.

— Îți mulțumesc căpitane că ai avut încredere în mine și ai spus ce gîndești. Acuma plec. O fi îngrijorat bunicul.

— Te însoțesc o bucată.

— Nu e nevoie. Cunosc locurile astea din copilărie. Mai bine ca domnia-ta.

Cînd ieșiră în prag fulgioarele de zăpadă spulberată de vînt, aproape să-i ia pe sus.

— Ei, drăcie! îi scăpă printre dinți lui Preda. Dacă aici, unde-i loc adăpostit, vîjîie așa, apoi în cîmpie s-a pornit viscolul. Te voi însoți chiar împotriva voinței tale, duducă. Numai stai, să mai intrăm o țîră, să-mi iau și eu flinta și șuba.

Fata nu-l urmă în casă și pînă să vină el se sui în sanie și mînă calul. Preda se duse în grajd, dar descoperi că murgul lui de nădejde avea ceva la gleznă. Se apucă să-l frece apoi încălecă pe căluțul lui Toma, căruia din milă nu-i zicea mîrțoagă și-l păstra să care lemne cu căruța. Îi puse șaua murgului, dar trebui s-o strîngă bine, căci era tare slăbănog.

Toate astea îi luară timp. Cînd ieşi din pădure la loc deschis, nici urmă de sania Catrinei. Se apucă să strige. Doar viscolul şi cîmpia înceţoşată în jurul lui. Îi trecu prin gînd că s-ar fi putut s-o ia pe drumul din partea dimpotrivă a pădurii, anume ca să scape de urmărirea lui. Ocoli pădurea şi se apucă să scotocească drumul cam neumblat pe care se înfundau picioarele căluţului. La un moment dat auzi două focuri de flintă. Dar parcă veneau din spatele său şi cam de departe. Se întoarse. Văzu venind din partea opusă o sanie şi-şi zise că fata se întoarce. Dar nu era ea. Doi oameni venind de la curtea boierească s-o caute. Îşi unieră forţele mergînd în sus şi-n jos, oriunde era o pîrtie pe care umblau săniile. Dar se lăsă întunericul fără să-i dea de urmă. Le spuse oamenilor de la curte că s-ar putea ca fata să fi ajuns între timp acasă şi că ar face bine să se întoarne s-o găsească acolo. Dar el nu se linişti şi o căută încă, pînă ce căluţul se împotrivi să meargă prin toate coclaurile, sforăitul lui anunţînd că undeva prin preajmă sînt jivine.

Fata nu ajunsese acasă. Căutările din ziua următoare nu fură nici ele mai fericite. Abea după trei zile găsiră sania şi urmele unor şalvari trandafirii de turcoaică, peste vreo două sate mai încolo. Nimic din cal. Capul frumos al fetei învelit în plelele ei negre pe care înghe̦tase zăpada, ca într-un cocon de fire şi ghia̦ţă, anume făcut să păzească visul ei de iubire.

IX

CHIPAROŞII VISURILOR NOASTRE

De o asemenea îngrijire, cum se bucurase iarna aceasta Simion, n-avusese parte niciodată. Ori că signor Ferrati voise să-şi dovedească iscusinţa, ori că Tudor Corbea era un asemenea om de ispravă care-şi vedea prietenii ca pe sine însuşi, fapt este că şi unul şi altul

vedeau în Simion un tovarăș de breaslă demn de tot respectul, deși acesta lucra numai de cîteva luni la cancelaria domnească.

Însănătoșirea lui nu fu însoțită de revenirea pe dată a dorinței de a lucra. Spunea prietenilor săi că este aidoma șarpelui: și-a aruncat o piele veche și acum cearcă să se obicinuiască cu cea nouă, prea gingașe s-o pună la treburi grele. Și tot ca jivina deloc îndrăgită, dar rezistentă și durabilă, căta locurile unde un soare sfielnic de april era pornit pe fapte mari și necuprinse de ochiul omului, dospind firul ierbii, punînd în mișcare armata de soldăței roșii, numiți „vacile domnului" (al cărui domn nu se știe și de ce tocmai așa), aspri, lipsiți de căldură, cu piciorușe cît firele, dar vajnici și iuți, mîngîia scorojeala zidurilor făcîndu-le mai puțin mizere și se topea în pămînt, încălzindu-l, grăbind niște tainice prefaceri de putrezire din care aveau să sugă rădăcinile verii viitoare.

Simion simțea mai puțin ca oricînd teamă pentru propria-i ființă vremelnică, lăsînd-o să se unească cu toate aceste neînsemnate și teribil de înfricoșătoare prefaceri din jurul său, simțindu-și după asta miezul arzător al inimii sale, — atît de mare și necuprins că' avea să palpite de-aci-nainte, în veac și-n veac, în inimile tuturor oamenilor ce vor veni. Un foc veșnic nestins.

Vorbirea ciudată a doctorului Ferrati o asculta cu multă plăcere, închizînd uneori ochii, zîmbind duios, și n-o primea ca desfășurarea acestui omuleț cu cuget vioi, ci ca pe prinosul unei întregi civilizații în care oamenii unui soare arzător sînt însetați să descopere culori și forme noi și nu se mai satură de comunicarea cu cei din jur.

Dar cel care-i deșteptă pohta de lucru fu Tudor Corbea.

Veni la el să-i arate un manuscris pe care-l găsise într-o bisericuță din Ardeal, din care lipseau jumătăți de file, altele fiind înnegrite sau măcinate la colțuri, un manuscris cu ciudate caractere slavonești, dar alungite și încîrligate ca cele gotice. După părerea domniei sale cartea își făcuse cu prisosință datoria, mulți ani,

sub ascultarea multor mîini. Şi ca să nu se risipească alcătuirea sa, îl ruga pe meşter s-o copieze, cu literele acelea ciudate care împrumutau ceva de la cele gotice, pasămite cel ce le va fi scris avînd şi cunoaşterea scrierii gotice.

Arătîndu-i acestea, degetele groase ale lui Corbea se alăturau pe file celor subţiri şi uscate ale lui Simion şi acesta simţea îndemnul să pună din nou într-ale sale fiorul în stare să urmărească mlădierea slovelor, din vrejuri uscătive să alcătuiască mlădiţe, din încheieturile obosite ale mîinii sale drepte să facă să rîurească curgerea nemişcată a slovelor. Lua din nou cunoştinţă de palma sa. Şi avu o viziune ciudată care-l făcu să surîdă, viziunea unei mîini din care se adunau rădăcinile unui copac, din degete se înfiripau rădăcinile şi copacul creştea drept în sus, în stare să dea bucurie şi freamăt.

Tudor Corbea şedea în colţul unei laviţe care devenise deodată cam şubredă faţă de alcătuirea-i mătăhăloasă, proptit mai mult de zid, ca să facă loc la mijlocul laviţei terfeloagei aceleia afumate pe care o privea cu dragoste.

— Dacă domnia-ta vrei să faci această treabă, tare m-aş bucura. Am destule manuscripte rămase de la taica — fie-i ţărîna uşoară — şi acesta le-ar întregi rîndul. Că odată şi-odată manuscriptele-şi vor ridica preţul, mai ales că nu se vor mai găsi oameni cu îndeletnicirea domniei-tale, iar cărţile tipărite vor fi pe toate drumurile. Ori nu-mi dai dreptate?

— E cît se poate de adevărat, boierule.

— Te văz mustăcind a zîmbet.

— Mă gîndesc că ai vînă de negustor, jupîn Corbea.

— Am, cum să n-am. Altfel nu-mi încredinţa vodă atîtea treburi spinoase în ţara rumânească de preste munţi. Are vodă acolo, la Sîmbăta de Sus, o moşie rămasă de la bunicul său, vornicul Preda. Şi pentru întregirea ei a pohtit să cumpere de la groful Banffy o altă moşie alăturată, la Sîmbăta de Jos, cu castelul de pe ea, cu tot. A ridicat şi o biserică, mică şi albă, cu o singură turlă, de zici că e una de prin părţile astea. Acum voi pleca din nou cu treburi pe la cantileriile de

acolo și poate mai departe, la Viana, că vodă mai vrea să cumpere un sat de-i zice Poiana Mărului, și s-ar putea să fie nevoie de încuviințare împărătească pentru asta. Vezi dară că trebuie să mă pricep la negustorie ca să fac asemenea treburi.

— Ceea ce-mi spui domita, prietene, adăugat la ceea ce știu, fac dimpreună o poveste. O poveste în care puterea și bogăția unui om nu pot fi cuprinse cu mintea, căci vodă e pe măsura împăraților care pot orice. Dar că nu-i mai ajung pămînturile din Țara Românească și caută acum să se lățească și-n vecini, asta nu cred să fie privit cu ochi buni nici de împăratul Leopold, nici de sultan. Nu-i poate fi prielnică această politichie și numai setea de îmbogățire îl duce în asemenea ispită.

— Am să-ți arăt că-i este prielnică această politichie. Că nu știu, zău, dacă n-ar fi mai bine să n-aibă omul ținere de minte, doamne iartă-mă. Dar avînd el pacostea sau bucuria asta, știe că însăși fala domniei și chiar puterea bogăției sînt primejdioase. Că au mai stat în scaunul acestei țărișoare voievozi bogați și toate ale lor s-au scurs pînă la urmă în haznaua Porții, pe o cale sau alta. Au prins ei de veste turcii și cît de întinsă e bogăția și din ce e făcută. A domni în țărișoara asta e ca și cum ai sta pe un mușuroi de furnici pentru turci : mereu se petrece ceva de care cu greu prinzi de veste. Și atunci treabă înțeleaptă este ca vodă să-și cate sălaș peste munți, să ajungă în caz de nevoie acolo unde brațul mlădios și cu ghiare lungi al turcului nu-l poate dibui. Bașca de asta, nu-i strică lui vodă să-și facă și acolo mulți prieteni, dacă are cu ce. Iacă, știu eu că Brîncoveanu a împrumutat isprăvnicia Brașovului cu 3000 de taleri. E privit acolo ca un prieten și numai la rostirea numelui său ușorii ușilor alunecă și se deschid de parcă ar fi atinși de iarba fiarelor. În toamnă am fost acolo să pun la cale cumpărarea unor case în care să șadă trimișii noștri, să nu se răzlețească prin hanuri. Am găsit în Scheii Brașovului un rînd de case sănătoase, acoperite cu olane, pe care Francisc Bialis, proprietarul lor, mi-a cerut 1000 de taleri. Nu precupețește vodă bănetul cînd e vorba de fala curții lui, că cei trimiși acolo nu-s niște oarecine și trebuie înconjurați cu tot respectul.

— Apoi Brîncoveanu este un norocos că are atîta bănet, dar și mai norocos că se înconjoară de oameni ca domnia-ta, boier Corbea. Aș adăuga toți meșterii care au ridicat Hurezii și pe care i-am cunoscut îndeaproape, cei ce ridică acum hanul din mijlocul Bucureștilor și au înălțat altele despre care doar am auzit; Potlogii și mînăstirea de la Rîmnicu Sărat și Brîncovenii. Într-un fel, ăștia-s ostașii lui vodă. Așa cum alte domnii au avut căpitani, acesta își are meșterii săi cari au răsărit mai mulți ca oricînd.

— Ei, meștere! Vremurile de război cu ale lor, pacea cu ale ei... Dar bag de seamă că și pacea-i destul de spinoasă uneori. M-am nimerit la un sfat al boierilor, la care nevoia banilor era întoarsă pe toate părțile. Că turcii sporesc de la un an la altul zehereaua. Se socotea fiecare cît să dea. A sărit boier Crețulescu să dea 10000 de taleri, că taman a vîndut niște oi preste munți, boierul Corbeanu a zis că amînă cumpărarea unei moșii, spătarul Cantacuzino a pus și el o sumă frumușică. Dar ca să ajungă aici și fiecare să pună la mijloc ceva, le-a vorbit Brîncoveanu preț de-o pîine bună, punînd în celălalt taler al palanței primejdia ce s-ar isca dacă nu s-ar da la timp zehereaua, că nu le e turcilor rușine să prefacă țărișoara în pașalîc, aducînd funcționari turci preste tot locul și venind la fiece moșie să-și iee cît pohtesc, că ei lege nu cunosc. M-am minunat atunci de cîtă înțelegere pot face dovadă boierii. S-ar fi minunat mai mult un Radu Mihnea ori Mircea Ciobanul, asupra cărora boierii se porniseră ca zăvozii de la stînă. Se vede că i-a înțelepțit atîtea pătărănii prin care au trecut, și pe deasupra au încredere în dreapta judecată a Brîncoveanului. Căci însuși vodă a dat partea cea mai mare. Asta-i o pace cumpărată cu bani grei, așa să știi domnia-ta, meștere Simioane.

— Apoi, dacă-i pe-așa, banii boierilor tot de la truditorii pămîntului sînt storși, că doar nu și-or fi bătucit boierii mîinile ca să-i dobîndească, păcatele mele. Și pînă la urmă, fiecare rumân, cît ar fi el de necăjit, își plătește puțina tihnă pe care o are, nu-i așa boierule?

— Apoi ăsta-i un adevăr atît de limpede că-l știe și copilul de țîță și atît de tăinuit că nu încape în vor-

bele nimănui. Nu ești destul de preumblat prin ale vieții, meștere, ca să știi că adevărurile nu se trîmbițează la toate răspîntiile?

— Ba tocmai că sînt așa de preumblat încerc să pătrund cu mintea-mi puțină ceea ce îndeobște se ascunde. Dar soarta noastră, a celor cu condeiul și pana, este de a sta pe lîngă cei avuți — deh! — ei cu mijloacele, noi cu priceperea. Iar cît privește boierii aceștia mari ai noștri, ei știu ce să ceară, că au văzut multe prin țări străine. Iată, l-am cunoscut pe spătarul Mihail Cantacuzino cînd am lucrat la mînăstirea Sinaia. Cu puțin înainte de a mă îmbolnăvi a trecut pe la cancelarie și, văzîndu-mă, a zis că-n primăvară se pornește la înfrumusețarea unei biserici ce s-a zidit pe moșia sa de la Fundeni. Zice că-i pe undeva, prin preajma Bucureștilor.

— Da, știu de ea. A fost moșia bătrînului Matei Voievod, are acolo zidire ca un palat și un chioșc după modelul celor turcești, ce poate fi văzut dinspre lac. Că e și un lac acolo. Dar de cînd s-a pornit să înalțe biserica n-am mai trecut pe acolo.

— Cred că mă voi porni să văd ce se poate face pe acolo. Așa cum mă aflu, de prea mare folos nu voi fi eu, dar sigur îmi va aduce întremarea lucrurile noi ce le voi vedea și roboteala altora.

Spunea acestea și-i creștea îndemnul cu fiece vorbă rostită. Și chiar dacă, a doua zi, cînd se pregăti de drum, îl cuprinse un soi de spaimă nemaiîncercată, ca o slăbiciune la lingurea, totuși nu catadicsi să dea înapoi. De atîtea ori pornise la drum bizuindu-se mai ales pe picioarele sale, încît nu putea crede că ele nu-i vor mai da ascultare. Tudor Corbea îl duse la curtea spătarului Cantacuzino, de unde plecau căruțe spre amintita proprietate a acestuia.

Porniră dis-de-dimineață și soarele nu ajunsese încă în crucea amiezii cînd căruțașul îi arătă lui Simion cu codirișca biciului clădirea palatului înconjurat de livezi. Se aflau într-o vale plină în toată covata ei cu stufărișul unei bălți întinse, iar palatul avea un aer impunător pe dîmbul dimpotrivă, aducîndu-i lui Simion în amintire nici mai mult nici mai puțin decît casele cocoțate pe stîncile de la Capri. Surîse în fața imagi-

nilor atît de îndepărtate încît abea le mai pipăia cu gîndul. Dar un sentiment de adîncă mulțumire se cuibări într-un colțișor al sufletului, bucurîndu-se că asemenea frumuseți sînt zămislite și pe pămîntul țării sale, și năzuia să le vadă cît mai desăvîrșite, cuprinzînd cu totul și tîrgul din care venea, închipuind o lume, ca un cocon imens din fire de mătase, în care viața reală se îmbina perfect cu imaginile aduse la suprafață de amintiri prinzînd ființă și culoare, o lume în care spiritul său avea atîta putere încît prefăcea realitatea într-o pastă numai bună de modelat. Se vede că ținutul acesta era prielnic acestui hoinar ajuns la limanul vieții, care cernea printr-o sită a lui tot pietrișul greutăților și primejdiilor prin care trecuse, păstrînd pentru sine doar alesătura de preț, a imaginilor ce meritau întreaga sa trăire.

Întinderea din jur avea harul nemăsurării cîmpiei unde ropotul cavalcadelor se poate stîrni în oricare parte și te simți descoperit sub cerul nemărginirii, dar, în plus, trezea îndemnul dulcelui popas în scocul văii înfiorate de umezeală. Un pod de pămînt tăia balta în două, conducînd călătorul spre curtea boierească de pe deal. Sulița trestiei, abia desfăcută din căldura mîlului de pe fundul bălții, împungea luciul apei. Plopi negri cu coroana uriașă făceau coridor umbros spre curtea boierească. Aceasta avea portic de lemn cam înnegrit și brăzdat de ploi și soare, ca un obraz îmbătrînit, altfel impunător, cu acoperiș de șindrilă peste cele două porți largi. Aleea cu prundiș ducea la o casă mare cu un singur cat, care dinspre lac arăta mai impunătoare din pricina foișorului situat într-n parte a sa, adăugînd un al doilea cat cu coperiș țuguiat. Pe panta coborîtoare spre lac se mai găsea prispa întinsă a unui foișor de priveală rupt de clădire, cu colonete subțiri și arcade simple. La timpul acesta livada își trecuse floarea vișinilor și cireșilor, dar cele cîteva pîlcuri de meri și gutui înfloriți păreau corturi albe, din cea mai pură pînză de in, luminate din interior de o vagă luminiță trandafirie.

În fața curții boierești, pe partea dimpotrivă a drumului, se ridicase bisericuță albă, cu zidăria terminată.

Lucrau acum meșterii țiglari acoperind-o cu olane aduse tocmai din Ardeal. Fără îndoială înăuntru se lucra la zugrăveală.

Simion își zise că n-are altceva mai bun de făcut decît să intre chiar în miezul lucrului. În prag, cît pe ce să se împiedice de o găleată cu chinoroz. Un tinerel iute-n mișcări se plecă s-o ferească și-i făcu totdeodată vînt cu umărul.

— Hei, moșule, un'ți-s ochii? Alt drum mai bun de plimbare n-ai?

Se vede că boala-i surpase rău înfățișarea de vreme ce era luat drept moșneag. Altădată nu era strigat astfel, deși pleșuvit și descărnat, avea mișcări repezite și nu se împiedica de lucruri.

După ce se obișnui cu întunericul putu să se preumble în voie pe lîngă schele, căci nimănui nu-i ardea de dînsul. Dealtfel, se pare că atenția celor de aici, era îndreptată spre o gîlceavă ce se purta pe ton scăzut într-una din absidele bisericii. Unul dintre cei care vorbea avea un boi bărbătesc, cu umeri largi și torsul lung și împodobea o Fecioară care nu se poate să nu-ți fi atras privirile imediat ce te obișnuiai cu întunericul, o Fecioară tînără cu priviri șăgalnice surîzînd unei mulțămiri tainice și înflorind în ea. Celălalt, era nițel adus de spate și purta o chivără albastră din hîrtie. Dacă unul spunea ceva, vorbele lui rămîneau încă mult timp suspendate în liniștea răcoroasă pînă să-i vină răspuns de la celălalt. Nu se grăbeau și nici n-o făceau cu plăcere. Părea că lucrul lor o cere să se tot împungă pe îndelete, că pînă diseară au timp berechet.

— Nu-i vorba de frumos sau urît. Un chip omenesc trebuie să spună ceva, glăsuia agale, cu o voce groasă, cel cu umeri largi.

— Să spună, să spună, îl îngîna celălalt, fără tragere de inimă. Apoi o face dacă este viu. Altfel cum?

Liniștea care se așternea părea să arate neputința celuilalt de a răspunde. Apoi el se pornea ca și cum ar fi fost mînat din urmă:

— Dac-aș ști că zugrăvesc chipuri de morți pentru morți, m-aș lăsa de treabă. Ce fac eu acilea pleacă din îndemnul inimii, așa s-o știi, măre Mărine.

— Bine făcea meșterul de te punea să faci numai draci și păcătoși în pridvor! Pe aceia tot din îndemnul inimii îi făceai?

— Să știi tu că-i făceam cu plăcere și mă veseleam. Acu' se schimbă kalimera. O fac pe Fecioara Maria și n-o văd decît așa. La drept' și la dreptu' vorbind mîna-mi merge singură, parcă singură vrea să fie așa.

— Dar chipul ăsta parcă e cunoscut. La toți de față ne este cunoscut. Asta tot din pricină că s-a făcut el singur acolo, pe părete?

Hotărît lucru, cel cu chivără albastră căruia-i zicea Mărin, avea minte ascuțită și cu fiecare vorbire îl împungea pe celălalt.

Nu puțină fu mirarea lui Simion cînd, dacă cel voinic se întoarse, recunoscu în el pe-un ucenic al lui Pîrvu Mutu, încă din vremea pe cînd lucrau la mînăstirea Sinaiei. Se schimbase arătînd ca bărbat în putere, dar chipul cu ochi ușor bulbucați și cu frunte de om îndărătnic nu suferise schimbări, afară doar de adaosul unei bărbi subțiri, care-i dădea un aer și mai înnegurat. Îl chema Andrei și-și însoțea meșterul ca o umbră tăcută, fapt ce explică de ce nu-i recunoscuse vocea de data asta.

Se duse la el cînd coborî de pe schele:

— Mă bucur Andrei să te văz lucrînd ca meșter. Îți mai amintești de mine?

— Cum să nu, neică Simioane? Cu treburi pe aici, cu treburi?

— Mă trage ața încotro aud că pot simți înțepătură de văpsea proaspătă în nări. Dar am venit cu totul nechemat. Iacă-tă că n-am făcut rău. Fie și numai pentru a vedea această Fecioară care parcă-i vie.

— Așa chitești matale? Andrei îl privi stăruitor, să vadă dacă nu cumva vorbește batjocoritor.

— Văzut-am multe chipuri ale Fecioarei, mai ales în Italia, unde n-ai să întîlnești unul aidoma cu altul. Acolo zugravii nu se țin de canoane și tipicuri. Că fac bine, că fac rău, asta-i treaba lor. Dar aici, la noi, ești din cale-afară de cutezător Andrei, făcînd-o după capul tău.

— Care va să zică venişi să le dai dreptate lui Marin şi celorlalţi.

— Stai binişor, băiatule, n-am vrut să zic asta. Zisei că eşti curajos şi asta nu-i rău deloc.

Andrei întoarse privirile arătînd că nu mai vrea să vorbească despre asta. Mai tîrziu se vădi că celălalt zugrav, Marin, nu vorbise de-a surda cînd zisese că-i e cunoscut chipul pus pe perete. Chiar în ziua aceea Simion avu prilejul să zărească printre cei ce roboteau la lucrătura bisericii două femei, dintre care una mai tînără, cu aceeaşi privire uşor încîntată de sine şi obrazul dulce şi rumen ca al maicii puse pe perete. Se vede că din cauza gîlcevii dintre cei doi zugravi fata se mişca stingherită, ţinînd privirile în jos şi tot era prilejul multor vorbe în răspăr din partea celorlalţi.

Simion se împrieteni uşor cu ceilalţi. Cum aceste grupuri ale zugravilor se făceau şi se desfăceau după nevoile cîte unui lăcaş, ei erau deprinşi să-şi vorbească cu încredere şi chiar din prima zi cînd se aşezau împreună la masă îşi dezlegau limbile, parcă s-ar fi cunoscut de cînd lumea. Pe lucru nu se învrăjbeau, căci fiecare avea partea sa rînduită de ispravnicul lucrării, canoanele erau şi ele rînduite prin învăţătura căpătată şi nimeni nu năzuia să cuprindă întreaga lucrare. Cînd unul făcea după capul său, ca de data asta Andrei, era socotit mai degrabă nepriceput şi lipsit de învăţătură şi-l luau în derîdere.

În afara lui Marin şi a lui Andrei mai lucra aici un fost ucenic al lui Pîrvu Mutu — Stan, un bărbat uscăţiv şi înalt, destul de trecut în vîrstă, care mai întîi fusese dascăl de biserică şi se apucase destul de tîrziu de zugrăveală, după ce-i murise nevasta şi doi copii. Se bucura de mult respect în rîndul celorlalţi. Era zgîrcit la vorbă, după terminarea lucrului îşi curăţa pe îndelete condeiele rînduindu-le după mărime, iar la masă se aşeza mai totdeauna într-un colţ. Ceilalţi lăsau un loc liber lîngă el şi nu-l îmbiau la vorbă, socotindu-l un fel de schivnic, care numai de dragul înfăţişării sfinţilor pe pereţi se rătăcise printre ei, muritorii de rînd.

Mai erau apoi Haralambie şi Ispas, doi cioplitori în lemn, care făceau iconostasul, şi un grec, Dionisie, al

cărui hram nu-l prea cunoșteau cei din jur, că el mai mult se preumbla în jurul bisericii, făcînd măsurători și tînguindu-se că nu are atîția ucenici cîți i-ar fi trebuit.

În timpul unui răgaz, cînd Simion se trase mai aproape de el, află că omul era stucator de meserie și că lucrase la palatul de la Potlogi împodobind tavanele. Aici fusese chemat să facă reliefuri în pridvor sau în pronaos, nu știa prea bine ce suprafață va acoperi, că spătarul îi zisese să facă el mai întîi un plan și-o probăluială și dacă i le va arăta și-i va place, va hotărî ce și cum. Dealtfel el nu pornea cu prea mare tragere de inimă la o asemenea ispravă, cum nu se mai făcuse, și credea că pînă la urmă va rămîne să refacă tavanele casei de peste drum, căci și asta era cuprins în chemarea sa aici.

Simion îi înțelegea descurajarea. Biserică împodobită cu reliefuri de ipsos nu mai văzuse, și născocirea aceasta a cantacuzinului putea să nu fie de vreun folos.

Îl întrebă pe Dionisie dacă ceilalți meșteri auziseră de planul boierului și ce părere aveau. Nu, n-auziseră și poate că va pleca de aici fără ca să spună ceva. Lui îi spusese că-l vedea vorbind pre elinește și că-l auzise că îmblase prin lumea largă. Mai auzise de așa pocinog?

Simion îl liniști. Pînă-ntr-un sfîrșit va vedea el însuși boierul că-i o treabă nepotrivită, și-l va lăsa în pace.

Timpul aduse și lui Simion puteri noi. Aflîndu-se într-o dimineață la marginea lacului, înconjurat de singurătăți, i se năzări că din ceața ce plutea deasupra luciului apei, răsare și se încheagă arătarea unor mîndre palate. Fuioarele de ceață se torceau ca trîmbe lungi învîrtejite de vînt, alteori ca svelți pîlaștri sau ca fîntîni țîșnitoare menite să răcorească aerul, se despleteau apoi tinzînd să facă o țesătură diafană prin firele căreia se vedeau ochiurile de apă, un tablou mișcător în care palate cu grădini cu chiparoși dintr-un tărîm de poveste se lăsau bănuite prin perdeaua ușor fluturătoare a ceții.

Simion se lăsă cu plăcere în voia acestei vedenii, sporind-o cu niște amintiri ale sale din stampe persane, care-i trecuseră pe dinaintea ochilor. Nu vroise el să

călătoarească în țări însoțite cu povestea? Văzuse și mai-nainte drumuri lungi sub soarele arzător și răsărind deodată, deasupra pînzei înfierbîntate a aerului, orașe albăstrii, adevărat prinos al cerului, pogorît ca o cascadă într-un anume loc și numai în acela. Fusese statornic atras de acele înfăptuiri ale omului ce se cheamă orașe, pornind de la cetățile înfățoșate în manuscrise vechi, pînă la cele întîlnite aievea în peregrinările sale. Acolo unde se putea mergea pe o înălțime din apropiere pentru a cuprinde cu privirea, atît cît se lăsa cuprins. Orașele... aceste alcătuiri ale forței și statorniciei au dat dintotdeauna măsura vieții laolaltă și încrederea seminției omenești.

Se ridică degrabă pentru a păstra această vedenie în toată alcătuirea ei și să nu fie de față cînd razele soarelui vor destrăma țesătura din faptul dimineții. Dar mergînd în tabăra de lucru ceru condei și hîrtie ca să aștearnă în linii întruchiparea acelor palate ce i se năzăriseră. Dacă nu fusese arhitecton, deși năzuise o vreme la asta, măcar pe hîrtie să înjghebeze construcții măiestre. Palate cu portale largi și coperișuri cutezătoare. Grădini cu havuzuri și alei străjuite de chiparoși. Oglinzi de apă pe care plutesc gondole cu prove arcuite ca gîturi de lebede și cu arcuite baldachine deasupra lor. Un oraș are de toate cele și apa și plantele îl întregesc.

Cîteva zile se dărui acestei îndeletniciri noi, care nu era făcută pentru nimic anume, tovarășii privind-o cu ochi cîrcotași, ispravnicul puindu-l să plătească hîrtia, și doar Stan încurajîndu-l și venind să-l întrebe de rostul desenelor sale, și prin aceasta punînd stavilă batjocorii celorlalți. Stan își cîștigase pe nesimțite drepturile unuia ce vede lucrurile în adîncime, și dacă el îl oblăduia pe moșneag, lucru cu rostuială era acesta. Ba într-una din zile, pe înserat, își deschise baierile vorbirii acest singuratic, rămînînd la masa de brad bătută pe țărușii, după cină, alături de Simion și de Dionisie. Le zise că a fost la Constantinopole și cum și ceilalți doi văzuseră orașul, vorbiră mult despre el. Se potriveau tustrei într-un gînd: orașul bazileilor și al ortodoxismului răbda altoiul semilunei, fără a fi îngenuncheat,

îl răbda pentru a arăta peste veacuri strălucirea și tăria lui. Simion spuse că e prea bătrîn ca să mai calce vreodată pe acolo și trebuie să se mulțumească cu amintirile în care unele amănunte se dilată, altele se șterg cu totul. Tăcură, gîndindu-se fiecare la acele amănunte ce li se păreau de neșters.

— Iacă, domniile voastre, ne aflăm aici și vorbim de Constantinopole de parcă ar avea suflet, zise meșterul Stan. Nu vi se pare că mai mult de sufletul lui vorbim ?

Dionisie îi ceru lui Simion să meargă împreună cu el la boierul Mihai Cantacuzino, care își anunțase venirea pentru a doua zi. Dimpreună cu desenele lui să meargă.

Spătarul Cantacuzino avea fața bălană și îngustă pe care, dacă anii o ofiliseră, adăugaseră un soi de tristețe și îndepărtare de cei din jur. Așa că, om de rînd fiind, i te adresai cu destulă sfiiciune și vorbele îți înghețau pe buze sub privirile-i pătrunzătoare. Mai ales cînd veneai cu o propunere, un gînd al tău, era o mare cutezanță din parte-ți să crezi că el va fi primit. Ori tocmai asta vroia Dionisie acum. Îi spuse că e gata să înceapă lucrul la tavanele palatului, imediat ce camerele vor fi golite. Cît despre lucrul la pridvorul bisericii, avea aici, în hîrtiile caligrafului Simion niște înfățoșări potrivite.

Spătarul plecă privirile. Luat de treburi uitase că vorbise cu Dionisie și pentru pridvorul bisericii. Asta fusese cînd îi întîlnise la Potlogi și cînd fusese atît de încîntat de împodobirile tavanelor de acolo, încît îl angajase pe tavangiu pentru toată lucrarea de la Fundeni, sub impresia de moment că asemenea stucaturi ar merita să fie văzute și la exteriorul unei construcții.

Acum Dionisie aproape că năvăli peste boierul care nu era obișnuit cu oamenii de rînd, fie ei și meșteri, decît să-i vadă încuviințînd planurile sale. Dionisie nu vădea nici pic de sfială. Îi arătă că înconjurarea bisericii cu un grup de stucaturi o vor lăsa albă la exterior și că, în plus, reliefurile vor aduna umbre schimbătoare în cursul zile pe pereți. Că înfățișînd acolo palate și chiparoși vor adînci ideea de construcții ce-și dau mîna

ca o horire în jurul lăcașului, dar grațioase și abia bănuite, lăsîndu-i bisericii sporul de volume.

Dionisie vorbea așa pripit, că Simion, care nu știa prea bine grecește, abia înțelegea ce spune. Cînd fu întrebat de boier, recunoscu că planurile sînt ale sale și că văzuse aievea în faptul dimineții un oraș pe care boarea ușoară a lacului îl ridicase din adîncuri.

Boierul zîmbi :

— Apoi dacă l-ai văzut aici înseamnă că locul este prielnic acestor clădiri. Se mai întîmplă și-așa : locurile să fie cele cari să cheme așezările. Poate ne va învrednici Dumnezeu să ridicăm aceste palate.

Simion nu înțelese dacă acest „ne va învrednici" este pentru posibilitățile acestui neam în generațiile viitoare sau dacă însuși spătarul își dorește să ridice asemenea construcții. Fapt este, că boierul încuviință să se facă cîteva din aceste întruchipări în jurul bisericii.

Lucrul acesta nou, odată pornit, trezi la Dionisie o energie nebănuită. Cît despre ajutoare, nu se mai putea plînge de lipsa lor, pe lîngă salahorii recrutați dintre țăranii din sat, înșiși zugravii ce se aflau aici, erau gata să dea o mînă de ajutor în timpul lor liber. Lucrul înăuntru era aproape terminat și spătarul vroia să tîrnosească biserica chiar în această vară. Ceva necazuri fură de întîmpinat cu icoana Fecioarei din absida stîngă. Într-o dimineață o găsiră ștearsă de pe zid. Pasămite, Andrei, făcătorul ei, pătrunsese noaptea acolo și lucrase cu sîrg s-o șteargă. Atît de bine era făcut totul de parcă n-ar fi stat niciodată vreo încondeiere acolo. Zugravii se înfricoșară foarte. Un asemenea pocinog dădea peste cap socotelile spătarului în legătură cu tîrnosirea bisericii și se putea înfuria împotriva tuturor. Nu-și prea dădeau seama ce le-ar putea face. Se strînseră laolaltă, întrebîndu-se îngrijorați dacă vreunul din ei își amintea de o faptă asemănătoare. Matei, una dintre calfe, zise că i se întîmplase să vadă la biserica Sf. Spiridon din București cum se șterse un întreg zid, că nu-i plăcuse boierului ctitor. Dar niciunul nu-și amintea ca vreun zugrav să primească o pedeapsă grea, tăierea nasului sau urechii, sau bătaia la tălpi, de felul celora ce se dau dijmașilor răi platnici.

Da, ce-i drept-e drept, zugravii erau respectați, fiind mulți dintre ei călugări, dar cînd unul dintre ei făcea o nerozie care arăta că el însuși nu-și respectă îndatoririle breslei, ce drept mai avea la cinstirea celorlalți? Și apoi, nu se văzuseră chiar boieri pedepsiți? Înșiși acești Cantacuzini suferiseră mare năpastă în tinerețile lor cărînd la piatră și fiind bătuți la tălpi ca niște netrebnici. Acum, acest Cantacuzin era îndreptățit să ia o hotărîre oricît de severă. Așa se tot socoteau meșterii în de ei, în afara lui Andrei însuși care-i asculta ca împietrit. Se pare că orice hotărîre s-ar fi luat, el era în stare s-o primească. Își aduna lucrurile într-o desăguță, dar nu cu prea mare grabă de vreme ce se lăsă tîrît de niște copii care vroiau să înalțe un zmeu pe marginea lacului. Trecu pe lîngă fîrtații lui ca și cum pricina care-i frămînta pe ei era de cea mai mică importanță. Așa că ei ziseră că omul s-a țăcănit și hotărîră să-i ia apărarea în fața boierului cum vor putea. Se duse Stan, care aici avea rangul de staroste, să-i spună boierului că se petrecuse un lucru necurat, zugrăveala fusese ștearsă într-o noapte, ca și cum n-ar fi stat niciodată acolo, asta numai ielele ce locuiau în fundul lacului puteau s-o facă și acum zugravul e așa de spăimîntat că nu s-ar mai apuca să încondeieze din nou icoana nici dacă l-ai pica cu ceară și eu zic să-l sloboadă pe om și să se apuce careva de lucru în locul lui. Prea mult nu mințea Stan, că zugrăveala chiar că fusese ștearsă într-o noapte și chiar dacă-ar fi mințit cu totul, el era învățat de un preot bătrîn că-s pe lume minciuni rele și minciuni nevinovate și acest neadevăr pe care-l înșira acu' făcea parte dintre cele din urmă, că ajuta să-l scape pe Andrei de pedeapsă.

Spătarul ascultă cu liniștea aceea care pe unii îi spăimînta deși nu părea prielnică vreunei vijelii. Bărbița lui îngustă și mătăsoasă de culoarea fuiorului de cînepă părea să-l apere de vestea aceasta neplăcută. Și-o mîngîia cu două degete ale mîinii drepte, degete uscățive și osoase, fără podoaba inelelor.

— Nu cumva meştere, ielele despre care vorbeşti purtau caftan şi cunoşteau prea bine taina facerii şi desfacerii zugrăvelilor?

— Ba taina zugrăvelilor o cunosc, mărite stăpîne, că aşa-s ielele, făpturi nepămîntene, dar ce chip anume vor fi luat ele, asta nu mai ştiu.

— Eh, meştere, meştere, aici pare să-şi fi vîrît coada însuşi Sarsailă.

— Se poate şi asta, mărite stăpîne.

— Dar pe acest Sarsailă aş binevoi să mi-l aduceţi legat că ştiţi prea bine de unde să-l luaţi.

Meşterul Stan tăcu, descumpănit. Aşa-s boierii, din fire prepuelnici cu ce le spune unul mai de jos ca ei. Trebuia să se aştepte că nu-i va da crezare, chiar dacă nu se pricepea la zugrăveală. Atunci încercă altceva:

— Noi, ăştia de aici, am făcut ucenicie la Pîrvu Pîrvescu, zis şi Mutul. Şi ne-a povestit el odată cum tatăl domniei voastre, postelnicul, îl punea alături, la masa lui, şi se sfătuia cu el. Aşa mi-a zis: „că nu mă socotea un netrebnic şi chiar de nu i-a plăcut vreodată ce fac, nu m-a pedepsit, ci mi-a spus-o verde în faţă, ca unuia deopotrivă".

Spătarul zîmbi.

— Aşişderea domnia-ta ar fi trebuit să mi-o spui verde-n faţă dacă vroiai îndurare pentru vreun tovarăş cu mintea rătăcită.

— Cu mintea rătăcită, slăvite stăpîne... Voi face eu şi ceilalţi, ceea ce din prostie el a stricat.

— Era frumoasă Fecioara lui, dar mai bine ar fi stat pe zidul vreunui palat. Aici se cere un alt chip, în faţa căruia să ne smerim cu toţii.

— Aşa voi face, mărite stăpîne.

Meşterul Andrei se văzu absolvit de păcatul de a fi pus în locul unei icoane chipul fetei îndrăgite, care pentru el era o icoană. Dar i se păru că în acelaşi timp se vede despresurat de prieteni. Căci în ziua plecării lui toţi erau atît de ocupaţi, încît uitară să-i dea bineţe.

Cînd ajunse la un cot al drumului, după care ştia că bisericuţa nu va mai putea fi văzută, se opri s-o mai cuprindă odată cu privirile. Parcă ar fi aşteptat de la această prea fericită îmbinare de rotunjimi şi unghiuri

să afle ceea ce-l frămînta de la o vreme: dacă priceperea de a mînui culorile, care nu era oarecare, era dată spre osînda sufletului sau, dimpotrivă, spre înălțarea lui. Crezuse statornic că, de vreme ce talentul este dăruit spre folosire, așa cum stă scris în Sfînta Scriptură, el îi dă dreptul celui ce-l are să asculte de îmboldurile venite din lăuntrul său. Ceva mai multă libertate, da, dar nici oamenii purtători de har nu-s pe toate drumurile. Iată însă că cei din breasla lui vroiau să-i arate că nu are dreptul să se abată de la anumite canoane. Și atunci osîndă era aceasta. Ceilalți de ce n-o simțeau ca pe o osîndă și apăsare?

Asemenea gînduri îi treceau lui Andrei prin minte la o cumpănă a drumului său.

Acum ar fi trebuit să se simtă singur în această margine de drum neștiind prea bine încotro o va apuca. În plus, nefericit pentru că în mintea lui se învălmășeau și se ciocneau multe gînduri de îndoială și de cutezanță, de care ceilalți erau scutiți.

Dar nu era chiar așa. Se simțea liniștit și puternic. Dacă reușise să înfățișeze un chip cu trăsăturile sale vii, nu era aceasta o dovadă a harului său? Poate că e o osîndă să-ți porți harul, neștiut de nimeni, dar o povară nu este. Și, oricum, din moment ce ți-l cunoști, de el atîrnă o rază ce-ți întărește cugetul.

X

LIMANUL UNUI VEAC

Anul 1699 începuse cu geruri puternice și cu multă promoroacă, ceea ce, după spusele bătrînilor, anunța rod bogat și o vară fierbinte. Dar primăvara venise tîrziu. După multe ceturi și pîcle, după stîrnirea cu vuet a apelor de la munte, venise ca o sete a plantelor de a sorbi puterea lutului cleios și a-i da altă față, aninînd pe raze de soare buchetele răsurilor înflorite peste noapte, abu-

rul verzui al arinilor din preajma apelor, ghirlande de iasomie cu luciu mat de ivoriu.

Totul izbucnise deodată, fără să țină seama de soroace, sub o căldură neașteptată ce părea că va ostoi curînd gingășia florilor. Ochiurile de apă lăsate în lunci după retragerea în matcă a rîurilor deveneau curînd smîrcuri ce cocleau sub razele soarelui, pămîntul se usca și suna sub tălpile botforilor ca o coajă de pachiderm uriaș, osîndit să poarte truda muritorilor.

Urmele viiturilor nu se șterseseră nici în mijlocul acestui Cireșar în lunca Ialomiței de lîngă Tîrgoviște. Terenuri bune pe care nu se putuseră face semănături, bogăție de mușchi în care se îngropa piciorul, la marginea pădurii, fîneața îngălbenită, cînd s-ar fi cuvenit să se facă prima coasă.

Aici, în luncă, își avea Brîncoveanu acel foișor de priveală cu toate laturile deschise spre crîng, cu umbra adunată în sine, dînd spor de taină vorbelor ce se spuneau, îndulcind lumina prea crudă și lăsînd fuiorul zilelor să sfîrîie molcom sub degetele verii, mai mult decît s-ar fi auzit el într-o încăpere cu patru pereți ziditi.

Cînd poposea la această curte, Domnitorul își primea aici în fiece dimineață vătafii de la moșiile din jur, făcînd cu ei socoteli și ascultînd cum merg treburile.

În dimineața asta ținuse sfat prelungit, în care retezase cu asprime văicărelile vehililor. Că grîul din coada luncii s-a fost înecat de apă. Că inul nu s-a putut semăna la timp. Că trifoiul a fost năpădit de cucută și numai jumătate din el a rămas întreg.

Domnitorul n-avea urechi pentru aceste plîngeri. Știa că dîndu-le crezare, ele vor fi mai mari data viitoare, și cu nimic nu va spori prin aceasta rîvna vehililor.

Acum se plimba în lungul foișorului, plăcîndu-i să asculte tocănitul pașilor pe dalele de piatră. Aștepta o solie. De trei zile o aștepta. Vor fi avut ceva zăbavă oamenii săi, numai de i-ar aduce o veste bună. Socotea că mai bun loc de sfat e aici, decît la București, unde, de la o vreme se găseau curioși chiar printre cine nu te așteptai.

Ca să-și ușureze nerăbdarea ieși din foișor și începu să urce dîmbul ușor îndreptîndu-se spre biserica domnească.

Turlele ei ascuțite care de curînd fuseseră îmbrăcate în tablă de aramă înmănuncheau razele soarelui sporind albastrul pe care se profilau și prospețimea frunzei de dud ce chenăruia curtea domnească.

Casele domnești aveau și ele acoperișuri noi. Zidarii le adăugaseră numai cu doi ani în urmă cîte un cat, astfel încît aripa centrală, cea care pe vremea lui Petru Cercel avea un singur cat, se înfățișa acum mai falnică, cu două niveluri, iar cea zidită de bătrînul Matei Voievod fusese refăcută, primind deasupra parterului încă un rînd de camere cu frumoase ferești din bucățele de sticlă colorată, prinse în plumb, aduse taman de la Viana. În această parte se aflau camerele pentru oaspeți. Îi făcea plăcere să știe că aceste încăperi nu-s reci și întunecoase, ca la alte palate, că primesc îndeajuns lumina, sobele rotunde din faianță azurie și albă, de modă olandeză, le fac primitoare pe orice vreme, iar banchetele și jețurile aduse din Lombardia îndeamnă pe oricine să adaste la vorbire cumpătată.

Vodă trecu prin fața intrării principale străjuită de frumoase coloane cu capiteluri împodobite cu frunze de acant, îndreptîndu-se către biserică. Salahorii scoteau schelăria exterioară, dar văzîndu-l pe domnitor, se grăbiră să părăsească biserica, știind că pohtește să rămînă singur.

Așa era. De mic copil trăise într-o familie numeroasă, laolaltă cu verii din neamul cantacuzinesc. Avea el însuși o familie mare și la mese se întîlneau rareori mai puțin de douăzeci de inși. Dar uneori dorea să rămînă singur cu gîndurile lui. Atunci punea el însuși întrebări, lăsa frîu liber îndoielilor, se gîndea la faptele sale ca la ale unuia ce putea fi judecat.

Înfățișările zugrăvite pe pereți, făcute numai în urmă cu doi ani, nu avuseseră timp să se afume. Cei dinspre latura nordică îți atrăgeau atenția de cum intrai. Erau tineri mucenici îmbrăcați în armură, cu săbii și lănci. În alte biserici din țară doar sfîntul Gheorghe poate fi văzut în armură. În rest, alai de bărîni cuvioși, supți de posturi și rugăciuni. Cînd se pornise să picteze din nou această biserică, vodă ținuse sfat cu Constantinos, Inochentie și Stan. Le arătase că-i o biserică a cetății

de scaun care prin multe primejdii a trecut și a rezistat datorită unor bărbați viteji. Se cuvine a spune acest adevăr și prin puterea culorilor. Dacă unele canoane ale bisericii bizantine nu încurajează înfățișarea sfinților ca luptători, în afara sfîntului Gheorghe, apoi el, domnitorul țării, le dă dezlegare să caute a afla din cărți și pe cei cari au luptat cu paloșu-n mînă și să-i arate privirilor celor ce vor păși în acest nou lăcaș. Va fi pentru îmbărbătarea inimilor și întru amintirea unor bărbați ai acestui pămînt, care, de n-au trecut în rîndurile sfinților, sînt sfinți inimilor noastre, căci au salvat țara strămoșească.

Așa făcuse meșterul Constantin. Pe un fond albastru-catifelat ca cel al înserărilor de vară, se arătau sfinți tineri și svelți în veșminte de soldați romani, dar cu capetele descoperite, în atitudini de blîndă așteptare și reculegere.

În zilele acestea cînd la Karlovitz se întruniseră pentru condițiile păcii austriecii și turcii, cele două pietre de moară între care se afla neamul românesc, Brîncoveneau își amintea din nou că lupta pentru cultură e tot una cu lupta pentru ființa neamului.

Păsind aici în plină zi, cînd auriul de pe pereți este solar și tihna desăvîrșită, Constantin Vodă lăsa în prag grijile, atît cît putea, amintindu-și de tăioasa răcoare a bisericuței din Brîncoveni, unde mergea alături de frumoasa sa maică în copilărie. De țăranii cu cămeși albe, strînși umăr lîngă umăr, dar cu gîndul la ale lor. Oamenii au nevoie totuși să se simtă alături, uniți. Altfel se adună fiecare în sine și dă frîu liber, care pizmei față de vecin, care patimei pentru vin, sau furiei, sau leneviei. Cu atît mai mult cu cît nu-s știutori de carte să poată culege cuvinte înțelepte de la cei care-s în măsură să le dea. Cîndva, poate, cine știe... oamenii, fiecare dintre ei, vor putea avea în preajmă toiagul cărților, și atunci, mai cu spor omul își va fi sieși stăpîn. Dar tot va trebui o idee înaltă, cuprinzătoare, care să adune truda tuturor și să-i unească.

Așa gîndea vodă în această singurătate a naosului, mirosind a văpseluri, adunînd puțina lumină în aurul

înflorit al lemnului încondeiat și oplosind răcoarea între zidurile groase.

Lipseau stranele de pe lîngă pereți care să dea echilibrul ce numai de la dimensiunile omului vine. Dar jețul împărătesc în care avea să stea domnitorul fusese terminat de curînd și stătea în absida dreaptă, deasupra a două trepte de piatră. Spătarul înalt era încununat de vulturul cu cruce în cioc. Vodă Brîncoveanu își sprijini brațul drept pe un braț al jețului, atingerea lemnului dîndu-i o liniște aidoma celei care-i venea de la atingerea unei foi de carte. Pe mîna frumoasă cu degete lungi adăsta inelul cu smarald, piatra favorită a domnitorului. În apele ei verzi se răsfrîngea întreaga lumină a turlei centrale, o altă catedrală cu vîrful în jos.

Cînd își ridică ochii de pe verzuia miniatură oglindită în piatra inelului său, descoperi în partea dimpotrivă a jețului, sub umbra masivității lui, prezența subțiratică a ginerului său mai mare. Radu zîmbea strîmb cu o lucire a ochilor ce anunța că încercase tăria unui vin bun încă de dimineață.

— Să mă ierte măria-ta că mă găsește în preajma jețului împărătesc. Aș putea zice că am căutat aici răcoarea. Adevărul este că am vrut să văd cu tot dinadinsul cum este lîngă un tron încă neînceput, care n-a văzut nici vărsări de sînge, nici silnicie.

Radu vorbea grecește cu toate că învățase destul de bine limba țării. Ținea la limba cizelată pe care o învățase cu cei mai buni dascăli de elinească din Stambul, dar se și simțea la largul său, de vreme ce, atunci cînd lua avînt și inima-i devenea mai săltăreață și curajul se preungea ca untul pînă-n vîrful limbii, tot de graiul învățat în anii copilăriei de maica sa, Domnica, o Cantacuzină și ea, își aducea aminte.

— Și să-ți mai spun ceva, măria-ta, și să mă ierți de supărare. Dacă-ar fi fost șezutul jețului gata și perna de pluș roșu pe el, m-aș fi așezat să încerc moliciunea ei. Poate mi-aș fi făcut o idee despre slava împărătească și aș fi știut dacă ceva din această slavă vine de la bucuria fundului odihnit pe o pernă moale sau dacă nu cumva te simți ca-ntr-un sicriu în jețul adînc de lemn.

— Eu zic că ar trebui să te nevoiești dis-de-dimineață spre lucruri mai bune decît acesta.

— Da. Biserica e a măriei tale și ți se cuvine întîietatea s-o cercetezi. Și pun prinsoare că și măria-ta vroiai să încerci adîncimea jețului ăsta, chiar dacă cu alte gînduri decît mine, netrebnicul. Măria-ta ești începutul unui lanț de voievozi, ai credința că dreptatea lui Dumnezeu se scurge prin mîna și glasul măriei tale, te umpli de această slavă care te tot ridică. Eu mă gîndesc că slava e doar fală, mărirea doar un loc de unde poți cădea foarte cu durere. Dascălul meu îmi aducea mereu aminte de impunătorul arbore ghenealogic al familiei din care mă trag, spunînd că un așa neam princiar ca al Mușatinilor, mai rar în această parte a lumii. Îi era teamă bietului Lambrachis că voi uita pe vreunul din înaintași. In facto, amintirea mea nu merge mai departe de bunică-meu, urmărit de ideea că dacă va face economie de banii demîncare va avea cu ce să-și plătească a treia domnie în Moldova. Și dacă am văzut și eu acest principat pe vremea cînd a domnit acolo taica, asemenea întîlnire nu mi-a lăsat decît gustul vinovăției: că vrem să ne înfruptăm cu tot neamul din gloria acelui străbunic al cărui nume îl știu și copiii ce se joacă în țărînă, fiind acel Ștefan mai viu decît noi toți la un loc. Ce sîntem noi altceva decît niște viermi grași care sugem și tot sugem dintr-o rădăcină care tot se va sfîrși odată? Și ce ne rămîne altceva decît să ne plîngem de milă?

Mărunt de stat, cu torsul svelt prins într-o tunică de culoarea vișinei putrede, cu părul căzînd în inele pe umeri și încadrînd un chip măsliniu cu ochi negri scînteietori, Radu Iliaș se vîntura de colo-colo, luînd martori sfinții de pe pereți pentru trecerea lui prin viață, care nicio mulțămire nu-i aducea.

Brîncoveanu se gîndea că tare mult greșise în privința lui. Năzuise să-l pună în scaunul din Moldova, nu atît ca să-și vadă fiica doamnă, cît mai ales să aducă aceleași legiuiri, care din datinile pămîntului descindeau. Ar fi fost ca și cum el ar fi domnit și în Moldova, avînd acolo un ginere prea supus. Dar Cantemireștii erau mult prea tari la Poartă. Și decît să-și iro-

sească banii şi drumurile soliilor pentru asemenea treabă, mai bine să facă tot ce se putea face în această ţărişoară. Mai apoi, văzînd firea lui Radu, îl muşcase de inimă bănuiala că acesta nu l-ar fi ascultat.

Timp de patru generaţii, dacă socotea bine, aceşti urmaşi ai lui Ilie, unul din fiii nelegitimi ai lui Alexandru vodă Lăpuşneanu, şezuseră în afara ţării, dorind un tron şi un schiptru şi cerînd pentru aceasta ajutor cînd la cazaci, cînd la împăratul Germaniei, cînd la grecii din Stambul, cu care se înrudiseră. De la acel Ilie care îl atacase pe Petru Şchiopul cu ajutorul cazacilor şi care, după nereuşita atacului, a plecat în Bavaria luîndu-şi un nume răsunător — „Ilustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus Elias Alexander, Princeps Moldaviae" — pentru ca mai apoi să treacă în Rhodos, unde i se spunea Cojocarul, căci se apucase de comerţ cu blănuri, pînă la fiul său care domnise în Ţara Românească şi în Moldova, unde căsăpise ceva boieri, în ciuda jurămîntului de credinţă pe care şi-l făcuseră unii altora şi apoi la Iliaş Alexandru, care domnise timp de doi ani sub numele de Iliaş al III-lea şi se dovedise mult îndurător faţă de nevoile pămînteni-lor, mergînd pînă acolo încît plătea el datoriile celor ce n-aveau cu ce să şi le plătească, el, care n-avea moşii nici în ţară nici la Stambul, fiind atît de sărac încît la mazilire trebuise să se împrumute la boieri, ca să facă calea-ntoarsă, toţi aceşti înaintaşi ai lui Radu, aci de faţă, fuseseră bărbaţi ce se nutriseră cu vise de mărire, dar pierduseră legătura cu ţara, fiind în ea doar simpli musafiri. Poate — cine ştie? — dacă Iliaş al III-lea ar fi fost lăsat în pace de turci, ar fi devenit un domnitor bun, cu înclinaţia de a cunoaşte pravilele pămîntului şi ar fi uitat nevoile unei vieţi, de pribeag. Dar, după cîte se arăta, acest Radu Ilieş, înclina mai degrabă spre bunicul cel aprig şi iute la mînie, decît spre tătîne-su, cel cu fire mlădioasă.

Se aşezase acum înaintea lui socru-său cu picioarele depărtate şi cu ochii lucioşi, înfruntîndu-l. Vedea sila de pe chipul acestuia şi, ca ultimul beţiv la drumul mare, văzîndu-se nesocotit, ţinea morţiş să se im-

pună atenției, fie și cu sacrificiul propriei demnități.

— Sub ce stea te-ai născut măria-ta, de n-ai cerut nimic și toate ți s-au dat?

— Nu uita, Radule, că te afli într-o sfîntă biserică și e păcat să mînii pe Dumnezeu.

— Măria-ta n-ai fost hrănit din leagăn cu gîndul că te așteaptă o coroană. Și părinții nu te-au învățat așa: dacă vrei ca să-ți încununeze fruntea această coroană, apoi trebuie să-ți apleci de multe ori spinarea și să te umilești înaintea turcului ca să-i cîștigi bunăvoința.

— E drept că n-am crescut sub umbra amăgitoare a unei coroane. Și nici nu mi s-a părut un lucru demn de a fi rîvnit. Iubeam moșia mea, aveam libertate să mă mișc cît vreau și griji de orînduit trebile, din zori pînă-n noapte. Acum, dacă mi s-a dat coroana, îi simt apăsarea mai mult decît strălucirea. Am de orînduit trebi ce privesc toată suflarea țării.

— Lumea vorbește că nimic n-ai putea face fără Constandin stolnicul și Mihai, spătarul, că te mînuiesc ei cum vor.

— Nimic nu se poate face de unul singur.

— D-apoi cum vine asta? Eu știu din cîtă istorie am învățat că numele unui conducător rămîne pe o pagină de istorie cu atît mai apăsat cu cît voința îi e mai nestrămutată și tirania mai puternică. Al măriei tale va rămîne alături de al stolnicului și al spătarului și poate și de al altora.

— Și de al altora... că bine ziseși.

— N-ai să fii atît de mare ca Ștefan cel Sfînt.

— Ei... alte vremuri, alți oameni. Un cronicar moldovan spune că-s vremile deasupra oamenilor, nu noi deasupra vremilor. Și de învățat, am prins învățătură nu numai din cărți sau de la oameni cetiți, dar chiar de la oameni mărunți, care nu știau a scrie și ceti, dar au cules știința trăirii din viață. Unul dintre ei este moș Gheorghe, un vecin al nost' de la Brîncoveni. Spunea bătrînul acela: „Nu te poți nevoi să fii mare, dacă n-ai un suflet mare, cu înțelegere pentru cei mărunți". Și tot el spunea că nobletea e în firea omului, nici un blazon și nicio proprietate nu-ți șterge josnicia sufle-

tului, dacă ea există, fiind aceasta adevărata proprietate ce te înseamnă ca un stigmat. Eu rîdeam auzindu-l și nu-l înțelegeam. Dar vorbele lui mi-au dat de gîndit. Și mai tîrziu am privit mereu înlăuntrul meu să văd dacă mă învrednicesc cu acel blazon al simțirii de care-mi vorbise bătrînul. Oricum, am năzuit mereu să-l am.

— De ce măria-ta? Poporului îi ajung hainele scumpe și harnașamentele bogate, care-i iau ochii... Și măria-ta le ai și-i înfricoșezi cu asta.

Brîncoveanu părea să nu-l audă. Continuă cu privirile ațintite spre aburul auriu ce se prefira prin ferestre:

— Avea acel moș Gheorghe o mică gospodărie în coasta moșiei noastre. Era așezată în drumul spre viile noastre și arendașul socotea că din pricina ei ocolim prea mult ca să ajungem la vie. Și atunci îi căta arendașul tot felul de pricini lui moș Gheorghe, doar-doar i-o tăia pămîntul care sta ca un os de pește în gîtul moșiei noastre. Dar nu i l-a tăiat, căci moș Gheorghe știuse să se dea bine cu mama. Venea la noi cu cîte un plocon, un coș cu pere zemoase, o putinică cu brînză și mama îl primea pe cerdac și îi cerea sfaturi, din ce buruieni să scoată culori pentru vopsitul lînii, cum să vindece o vacă, și n-ar fi încuviințat mama pentru nimic în lume să se ia cu japca pămîntul lui moș Gheorghe. Era diplomat bătrînul, nevoie mare! dar și din asta am învățat ceva. Le plac turcilor plocoanele? Apoi silim toată suflarea din țară să-și rupă fiecare din carne, să trimitem plocoane la Poartă. Vor să ne vadă supuși, fără armată, fără oșteni? Apoi o facem și pe aceasta, ca să nu vedem țara prefăcută în pașalîc turcesc. Timpul e trecător, va trece și nevoia asta, dar oricum, dragostea de pămînt și neam nu se va fărîma.

Iată, așadar, că poți trece în rîndul celor cu care m-am făcut părtaș la domnie, nu numai pe stolnic și pe spătar, ci și pe moș Gheorghe, unul fără blazon și titluri.

Singurătatea navei celei mari a bisericii îl îndemnase pe Brîncoveanu la multe aduceri aminte și chiar la dezvăluirea unor sensuri ale domniei sale, pe care altfel, numai sieși și le-ar fi lămurit. Bețivul cel piz-

măreț era doar pietricica ce merge la vale, lovindu-le pe altele în drumul său. Și nici nu credea că el aude prea multe din cele spuse. Iată însă că acesta se sumeți mai departe să-l înfrunte la adăpostul aburului beției sale:

— Și cu izlazul obștei din Daia, acela pentru care a venit să-ți ceară îndurare zidarul acela bătrîn, cum rămîne măria-ta? Voiai au nu voiai să-ți sporești cu el pămînturile?

— Voiam, cum să nu, că are pămînt mănos. Dar dacă a venit meșterul Manea la mine și mi-a spus că ei nu vor să-l vîndă, cu toate că le dădusem preț bun, mi-am luat gîndul de la el. Se mai găsesc ele pămînturi mănoase în țara asta!

Radu Ilie se răzimase de o strană. Parcă-și mai revenise din fumurile beției. Sau se aduna în sine ca să priceapă mai bine cum curge gîndirea acestui voevod, care orînduia trebile gospodărești ca un moș Gheorghe oarecare. Din cîți voevozi fuseseră înainte mergători, niciunul nu ținuse la asemenea preț tărăgăneala, șiretenia, niciunul nu făgăduia cu atîta ușurință și turcilor și împăratului Austriei, ba și polonezilor, fără vreun gînd de a-și ține făgăduiala. Știa acestea, căci și el făcuse parte din unele solii în urmă cu trei-patru ani. Dar, de la o vreme, socrul său nu-i mai arăta încredere. Sfatul acesta ad-hoc, în biserîca mare mirosind a lemn ceruit, deodată numai ei doi, îl înălța pe Radu în proprii săi ochi, căci niciodată Brîncoveanu nu vorbise cu el atît de deschis, făcîndu-l să se simtă chiar în mijlocul țesăturii de fire care toate — de la voievod porneau — chiar în mijlocul pînzii de păianjen, alături de puternicul care o țesuse. Beat era el și nu prea, avea doar atît rachiu cît să-și sloboadă gîndurile în vîrful limbii. Ce fel de om era acesta care la toată cutezanța sa răspundea blînd ca un uncheș sfătos? Ce fel de voevod, care nu se sfia să recunoască că a greșit și a încercat să-și repare greșeala? Puțină înfiorare tot simțea Radu între spete la gîndul că vorbele spuse acum se vor întoarce cîndva împotriva sa, dar tot nu se îndura să piardă ocazia să afle taina acestui bărbat mîndru și distant, care atîta vreme îi inspirase teamă în

ciuda staturii mai degrabă potrivite decît impunătoare și a vocii cumpănite, deloc spăimîntos sau tiranic.

— Măria-ta, se tot zvonește că în beciurile acestei case domnești au fost aduse într-o noapte în taină mare cîteva butoaie ce nu aveau în ele nici vin, nici țuică, nici praf de pușcă. Că cei care au lucrat să le dezgroape de sub Rîul Tîrgului erau toți scoși de la ocnă și după asta au fost băgați mai adînc, să nu vorbească niciodată. Că despre comoara din aceste butoaie ți-a vorbit un om de pe lîngă Cîmpulung, care fusese crescut de o vrăjitoare ce nu cobora niciodată din munți. Ea știa locul, lăsat cu limbă de moarte de la bunică-sa, unde oamenii lui Vlad Țepeș îngropaseră această comoară. Schimbaseră vadul Rîului Tîrgului, îngropaseră comoara, apoi trecuseră din nou apa pe deasupra. Taina trebuia să meargă din gură-n gură și podoabele ce zăceau acolo să fie încredințate neapărat unui alt domnitor care va avea nevoie de ele pentru binele țării. Așa se zice, preacinstite al meu socru, și toată lumea se minunează sub ce stea norocoasă te-ai născut.

— Minunează-te și domnia-ta dacă asta îți face bine, dar asemenea scorneli nu pot încăpea într-o minte luminată, fiule.

Expresia ivită pe chipul domnitorului era una de blîndă dojană, ba, în vreme ce se depărta către ușă, clătina capul înveselit, ca și cum demult nu mai auzise așa o glumă bună. Nu se apărase. Nu încerca să dea niște lămuriri încîlcite, care să abată bănuiala că ar fi tăinuitorul unei comori dobîndite peste noapte. El unul, Radu Ilieș, s-ar fi repezit într-o avalanșe de cuvinte fără șir — ar fi găsit el ceva — ca să-l sperie nițel pe cel ce vroia să-i scormonească taina, să sperie însuși nenorocul, știut fiind că pizma celor din jur atrage nenorocul și chiar urgia sorții. S-ar fi tăvălit și pe jos ca să arate a om cu mintea rătăcită și să stîrnească mila, mai degrabă decît poncișul gînd al pizmei. E mîngîietor să știi că, în slava și gloria ta se găsește și un strop de milă pentru tine, o haină subțirică-i compasiunea, dar destul de bună ca să abată săgețile sorții capricioase și nestatornice.

Dar Brîncoveanu nu făcea niciun gest prin care să abată gîndurile înveninate, bănuielile, pizma, care ca niște viscoase tentacule de octopode se întind inevitabil în jurul unui scaun domnesc. Și nu numai acum. Radu fusese de față cînd stolnicul, cu aerul lui de înțelept îmbibat de toate adevărurile vieții, strecurase vorbe de înveninată amenințare. Nimic limpede și hotărît. Dar îndeajuns spre a-i aminti nepotului că asupra unei domnii stă mereu atîrnată o sabie a lui Damocles. Gîndul nesiguranței e mai rău chiar decît o amenințare fățișe. Și ce făcuse nepotul? Se căinase că primise o asemenea domnie împovărătoare? Îl rugase pe bătrîn să-i dăruiască cîrja înțelepciunii lui? Nicidecum. Se apucase să-l liniștească pe sfetnic, ca și cum el era cel amenințat.

Cel care, peste cincisprezece ani, cînd avea să fie mazilit, și știa bine că nenorocirile îi veneau de la unchiul său Constantin, ca să-l pună în scaun pe Ștefan, fiu-său, și a stat o noapte întreagă de veghe, iar cînd a dat cu ochii de stolnic i-a spus simplu: „E mai bine că domnia i-a fost încredințată lui, decît unui străin", cînd altul ar fi început cu tînguieli, poate chiar cu blesteme la adresa uzurpatorului, acela avea să rabde să vadă căpățînile fiilor rostogolindu-se în țărînă, ca unor netrebnici, dar nu s-a turcit, era un mare bărbat. Vitejia armelor și a înfruntărilor corp la corp, aparținea de-acum evului de mijloc și el știa asta. Timpurile ce se anunțau cereau o altfel de vitejie. Cereau puterea spiritului. Cereau o minte limpede și înclinația de a cumpăni greutățile fiecărui moment.

Și mai avea vodă o înclinație ce ținea de timpurile ce aveau să vină: el nu socotea o umilință dacă se așeza în pielea altuia și încerca să știe cum gîndește el. Acum îi era milă pentru acest despămîntenit, care nu supsese laptele țării și nu putea înțelege că țara înseamnă oamenii ei și nu un blazon, oricît ar fi el de însemnat, că domnul își merită slava numai dacă face ceva pentru binele tuturor, și nu dacă aceștia se lasă striviți de blazonul lui.

Pași în felia strîmtă de lumină din mijlocul bisericii îndreptîndu-se spre ieșire.

Afară, ceața ușoară se risipise. Străjerul de veghe îi dădu onorul. Printr-o fereastră deschisă a casei domnești se auzi sunetul cristalin al unei frînturi de melodie. Era un dar primit de doamna sa de la un sol străin, un pomișor din cristal de Murano, cu clopoței tot din sticlă prin care dacă se prefira vîntul se isca o melodie gingașe. Pe pajiște, un păun își desfășura mătasea magnifică a cozii.

Brîncoveanu sui treptele casei domnești și trecînd printr-un coridor lung și răcoros ajunse la cabinetul său de lucru. Dalele de piatră, roșii, albe și negre, de modă venețiană erau așa de bine lustruite încît oglindeau picioarele mobilelor, ca pe niște dubluri încastrate acolo, așa cum pentru veșnicie unele gîze sînt cuprinse în boaba de chihlimbar. Era și cabinet de lucru și sală de primire. Lui vodă îi plăcea preumblarea prin spații largi, chiar atunci cînd lucra. Pe peretele dinspre miazăzi se afla secreterul la care scria, un dulap scund cu multe sertărașe, iar pe cel opus, un dulap bibliotecă, cu geamuri de cleștar. În mijloc, o masă de stejar și jețuri tapisate cu catifea roșie. Aducea întrucîtva cu cabinetul unui cardinal apusean, în privința îmbinării culorilor, brunul patinat al lemnului, albastrul azuriu al vitraliilor austriece, roșul stins al catifelei, un spațiu răcoros cu nuanțe categorice, prielnic judecății limpezi și contemplării binevoitoare a chipurilor celor din jur.

Cînd era singur, și aici gusta asemenea clipe mai mult decît la București, citea sau făcea însemnări pe marginea „Foletului novel", un calendar pe care îl cerceta zi de zi, sau cerceta hîrtiile cu socoteli.

Într-unul din sertare păstra însemnările cu cheltuielile făcute pentru conacele și zidirile ridicate în ultima vreme. Cîte o condicuță pentru fiecare. Așa așezase acolo, peste catastiful cu cheltuielile pentru palatul de la Potlogi, pe cel ce cuprindea etapele ridicării Casei Băniei din Craiova, apoi un altul destul de voluminos pentru toate materialele trebuitoare bisericii Sfîntul Gheorghe Nou din București și hanului din preajmă, mai subțirele pentru conacele de la Obilești, de la Săteni, de la Cocorăști, de la Mătăsaru și de la

Piteşti. Le păstra încă, să vadă cît a crescut preţul lemnului şi al varului, care-s locurile cele mai bune pentru adusul pietrei, cîţi lucrători s-au folosit şi în cît timp s-au ridicat. Luate una peste alta, cheltuielile fiecărei construcţii erau mai mici cu cîteva sute de ughii decît dacă ea ar fi fost făcută de un oarecine. Domnitorul se bucura de un rabat serios atît la materiale, cît şi la cărăuşie. Doar mîna de lucru o plătea după cerinţe, căci socotea că meşterii trebuie înlesniţi ca să facă cu spor şi tragere de inimă lucru trainic. Dar economiile, puse una peste alta, ajungeau la o asemenea sumă frumuşică încît îi ieşeau pînă acum două dintre casele sale aproape pe gratis. Asta îi aducea o mare mulţămire şi gîndul de a ridica un palat mai mîndru decît toate îi da tîrcoale tot mai des în ultima vreme. Dacă palatul de la Potlogi îl hărăzise fiului mai mare, Constandin, acesta, următorul, avea să fie pentru Ştefan. Se gîndise mai demult, încă de cînd începuse pardosirea drumului din inima Bucureştilor cu bîrne de stejar, să-l facă la moşia sa de la Mogoşoaia, de la care plecau drumuri spre nordul ţării şi unde, fiind aproape de Capitală, putea primi oaspeţi mai cu fereală decît la curtea domnească. Cu timpul, planurile pentru acest palat crescuseră şi se îmbogăţiseră în mintea lui vodă. De cîte ori mergea în preajma locului pe care cîţiva oameni îl îngrijeau şi-l curăţau, i se părea că vede oglindit în apa sa un palat cu temelie largă, de întinderea celor veneţiene, dar mai puţin solemn decît ele, cu coloane svelte şi lucrătură în piatră, desfătătoare pentru priviri. Avea la timpul acesta meşteri pietrari şi zidari pricepuţi, care-i puteau înţelege viziunea.

Închise sertarul cu condicuţe în care erau adunate sub formă de cifre şi socoteli atîtea din realizările sale dragi. Deasupra dulăpiorului scund se găsea o stampă făcută în culori limpezi de apă pe care-şi anina de multe ori privirile. Ea înfăţişa un colţ de la Muntele Athos, văzut din dreptul portului Dafni, cu chiliile mînăstirii Zograful, înălţate unele peste altele pe coasta muntelui, cu turnul pentru corăbii ridicat de Ştefan cel Mare, cu multe tufe de smochini şi cu poteci înguste şi ab-

rupte. Într-un spațiu atît de mic erau îngrămădite o mulțime de amănunte, care te introduceau de minune în colțișorul acela îndepărtat de lume. Brîncoveanu se închipuia în pacea de acolo, nițeluș amețit de aerul cu gust sărat al mării, constrîns la contemplarea unor bucăți mici de lume, a caselor cu ziduri gălbui, cu cerdacuri cocoțate la primul cat și cu coperișuri brune, largi, întinzîndu-și aripile ocrotitoare peste viețile celor ce au renunțat la plăcerile lumești.

Cînd omul său de încredere deschise ușa anunțînd că boierul Ianache Porfirița este aici și dorește să-i vorbească, spuse să-l bage fără întîrziere înăuntru. Îl aștepta de trei zile.

Intră un bărbat deșirat, într-un caftan brun, cu fireturi aurii. Capul descoperit avea podoaba unor plete de culoarea fuiorului de cînepă, fața îngustă, mustăcioara aurie și mătăsoasă și privirea ochilor migdalați, vioaie și catifelată ca de cerb tînăr.

— Să trăiești întru mulți ani, măria-ta!

— Bine-ai venit, Ianache, și să nu-ți fie cu supărare dacă nu ți-am dat răgaz de odihnă.

— Mărite doamne, nici nu putea fi vorba de odihnă pînă ce buzele mele nu aveau să rostească cuvintele pe care atît le-am frămîntat în lungul drumului: „Pacea a fost încheiată, măria-ta! Așa cum ai voit, așa cum ai pohtit."

Vodă înclină capul de cîteva ori încuviințînd așteptările sale, prețul în multe pungi cu aur pe care le cheltuise, nerăbdarea și entuziasmul lui Ianache, liniștea la care nădăjduia de aci înainte. Atîta doar. Înclinarea blîndă a capului pentru multe ce decurgeau din aceasta.

— Stai jos, Ianache, și povestește...

Ianache se așează ca un școlar ce fusese lăudat. Se așează și vodă în capătul acelei mese lungi. Pe celelalte scaune se așezară pe rînd, pe măsură ce povestirea lui Porfirița înainta, participanții la Conferința de la Karlovitz: lordul Paget, mijlocitorul englez primit de cele două părți, Austria și Turcia, Iacob Colyer, contele Voznițîn, Alexandru Mavrocordat și Luigi Ferdinando Marsigli. Pe toți îi cunoștea bine Brîncoveanu și, în afară de contele Voznițîn, cu toți avusese un înde-

lungat schimb de scrisori. Tratativele începuseră în noiembrie 1698 și, pe toată durata lor, principele Țării Românești primise solii în legătură cu intervenția fiecărei părți, totuși vroia să-i spună încăodată trimisul său acolo, Ianache Porfirița, cum se desfășuraseră ele.

În luciul stins al mesei părea să vadă chipurile bărbaților hotărîți să pună la cale cu calm și limpezime a minții încetarea hărțuielilor din ultimii ani dintre cele două imperii, încetarea vărsării de sînge. Numai faptul acesta îi dădea lui Brîncoveanu o mare mulțumire. Timpurile s-au schimbat. S-a ajuns să se pună preț pe virtutea graiului și a bunei înțelegeri, în locul sfîșierii bezmetice între oameni. Dar nu era numai asta. În pragul acestei conferințe împăratul Leopold ceruse să ia sub aripa sa, în afara Ungariei, pe care o ocupase prin forța armelor, Transilvania cît și Moldova și Țara Românească. Toți cei aflați în jurul mesei erau creștini, chiar și reprezentantul turcilor, Alexandru Mavrocordat. Nădăjduia ca ei să înțeleagă că acesta e mai degrabă un gest de protecție asupra unor țări creștine, decît o pornire de anexiune. Numai că știau cu toții ce înseamnă această protecție față de alte țărișoare cu care se sporise trupul imperiului. Știa și era îngrijorat de atîta mărinimie, mai ales Brîncoveanu. Apăsarea jugului habsburgic n-ar fi însemnat numai biruri grele, ci chiar administrație străină, apariția nobilimii austriece și ungare pe teritoriul țărilor române, înlăturarea boierilor de baștină, și toate, legate de catolicizarea forțată, pînă la pierderea limbii și a ființei neamului.

Tăinuise îndelung cu Alexandru Mavrocordat, acum cuscrul său, despre nedeclaratele dorinți ale imperialilor. În tainița sufletului său, Exaporitul, oricît ar fi fost el de omul turcilor, rămînea un bun ortodox și înțelegea că țările române rămăseseră un ultim bastion al bizantinismului. Lordul William Paget, cel care conducea tratativele, îi fusese oaspe și Brîncoveanu știuse să-i stîrnească prețuirea și-l făcuse să înțeleagă situația specială a acestor țărișoare. Chiar și contele Luigi Marsigli, reprezentantul Austriei la tratative, devenise prietenul îndatorat al Brîncoveanului. Ce dorea acesta? Ca țările române să nu fie aduse în discuție la masa

tratativelor, ca unele ce nu fuseseră alături făţiş nici de un imperiu, nici de altul, şi chiar de fuseseră tîrîte pe cîmpul de luptă la vreo bătălie de către turci, o făcuseră ca vasali şi nu greşiseră cu nimic imperiului habzburgic. În fapt, contele de Marsigli recunoscuse asta la Karlovitz, iar Alexandru Mavrocordat pomenise de aceste principate în treacăt, imperiul otoman avînd tot dreptul să le păstreze în continuare.

La vremea aceasta, cînd turcii se stabilizaseră în Europa, le cam ajungea ce dobîndiseră, fiind în situaţia ursului căruia îi place să-şi sugă laba, că dedulcirea la un trai mai puţin încrîncenat pătrunsese chiar în rîndul armiei lor, crîncene odinioară. Cum mai pierduseră din bătălii, se obişnuiseră şi ei să înţeleagă ce înseamnă acela hotar de ţară şi îi interesa păstrarea comorilor adunate şi vedeau că vicleşugurile politichiei greceşti nu-s de aruncat. Pe undeva, devenise limpede pentru ei că îndărătnicia acestor români de a-şi păstra ţara şi obiceiurile nu le căşunează lor niciun rău atîta timp cît haraciul şi zehereaua vin anual spre Poartă. Şi atunci îi lăsa în legea lor.

Cu ocolişuri, cu tărăgăneli, cu măiastră mînuire a vorbelor, calea tratativelor mersese aşa cum dorise domnitorul Ţării Româneşti, chiar dacă el nu fusese un egal al celor ce vroiau împărţirea.

Cît despre împăratul Leopold, acesta se lămurise mai devreme sau mai tîrziu că prietenia principelui Ţării Româneşti nu merge pînă acolo încît să se dorească vasalul său, aşa cum şi-ar fi dorit-o înaintaşul, Şerban Cantacuzino. Gîndirea Brîncoveanului era cu bătaie mai lungă şi avea multe dedesupturi. Dar, la timpul acesta, împăratul nu se vedea favorizat dacă ar fi forţat lucrurile. Cu atît mai mult cu cît însuşi împăratul îi dăduse Brîncoveanului titlul de prinţ al Sfîntului imperiu roman, în 1695. Trebuia acum să se mulţumească cu aleasa, dar şi fructuoasa prietenie, în care primea daruri bogate, şi, bineînţeles, cu asigurarea că niciodată nu vor fi uneltiri din această parte. Cîndva, poate, cine ştie, lucrurile vor lua o altă întorsătură, că doar nu e aşa greu să ocupi cu armata o ţărişoară ca aceasta.

Brîncoveanu ascultă încă odată cum se desfășuraseră evenimentele și pentru plăcerea de a-l vedea pe Ianache, însuflețit și arzător, din nou în mijlocul acestor evenimente.

Ianache era fiul unui grec din Fanar și al unei românce frumoase, mlădie și bălană. Ei, Aristiței celei vioaie, cu vocea ca un clopoțel, pe care o știa din anii mai tineri, îi era Brîncoveanu recunoscător pentru acest slujitor de nădejde. Un tînăr cu înfățișare plăcută, care cîștiga repede încrederea unor oameni diferiți, care deprinsese cu ușurință italiana, elineasca și germana, care în orice împrejurare părea la locul său, în saloanele ambasadelor din Istanbul ca și într-un han de țară în timpul unuia din lungile sale drumuri.

Tatăl său, negustor nu prea norocos, îl dăduse să slujească la cancelaria Porții, unde umplea călimările, ținea în ordine hîrtoagele și ascuțea penele de gîscă. Brîncoveanu îl întîlnise acolo pe cînd el era ispravnic al Bucureștilor. Văzînd că o rupe pe românește, intrase cu el în vorbă și aflase că e fiul Aristiței, fată dintr-o familie de boiernași de țară de lîngă Brîncoveni, cam de-o seamă cu el, venind adesea să toarcă și să țească la curtea maicii sale. Socotise că băiatul ei merită o soartă mai bună și-l trimisese pe banii săi să învețe în Italia. Cînd revenise, tot Brîncoveanu fusese cel care, prin oamenii săi, îi găsise un loc de tîlmaci pe lîngă împuternicitul împăratului Leopold la Istanbul. Apoi slujise pe lîngă ambasadorul Angliei, cîștigînd încrederea celor din jurul său. La scurtă vreme de la înscăunarea lui Brîncoveanu fusese numit capuchehaie a sa la Poartă. Cunoscînd treburile reprezentanțelor străine, poziția lor în chestiunile Evropei, îi fusese destul de ușor să găsească calea pe care să le facă permeabile pentru situația țărilor române, să poarte cuvîntul domnitorului Țării Românești pe care soarta Moldovei îl preocupa în egală măsură cînd era vorba de un nod ca acesta în viața ei.

Prinzînd de veste că se fac pregătiri pentru o pace europeană, Brîncoveanu îl pusese pe capuchehaia sa să-i scrie reprezentantului Angliei. Ianache Porfiriția a-

vea oameni de mare încredere prin care scrisorile sale ajunseseră în mîinile lordului Paget și a secretarului său, Georg Philipp Schreyer. Nu una-două scrisori, ci un convoi întreg pornit pe drum de taină spre cancelaria engleză.

Ianache făcuse treabă bună, înțelegînd întru totul gîndurile suveranului său și deținînd la rîndu-i gîndire mlădioasă și vorbire dulce, prin care să cîștige atenția și înțelegerea înalților diplomați. Moștenise de la tată priceperea de a ști să ia oamenii, iar de la mamă o fire deschisă cu care le cîștiga încrederea. Avea să-și primească răsplata...

Această întrevedere îi dădu lui Brîncoveanu mai mult aer care-i umplea plămînii făcîndu-i aproape să pocnească, pătrundere mai mare a privirii, îi turnă vin negru, clocotitor, în vine. Așa se întîmplă la marile soroace ale vieții. Căci fiecare viață, socotea măria-sa, își are soroace înscrise în cartea trăirii, în afară de cele ale nașterii și morții.

Ceva aidoma încercase cînd terminase Universitatea din Padova. Fusese invitat în casa colegului său Amato Leonardi, la o petrecere la care întîlnise mai multe fete frumoase decît oricînd pînă atunci și țurțurii candelabrelor de cleștar aruncau irizații de curcubeu și auzise pe cineva numindu-l „un prinț din Orient" și el credea că o împlinire mai mare ca asta nici nu se poate. Trimisese o carîtă plină cu cărți scumpe către țară, curînd avea și el să se îndrepte într-acolo și avea să-și facă o casă mare, îi erau în gînd atîtea lucruri frumoase cît să încapă într-o viață întreagă.

Mai apoi fusese ziua căsătoriei sale, un fel de soroc al armoniei universale în care totul din jur era bun și frumos, simțise dragostea caldă a familiei sale și toate privirile îndreptate spre el și Marica, dreaptă, într-o nobilă atitudine, cu ochii mari și adumbriți de emoție, cu tîmplele prinse în cununa perlată, aburul ușor al perlelor răsfrîngînd spre frunte răcoroasa boare din preajma izvorului. Și ziua în care venise pe lume primul său născut care-i dase măsura rostului său pe lume mai mult decît oricînd.

Ciudat că în toate acestea nu-şi făcea loc şi gîndul la ziua înscăunării sale ca domn. Aceea fusese mai degrabă o chemare spre o Golgotă, cu spini şi trandafiri pe care o primea socotind că a făcut destule pentru sine şi că de-aci înainte, fie ce-o fi aparţine poporului său.

Dar acum, iată, simţea din nou în preajmă-i aripa îngerului prevestitor de soroace, cu blîndă hotărîre deschizînd înainte-i lungi şi-mpietrite alei, mîngîindu-l pentru lunga aşteptare şi stăruinţă, întorcînd spre el chipurile marilor voevozi înaintaşi, cari, din înălţimea lor, se însufleţeau vremelnic ca să-i cerceteze faptele. Acuma, da, se înfăptuise ceva şi va avea linişte din partea imperiului de la Soare-Apune, rămînînd să vadă cît îi e de prieten imperiul de la Soare-Răsare, iar pe turci să-i sature cu aur şi cu vorbe de înduplecare. Să stăm deci cu privirile aţintite spre vremile ce vor veni...

CUPRINS

PARTEA ÎNTÎI

I.	Doi oameni la drum	5
II.	Manuscrisul	11
III.	Noua slujbă	22
IV.	Sfat de taină	31
V.	...Şi nu s-a sfiit domnul de greutăţile începutului	39
VI.	Dulceaţa şi paraponul amintirilor	45
VII.	Culori de smalţ şi lapis-lazzuli	52
VIII.	Porumbiţa se pregăteşte să-şi ia zborul	63
IX.	Sunetul paşilor pe treptele de piatră	70
X.	Domniţe şi beizadele	79
XI.	Bătrînul ucenic	90
XII.	Sub poala pădurii	104
XIII.	Înaltul oaspe	116
XIV.	Stolnicul Constantin dă sfaturi	131
XV.	Curtea familiei pribege	145
XVI.	Zeiţă sau libelulă?	155
XVII.	Aşezare nouă	163
XVIII.	Călătorie cu primejdii	176
XIX.	Dîmboviţă, apă dulce	184

PARTEA A DOUA

I.	Faţa nouă a unor cunoştinţe vechi	199
II.	Bătălia de la Zenta	212

III. Nevoitu-s-a gîndul spre viitorime . . 225
IV. Strănepoata Buzească! 234
V. Vorbe... şi răsunetul lor 247
VI. Drumuri pe apă şi pe uscat 257
VII. Domniţa Casandra 275
VIII. Sfîrşitul unei istorii 286
IX. Chiparoşii visurilor noastre 304
X. Limanul unui veac 320

Lector : MARIETA CROICU
Tehnoredactor : CORNEL CRISTESCU

Bun de tipar : 23.IV.1986. Apărut : 1986.
Comanda nr. : 2628. Coli de tipar : 21,5.

Tiparul executat sub comanda nr. 274
la Intreprinderea Poligrafică Galaţi
B-dul George Coşbuc nr. 223 A
Republica Socialistă România

Lei 15,50

EDITURA ALBATROS